

Læsebog for folkeskolen

Første Del

Nordahl Rolfsen

Kristiania: Jacob Dybwad, 1906

INDHOLD

Forord	9
Af udgiverens forord til første udgave.	9
Professor Moe's forord. ²	12

FØRSTE AFDELING.

1. Alt er skabt af dig, o Gud.....	18
2. Bien.....	18
3. Barne-vers om solen.	18
4. Vugge-sang.	19
5. Rolv og Truls.	20
6. Sne-løgten.	20
7. Barne-vers.....	21
8. Sanse-kagen og vafflen.	22
9. Vinter-rim.	22
10. Grisen.....	23
11. Gutten som ikke vilde gaa i skolen.	23
12. Kattan og musen.	24
13. Feier-gutten.....	24
14. En liden gut.	25
15. En liden jente.	25
16. Barne-bys.....	25
17. Ved sengetid.....	26
18. Katten i ovns-bænken.	26
19. Hvem er det som rider?.....	27
20. Gutten og reven.	28
21. Rotterne i kjelderne.	28
22. Hanse-mand som skulde i krigen.....	29
23. Bjørnen og skrubben og reven.	30
24. Ulven og musene.	31
25. Vesle Ingrid og larven.....	31
26. Danse, danse, dukken min.	32
27. Fugle-mor.	32
28. Furt ikke.	33
29. Hanen og top-hønen.	34
30. Grisen gik paa gaden frem.	36
31. Barne-snak.	37

32. De tre bukkene Bruse som skulde gaa til sæters og gjøre sig fede.	37
33. Per i hatten.	39
34. Det nye hunde-huset.	39
35. Træet.	40
36. Bjørnen paa skolen.	41
37. Kveld-sang for Blakken.	41
38. Reven og skjæren.	43
39. Kille-bukken.	44
40. Reven og kraaken.	44
41. Vesle-gutten i skogen før.	45
42. Skjæren og grisen.	46
43. Tigeren.	47
44. Sne-hus.	47
45. Jule-træet.	48
46. Grød og pande-kage.	49
47. En strævsom kar.	49
48. Store-søster og lille-søster.	49
49. Barne-vise.	51
50. I Jesu navn til sengs jeg gaar.	52
51. At læse.	52
52. Salme for børn.	53
53. Hanen.	53
54. Hans skal paa skolen.	54
55. Reven og lammet.	57
56. Sau-bukken og grisen.	57
57. Snegle-Halle.	58
58. Bukken stod i lunden.	59
59. Lille-mor og dukken hendes.	60
60. Lørdags-kvelden.	62
61. Snegle-Halle om sommeren.	63
62. Skrædderen sad paa svale-gang.	65
63. Om kvelden.	65
64. To harer.	66
65. Kast ikke sten; den kommer igjen.	67
66. Smaa-fuglene paa jule-baandet.	68
67. Mormors glas-øine.	69
68. Før julen.	70
69. Jule-dag.	71
70. Hans er paa jagt.	72
71. Guttemand.	74
72. Et barns aften-bøn.	77

ANDEN AFDELING.

73. Sæl er den som sine hænder.	78
74. Hvad gutten mente om hunden.	78
75. Hvad vi andre mener.	79
76. Vuggevise.	79
77. Sankt-Bernhards-hunden.	80
78. Barri.	81
79. En vise om haren.	82
80. Om Vesle-Kari som gik sig vild.	82
81. Pattedyr.	83
82. Svarte-Per.	84
83. Regning.	86

DUKKEN UNDER TORNEROSEN.

84. Dukkan.	88
85. Brønden.	88
86. Lillegut jeg vugger her.	92
87. Viggo.	93
88. Under tornebusken.	94
89. Vikingen.	95
90. Renlighed eller linerlen.	96
91. En regnemester.	98
92. Reven og haren.	98
93. Meisen.	99
94. To halvskillinger.	99
95. Barneleg.	100
96. Band-hunden og spurvene.	101
97. Hundred aar.	102
98. Dukkan.	103
99. Den ene sten paa den andre.	103
100. Morgensang.	104

KATTEN.

101. Katten og hunden.	105
102. Katten og høken.	106
103. Katten og ungerne.	106
104. Hvad gagn gjør katten?	106
105. Katten og kanari-fuglen.	107

106. Katten og barnet.	107
107. Middag.	108
108. Aften.	108
109. Siri.	108
110. Vuggevisen.	109
111. Ulvene og sauene.	110
112. Sommerfuglen.	111
113. Hanen og reven.	111
114. Den dræbte and.	113

KNUT PLADSEN.

115. Knut gaar i stakk.	114
116. Knut og prinsen.	116
117. Hønen og høken.	119
118. Vesle-Hans's eventyr.	120
119. Den flydende ø.	123
120. Beate paa øen.	125
121. Barnesalme.	127

TREDJE AFDELING.

122. Lover Herren.	129
123. Snemanden.	129

TULLA REISER UD I VERDEN.

124. Tulla i Bergen.	131
125. Tulla reiser ud i verden.	132
126. Han kører selv.	135
127. Dyrenes have.	135
128. Tulla kører til dyrene.	136
129. Giraffen (Sjiraffen).	138
130. Kamelen.	139
131. Lama.	141
132. Elefanterne.	142
133. I rovdyr-huset.	144
134. Bjørne-graven.	145
135. Haandverks-vise.	147
136. Aksene.	148
137. Øivind mister bukken.	149
138. Bukken kommer igjen.	150

139. Vuggevisen.....	152
----------------------	-----

H E S T E N .

140. Araberen og nordmanden.	153
141. Hester som længter hjem.....	153
142. Hvor ofte skal Gud takkes?.....	157
143. Den gamle hesten.	157
144. Rosen.	159
145. Hvad lillegut har lovet.	160
146. Naar dyrne snakker.	161
147. Fuglene kan snakke.	161
148. Stæren og keiseren.	161
149. Stæren og fiskeren.	162
150. Korpen.	162
151. Papegøien.	163
152. Mads og Rap.....	164
153. Morgensang.....	165
154. Da vi fik den første lampen.	165
155. Maaken.....	169
156. Vagt-kompaniet paa fire.....	169
157. Gardist nummer 1.	170
158. Bikje nummer 1.....	173
159. Gardist nummer 2.	173
160. Bikje nummer 2.....	174
161. Gardist nummer 3.	175
162. Elverim.....	177
163. Hans Marius og tandverken.	178
164. Hans Marius og gjetebukken.....	179
165. Bukken traver gennem skogen.	181
166. Tandverken kommer igjen.	182
167. Udyret.....	182
168. Larven.....	183
169. Renen.	184
170. Buskapen.....	184
171. Renkalven.....	185
172. Sang til juletræet.....	186
173. Gjøterguttens vise.	187
174. Vesle-Bamse.....	188
175. Mor.	189
176. Kongen hilser.	190

177. Skogen her hjemme.	191
178. Vild i skogen.	197
179. En underlig skog.	199
180. God nat.	200
181. Aftensang.	200

FJERDE AFDELING.

182. Tillid.	202
183. Brevduen.	202
184. De fire fuglunger.	205
185. Hvorledes det gik til, at Anders husmand fik pibe med sølvbeslag. ..	205
186. Papiret.	206
187. Nu er det kveld i skogen.	207
188. «Fattig-Per Eriksen».	208
189. Ved fremmede grinder.	210
190. Bufærds-dagen.	210
191. Den venstre haand.	212
192. Havet.	213
193. Havet.	214
194. Fiskerierne.	215
195. Fiskervise.	215
196. Hvorledes blir fisken fanget.	216
197. Mange slags fisk.	219
198. Under Norges kyst.	221
199. Fiskeren.	221
200. I kirken.	221
201. Kjække jenter.	222
202. Nordli-veien.	225
203. Vesle-Ingebjørg.	226
204. Vi farer til verdens ende.	227
205. De norske fjelde.	228
206. Julekveld, da jeg var liden.	229
207. Dukkestuen.	230
208. Bogen.	231
209. Sven og Kari.	234
210. Solen og maanen.	235
211. Ulven og hoppen.	237
212. Rypen paa Haukelifjeld.	237
213. Europakartet. ¹	239
214. Bjørnen og ulven og reven skal treske.	241

215. En stor lykke.....	242
216. Kaffe og smørbrød. ¹	243
217. Ja, vi elsker dette landet.....	249
218. Hvorledes Tulla kom med i flagtoget.....	250
219. Den sekstende mai.....	251
220. Om morgenen.....	252
221. Børnenes flagtog.....	254
222. Nordmands-sang.....	257
223. Udganger-faaret.....	257
224. Lommen vender hjem.....	260
225. Jeg synger for min lille ven.....	261
226. Gode granner.....	262
227. Spurven.....	262

PAPA FORTÆLLER TULLA HVAD SYTTENDE MAI ER FOR
NOGET.

228. I den store stolen.....	264
229. Bukse-frakken.....	266
230. Fædrelands-salme.....	267

Forord

II

DET MALLINGSKE BOGTRYKKERI A/S.

Af udgiverens forord til første udgave.

III

Jeg forelægger herved for almenheden første del af en ny læsebog for den norske folkeskole. Det maa da være mig tilladt først at betone, hvilken opgave jeg har sat mig under mit arbejde med denne første del. Alene erfaringen kan vise, om denne opgave er løst eller ikke.

Mit største maal har da været at skabe en bog som de smaa kunde komme til at holde af; og det har den hele tid været min overbevisning, at dersom dette maal ikke blev naad, burde bogen med rette regnes for død og magtesløs at være. Det gjaldt altsaa at hente stoffet fra en verden hvorom barnets tanker kredser, eller hvorimod de ubevidst søger, og at give dette stof en form der indtil de mindste detaljer var gennemsigtig. Det gjaldt at gjøre veien let og jevn, for at de smaa læsere i den korteste tid kunde komme saa langt frem som muligt; under vore smaa og fattige forhold maatte dette krav være mere uafviseligt end noget andet sted. Med andre ord: det gjaldt med vaagen agtpaagivenhed at søge det barnlige, uden at det paa noget punkt kunde mærkes, at der var søgt. Det gjaldt paa den ene side, ikke at være æstetisk fornem og vrage hvad der kunde være barnet kjært, om dets litterære værd end var ringe; men det gjaldt i endnu høiere grad at finde det stof og den fremstilling hvor det barnlige og det poetiske mødtes. Derfor er selvfølgelig de digtere som i større eller mindre grad kan siges at være klassiske netop i dette punkt, alle repræsenteret. Det har fremdeles været mig magtpaaliggende at optage i denne første del af min læsebog skildringer fra barnelivet som ikke var knyttet til noget berømt navn, men som dog ved sin naivitet og ubevidste ynde maatte regnes til perlerne i vor litteratur («Hans Marius», «Reisen til verdens ende»). fra fremmede landes forfattere har jeg dernæst hentet motiver, hvor jeg fandt at disse var almenmenneskelige og udsprang af virkelig iagttagelse og sympatisk forstaaelse. Ved siden heraf har jeg flittig benyttet en kilde der maatte være naturlig at gaa til ved et arbejde som dette: den kilde hvor det barnlige og folkelige flyder sammen: dyre-eventyret og barneverset. Intet sted har det almene saa let for at blive nasjonalt som i disse sagn, der gaar verden rundt i forskjelligt klædebon; eller i disse vers, der er fordringsløse som barnets første tale, friske og yndefulde som løvspræt om vaaren.

IV

Jeg har undertiden hentet dette stof langt borte, men jeg har det haab, at det norske barn ingensted skal merke det fremmede, men at det skal forstaa det almene, fordi det kommer i en hjemlig dragt.

Jeg har ovenfor sagt, at det var mit største maal at gjøre denne barnebog kjær for de smaa. Jeg kan gjerne tilføie: mit eneste maal, naar man bare vil forstaa mig ret. Et aandelig sundt og friskt barn kommer nemlig aldrig til at holde af en pædagogisk barnebog, hvis den kun er underholdende, hvis den er hvad man pleier at kalde en morskabsg. Barnet vil mer end underholdes. Barnet vil vide, tænke, føle, vokse og udvikles i alle retninger; det er en naturtrang. Barnet vil have alvor i legen. Det har et ubevidst krav paa personlighedens udvikling, og først hvor den pædagogiske barnebog paa den rette maade imødekommer dette krav, kommer barnet rigtig til at holde af den. Men det gjælder at finde den rette maade. Det paahviler ikke læsebogen i modersmaalet at plugge moral ind i de smaa eller give lekselæsning i dette fag; det er hverken dens pligt eller dens ret at tilhugge den etiske personlighed med uafsladelige hammerslag. Det gjælder at forme det bløde voks med nensom haand; det gjælder at finde den stille vei som fører til hjertet, at gjennemgløde barnesindet med en varme der lar beslutningen til det gode springe ud som knoppen for solens straal; det gjælder at fortælle dæmpet og diskret, saa der dirrer en efterklang i barnesjælen, en efterklang som fører til handling.

Det er ikke læsebogens pligt og opgave at indprente kundskab, men det er dens pligt overalt at gaa hand i haand med lærebogen, at aabne alle dører paa gløtt, og pege paa hvor kundskaben ligger, at give kjærlighed til den, give barnet indtrykket af at den ikke er noget truende, men noget som vinker. Læsebogen har nemlig ifølge sin hele natur det privilegium, at den paa alle felter har til forbundsfæller selve grundelementerne i barnets væsen: fantasi og følelse. — Den ved, at barnet, ligesom det voksne menneske, higer mod frihed, og at det ikke blot har en tørst efter at vide, men ogsaa en længsel efter at slippe fra stræv og tvang og arbeide. Læsebogen stiller sig ikke helt afvisende overfor denne længsel, men den søger indtrængende at overbevise om, at den sande ufrihed bestaar i uvidenhed, den sande afhængighed i mangel paa kundskab.

Det gjælder selvfølgelig i særlig grad bogens første del, barnebogen i egentlig forstand, at døren til kundskaben bare staar paa gløtt. Her maa man overalt noie sig med antydninger, og disse antydninger kan siges at være spredte og usammenhængende. Snart er det smaa historier og ganske enkle karakteristiker af hest og ren og hund og kat, snart fortælles der om de store vilde dyr i fremmede lande, eller om brevduen, som flyver med posten tusender af kilometer; snart peges der paa skogen, som østlandsbarnet har udenfor sine skolevinduer,

snart paa hav og fjord, som er kystbarnets nærmeste nabo, og paa fisken, som i millioner kommer svømmende til os. Ett stykke fortæller om papiret, som barnet skriver paa, et andet om bogen, som det holder i sin haand, et tredje om solen, som skinner paa denne bog. Det synes at være en broget mangfoldighed, og nogen skematisk sammenhæng hverken er der eller bør der være; men en forbindende tanke er der mellem alt sammen. Det er alt sammen knyttet til barnets interesser og evner paa dette trin. Det har alt sammen til hensigt at besvare de spørgsmål som den lille gør sig selv, og at vække nye. Ti barnets tanker bevæger sig, i den alder hvorom her er tale, paa en forunderlig maade mellem det nærliggende og fjerne. Det blir ikke træt af at høre om de dyr som det ser for sine øine hver dag. Men det drages lige saa sterkt mod det forunderlige fremmedartede hos løven og tigeren, hvis uhygelige bedrifter har noget af eventyrets glans over sig. Overalt hvor virkeligheden har det vidunderliges præg, fængsles det i særlig grad. — Det har moro af at høre hvorledes en bog blir til, hvorledes duen bringer breve, fordi de faktiske oplysninger her giver overraskelse paa overraskelse, der interesserer det opvakte barn lige saa sterkt som en spændende historie. Saaledes vil disse antydninger, som med hensyn til den lærdom de indeholder er saa overordentlig beskedne og ubetydelige, dog forhaabentlig være tilstrækkelige til at holde spøgelysten aaben, holde døren til kundskaben paa gløtt.

Det er først i læsebogens senere del at denne dør kan slaaes videre op; men ogsaa her vil indholdet absolut og strengt skille sig fra lærebogen. Under den udvikling som vor folkeskole har faat og uden tvil fremdeles kommer til at faa, vil lærebøgernes antal vokse med hver dag, og der er derfor ingensomhelst grund til at fylde læsebogens knappe rum med et indhold som rettelig hører andensteds hjemme. Derimod bør den paa de forskjelligste omraader supplere lærebøgerne, og derfor maa dens indhold ogsaa paa de senere trin blive afvekslende og mangfoldigt. Ikke blot vore digteres verker, — de største begivenheder i verdens og kirkens historie, vort folks levnetsløb og dets nutidsliv, vor natur og vort dyreliv, vore næringsveie, vor samfundsbygning, alt skal være repræsenteret, men ogsaa kun repræsenteret; ti læsebogen har kun plads for det typiske, for brændpunkterne, som kan kaste lys til alle sider. Den skal og kan kun give impulser, intet andet.

Men ogsaa i denne mangfoldighed skal der være en enhed: uden patriotisk skryt, uden fortrængsel af sandheden paa noget punkt, skal en læsebog for den norske folkeskole opdrage norske borgere. Jeg slutter derfor bogens første del, der er at betragte som en indledning til det hele verk, med en række læsestykker der søger at føre de smaa hen til det store som vi kalder fædreland. Det er et abstrakt ord, et begreb. Jeg har søgt at gjøre det forstaaligt ved konkrete

skikkelser, ved billeder hentet fra barnets eget liv. Jeg har søgt at sky alle store ord og at tale barnlig og dæmpet, som jeg taler i min egen stue til mit eget barn.

Jeg har kaldt den ene cyklus af disse stykker «Tulla i børnenes flagtog»; et «børnenes flagtog» skulde jo egentlig den hele skolegang være, ikke i feststemning og hurrap, men i dagligt arbejde og fremskridt, side om side, med det norske flag i spidsen.

Det forekommer mig da naturligt, at sproget i en norsk læsebog for folkeskolen maa være saa hjemligt og nasjonalt, saa barnligt og tilgængeligt som vort skriftsprogs nuværende standpunkt paa nogen maade tillader, og her har min opgave været den samme for sprogformens vedkommende som den har været med hensyn til indholdet: det gjaldt at skrive saaledes, at norske børn havde let for at forstaa det. Dette og intet andet har været min hensigt. Jeg har hverken evne eller trang til at være sproglig reformator.

Jeg ved paa den anden side vel, at i mange bygder af vort land vil mit sprog ikke være hjemligt nok, fordi der tales dialekter som afviger saa sterkt fra vort skriftsprog, at dette nødvendigvis maa klinge fremmed for barnet, ialfald paa det tidligste skoletrin. Af denne grund udkommer første del af min læsebog i to parallelle udgaver. Den ene er helt igjennem paa skriftsproget, og henvender sig til byerne og de dele af vort land hvor den mundtlige tale ligger skriftsproget nærmere; i den anden udgave er samtlige stykker i første afdeling paa landsmaalet; i de øvrige afdelinger er skriftsproget det fremtrædende.

I de senere dele vil landsmaalet blive repræsenteret saa vidt fyldigt, at det for en læsebog passende udvalg af landsmaalslitteraturen kan komme med, og at den nye lov kan ske fyldest.¹ Den paabyder, som bekjendt, at børnene i folkeskolen skal lære at læse begge sprog, baade skriftsproget og landsmaalet.

Skjönt læsebogens første del ikke indlader sig paa det fagmæssige, har hr. professor Robert Collett dog vist mig den velvilje at gjennemlæse stykkerne om renen, skogen, fiskerierne og brevduen. De øvrige stykker som streifer ind paa det naturhistoriske felt, har hr. professor dr. Gustav Guldberg under professor Colletts fraværelse gjennemlæst.

Nordahl Rolfsen.

Professor Moe's forord.²

Den ledende tanke for denne bogs sprogbehandling er den samme som grundtanken for bogens hele bygning: hensynet til barnets virkelige standpunkt i det øieblik det skal give sig i færd med læsebogen. Ogsaa sprogformen maa virke

som kjendt, eller let gjenkjendelig, paa barnet. Men dette princip krydses af to andre krav, som ogsaa har sin ret: hensynet til det litterært nedarvede og hensynet VII til bysprogets og landssprogets forskjellighed. Den sidste faktor kræver øre, fordi bogen henvender sig baade til by og bygd; den første maa ikke glemmes, for ikke af fremkalde noget brudd med det tilvante. Det er samspillet af disse faktorer som har ledet til den sprog- og skrivebrug som her er gennemført. Hvorvidt det har lykkedes udgiveren og mig i alt væsentligt at træffe det rette valg, og overhoved at vise den takt og det sprogøre som dog til sidst er det afgjørende i disse spørgsmaal, faar staa sin prøve. Vi har i ethvert fald søgt upartisk at afveie de forskjellige hensyn efter den vegt som tilkommer dem. Og om vi ikke altid har kunnet se enhver enkelthed med de samme øine, saa har dette ialfald medført den fordel, at forholdet mellem øst- og vestlandets interesser er blit alsidig drøftet.

Først og fremst nævner jeg da den nasjonale stiltone, og i sammenhæng dermed ombytningen af adskillige tilvante unorske ord og vendinger med de tilsvarende hjemlige. En saadan ombytning har fundet sted overalt hvor stilen ikke er til hinder og øret ikke saares ved det. Men det tør sige sig selv, at den ikke er foregaat mekanisk, og — navnlig for de senere afdelingers vedkommende — ikke anderledes end at børnene ogsaa faar adgang til at lære de brugeligste gloser af unorsk oprindelse. Stil og foredrag har vi derimod overalt prøvet at holde norsk, om end med nogen afskygning efter indholdets skiftninger.

De andre afvigelser i sprogform og retskrivning som man her vil finde fra det tilvante, er ændringer som undervisningsdepartementet har godkjendt for Aars's Retkskrivningsregler og Hofgaards Grammatik, i hvis kommende udgaver de blir optaget, — for en del foreløbig som «tilladte» former ved siden af de hidtil sedvanlig indøvede. I sit grundlag svarer disse regler til den sprogform som er brugt i første oplag af denne del af læsebogen, kun at de er noget mere omfattende, og derfor aabner adgang til større følgestrengheid i gennemførelsen af norsk talebrug i skrift.

De gaar ud paa: 1. Godkjendelse af dobbeltformer, saa vel grafiske og litterære som grammatiske. 2. Fordobling af konsonanten efter kort vokal i betonet stavelse: a) overalt hvor der kan opstaa tvetydighed, b) ogsaa ellers i alle særlig norske ord, dog ikke bøjningsendelser. 3. Indskrænkning i brugen af sammenskrivning (udenfor virkelige sammensætninger). 4. En mere logisk brug af komma. — Om alle disse punkter henviser jeg til den forestilling som ligger til grund for departementets godkjendelse, og som trykkes i Universitets- og skoleannaler.

Her fremhæver jeg alene følgende:

1. Med talesprogets norske form skrives: a) alle særlig norske ord, og en del ord hvis skriftform fjerner sig særlig fra den norske udtale: uthage, i sidste liten, det leter paa (af folke-sprogets leitar), leie (lede, føre), rope (raabe), snile (snegl), svette (svede), ball (bold), vaage (vove), blaase, graate o. fl. b) enkelte ord som i vedkommende betydning er særlig norske: en leke, spøkeligt, en gap, en kryp, en stakkars krok, stryk (pryl) o. s. v. c) benævnelser paa hjemlige dyr, planter og frugter: gjøk, ek, løk, nøtter o. s. v. d) en del benævnelser paa hverdagslige ting, eller ord som jevnligst forekommer i dagligtalen eller i en slags haandverksprog: spiker, spekekjød, bigsel, nøkkel, en flaate (tømmerflaate), en hake (baadshake), fok og fyke, sliten og slite, bræke, sprake, strype, krøke, fløte o. lign.

2. Adjektiver som i folkesproget ender paa -ut (borket, lurvet, flekket o. s. v.) skrives overalt med t i endelsen: den borkete hesten, lurvete hunder.

3. Ubestemt flertal af fælleskjønsord bøies med -er (stokker, hester, gaarder), undtagen a) i ord som i ental ender paa -er (borger — borgere, finger — fingre), b) i en del ord som — ialfald i flertal — væsentlig tilhører det litterære sprog (næringsveie, gjenstande, malme, sange, vine, skatte — kostbarheder, sole), c) i ord som: mænd, fædre, brødre, og helst ogsaa i ord paa -dom (sygdomme) samt drømme, strømme, dage, fiske, strande, løgne, og maaske et par andre.

4. Ubestemt flertal af intetkjønsord faar enten ingen flertalsendelse (berg, troll) eller den litterære paa -e (skibe, have). Fremmede intetkjønsord faar -er (bretter), ligesaa enkelte andre, som til dels har havt andet køn: godser, lemmer, kinder, steder, lofter o. fl.

5. Bestemt flertal ender paa -ne, ikke -rne, i alle substantiver som efter den gamle litterære skrivemaade har -e i ubestemt flertal (altsaa ikke alene: gjenstandene, sangene, men ogsaa: stokkene, hestene o. s. v.), desuden i særlig norske ord som lidet har været brugt i litteraturen (sauene, haugene, kovene, staurene o. fl.). Ellers er den sedvanlige skriftform for bestemt flertal bibeholdt i de ord som ogsaa efter den ældre retskrivning har -r i ubestemt flertal (gutterne, jenterne o. s. v.)¹.

6. Imperfektum og fortids particip af svage verber faar bøiningen -te -t -de -d eller -ed -et (talte — talt, trodde — trod, strævde — strævd, loved — lovet); den fulde litterære form paa -ede forekommer bare en og anden gang som poetisk frihed i digt, i lighed med verbernes flertalsformer.

7. Fortids particip bøies ikke i flertal, hverken af sterke eller svage verber, uden hvor det bruges som adjektiv («de dragne sverd», ellers: draget, talt).

8. Merk til slut: blive — blir — blev — blit, spørge — spør — spurte — spurt (spørsmål), sælge — sælger — solte — solt, lade — lar — lod — ladt; sa, la (for: sagde, lagde), samt baade i ental og flertal «nogen», i lighed med «ingen».

Særlig om tegnsætningen maa jeg henvise lærere og andre som har at sætte sig nøiere ind i spørgsmaalet, til den fuldstændigere udrædning som er givet i den nævnte forestilling til departementet. Her hidsætter jeg kun, til oversigt, at uddrag af de vigtigste regler. For en væsentlig del fremtræder de nye regler som en strengere gennemførelse — eller som udvidelser — af et par tidligere regler, optaget i de senere udgaver af Aars (§ 62, 2, anm. 1, og § 64). De gaar særlig ud paa en indskrænket eller ændret brug af komma ved afhængige sætninger. Hidtil har det jo været almindelig regel uden videre at sætte skilletegn saa vel ved begyndelsen som slutningen af en bisætning. Heri gjøres nu følgende principielle indskrænkning: Ved begyndelsen af en bisætning hvor det ikke kan gjøres nogen stans i læsningen, bør ikke sættes komma. Da maa man enten sløife skilletegnet helt, eller tage det led som bestemmes (udfyldes) af bisætningen, sammen med denne, og sætte skilletegnet foran dette led, hvis der her mere passende kan gjøres en stans, eller overhoved en længere stans end ved selve bisætningens begyndelse.¹

Slige tilfælde, hvor det ikke kan gjøres nogen, eller kun en forholdsvis liden stans der hvor bisætningen begynder, er især følgende:

1. Ved sammenslyngede sætninger, d. v. s. hvor et led hører baade til hoved- og bisætning, eller hvor det er tvilsomt, hvilken sætning det egentlig hører til: «Klokken 12 vidste vi kongen skulde kjøre gennem den gaden hvor farmor bodde. — Det er det ingen andre gutter som har. — Tulla synes nu ligesom hun er i slegt med alle mennesker, hun. — Nu trodde hun de havde nok» (Nu havde de nok, trodde hun).

2. Hvor hoved- og bisætning er en udvidet omskrivning af en enkelt sætning, oftest tjenende til at fremhæve et led i denne: «Kanske var det gaupen de skreg efter (= Kanske skreg de efter gaupen). — Det er ikke altid bjørner løber saa langt. — Det var prins Kristian af Augustenborg han kaldte saa»

3. Ogsaa ellers ved «nødvendige» relativsætninger, d. v. s. relativsætninger som indeholder en for den rette opfatning nødvendig begrænsning af det led de slutter sig til: «Bare fanter, og folk som aldrig havde set et skib før (d. e. slige folk som). — Bjørnen er det største rovdyr som findes i Norge. — Jeg skal hugge hovedet af alle som kalder mig for jente» (hvor «største» og «alle» ikke gjælder uden videre, men kun med den indskrænkning som relativsætningen angiver).

4. Ligeledes ogsaa i det hele ved at-sætninger hvor at er udeladt, eller hvor der er en større stans lige foran det led som sætningen slutter sig til: «Det var synd han ikke blev general. — Alle som saa det, mente det var uraad at berge her. — Pus vilde have nattero, og vilde at andre skulde have det ogsaa.»

Til gjengjæld gives komma en adskillig udvidet brug til at udskille andre led end sætninger, saa vel sideordnede som underordnede. Saaledes ofte ved sideordnede prædikater som staar i et mere selvstændigt forhold til hinanden, omtrent som sideordnede sætninger, saa at det tit gjør liden forskjel, om subjektet gjentages med et pronomen ved hvert prædikat, eller ikke. Ogsaa denne brug af komma har for en stor del tilknytning til de ældre retskrivningsregler (Aars § 62, 3 d), eller til hvad ogsaa før, men mere leilighedsvis, har været brugt af de fleste forfattere, mens det her er søgt at gjøre brugen mere logisk gennemført og regelbundet.

Paa samme maade som det afgjørende synspunkt for valget af stil, sprogform og retskrivning, har været hensynet til den lettelse det giver barnet at gjenfinde i læsebogen saa meget som muligt af selve det levende talesprog, paa samme maade bunder disse ændringer i tegnsætning i den vejledning som en mere logisk tegnbrug yder til god og rigtig læsning og til klarere og sandere opfatning af sammenhængen. Den strengt grammatiske tegnsætning har vistnok været til hjælp ved analysen, — men mest en rent formel analyse, og saa mangen gang i strid med den virkelige sammenhæng i sproget. Og desuden er og blir analyse dog ikke andet end et middel, mens god læsning og klar forstaaelse har sit maal i sig selv, et reelt og praktisk maal. Og netop for læsning og forstaaelse lægger den grammatiske kommabrug ikke alene mange vanskeligheder i veien, men den virker ofte ligefrem vildledende. Dr. Hjalmar Falk har i sit lille skrift «Om en reformeret tegnsætning» givet en del eksempler herpaa (side 11 f. og 14), og enhver norsk lærer med sans for god læsning kan med lethed øge samlingen, saa meget han lyster. Men naar tilstanden ellerede nu er slig, hvordan maa den saa ikke blive, efter hvert som vort skriftsprog fortsætter med at nærme sig talesproget, med dets friere konstruktioner, dets sammenslyngninger, udvidelser, sammendragninger og omskrivninger? Med en blot og bart grammatisk tegnbrug blev det hele intet andet end et hjælpeløst urede baade for forstaaelse og læsning.

Man har klaget over vanskelighederne for skolen ved en saadan friere sprogform. Og de er hverken faa eller smaa. Jeg er ikke blind for, hvor særdeles ønskeligt det er at have en fast og bestemt skrivebrug for skolen. Men jeg er heller ikke blind for, hvor umuligt det er, saa længe sproget ikke selv har det. Og vort sprog har det ikke. Vi lever i en sproglig overgangstid, hvis ulemper ingen kan unddrage sig. Heller ikke skolen. Er ikke sprogbrugen fast og afsluttet, saa kan ikke skolen behandle den som om den var det. Hvor nyt og gammelt, hvor fremmed og hjemligt strides og danner dobbeltformer i sproget, der faar ogsaa skolen finde sig i dobbeltformer. Det er jo for livet, ikke for gamle bøger, skolen skal udruste barnet, — for det levende liv, som stadig er i udvikling. Svigtet da

ikke skolen sin opgave, om den bare førte lærlingen ind i en ældre afsluttet sprogform, en som dag for dag trænges mer til side af udviklingen? Den slegt som skal bruge fremtidens sprog, har fremfor alt krav paa ikke at blive stængt ude fra det groende i sproget. Alene da faar børnene fuld nytte af undervisningen, nytte for livet. Og ikke mindst gjælder dette folkeskolens børn, de som ikke er opvokset i det «dannede talesprog», — som ikke bare har at tilegne sig skriveformen for dette sprog, men ogsaa dets taleform. For dem gjælder det, at det uforholdsmæssig større arbejde de har med sproget (og det under en væsentlig kortere og mere hullet skolegang) — at det kan lettes for dem paa alle punkter hvor det lar sig gjøre. Og det lar sig gjøre i samme mon som skriveformen naturlig nærmer sig taleformen. Selvfølgelig maa det gjøres med varsomhed og kyndighed. Men gjøres maa det. Ogsaa fordi det er den enests udvei af det sproglige uføre vi for tiden sidder i. Som det nu er, er vort sprog splidagtigt med sig selv. Stille kan vi derfor ikke blive staaende. Tilbage fører ingen vei. Nu — saa maa vi frem.

Moltke Moe.

¹ Senere, i 1902, er udgivet et bind «Læsestykker paa landsmaal» ved Nordahl Rolfsen og Bernt Støylen, tillæg til 2den, 3dje, og 4de del, og ligeledes landsmaalsudgaver af de nævnte dele, med disse tillæg indlemmet i dem. Desuden er, i den nye landsmaals-udgave af første del, givet landsmaalet en fyldigere repræsentation i de 3 sidste afdelinger.

² Siden udgivelsen af anden del, i august 1893, er retskrivningen i denne første del blit ændret efter de samme principer som anden dels, svarende til de af departementet nylig forud godkjendte regler. Her hidsættes derfor kun de mere almindelige bemærkninger af mit forord til første oplag, mens de nærmere regler gives i overensstemmelse med hvad der senere er vedtaget.

¹ Det er visselig kun et tidsspørsmål, naar den bestemte flertalsforms -r skal forsvinde fra skriften ogsaa i disse ord, ligesom den er forsvundet fra talen, og det baade i vort bysprog og i bygdemaalene, undtagen i en del ord af litterært præg, som f. eks. videnskaberne. Se Hofgaard Norsk grammatik § 43, anm. 2, og Omrids af lydlæren § 63. Nogen forskjel er det dog endnu mellem den ældre og den yngre slegts udtale af bestemt flertal; den yngre udskyder r'en med større konsekvens.

¹ Som et mere ytre, men i det hele gennemgaaende særkjende ved disse tilfælde, kan nævnes, at det ord som særlig angiver bisætningsforholdet (som, at, da o. fl.) i almindelighed kan udelades, og helst ogsaa blir udeladt, uden hvor relativet staar som subjekt.

F Ø R S T E A F D E L I N G .

1. Alt er skabt af dig, o Gud.

1

Alt er skabt af dig, o Gud,
af din magt og paa dit bud:
luft og lys og sjø og land,
dyr i skog og fisk ved strand,
græs paa mark og frugt paa træ,
sol og sæd og regn og sne.
Alt som findes, stort og smaat,
har du skabt, og skabt det godt

2. Bien.

1

Af Johan Krohn

Bien bor i kuben, og kuben staar i haven, og blomsterne vokser rundt omkring. Lige fra det blir lyst om morgenen, og til solen gaar ned og blomsterne lukker sig, flyver bien om fra blomst til blomst, og har det saa travelt, saa travelt. Den flittige vesle bien! altid kan du høre den summer, naar du kommer ned i haven. Hvad tror du bien henter, naar den kryber ind i blomsterne? Den henter honning og bærer den hjem til kuben og gemmer den der i smaa stuer, som den bygger af voks. Naar sommeren er slut, og det ikke er flere blomster, da har bien sin kube fuld, og da tar man honningen og vokset ud af kuben. Af vokset lager en jule-lys, og af honningen honningkager. Jule-aften, naar du staar frem-for jule-træet med de mange smaa lys og de morsomme kage-mænd og kage-koner, da maa du tænke paa den lille flittige bien; fra den kommer jo lysene og honning-kagerne.

3. Barne-vers om solen.

Efter et utrykt norsk barnevervs ved udg

Love, love, line!
giv solen maatte skinne
over mig og over mine,
over folk, over fæ,
over top, over træ,
over asp, over al,
over berg, over dal,
over lier og skog,
over harv, over plog,
over ager og eng
og over min egen mamas
seng.

Rolfsen: Læsebog for folkeskolen. I. Skriftsprog.

Al: older, or.

4. Vugge-sang.

Jam-jam, jam-jam, jam!
siger vore katter.
Bys, bys, mit lille barn,
vesle barnet snakker!
Træd paa vugge-meien du,
vesle barnet snakker nu,
vesle barnet snakker.

Vov-vof, vov-vof, vof!
 siger prestens hunde.
 Bys, bys, mit lille barn,
 sov, min søde unge!
 Træd paa vugge-meien du,
 vesle barnet sover nu,
 sov, min søde unge!

Ho-ho, ho-ho, ho!
 galer gjøk i lunden.
 Bys, bys, mit lille barn,
 sov nu straks paa stunden!
 Træd paa vugge-meien du,
 vesle barnet sover nu,
 sov nu straks paa stunden!

5. Rolv og Truls.

2

Rolv var en liden gut. Han havde en snild hund, som hedte Truls. Truls var lurvet og lyse-brun. Den kom altid og vækked Rolv om morgenen. Truls tog tag i teppet, og gav sig ikke, før det laa i gulvet. Da maatte Rolv op. En dag havde hans søster nogen veninder hos sig; men Rolv havde været uskikkelig; den dagen fik søsteren mere sig alene med veninderne. Rolv maatte sidde oppe paa kammeret. Han hørte de andre børn legte nede i haven; han hørte at Truls gjødde og mored sig med dem. De havde vist faat lov til at tage epler. — Det var saart at sidde her oppe nu. Men saa hørte Rolv skridt i trapperne. Det var en som kom sagte op-over. Han gjetted paa, at det var Truls; han kikked ud gjennem nøkkel-hullet, og lige uden-for nøkkel-hullet saa han hovedet til Truls med to store epler i munden. Truls sad vist paa bag-benene. Men døren var jo laast. Rolv kunde ikke faa den op; Truls heller ikke. Og eplerne? Ja, hvor det blev af dem, det ved jeg ikke.

3

6. Sne-løgt.

3

I kveld skal vi gjøre en sne-løgt. Har du set en sne-løgt? Den skinner vakkert, kan du tro. Vi gjør smaa, smaa haarde sne-baller. Vi lægger dem i en ring. Saa lægger vi en ny rad af baller oven-paa. De maa ikke pakkes haardt sammen. Men

støtt maa de ligge. Midt i løgten lægger vi en sne-ball med hul i; i den sætter vi et lys. Nu lægger vi ringene mindre og mindre; til slut blir det bare et lidet hul øverst oppe. Og naar det blir mørkt, tænder vi lysene. Da maa vi passe os. Løgten kunde let gaa over-ende. Det er Karl som pleier at tænde den. Han sætter en papir-lap i enden paa en kjep. Med den tænder han lyset i løgten. Du kan ikke tro hvor vakkert den lyser. Den skinner langt ud over sneen. Alle de store kommer ud og ser paa.

7. Barne-vers.

3

Bæ, bæ, bæ!
 Nu yrer det med sne.
 Sauen ser ikke stenene,
 saa slaar den sig paa benene:
 bæ, bæ, bæ!

Bæ, bæ, bæ!
 Nu yrer det med sne.
 Sauen ser ikke stalden sin,
 saa slaar den sig i skallen sin:
 bæ, bæ, bæ!

Bæ, bæ, bæ!
 Nu yrer det med sne.
 Sauen ser ikke stubbene;
 og bag-om sidder skrubbene.
 Bæ, bæ, bæ!

Bæ, bæ, bæ!
 I skogen staar et træ;
 skytteren kryber mod skrubbene
 og skyder dem ned bag stubbene.
 Bæ, bæ, bæ!

8. Sanse-kagen og vaflen.

4

Efter Johan Krohn

Mons kunde mange ting. Han kunde læse, han kunde regne, og han kunde gaa ærender nok-saa langt. Han kunde gaa baade til presten og til land-handleren og til lens-manden. Men han kunde aldrig mindes nogen ting. Naar han kom til preste-gaards-grinden, saa vidste han slet ikke, hvad det var han skulde sige til presten, og saa maatte han hjem igjen, og saa fik han en sanse-kage til niste paa veien, og saa mindtes han det den gangen. Han fik mange sanse-kager, Mons. En dag stod han ude paa tunet og legte sig med hønsene, mens de andre sad oppe i stuen og spiste varme vafler. De havde nok banket paa ruden til ham; men han sansed slet ikke paa, at det var middags-tid, og saa sa hans far, at nu skulde de bare lade ham staa. Da han endelig kom op, saa var fadet tomt. Men hans far sa: „Tænk, Mons! vi har slet ikke sanset’ at du skulde have vafler.” Og det havde Mons godt af, og vaflerne havde han ikke ondt af heller; for han fik ingen. Men saa slap han sanse-kager den gangen.

9. Vinter-rim.

4

A, a, a,
vinter vil vi ha;

E, e, e,
for saa faar vi sne,

I, i, i,
og kan staa paa ski;

O, o, o,
skaren den er go.

U, u, u,
stakkar, fryser du?

Y, y, y,
frakken min er ny.

Aa, aa, aa,
aa, hvor det skal gaa!

Æ, æ, æ,
hvidt er hvert et træ.

Ø, ø, ø,
tænk, om vi faar tø.

10. Grisen.

4

Det var en gang en gris som bodde tæt ved en kongs-gaard. Saa var det en dag at alle de andre var i kirken, og da syntes grisen det var stusligt, og saa rusled han op-over til kongs-gaarden.

Kongen var i kirke, han ogsaa; men det var nu grisen lige glad med; det var ikke kongen han gik efter, og ikke dronningen heller. Han vagged omkring mellem ud-husene han, og grov trynet sit ind i søple-dyngen og rullede sig i leren og vaskede sig i sølen. Og da han kom hjem igjen, saa var han end-da svartere end han pleide. „Saa du har været i kongs-gaarden du, grisen min?” sa budeien. „Ja, jeg har saa,” sa grisen. „Det lyste vel af sølv og guld der?” sa budeien. „Sølv og guld saa jeg ikke,” sa grisen; „men søppel og søle var der.” „Ja, ja,” sa budeien og slog en bøtte vand over ham, „en finder det en leder efter. Gris er du, og gris blir du, og andet end søppel og søle saa ikke du, om du fór rundt til alle de kongs-gaardene som i verden er.”

5

11. Gutten som ikke vilde gaa i skolen.

5

Det var en gang en gammel kone, og hun havde en gut som ikke vilde gaa i skolen. Da gik konen til riset og sa: „Kjære ris, ris gutten! Gutten vil ikke i skolen gaa.” „Nei,” sa riset. Da gik konen til ilden og sa: „Kjære ild, brænd op riset. Riset vil ikke rise gutten, gutten vil ikke i skolen gaa.” „Nei,” sa ilden. Saa gik konen til vandet og sa: „Kjære vand, sluk ilden. Ilden vil ikke brænde riset, riset vil ikke rise gutten, gutten vil ikke i skolen gaa.” „Nei,” sa vandet. Saa gik konen til oksen og sa: „Kjære okse, drik op vandet. Vandet vil ikke slukke ilden, ilden vil ikke brænde riset, riset vil ikke rise gutten, gutten vil ikke i skolen gaa.” „Nei,” sa oksen. Da gik konen til slagteren og sa: „Kjære slagter, slågt oksen. Oksen vil ikke drikke vandet, vandet vil ikke slukke ilden, ilden vil ikke brænde

riset, riset vil ikke rise gutten, gutten vil ikke i skolen gaa.” „Nei,” sa slagteren. Saa gik konen til tauget og sa: „Kjære taug, bind slagteren. Slagteren vil ikke slagte oxen, oxen vil ikke drikke vandet, vandet vil ikke slukke ilden, ilden vil ikke brænde riset, riset vil ikke rise gutten, gutten vil ikke i skolen gaa.” „Nei,” sa tauget. Da gik konen til rotten og sa: „Kjære rotte, gnag af tauget. Tauget vil ikke binde slagteren, slagteren vil ikke slagte oxen, oxen vil ikke drikke vandet, vandet vil ikke slukke ilden, ilden vil ikke brænde riset, riset vil ikke rise gutten, gutten vil ikke i skolen gaa.” Men rotten vilde ikke. Da gik konen til katten og sa: „Kjære kat, æd op rotten. Rotten vil ikke gnage tauget, tauget vil ikke binde slagteren, slagteren vil ikke slagte oxen, oxen vil ikke drikke vandet, vandet vil ikke slukke ilden, ilden vil ikke brænde riset, riset vil ikke rise gutten, gutten vil ikke i skolen gaa.” „Nei,” sa katten. „Du skal faa en bøtte melk,” sa konen. Og katten paa rotten, og rotten paa tauget, og tauget paa slagteren, og slagteren paa oxen, og oxen paa vandet, og vandet paa ilden, og ilden paa riset, og riset paa gutten, og gutten maatte i skolen gaa. 6

12. Kattan og musen.

6

Det var en gang en kat og en mus i ett hus. «Nu tar jeg dig,» sa katten til musen.

«Aa nei, kjære spar mig,» sa musen; «jeg skal sige dig saa vakkert et eventyr.» «Hvad er det?» sa katten; han var grættet og grov i maalet.

«Det var en gang jeg stod med limen og sopte mit gulv,» sa musen. «Saa var det ikke skiddent,» sa katten. «Saa fandt jeg mig en to-skillings,» sa musen. «Saa var du ikke penge-løs,» sa katten. «Saa købte jeg mig et fleske-stykke,» sa musen. «Saa var du ikke fleske-løs,» sa katten. «Saa la jeg det paa gloen og stegte det,» sa musen. «Saa aad du ikke raat,» sa katten. «Saa la jeg det paa taget og vilde kjøle det,» sa musen. «Saa brændte du dig ikke,» sa katten. «Saa kom det en fugl og snapped det,» sa musen. «Saa snapper jeg dig,» sa katten. — Snip, snap, snude, saa er baade katten og musen ude.

13. Feier-gutten.

6

Det var en gang en liden feier-gut som kom paa søndags-skolen. „Kan du bogstaverne?“ sa læreren. „Aa ja,“ sa gutten. „Kan du læse rent?“ „Aa ja.“ „Hvad er det for en bog du har læst i da?“ „Jeg har aldrig havt nogen bog,“ sa gutten. „Har du gaat i skole da?“ „Jeg har aldrig gaat i skole,“ sa gutten. „Hvem

er det som har lært dig da?“ „En gut.“ „Hvad var det for en gut som kunde lære dig uden bog?“ „En feier-gut vel. Vi læste paa skilterne; ja, alle de skilterne som hænger uden-for kræmmeren og skomageren og snekkeren og smeden og alle de andre.“ „Og paa den maaden har du lært dig at læse?“ sa læreren. „Aa ja,“ sa gutten og lo.

14. En liden gut.

6

«Hvordan slap du over bækken,
vesle gut, du vesle gut?»

«Aa, jeg støtted mig paa kjeppen,»
sa vesle gut, sa vesle gut.

«Hvordan slap du over aaen, ⁷
vesle gut, du vesle gut?»

«Aa, jeg støtted mig paa taaen,»
sa vesle gut, sa vesle gut.

«Men de store, store sunder, —
vesle gut, du vesle gut?»

«Aa, jeg havde baad ind-under,»
sa vesle gut, sa vesle gut.

15. En liden jente.

7

„Hvor skal du hen, vesle jente?“

„Bort og plukke nøtter, kan du
tænke!“

„Du rækker ikke op, vesle jente.“

„Jeg stiger paa en sten, kan du
tænke!“

„Saa brækker du et ben, vesle jente.“

„Jeg holder i en gren, kan du tænke!“

16. Barne-bys.

7

So ro, godt barn!
Mor spinder blaåt garn.
By, by, liden ting!
snart kommer papa din;
han kjører plogen,
søster gaar i skogen,
søster gjæter sauene
langt nord i haugene;
bror staar i uren
og blaaser i luren;
bukken gaar i lunden
med løv og græs i munden

17. Ved sengetid.

7

Hvorledes er det med øie-laagene dine? de vil nok ikke holde sig oppe? Og hvad siger fingrene?

„Vi har lagt hele dagen,“ siger fingrene; „vi har bygd sten-hus, vi har trukket krok, vi har kjørt hester, vi har kastet ball med den store fine ballen, vi har skrevet paa tavlen, vi har laget kager nede i leren, vi har griset os til; nu maa vi vaske os og hvile os,“ siger fingrene.

„Men jeg vil ikke gaa til sengs endnu,“ siger munden, den lille munden, som aldrig vil hvile sig. „Ja saa,“ siger ørene; „jeg syntes du gabte nylig, saa det knaged i mig. Men du skal vel sove lige-saa længe i morgen som du gjorde i dag, og naar du blir vækket, saa tar du til at skrike; og det er ikke nogen moro at høre paa, maa du tro. Gaa bare i seng med dig!“

„Væk med skoen,“ siger foden; „jeg har været i klemme hele dagen.“ „Af med bukserne,“ siger benet; „jeg vil se mig om i verden, jeg ogsaa.“

„Og jeg vil lufte mig,“ siger strømperne; „det er altfor kvalmt inde i skoene; jeg vil hænge paa stole-ryggen og strække mig.“ Og naar alle siger det samme, saa maa de jo faa sin vilje.

Og øie-laagene lukker sig helt igjen; munden tier bom still, øret lægger sig paa den bløde puden og hører ingen ting. Gutten sover.

18. Katten i ovns-bænken.

8

Og katten laa i ovns-bænken,
og klaged sin store nød:
han havde saa vondt i hodet,
han trodde det blev hans død.

„Aa hei og haa,“ sa rotten,
„aa nu er katten død!
Nu kan vi gaa i skabet
og gnage ost og brød.“

19. Hvem er det som rider?

8

(Synges naar barnet sidder paa ens knæ.)

Hvem er det som rider?

Det er en dame som rider;

det gaar i dilt og trav,

i dilt og trav.

Hvem er det som rider?

Det er en herre som rider;

det gaar jo i galop,

i galop.

Hvem er det som rider?

Det er en bonde som rider;

det gaar saa støtt og smaat,

saa støtt og smaat.

Hvem er det som rider?

Nu er det gutten som rider.

Aa hei, aa hop, hvor det gaar,

aa hop, hvor det gaar!

20. Gutten og reven.

Det var en gang en liden gut som skulde til kirke. Og da han gik over en rydning i skogen, fik han øie paa en rev som laa paa en knaus og sov. Gutten tog en stor sten i næven. «Naar jeg nu tar livet af reven,» sa gutten, «og sælger skindet, saa faar jeg mig penger; og for de pengene kjøber jeg rug, og den rugen saar jeg paa fars ager-flek der hjemme. Naar saa kirke-folket kommer, saa siger de: «Det er da svært til vakker rug denne gutten har!» Saa siger jeg til dem: «Traak ikke i rugen!» siger jeg. Men de lyder ikke. Saa skriger jeg til dem: «Traak ikke i rugen! siger jeg.» Men de lyder ikke end-da. Saa skriger jeg til dem, det meste jeg orker: «Traak ikke i rugen, siger jeg!» Og saa lyder de.» ⁹

Men ved det at gutten skreg, vaagned reven. Den skvatt op og satte til skogs, saa han fik ikke saa meget som en haar-dott af den en-gang.

21. Rotterne i kjelderen.

Efter Johan Krohn

Det var kommet rotter i kjelderen. Hver nat dansed de med sine stygge unger i gryn-tønden. De gnaged hul paa mel-poserne og aad rake-fisken og tog for sig af talg-lysene, saa det blev ikke mere end vægen igjen. Men da de gav sig i lag med de store speke-laarene, saa blev det for galt. Da blev det sat fælder i kjelderen, og i fælderne var det smaa stegte fleske-beter. Men hvorfor skulde

rotterne gaa efter de smaa fleske-beterne, naar der var et stort speke-laar tæt ved? De gik uden-om fælderne og hen til speke-kjødet. Manden som eide kjelderen, fandt da paa noget rigtig klogt, syntes han. Han hængte laaret op under loftet; og den natten sov han trygt, for nu kunde da rotterne aldrig mere faa tag i det. Ja, jeg ved ikke hvordan de bar sig ad, jeg heller; men ja-men kom de op og gnaged snoren over, saa det store laaret faldt ned og slog i stykker saft-krukken til mor med det samme. Saa gik manden til grannen sin og laante sig en stor kat. Men det skulde han ha gjort før.

22. Hanse-mand som skulde i krigen.

10

efter tyske og svenske barnevers ved udg

Det var vesle Hanse-mand,
han vilde i krigen rie;
men ingen hester havde han,
og derfor maatte han bie.
Mor hun satte ham op paa en gjet;
det var en liden, som Bruse hed.

Hei, hei, hei!

Det var vesle Hanse-mand,
vilde i krigen rie;
ingen tømmer havde han,
og derfor maatte han bie.
Saa tog mor et sokke-baand,
det fik Hanse-mand i haand.

Hei, hei, hei!

Det var vesle Hanse-mand
vilde i krigen rie;
ingen sporer havde han,
og derfor maatte han bie.
Saa tog mor en nype-kvast,
bandt den under foden fast.

Hei, hei, hei!

Det var vesle Hanse-mand,
vilde i krigen rie;
ingen hansker havde han,
og derfor maatte han bie.
Men saa fik han duppe
hænderne ned i suppe.
Hei, hei, hei!

23. Bjørnen og skrubben og reven.

10

Bjørnen han er stærkest
af alle vilde dyr;
han dræber mange hester
og knækker mange kjyr.

Skrubben gaar og jager
paa sine lange ben;
hvor gjeten staar og gnager,
der er han ikke sen.
Han bider hende i nakken
og trækker af hendes klær;
saa lusker han over bakken,
saa bræker hun ikke mer.

Reven han er træskest,
men han har mindre magt;
han gaar og gjæter sauene
og staar saa trutt paa vagt.
Og naar han ingen kan finde,
saa tænker han med sig:
Nu har de sauene inde,
nu er de ræd for mig.

24. Ulven og musene.

Det var en gang en sau som var kommen væk fra de andre; og saa var det en ulv som tog sauene. Og ulven satte til skogs med den, og sauene var fed, og ulven var sulten, og saa bed han den ihjel og flaadde den, og aad og aad, saa benene knased mellem tænderne. Men æde den op i ett maal, det orkede han ikke; noget skulde han jo ha til kvelds ogsaa. Saa gjemte han saue-skroten og rusled bort og la sig i skogen tæt ved.

Der laa han da og halv-sov efter middags-maden, og skjeled med de skjæve øinene sine paa kvelds-maden. Men i skogen var der ogsaa en mus, som var nærmeste nabo til ulven; og musen sad just inde i hullet sit og tænkte paa hvad hun skulde koge til middag. Da kom den deilige kød-lugten drivende ind i muse-hullet. „Jeg tænker jeg vælger mig saue-steg,” sa musen. Saa krøb hun frem mellem tuerne, saa stilt, saa stilt, og napped et stykke af sauene og piled ind i hullet. Da vaagned ulven helt og kasted sig over sauene igjen og gav sig til at skrige og skraale: „Hjælp, hjælp! her er en tyv, her er en som stjæler. Lensmand, kom og tag ham, kom og tag ham, kom og tag ham!” tuted ulven. Og saa kom lens-manden; men han tog ulven, kan du vide.

Kjyr: «kuer», kjær. — Træsk: «treisk», ful.

25. Vesle Ingrid og larven.

Efter Johans Krohn

Vesle Ingrid gik en søndag i haven og saa paa sommer-fuglene, som fløi omkring med de fine skinnende vinger, og var saa lette og saa glade. „Far,” sa Ingrid, „hvor kommer sommer-fuglene fra? Kommer de ikke fra blomsterne? for jeg saa en blaa sommer-fugl flyve ud af en blomst.” „Nei, Ingrid min,” sa far, „de kommer ikke fra blomsterne; men nu skal du se.” Saa tog han en liden aame eller larve, som krøb under en busk, la den varlig i haanden sin og bar den op i huset. Og Ingrid løb med, og aamen blev lagt paa en liden hylde. Der bodde den, og hver dag fik den friske grønne blad at æde, — og æde kunde den. Ingrid havde stor moro af larven; hun stod og kikked op til den paa hylden, og snakked med den og la kage-brød op til den. Men larven likte ikke kage-brød. Slig gik det en stund, og saa en morgen ropte far paa Ingrid og viste hende aamen. Den rørte sig ikke; det var lige-som den var tørket ind. „Men nu er den jo død,” sa Ingrid og tog til at graate af alle kræfter. „Nei, den er ikke død,” sa far; „men nu skal den hvile sig.”

Saa flytted han den op paa en hylde høiere oppe, og saa la han et blad over aamen.

Saa gik det en tid. Da ropte far igjen paa Ingrid en morgen-stund og sa: „Kom, Ingrid, kom og skynd dig, kom og se hvad der er paa hylden.” Og hvad var det Ingrid saa paa hylden? En fin sommer-fugl, som sad og rørte paa vingerne. „Ser du,” sa far, „det er aamen. Nu er den blit sommer-fugl. Alle de vakre sommer-fuglene som flyver i luften om sommeren, de har først krøbet omkring som larver. Er det ikke underligt, Ingrid?” „Jo, det er vist, at det er underligt,” sa Ingrid. Og saa aabned de vinduet og lod den nye sommer-fuglen flyve ud til de andre sommerfuglene i haven. 12

26. Danse, danse, dukken min. 12

Danse, danse, dukken min,
i skogen skal vi og skyde;
jeg skal købe dig et gevær,
og jeg skal lære dig at skyde.

Alle fugler og alle dyr
de skal stupe i bakken;
og jeg skal købe dig en liden hund,
og han skal bide dem i nakken.

27. Fugle-mor. 12

Efter Johan Krohn

Hvorfor bygger fuglene reder? Er det for at sove der om natten? Nei, fuglen trænger ikke rede for at sove om natten; den nøier sig med en gren, og stikker hovedet under vingen, og sover da lige-saa godt som du i sengen din. Nei, det er for eggenes og for ungernes skyld, at fuglene lager rede. Eggene er skjøre; derfor maa de ligge i det myge redet, og fugle-ungerne vilde nok baade fryse og være rædde, hvis de ikke bodde hos sin mor. Høit oppe i træerne, hvor de leie gutterne ikke kan komme, og inde i torne-buskene, hvor gutterne river sig til blods, der fletter fugle-mor et rede af straa og heste-haar og grøn mose, og lægger et lidet teppe af fjær paa bunden. Saa lægger hun sine egg i redet og sidder og varmer dem, for at der kan komme smaa unger ud af dem. Fugle-mor er snild; hun sidder

der mellem de grønne blad dag og nat, og flyver aldrig ud, for saa blir eggene kolde. Men fugle-far flyver ud, og kommer hjem med mad, og sætter sig paa grenene ved siden af redet og fortæller om alt han saa, da han fløi hen-over træ-toppene, og da han sad mellem blomsterne i græsset eller drak af elven i skogen. Til sidst revner egge-skallet, og de smaa fugle-ungerne stikker hovedet ud.

Men det er én fugl som ikke faar lov at ha eggene i fred. Det er hønen. Naar hønen har lagt redet fuldt af egg, saa kommer kokke-jenten ud i hønse-huset og tar eggene fra hønen, og mad-mor lægger dem i en kurv og sender dem til byen og sælger dem. Men hønen siger: „Gak-ak, gak-ak! jeg skal nok faa kyllinger lige-vel.” Og saa lægger hønen nye egg. Men saa har børnene tigget saa længe, at de har faat løfte om pande-kager til middag, og saa gaar kokke-jenten og tar eggene fra hønen igjen. Og hønen siger: „Gak-ak! jeg skal nok faa kyllinger lige-vel.” Og naar saa børnene kommer og vil ha blød-kogte egg, saa siger mad-mor nei: „Nu skal hønen ha sine egg i fred, for nu vil vi ha kyllinger,“ og da klapper børnene i hænderne; for de levende kyllinger, som springer om-kring paa tunet, og kommer naar en kalder paa dem, og stimer om-kring høne-mor som en anden barne-flok, det er moro. Sligt kan pande-kager og blød-kogte egg ikke gjøre.

28. Furt ikke.

13

Hver gang jeg var furten,
tog far mig paa fang,
og nu skal du høre
hvad far min sang:

„Det var en gang en unge
som var saa lei;
det var en katte-unge,
lidt yngre end dig.

Den knurred og den furted
paa loft og paa vei;
saa sa den gamle katten:
„Kom hid til mig!“

Saa tog han mule-baandet
og bandt omkring:
„Nu slipper du at furte
for ingen ting.“

Og alle sure muler
skal passe sig vel;
for ellers kommer katte-pus
og tar dem en kveld.“

29. Hanen og top-hønen.

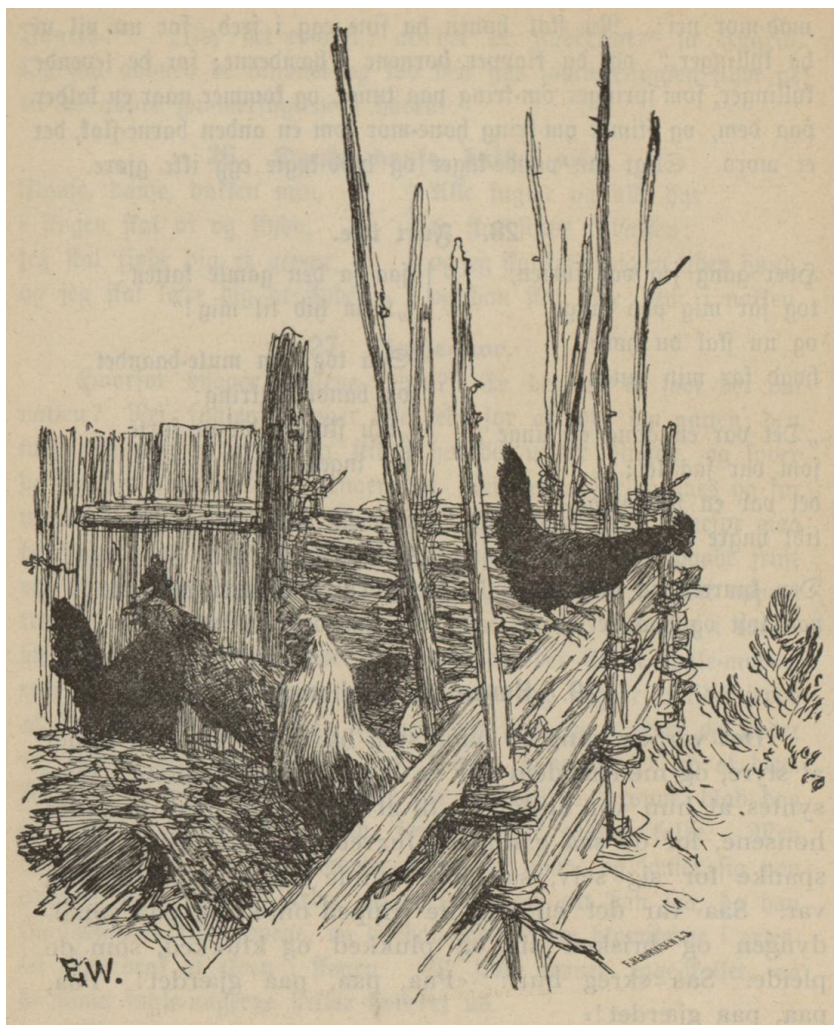
13

Det var en gang en hane som havde en hel flok høner at styre, og mellem dem var en liden, liden top-høne. Hun syntes at hun var alt-for fin til at være i lag med de andre hønsene, for de saa gamle og lurvete ud; hun vilde ud og spanke for sig selv, saa folk kunde faa se hvor fin hun var. Saa var det en dag de tripped omkring paa søpledyngen og briskede sig og plukket og klukket, som de pleide. Saa skreg hun: «Paa, paa, paa gjærdet! Paa, paa, paa gjærdet!»

Hanen strakte hals og ristede paa kammen og fjærene og ropte: «Gak ikke did!» Og alle de gamle høner kagled med: «Gak, gak, gak ikke did!»

Men hun la i vei lige fuldt. Og hun var ikke lidet kry, da hun kom did og gik og briskede og brystede sig alene.

Men saa kom høken og begyndte at seile i ring over hende, og ret som det var, slog han ned paa hende. Men hanen havde længe set ham; han stod øverst paa søple-dyngen og strakte hals og kikkede op, snart med det ene øie og snart med det andre; han skreg, det meste han orkede: ¹⁴

«Ko-ko-kom og hjælp!

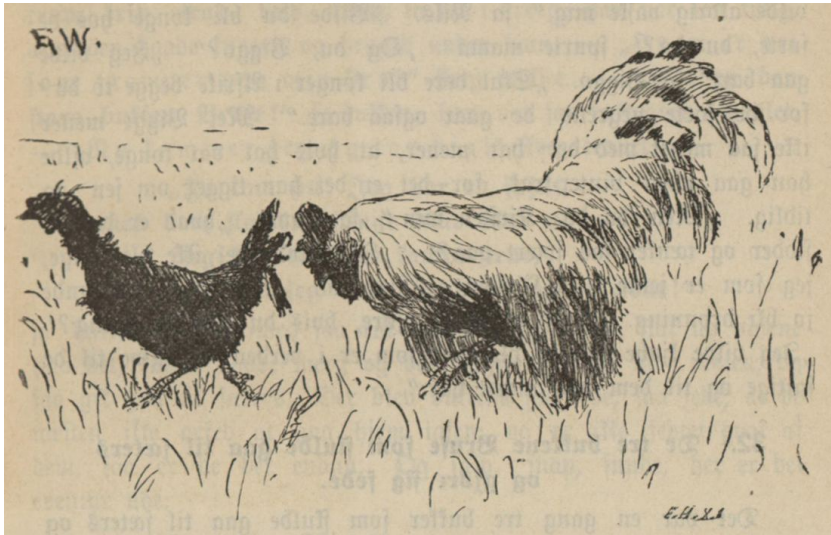
Ko-ko-kom og hjælp!»

Og saa kom der folk. De skræmte høken; han maatte slippe hønen og nøies med toppen og de fineste fjærene hendes. Da fik hun det vel braat med at komme hjem; hun strakte hals og hopped og sprang og skreg:

«Se, se, sé, hvor jeg ser ud! Se, se, sé, hvor jeg ser ud!»

15

Efter den dag holdt hønen sig ikke for god til at være paa søple-dyngen med de gamle hønsene.

Top-høne: høne med fjær-top i nakken.

30. Grisen gik paa gaden frem.

15

Grisen gik paa gaden frem
med et smør-spand i munden;
efter sprang Lasse og hiksted og
gret,
og det af hjerte-grunden.

„Lasse, Lasse! du tar det saa
braat;
jeg kan vel betale hvad jeg har
faat.
Du tar det saa braat, du Lasse.”

31. Barne-snak.

15

Mama og de fire børnene sad inde i barne-værelset. Mama havde læst et eventyr for dem om gutten som blev konge. „Kan kongen gjøre alt hvad han vil?” sa Sven. „Ingen kan gjøre alt hvad han vil,” sa mama. „Saa vil ikke jeg være konge,” sa Sven. „Har kongen mange penger?” sa lille-søster; hun var bare fire aar. „Aa, det er af og til med det,” sa mama. „Tror du at det er nogen konge som har flere end jeg? Jeg har en en-øring og tre to-øringer og en stor fem-øring og en ør-liden ti-øring. Hvor mange er det, mama?” „Det er to og tyve,” sa mama. „Har kongen flere end to og tyve?” spurte lille-søster. „Du da!” sa Sven; „kongen har over hundred; har han ikke mama?” „Hvis jeg var konge saa vilde jeg samle paa femøringer,” sa lille-søster; „for det er de største.“

16

„Men hvad vilde du gjøre, Nilse-gut?” sa mama. „Jeg vilde aldrig vaske mig,” sa Nils. „Vilde du bli konge hos de sorte, du da?” spurte mama „Og du, Viggo?” „Jeg vilde gaa bar,” sa Viggo. „Skal dere bli konger i Afrik begge to da? for de sorte negrene de gaar ogsaa bare.” Men Viggo mener ikke saa meget med det; han mener, at hvis han var konge, vilde han gaa uden vinter-frak, for det er det han tigger om sen og tidlig. „Men du da, Kirsten min” sa mama, „hvad er det du sidder og tænker saa svært paa?” „Jeg kunde vel ikke bli konge, jeg som er jente,” sa Kirsten og blev rød. „Nei, men du kunde jo bli dronning. Hvad vilde du gjøre, hvis du blev dronning?” „Jeg vilde kjøbe alle de blomster som er i verden, og give til de fattige og til dem som ingen har.“

Ør-liden eller ørende liden: svært liden.

32. De tre bukkene Bruse som skulde gaa til sæters og gjøre sig fede.

16

Af P. Chr. Asbjørnsen

Det var en gang tre bukker som skulde gaa til sæters og gjøre sig fede; og alle tre saa hedte de bukken Bruse. Paa veien var der en bro over en foss, som de skulde over, og under den broen bodde et stort fælt troll, med øine som tintallerkener og næse saa lang som et rive-skaft. Først saa kom den yngste bukken Bruse og skulde over broen Trip, trap, trip, trap, sa det i broen. — „Hvem er det som tripper paa min bro?” skreg trollet. — „Aa, det er den mindste bukken Bruse; jeg skal til sæters og gjøre mig fed,” sa bukken; han var saa fin i maalet. — „Nu kommer jeg og tar dig!” sa trollet. — „Aa nei, tag ikke mig, for jeg er saa

liden, jeg; bi bare lidt, saa kommer, den mellemste bukken Bruse; han er meget større.“ — „Jeg faar vel det,“ sa trollet.

Om en liden stund saa kom den mellemste bukken Bruse og skulde over broen: Trip, trap, trip, trap, trip, trap, sa det i broen. — „Hvem er det som tripper paa min bro?“ skreg trollet. — „Aa, det er den mellemste bukken Bruse, som skal til sæters og gjøre sig fed,“ sa bukken; han var ikke fin i maalet, han. — „Nu kommer jeg og tar dig!“ sa trollet. — „Aa nei, tag ikke mig, men bi lidt, saa kommer den store bukken Bruse; han er meget, meget større.“ — „Jeg faar vel det da!“ sa trollet. ¹⁷

Ret som det var, saa kom den store bukken Bruse: „Trip, trap, trip, trap, trip, trap, sa det i broen; han var saa tung, at broen baade knaged og braged under ham. — „Hvem er det som tramper paa min bro?“ skreg trollet. — „Det er den store bukken Bruse!“ sa bukken; han var saa følt grov i maalet. — „Nu kommer jeg og tar dig!“ skreg trollet.

„Ja kom du! Jeg har to spjut,
med dem skal jeg stinge dine øine ud!
Jeg har to store kampe-stene,
med dem skal jeg knuse baade merg og bene!”

sa bukken, og der-med saa røk han paa trollet og stak ud øinene paa det, knuste baade merg og ben og stanged det ud i fossen, og saa gik han til sæters. Der blev bukkene saa fede, saa fede, at de næsten ikke orked at gaa hjem igjen; og er ikke fedtet gaat af dem, saa er de det endnu. Og snip, snap, snude, her er det eventyr ude.

Dere: De, I, eder, jer.

33. Per i hatten.

17

Det er om vesle-gut
 at visen laget er;
 og visen den er stutt;
 men stuttere var Per.
 En dag, da faren sov
 en rigtig deilig lur,
 saa tog han, uden lov,
 sin papas store ur
 og papas hat og stokken,
 og labbed ud paa traakken.
 Der mødte han en skjære;
 den ropte: „Hat, lad være!
 Lad være, hat! jeg ser
 du løber væk med Per.”

34. Det nye hunde-huset.

17

Efter Johan Krohn

Gutterne mindtes godt, at Trofast havde fødsels-dag i dag. Det var seks aar siden den vesle hunde-hvalpen blev baaret ind til dem; da peb den og risted over hele den tykke kroppen og saa sig om efter moren.

Nu var Trofast en pen, stor, hvid hund, som stod paa bag-benene og gjødde af glæde, naar gutterne kom ned for at lege med ham. Men bundet var han, stakkar. Han var band-hund. Ja, gutterne husked godt fødsels-dagen, og Haakon havde end-da stukket flagget sit ned mellem stenene ved siden af hunde-huset; og nu stod han og

Rolfsen: Læsebog for folkeskolen. I. Skriftsprog.

de andre brødrene i grinden og saa ned-efter veien. Det var noget de ventede paa. Trofast skulde faa en stor gave i dag paa fødsels-dagen, han skulde faa et nyt hunde-hus. Langt om længe kom det. Ingen kunde ønske sig et bedre hunde-hus paa sin fødsels-dag; det var malet grønt, med røde blomster paa, og var saa stort at de godt alle tre kunde krybe ind til Trofast i regn-veir.

Trofast vilde vist bli svært glad i det. For det første fik han nu gaa løs en liden stund, mens de tog det gamle huset ned og satte det nye op. Og den stunden holdt

han fødsels-dag, kan du tro. Han gjødde slig, som om han vilde fortælle det over hele bygden, at i dag havde han fødsels-dag og havde fri. Først fór han rundt paa tunet, saa hønsene skvatt op paa laave-broen; saa sprang han op paa trappen og velted alle blomster-potterne til mor; saa skulde han bort i drenge-stuen, og gik benveien gennem vinduet, og siden velted han en tjære-bøtte og rulled sig i tjæren og kom til at se rigtig fæl ud.

Men det nye huset var han slet ikke videre glad i. Han hylte, da de fanged ham og drog ham did. Nu havde han været fri, og saa skulde han bindes igjen! Han stod og tuted hele dagen, og hver gang nogen gik forbi, saa han op. Han tænkte, at nu kom de kanske for at løse ham. Han brydte sig slet ikke om, at det nye huset var grøn-malet og havde røde blomster; han vilde ikke gaa ind i det engang. Flere maaneder efter kom manden som havde laget hunde-huset, med en kjælke til gutterne, og da hylte den stakkars Trofast af glæde. Han trodde han skulde faa gaa løs igjen en stund.

Traakken: tunet, gaards-pladsen.

35. Træet.

18

Træet har rødder, som gaar langt, langt ned i jorden. Rødderne er lige-som fødder; træet kunde ikke staa uden dem. Det har en stor, tyk stamme; det er kroppen. Og saa har det grener; det er armene. Fra de store grener gaar det smaa kvister ud, og paa kvistene vokser det blad og blomster. Træet maa ha mad og drikke, lige-som et dyr; ellers kan det ikke leve. Men hvorledes kan træet drikke? Og hvor faar det maden fra? Den faar det fra jorden. Regnet gaar ned i jorden og lager lige-som en slags saft. Det er den saften træerne drikker. Men hvorledes kan de gjøre det? Jo, der er smaa huller ved enden af rødderne, og gennem de smaa hullerne kommer saften ind i rødderne og op i træet.

19

Stammen paa træet har en hud, som kaldes bark, og under barken ligger saa veden.

Hvad gagn har vi vel af træerne? Vi bygger hus af dem, og skibe, og lager bord og stoler og mange andre ting. Om sommeren er det træernes løv og bar som giver skygge og svalning. Om vinteren faar vi varme af træernes ved. Og i træerne bygger fuglene sine reder. Ja, det er vist, at de er til nytte; de giver hus — først for fugler og siden for mennesker.

36. Bjørnen paa skolen.

Det er nok ikke ofte at bjørnen gaar paa skole; men en gang skal det lige-vel ha hændt. Det var borte i Amerika. En gut, som var ude i skogen, havde fundet en liden sort bjørne-unge og tog den med sig hjem. Der blev den føret og alet op, og den blev snart saa tam som en hund. Hver dag gik gutten til skolen, og det var et godt stykke vei at gaa. Det varte ikke længe, før bjørnen slog følge, og saa rusled den omkring alene, mens gutten var inde og læste. I førstningen var de andre børnene rædde for bjørnen; det stod ikke længe paa, saa blev de gode venner med den. Mange af dem havde skole-mad med i sine smaa æsker eller tiner. De laa paa en hylde, og i fri-kvarteret blev de taget ned, og da var bjørnen viss paa at faa sin gode del af smørbrødene, eplerne og pærerne. Slig gik det i lang tid. Men saa en dag var dyret ikke at finde. Bjørnen var gaat til skogs igjen. Folk ledte og ledte; men det hjalp ikke.

Mange aar gik, og mangt blev anderledes paa skolen. Der kom en ny lærer og nye børn. Saa hændte det en kold vinterdag, mens læreren var ude, at en gut lod døren staa paa gløtt, da han kom ind. Og saa kommer det en stor sort bjørn labbende ind i skole-stuen. Børnene blev rent vet-skræmte. Nogen af dem fór paa dør, somme krabbed op paa bordene. Den tykkeste gutten hopped ud af vinduet; han tænkte vel at bjørnen vilde æde ham først. To tre smaa-piger gjemte sig under krakkene. Men en kjæk gut tog et ved-træ, og ropte til smaa-pigerne, at de ikke skulde være rædde; han skulde nok verge dem. Bjørnen saa ikke ud til at ville æde hverken gutter eller jenter; han rusled bare hen i ovnskrogen og varmed sig. Saa gik han bort til væggen, hvor skole-maden laa. Der satte han sig paa bag-benene og stak labben op paa hylden og tog til takke med dagens kost. Siden tassed han ud igjen af stuen, lige-saa stilt og lunt som han var kommen.

21

Men imens havde den tykke gutten ropt paa folk, og bjørne-skytterne kom og fandt sporene i sneen og skjød bjørnen. Men da de fik set rigtig efter, saa kjendte de ham igjen. Det var den samme som en gang havde faat deres skole-mad, da de var gutter. Og da blev det ikke stor glæde over den bjørne-jagten.

37. Kveld-sang for Blakken.

21

Af udg. Tegningen af J. Gløersen

(Synges som «Bækken gaar i engen».)

Fola, fola, Blakken!
Nu er Blakken god og træt;
Blakken skal bli god og mæt.
Aa fola, fola, Blakken.

Uf, den leie bakken
og den lange stygge hei!
Den var rigtig dryg for dig,
du gamle, gamle Blakken.

Far han kasted frakken;
Blakken kan ei kaste sin,
svetter i det gamle skind,
den snilde, snilde Blakken.

Snart skal Blakken sove!
Ikke mere slit i dag,
ikke mere sæle-gnag!
Og ikke mere traave!

Fola, fola, Blakken!
Gaar du ind i stalden din,
kommer vesle gutten ind
og klapper dig paa nakken.

Ser du gutten smile?
hører du det bud han har?
Han skal hilse dig fra far:
I morgen skal du hvile.

Drøm om det, du Blakken:
Bare æde, bare staa, —
kanske rundt paa tunet gaa
med vesle-gut paa nakken.

38. Reven og skjæren.

efter et finsk dyresagn ved udg

Det var en gang at reven var ude i skogen og snuste efter mad. Han saa op, og han saa ned, om der skulde være noget at finde. Jo, saa fandt han et skjære-rede. Men det laa høit, høit oppe i en diger furu; oppe i toppen laa det. Reven holdt sig til roden, han, og gik rundt om furuen. Han saa op, og han saa ned, han myste, og han skjeled, just som en gammel tømmer-merker. „Hvad er det du gaar og glor efter?” sa skjære-mor oppe i toppen. „Efter tømmer,” sa reven. „Til hvad?” spurte skjæren. „Til ski,” sa reven. „Skal det endelig være af denne furuen da?” sa skjæren; hun blev ræd. „Furuen er det ikke noget at sige paa,” sa reven. „Ja, men her har jeg alle ungerne mine,” sa skjæren. „Saa kunde du lade mig faa én,” sa reven; „saa kunde jeg kanske lede mig frem en anden furu,” sa han. Skjæren var saa livende ræd, at reven skulde fælde furuen; og saa slap hun ned en af ungerne til ham. Og end-da var hun glad, at hun slap saa billig. Men næste dagen var reven der igjen og gik omkring roden og myste lige-som første gangen.

„Hvad er det nu du myser efter igjen?” sa skjære-mor; det kvakk i hende. „Efter tømmer,” sa reven. „Er det ikke andre furuer i skogen?” sa skjæren. „Jo, men dette er den bedste,” sa reven; „dette er den bedste fra rod og til top,” sa han, og saa skjeled han op til skjæren. Saa maatte hun give fra sig en unge til. Saa traved reven ind i skogen med ungen i flabben. Men i det samme kom det en kraake og satte sig i furu-toppen. „Hvor har du gjort af de andre ungerne dine?” spurte kraaken. „Reven har taget dem,” sa skjæren. „Gaar reven i furu-top ogsaa nu?” sa kraaken. „Han hugger furuen ned,” sa skjæren, „og saa kan han sagtens komme til toppen.” „Havde han øksen med?” spurte kraaken. „Nei, det var sandt, det havde han ikke.” „Spør ham efter øksen du, naar han kommer igjen næste gang.” Og der-med fløi kraaken.

Tredje dagen kom reven igjen. Men han rakk ikke saa langt som bort til roden en-gang, før skjæren skreg og skratted over hele skogen. „Har du øks med?” „Hvem lærte dig det?” sa reven. „Kraaken,” skratted skjæren, „kraaken, kraaken.” „Du trænger ikke at sige det tre ganger; jeg mindes det nok,” sa reven, han lusked ind i skogen.

Tasse: labbe, rusle. — Hei: aas-mark eller fjeld-mark. — Diger: tyk, stor.

39. Kille-bukken.

22

Af Bjørnstjerne Bjørnson

Kille-bukken, lammet mit!
 skjønt det ofte gaar tungt og stridt
 op efter slette fjeldet, —
 følg du vakkert din bjelde.

Kille-bukken, lammet mit!
 pas nu rigtig paa skindet dit;
 mor vil ha det i felden,
 som hun syr sig om kvelden.
 Kille-bukken, lammet mit! 23
 læg saa rigtig paa kjødet dit;
 ved du ikke, tuppen,
 at mor vil ha det i suppen?

40. Reven og kraaken.

23

Efter et finsk dyresagn ved udg

Reven havde ikke gaat langt, saa kom han til en braate. Der var det frit til himmelen og godt at se for den som kom oven-fra. Reven la sig i bakken, saa lang han var, kneb øinene til og rakte tungen ud. Vidste en ikke bedre, saa skulde en tro at han var død. Og kraaken vidste ikke bedre. Hun kom flyvende over braaten og kasted sig lige ned i tungen paa reven. Men just som hun skulde til at hakke, gik reve-tungen ind og munden op, ja baade mund og øine, og kraaken fik smage tænderne i-steden-for tungen. „Ikke kverk mig, ikke kverk mig!” skreg kraaken; „det er saa styg en død,” skreg hun. „Hvad skal jeg da gjøre, naar jeg ikke skal kverke dig?” knurrede reven. „Slaa mig ihjel, slaa mig ihjel; kast mig ud-for stupet, kast mig ud-for stupet; det er større hæder baade for dig og mig.

Alle mine fjær,
 alle mine fjær
 flyver om-kring i uren der;
 saa vil det synes, hvad kar du er,”

skreg kraaken til reven. Og reven gik op paa hammeren og kasted kraaken udfor, saa hun kunde slaa sig ihjel nede i uren. Men hun maatte jo gjennem luften først, kan du vide. Og da slog kraaken vingerne ud.

„Haa haa, haa haa,
tag mig naa, tag mig naa!”

skreg hun. Og reven stod og glante og havde mistet baade mund og mæle. „Du faar tage skiene paa og komme efter,” sa kraaken. Og dermed fløi hun sin vei, høit over alle furu-toppene.

41. Vesle-gutten i skogen fór.

23

efter et digt af Wilhelm von Braun ved udg

Vesle-gutten i skogen fór,
tusled sig væk fra far og mor.
Hele munden var blaa af bær:
„Du, aa du! her er mange her,”
tænkte gutten.

Og han stabbed paa nøgen fod
mellem graner og furu-rod.
Han var liden hjemme hos mor:
„Men i skogen, her er jeg stor,”
tænkte gutten.

Skogen braged, og grenen brast;
det var nogen som traadte fast;
men den vesle, ja han blev gla':
„Jeg faar følge, og det var bra,”
tænkte gutten.

24

„Hvad slags dyr er dette mon tro?
ligner hverken hest eller ko.“
Gutten grundet en liden stund:
„Undres paa om det er en hund,”
tænkte gutten.

Vesle-gutten vil klappe, han,
 rækker haanden, som han er van;
 bjørnen løfter sin store klo.
 „Se, hvor pent han sidder paa to,“
 tænkte gutten.

Lige hen til den skarpe tand
 sætter han trygt sit blaa-bær-spand;
 bestet æder alt hvad der er.
 „Ja saa-men er han glad i bær,“
 siger gutten.

Saa kom moren, hujed og skreg;
 gutten stod der, og bjørnen veg.
 „Gud ske tak, at du lever end!“
 „Tror du ikke han kommer igjen?“
 klager gutten.

Braate: et stykke skog-mark hvor træerne er af-brændt. — Kverke: strype, kvæle, dræbe. —
 Naa eller no: nu.

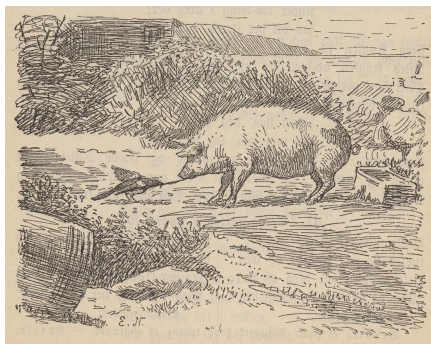
42. Skjæren og grisen.

24

Af H. V. Kaalund. Med tegning af Eivind Nielsen

Skjæren flaksed paa tunet ind:
 „Aa, for et lækkert aale-skind!“
 Men grisen vil ha det, — ja det tør hænde!
 De napped af skindet hver sin ende.
 „Nøf, grynted grisen, lad skindet være!
 lad skindet være, din tyve-skjære!“
 Og grisen rusked, og skjæren halte,
 og alle kyllinger lystig galte.
 Skjæren gjorde de sværeste hop,
 grisen, den gjorde grise-galop.
 Slig blev de ved at rive og rykke;
 saa fik de af skindet hver sit stykke.

25

43. Tigeren.

25

Du ved kan-ske at vi deler verden i fem dele. Det er Europa, Asien og Afrika, Australien og Amerika. I Europa er det ikke saa mange slemme vilde dyr. Ulven og bjørnen er de værste. Men i Asien og Afrika og Amerika er det nogen som er rigtig slemme. Og den værste kan-ske af dem alle sammen er tigeren. Den er i slegt med kattene, og et vakkert dyr. Men jeg vilde ikke unde dig saa vondt, at du skulde møde en slig katte-pus en kveld-stund; for tigeren æder baade børn og voksne. Men tiger-ungerne er ikke saa slemme; de kan ikke gjøre nogen videre skade.

Borte i Asien, langt mod øst, er det et land som heder Indien. Og der bor en mængde engelsk-mænd.

En dag var nogen engelske offiserer ude paa jagt. Da de skulde hjem om kvelden, fandt de inde mellem buskene en liden tiger-unge, som knapt kunde være fjorten dage gammel. De tog ungen med sig, og da de kom hjem til teltet, fik den et hals-baand med lænke i, og saa blev den bundet til den store stokken eller pælen i teltet; der hopped og sprang den og var til stor moro for dem alle sammen. Men saa med én gang holdt de op at le; for nu hørte de noget uden-for som ikke var til at spøge med. Det var en tiger som brølte. Da hylte ungen og blev vild og slét i lænken, alt den orked. Og i det samme kom en svær hun-tiger sættende ind i teltet. Den vorte ikke dem som sad der, — saa ikke paa dem en gang. Den tog ungen i nakken, rev lænken over med et eneste rykk, og satte ud igjen i fuldt fir-sprang. Og denne tiger kan det ikke siges noget ondt om. Den vaaged sit liv for at berge sit barn.

44. Sne-hus.

25

Eskimoer heder et folk som bor langt, langt nord-paa. En del af dem lever hele vinteren i sne-hus. Disse husene er hvide og rene uden-paa, saa længe de er nye; men de blir snart skidne; og naar sommeren kommer, smelter de. 26

Stundom finder eskimoerne tømmer paa kysten. Det er kommet drivende fra et eller andet skog-land. Sligt tømmer gemmer de og bygger sine hytter af det. Men naar de ikke kan finde tømmer, bruger de den rene hvide sne. Den fryser saa haard at den holder hele vinteren. Af og til, naar det er blit svært varmt inde i hytten, af lampe-os og af alle de mennesker som er der inde, saa begynder væggene at dryppe lidt. Men saa stryger eskimoen bare lidt frisk sne over, og saa er det godt igjen. Vinduerne er ikke af glas, men af is eller blære-skind. Der er ingen ovn eller grue i hytten; men lige-vel er det saa varmt der som en eskimo kan taale det. Han varmer rummet op med lamper. Lampen er en liden skaal med olje i. Det er en hel del smaa væger i oljen, og de brænder alle sammen. Over lampen hænger en gryde til at koge i; men eskimoerne æder ofte maden raa. Eskimoen har hverken stol eller bord; han ved ikke hvorledes han skal lage slige ting, og ikke har han noget at lage dem af heller. Men rundt hele stuen er det en slags bæk med skind paa. Der sidder han om dagen, og der ligger han om natten, og stundom er bænken hans ikke andet end sne.

Vøre: bry sig om, ænse.

45. Jule-træet.

26

Af Johan Krohns Abc og læsebog

Bjerk og asp og older, de fældte hvert et blad,
 og klaged sig, at sommeren var omme.
 Men baade gran og furu, de var saa frisk' og glad'
 og ventede just paa hvad der skulde komme.
 De vidste, at om vinteren, da blir det aller bedst;
 da kommer de fra sneen og ind til jule-fest.

46. Grød og pande-kage.

26

Efter Onkel Adam

Det var en gang to rigtig slik-vorne gutter; saa kan dere skjønne det er længe siden. Sur fløde og sød fløde, sirup og sukker, stabur og spis-kammer, — ingen ting var trygt for dem. Og inde i stuen var de ikke bedre. Naar maden kom paa bordet, saa hugg de ned paa de bedste stykkerne, saa det var stygt at se. Skjend fik de, og stryk fik de; men lige lidet hjalp det. Men saa endelig fandt faren paa raad. En kveld skulde børnene ha pande-kager, og det havde de glædet sig til hele efter-middagen. Men de skulde ha grød først, og grøden var kogende varm, da den kom ind. Just som de havde sat sig alle sammen, kom det en tyv i lyset, og saa syntes faren at han maatte tage den; men saa gik lyset ud, og saa var det stummende mørkt i stuen. I det samme tog faren og bytted om pande-kagerne og grøden. Og siden gav han sig god tid med at tænde lyset. Men han var ikke kommen langt, før gutterne satte i et skrig, saa alle de andre skvatt op. Saa maatte han jo skynde sig at tænde og se hvad det var. Og ja-men var det gutterne som stod med hænderne fulde af kog-hed grød. De havde ikke kunnet vente, stakkar. De skulde endelig ha sig en klype pande-kage i mørke, og saa kom de til at kjøre hænderne ned i grød-fadet i steden.

47. En strævsom kar.

27

Mandag er min friheds-dag,
 tirsdag har jeg gode stunder,
 onsdag ser jeg mig omkring,
 torsdag gaar jeg rundt og grunder,
 fredag gjør jeg hvad jeg vil,
 lørdag stunder helgen til, —
 og saa er ugen ude.
 Snip, snap, snude!

48. Store-søster og lille-søster.

27

Af udg

Det var tidlig paa sommeren. Nede paa løkken stod heggen i blomst, og store-søster og lille-søster kunde være ude og lege hele dagen; men hvert øieblik

krabbed de op over trapperne med blomster til mama, og da maatte store-søster mangel gang lægge sig paa knæ og hoste og drage aande, saa de kunde høre hende over hele huset. Hun kikke. Og da kom mama farende ned over trapperne og holdt hende i haanden, til hoste-bygen var over. Store-søster havde kik-hoste, og havde kiket lige siden paaske. Hun kikke om dagen, og hun kikke om natten; men hun sov saa tungt, at hun næsten ikke vaagned under bygerne; hun reiste sig op i sengen, for at faa luft, og fegted med armene og holdt paa at gaa paa hovedet ud over senge-kanten. Men mama var hos hende. Mama holdt hende i haanden og paa panden, og mama havde ikke meget søvn fra paaske til midt-sommers.

Nu var hun træt og bleg. Naar børnene klatred op paa fanget hendes og satte blomsterne i haaret, kunde en bedst merke, hvor bleg hun var blit. Men smaa-pigerne saa det ikke. — Saa sa doktoren, at nu skulde mama reise. Store-søster og lille-søster sutred lidt, da de hørte det; men saa sa mama, at store-søster skulde faa sjokolade, naar mama kom hjem, og lille-søster skulde faa ti øre til lakris. Og saa blev det godt igjen.

Om kvelden sad papa og mama og spiste. Børnene var i seng; men døren var paa gløtt til barne-værelset. Det var saa deiligt at sove, naar døren stod paa gløtt ind til papa og mama. Da ropte lille-søster: «Mama, du kan gjerne faa lov til at reise.» «Tak, vennen min,» sa mama. Men store-søster spurte: «Hvad vilde du helst, søster, enten at mama skulde bli hjemme, eller at hun skulde reise, saa du fik ti øre til lakris?» «Jeg vilde helst faa ti øre,» sa lille-søster; «hvad vil du helst?» «Jeg ved ikke.» «Husk paa sjokoladen, store-søster!» Og store-søster husked nok paa sokjoladen, for hun svarte ikke mere. Endelig sa hun: «Men dersom nu mama blev syg paa veien?» — «De ved ikke, hvad det er at reise og være borte,» sa papa sagte. «Nei, de ved det slet ikke,» sa mama.

Og børnene vokste til, og havde mange smaa barne-sygdomme siden, og altid skulde mama op af sengen og stelle med dem, end-da hun var saa træt og hovedet var saa tungt, saa tungt. Saa fik hun selv en stor sygdom, og børnene blev flyttet ind i en anden stue, og mama maatte gjøre den store reisen som ingen kommer hjem fra, ikke engang en mor til sine smaa-piger. Mama døde.

Det var høst. Visne blad paa alle trær. Store-søster og lille-søster sad og saa op mod den mørke himmel. «Kan du huske,» sa store-søster, «at du heller vilde ha ti øre end at mama skulde være hjemme? Nu vilde nok baade du og jeg give meget til, at hun ikke var reist fra os.»

28

49. Barne-vise.

Af Fr. Gjertsen

Sov nu, sov nu, barnet mit,
nu maa du lukke øiet dit!

For nu skal de sove, alle de smaa;
Gud skal vaake og passe paa.

I skorstenen sætter sig katte-pus; ²⁹
band-hunden kryber ind i sit hus.

Kalven sover i baasen sin;
hønen klemmer sig fast paa pind.

Trosten blunder i træets gren;
fol-ungen strækker ud sine ben.

Svalen fløi ind i redet sit;
i morgen siger den atter kvi-vit.

Spurven sidder alt op-under tag;
duen kurrer i due-slag.

Ørreten sover i fiske-dam;
hos mor sin ligger det lille lam.

Men Mikkell lusker saa sulten om;
for alle ting er det laas og bom.

Og graaben og bamsen i vilden
skov,
de gaar saa slunkne om paa rov.

Men de faar nok sulte den hele
nat,
og ingen smaa dyr skal de faa
fat.

Sov nu, sov nu, barnet mit,
nu maa du lukke øiet dit!

For nu skal de sove, alle de smaa;
 Gud skal vaake og passe paa.

50. I Jesu navn til sengs jeg gaar.

29

Efter norske barnevers ved udg

I Jesu navn til sengs jeg gaar,
 og Guds engler hos mig staar;
 to til haand og to til fod,
 to til hvert et lede-mod,
 to skal være vagt og gjærde,
 to skal mig til himlen bære,
 to skal mig dække,
 to skal mig vække,
 to skal mit øie-laag løfte og lette,
 to skal min sorg af hjertet slette.

51. At læse.

29

Det var en gang en liden gut som hedte Torolv; han var fem aar gammel. Hver kveld krøb han op paa fanget til sin mor og sa: „Mama, fortæl mig en historie!“ Og hans mor fortalte ham mange historier. Først fortalte hun fra bibel-historien. Hun fortalte om Adam og Eva, om Abraham, Isak og Jakob. „Kjendte du Adam, mama?“ spurte Torolv. „Nei,“ sa hans mor. „Hvorfor ikke, mama?“ „Fordi han levde for mange mange hundred aar siden,“ sa mama. „Men hvordan kan du vide det da?“ spurte gutten. „Jeg har læst det,“ sa moren.

En anden dag fortalte hans mor ham lidt om Norge og om de konger som havde været her i landet. Hun sa at det var en som hedte Harald Haarfagre, og en som hedte Olav den hellige, og saa var det en sjø-mand som hedte Tordenskjold. Det var den bedste sjø-manden vi havde havt. „Har du snakket med Tordenskjold?“ sa Torolv. „Nei,“ sa hans mor; „Tordenskjold døde halvandet hundred aar før jeg blev født.“ „Hvorledes kan du vide det da?“ spurte gutten. „Jeg har læst det,“ sa moren.

30

En gang sad Torolv paa fanget hos sin mor og spiste nøtte. Da fortalte hun ham, at i somme land var solen saa varm, og der var nøtter saa store som et

barne-hoved. De kaldtes kokos-nøtter, og det var melk inde i dem. „Har du været i de landene?“ sa gutten. „De ligger saa langt borte,“ sa moren. „Hvorledes kan du vide det da?“ spurte han. „Jeg har læst det, Torolv!“ — Saa var det en dag at moren var ude, og Torolv kjeded sig, mest for-di han ingen historier havde. Da kom han til at tænke paa, at alle historierne stod jo i bøgerne. Det var bedst han saa, om han kunde finde nogen af dem. Saa tog han en stor bog, som laa paa bordet, og lukked den op; men han saa ikke andet end sorte streger paa hvidt papir. Da slog han bogen igjen og lukked den op paa et andet sted. Men der var ogsaa bare hvidt papir og smaa sorte streger. Han skjønte slet ingen ting. Saa la han den store bogen hen paa bordet igjen, og kjeded sig og sovned, mens han ventet paa sin mama. Men da han hørte at hun kom, vaagned han og løb hen til hende. Han pegte paa bogen. „Mama! hvad skal jeg gjøre for at finde de historierne som staar i bøgerne?“ „Du skal lære at læse, min gut!“ sa hans mama.

Due-slag: due-hus. — Mikkell: reven. — Skov: skog.

52. Salme for børn.

30

Efter J. L. Runeberg ved udg

Jeg løfter øiet mod himmelen
og folder saa mine hænder;
til dig, o Gud, som er barne-ven,
min hug og tanke jeg vender.

For jeg vil takke og love dig,
og gjerne vil jeg det gjøre;
jeg ved det vist, at du ser paa mig;
jeg ved, at du vil mig høre.

Ja tak for alt som jeg faar og ser, ³¹
og tak af hele min evne;
jeg har at takke for meget mer
end jeg kan sige og nævne.

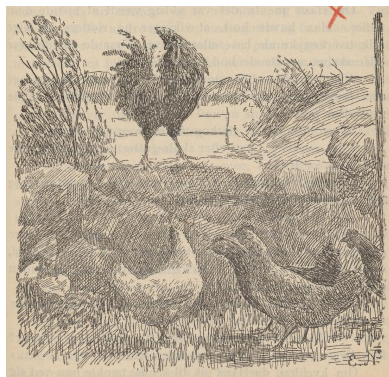
Ja, du vil hjælpe mig, og du kan,
du fader uden lige;
lad du mig vokse for livets land,
som er dit himmelske rige.

53. Hanen.

31

Efter H. V. Kaalund. Med tegning af Eivind Nielsen

Bygen ned over tunet slaar,
 hanen oppe paa gjærdet staar,
 skraber og skraber og er saa kry;
 flakser og galer: Ky-keli-ky.
 Det skal nok sige: I verdens rige
 er det ingen som er min lige
 Men vinden tar i de gamle træer 32
 og rusker i hanens hale-fjær.
 Hanen maa rende og bruge sin fod, —
 kan ikke nytte at stride imod.
 Den ene hønen ser paa den anden,
 de tænker: Er hanen fra forstanden?

54. Hans skal paa skolen.

32

Efter Zacharias Topelius ved udg

Hans skulde begynde paa skolen. Han var jo seks aar gammel; han kunde seile i trug, ake kjælke-bakke, og mange mange andre ting. Løver og tigere kjendte han fra billedbogen, og elefanter og næs-horn ogsaa; og hvem kjendte vel Brunen saa godt som han? og Karo og katte-pus og ky-keli-ky? Men bogstaverne kjendte han ikke, det er sandt; kjendte dem slet ikke; han syntes bare det var nogen

underlige streger: den ene var kroget, den andre var ben; men alle sammen var de sorte som fluer.

Og Hans mente det var aldrig værdt at kjende dem heller. Han havde hørt, at vikinger og riddere og slige folk hverken kunde læse eller skrive. Naar de skulde læse eller skrive, sendte de bud efter presten.

«Og naar jeg blir stor,» sa Hans, «saa vil jeg tage min lange sabel og være viking og slaa folk ihjel og sende bud efter presten.»

«Tror du presten vil komme da?» spurte moren.

«Saa sender jeg bud efter skole-gutterne. De skal læse for mig,» sa Hans.

«De skal gjøre nar af dig, skal de,» sa faren, «og kalde dig en tosk; det skal de.»

«De kan bare friste,» mente Hans.

«Naar du blir stor,» sa faren, «og alle de andre gutterne og jenterne staar paa kirke-gulvet og blir over-hørt, saa maa du gaa uden-for paa kirke-gaarden som en anden gjete-buk, du.»

«Men jeg vil ikke læse; jeg vil løbe og lege hele dagen!» ropte Hans.

«Vil du —?» svarte faren; «ved du, hvor din vilje er? Den ligger i ovns-krogen. I morgen skal du paa skolen.»

Om kvelden, da Hans gik til sengs, tænkte han ved sig selv: «I nat vil jeg ikke sove, og naar alt er stilt, saa sætter jeg til skogs! Der træffer jeg vist en viking eller en røver, og saa lærer han mig vist at bli røver-høvding naar jeg blir stor. Det er meget bedre end at læse.» 33

Men saa kom Jon Blund, og gutten sov som en sten lige til om morgenen.

Da klokken var syv, kom hans mor hen til sengen. «Staa nu op og klæd dig paa,» sa hun, «saa skal vi gaa paa skolen, vi to.»

HANS gav sig til at graate.

«Er det noget at graate for!» sa moren; «du er vel ikke dummere du end alle de andre. Lad os bare prøve, saa skal du se!»

Hans maatte med. Han trak den vesle foden tungt efter sig; men han maatte med.

Det var lærerinde i den skolen, og det var en streng lærerinde. Hun sad i en høi stol ved bordet, og havde ved siden af sig en strømpe og et uld-nøste, og saa et ris. Ved bordet sad fire andre børn, to smaa-gutter og to smaa-jenter. Der stod et stort skab i værelset, og paa væggen hang det to billeder fra bibel-historien, det ene om ABSALON, som blev hængende fast med sit lange haar i en ek, det andet om ELI, som faldt ned af stolen sin. Des-uden hang der tavler med bogstaver og tal paa. Paa en stol tæt ved skabet sad en liden hund, som var lidt grætten af sig, og som knurrede da HANSE-MAND kom ind.

«Kjære lærerinde,» sa hans mor, «vær saa snild og tag Dem af gutten min og lær ham at læse! Er han doven, saa spar ikke paa riset; han vil takke for det, naar han blir stor.»

«Naa, naa,» sa lærerinden, «det er jo muligt, at vi ikke trænger til riset. Jeg ser at gutten har gild lug.»

Og HANS, som aldrig vilde klippe den luggen! Tænk, om han nu havde været snau-klippet, saa snau, saa snau som en klippet sau. Og lærerinden, som havde slige lange fingre!

Moren gik, og HANS husked paa de lange fingrene og den lange luggen en stund. Men saa kom han til at tænke: «Jeg er gut, og lærerinden er bare en smaa-pige. Hun tør ikke røre luggen min; hun er vist ræd mig!»

Rolfen: Læsebog for folkeskolen. I. Skriftsprog.

I det samme kjørte en kjærre forbi, og det klirred i vindus-ruden. Hans kastede straks bogen fra sig og sprang til vinduet for at se. «Hvad er det du gjør, gut!» ropte lærerinden. Men Hans lod som han slet ikke hørte det. Han bare stod og saa og klemte næsen flad mod vindus-ruden. 34

«Ja saa, er du af det slaget?» sa lærerinden. Saa reiste hun sig rolig og gik bare to skridt frem over gulvet; siden strakte hun de lange fingre ud efter den lange luggen og rusked i den.

«Jeg skal sige det til mor og far!» skreg Hans.

«Jeg ogsaa,» sa lærerinden.

Og saa tog de lange fingrene et penne-skaft, og saa skrev hun et brev til hans far. Og da hans far havde læst det brevet, saa sa han at Hans skulde være inde om eftermiddagen. Og om morgenen skrev far et brev til lærerinden. Og saaledes gik Hanse-mand frem og tilbage med brev, saa længe han ikke vilde lære at læse.

«Du er jo et rigtigt post-bud,» sa lærerinden.

«Post-budet faar kaffe,» sa Hans.

«Og du faar ris,» sa lærerinden; «men naar du kan læse, saa skal du ogsaa faa kaffe.»

Og da det var gaat en stund, saa gik Hans med brev bare anden-hver uge eller saa. Og snart var det ingen post mere; for nu kunde Hanse-mand læse. Og en dag, da han var rigtig flink, fik han baade kaffe og kage, end-da han ikke var post-bud.

Karo er navnet paa hunden.

55. Reven og lammet.

34

Reven var ude at ræke;
hørte han lammet bræke.
«Ti du still, du lille lam!
jeg skal vise dig veien fram
til mor din.»

«Nei, nei, det gjør du ei!
Du skal ikke vise mig vei.
du bider mig i bógen
og bærer mig paa skogen
og legger mig paa en liden sten;
saa pilker du af mine stakkars ben.
Saa soler du dig i bakken;
men saa kommer skytteren bag paa dig
og skyder dig i nakken.»

35

56. Sau-bukken og grisen.

35

Af H. V. Kaalund

Med krøl paa halen og næse-vis
fór over tunet en liden gris;
mens sau-bukken laa og tygged sit hø,
den vilde sig paa hans næse klø.
Den skubbed sig op, den skubbed sig ned
da blev den gamle sau-bukken vred.
Først reiste den sig og nyste en gang,
saa gik han tilbage og gjorde et sprang,
stanged for enden den vesle grisen,
og langt over tunet skvatt næse-visen.
Men bukken ropte. „Nu kan du lære
at holde de gamle folk i ære.“

57. Snegle-Halle.

Af udg

Gutten hedte Halvard, og saa kaldte de ham Halle, fordi det var lettere. Men siden kom han til at hede Snegle-Halle, end-da det var baade svært og langt. Og det navnet fik han fordi han var saa sen som en snile. Store-bror, som gik paa latin-skolen, sa at det var en mand i gamle dage som hedte Snegle-Halle. Han var nu slet ikke nogen snile. Men det vidste store-bror ikke. Men naar denne lille gutten skulde nedover trapperne, saa tror jeg virkelig at en snile kunde ha gjort det lige-saa fort, hvis den havde likt trapper.

Snegle-Halle var fire aar den vinteren da han første gang skulde gaa paa isen med de store gutterne. Og de stod og ventede paa ham nede i bar-frosten, til de blev blaa-valne baade paa hænderne og fødderne. Saa gik de fra ham. Og da Snegle-Halle kom ned, saa var der ingen paa gaden. „Ja ja,“ tænkte Snegle-Halle, „jeg ved hvor skogen og dammen er, jeg,“ og dermed snigled han i vei. Men nu var det to dammer i den skogen, og da Snegle-Halle endelig kom til den første, saa var de andre gutterne gaat hjem for at spise middag for længe siden. Og ³⁶ det var paa den andre dammen de havde været. Den var meget, meget mindre.

Alle mennesker spiste middag. Der var ingen som kunde fortælle Snegle-Halle, at den store dammen maatte en ikke gaa paa, for der var ikke mere end en tynd, tynd skorpe; den orked ikke at bære en kat-unge en-gang, end-da mindre en slig gjød-kalv som denne gutten. Men gutten skjønte sig ikke paa is, han. Han tænkte at de andre gutterne havde gjemt sig for ham, og der-med rusled han bent ud paa dammen. Isen bar ham ikke saa meget som et eneste skridt. Nu var Snegle-Halle sen til alle ting i verden, saa nær som til at skrike; det gjorde han saa fort og saa godt, at det kom en mand og hjalp ham. Den manden pleide altid at gaa saa langsomt, at han kom for sent hjem til middagen. Og det var til stor lykke for Snegle-Halle, at der var et andet langsomt menneske i verden; for ellers var han druknet i dammen. Men nu drog den langsomme manden gutten op af vandet og bar ham ind i huset sit.

Snegle-Halle var en traust og trofast gut for resten. Det han havde lovet, det holdt han. Den snilde manden vilde give ham vin, for at faa liv og varme i ham, for han var aldeles blaa over hele kroppen. „Tak, jeg faar ikke lov at drikke vin,“ sa Snegle-Halle. Saa kom de med brændende varm kaffe. „Tak, jeg drikker ikke kaffe heller,“ sa Snegle-Halle. Og snart blev han rød og varm lige-vel i den gode myge sengen de havde puttet ham ned i. Og da han vaagned, fik han smaa-pige-

klær paa; for der var ingen gutter i huset. Men han kunde godt gaa hjem lige-vel, sa han.

Og da han kom hjem, var alle kjole-lommerne proppet fulde af kager. Det kunde ikke komme saa mange kager i en gutte-lomme. Og Snegle-Halle havde aldrig set saa mange i hele sit liv. Han bredte dem ud over hele dynen, og sovned med et fattig-mands-bakkels i munden.

Snile eller sniel skrives ogsaa snegle.

58. Bukken stod i lunden.

36

Efter norske barnevers ved udg

Bukken stod i lunden
med linde-blad i munden,
risted hornet mang-en
gang,
hørte saa at fuglen sang.

«Fugl, laan mig vingen din.»
«Hvad skal du med vingen
min?»

«Jeg vil flyve over strand,
langt af lei og op i land.

Der er godt at gjæte;
der er ingen væde,
der vokser løken,
der galer gjøken,
der kræker mauren
høit op paa stauren,
der hopper harefod,
der danser Liarös,

37

der bygger svalerne
 høit op-i dalene;
 der er hage, der er led,
 der er græs op-under knæ,
 der gjæter jenten fæ,
 der spiller gutten ball.
 Tralle-ral, tralle-ral,
 tralle-ral!»

59. Lille-mor og dukken hendes.

37

Lille-mor havde en dukke som hedte Anna. En dag, som hun legte med Anna, slap hun hende ned. Lille-mor skreg, saa mama kom løbende. „Hvad er det du skriger for, barnet mit?“ sa mama. „Anna har mistet hovedet,“ skreg Lille-mor. „Anna skriger jo slet ikke.“ Lille-mor stansed midt i graaten. „Hvorfor skriger ikke Anna, mama? Jeg skriger altid, naar jeg slaar mig.“ „Ja det er vist,“ sa mama. „Og dukken har jo slaat sig ihjel,“ sa Lille-mor, „og det gjør saa forfærdelig ondt; det siger papa.“ „Skal jeg sige dig hvorfor dukken ikke skriger?“ sa mama. „Ja gjør det, mama!“ „Det er fordi hun ikke kan,“ sa mama. „Jo, hun kan godt,“ sa Lille-mor, og saa gik hun bort og tog Anna op og trykked paa hende, og saa skreg Anna lidt, end-da hun ikke havde hoved mere. „Jo, hun kan naar hun vil,“ sa Lille-mor. „Nei, søde barn, hun kan slet ikke naar hun vil; hun kan bare naar du vil og trykker hende paa maven. Jeg skal sige dig hvorfor. Det er fordi dukken bare er en ting, som mennesker har laget; men Lille-mor er et lidet menneske, som er skabt af Gud. Derfor kan Lille-mor snakke og skrige; men det er ikke nødvendigt, at hun skal skrige saa ofte som hun gjør. Dukken kan ikke røre sig, dukken kan ikke tænke; enten hun har hovedet paa, eller hun har mistet det, det er det samme. Men Lille-mor kan springe op og ned i trapperne og hoppe omkring ude i haven; og inden-for denne lille søde panden som jeg nu kysser, der bor Lille-mors tanker. Der er ikke saa svært mange end-nu; men der kommer flere, naar Lille-mor blir stor, og panden vokser, og de faar bedre rum.“

38

Hage: havne-hage. — Led: grind.

60. Lørdags-kvelden.

38

Mor hun har baade bal og bry,
 naar Finn skal i baljen til helgen;
 gjæpen hænger saa tung som bly,
 han liker ei søndags-fjelgen.
 „Ræd for et vand som er saa smaat!
 Et jeg ved,“ siger mor, „som er blaat;
 bølgerne vasker og væder;
 men der er ingen som græter.

Kobben ruller i brot og brand,
 velter sig tryk paa skjæret;
 sjørerne spuler nakken; men han
 siger ei: „Lad mig være!“
 Nisen blaaser saa spruten staar,
 seien løber, og flyndren gaar,
 hvalen har sild i munden,
 og hummeren kryber paa bunden.

— Nu er du færdig; feld og fjær
 varmer dig, mens du blunder.
 Tænk paa den som liden er
 og end-daa har tunge stunder,
 tigger og tusler fra grænd til grænd, 39
 banker og jages ud igjen,
 sidder ved furu-rodén
 og hviler den trætte foden.

Ellers blunder nok skog og eng,
 kraaken dubber paa kviste;
 solen hun er for længst i seng, —
 maanen, han er den sidste,
 gaar og gjæter stjernerne trutt;
 men nu krøb han ind under dynen, gut!
 Tør han ikke vaake og tindre,
 tør du det vel endnu mindre.“

Fjøl: ren-gjøring, til-stelning, hygge. — Brot og brand: brotsjø og brænding.

61. Snegle-Halle om sommeren.

39

Af udg

Snegle-Halle havde en far-bror, og far-bror havde en hest. Den hesten var tung af sind og trivdes ikke alene i stalden. Saa satte far-bror to lam ind til den, for at den ikke skulde være alene; men stundom fik Snegle-Halle ogsaa komme ind. Og da var nu hesten svært glad, sa Halle.

Nu var det længe siden han havde været hos hesten og lammene, og nu var hesten vist sørgmodig igjen. Det var vist bedst han rusled ned og kikked lidt indom til den. Han tog Marta med. Det var hans lege-kamerat og bedste veninde; for gutterne gik altid fra ham.

Men det var en lang vei ned til far-bror. Halle bodde øverst oppe i byen, høit oppe i bakkerne, og far-bror bodde langt nede ved sjøen. Det var næsten en fjerding-vei, og det er langt for en snile. De gik hjemme-fra tidlig om eftermiddagen; men det var senge-tid for smaa-børn før de kom ned til sjøen. Marta var blit sulten for længe siden, og hele veien havde Halle trøstet hende med at far-bror var bager. Men da de kom ned til sjøen, saa kunde Snegle-Halle slet ikke

finde far-bror, end-da han sa til Marta, at naar han bare kom tæt hen til huset, saa skulde han nok finde det; for da knegged hesten, og lammene sa «bæ», og saa var det ikke til at tage feil af. Men de kom nok slet ikke tæt hen til huset; de kom bare til sjøen. Og da sa Marta at hun vilde hjem. Nu vidste Snegle-Halle saa meget,⁴⁰ at det var træer der hvor hans far bodde. Og nu saa han træer midt frem-for sig langt borte, og saa maatte det være der. Men de træerne vokste paa den andre siden af by-fjorden. Og sandt og vist er det, enten du vil tro det eller ei, at SNEGLE-HALLE og MARTA de kræked sig frem gjennem de lange gaderne, rundt hele viken, til de kom til træerne paa den andre siden. Men da var klokken 11 om kvelden, og da var MARTA saa træt, at hun satte sig ned paa en trappe og stor-skreg. Den manden som eide trappen kom ud og spurte hvad hun gret for. «Jeg vil hjem,» sa MARTA. «Hvor bor du da?» sa manden. «Vi bor i Pile-strædet nummer 42,» sa SNEGLE-HALLE; for den leksen kunde han. Men da slog manden hænderne sammen, saa forfærdet blev han. «Det er jo næsten en halv mil did,» sa han. «Er det det?» sa SNEGLE-HALLE. Og saa fik de komme ind og fik deiligt smørbrød. Ellers fik HALLE bare grød om kvelden. Men han tjente altid noget paa disse rare turene sine. «Men hvorledes skal vi nu faa dere hjem?» sa manden. «Vi kan godt ligge her,» sa SNEGLE-HALLE. «Men tror du ikke at far og mor blir rædde da, gut?» «Jeg har slet ikke lovet at komme hjem,» sa HALLE. For HALLE var en traust gut; det han havde lovet, det holdt han; men det han ikke havde lovet, det holdt han ikke; og saa syntes han at det blev lidt langt at gaa den lange veien tilbage ogsaa. Men nu var det saa heldigt, at den manden der ude paa trappen mellem træerne, han var vogn-mand. Og saa spændte han hesten for og satte sig paa bukken, og de to smaa fik sidde ind-i. Og hesten traved rundt fjorden og op over de tunge bakkerne. Men da de kom hjem, saa stod far og mor i døren, og der var en hel ring af konstabler rundt om-kring dem. For alle konstablerne i byen havde jo ledt efter SNEGLE-HALLE. Moren gret; men faren sa til konstablerne; «Ja, nu kjender De gutten, og hvis De nogen gang træffer ham paa gaden alene, saa kan De være stø paa, at han har gaat hjemme-fra uden lov. Og saa skal de bare tage og sætte ham paa raad-stuen.» Siden den dag er HALLE blit ræddere. Og naar han raaker paa en konstabel, da ser det næsten ud som snilen springer.

Bukken: kuskæsædet i en vogn.

62. Skrædderen sad paa svale-gang.

efter et tysk vers ved udg

Skrædderen sad paa svale-gang
for at sy;
hanen op til skrædderen sprang, —
han var kry:
„Skrædder, hvorfor sidder du her?
Sidder du her, skal du sy mig klær!
Sporer alene kan ikke forslaa.
Skal jeg gaa nøgen med sporer paa? —
ky-keli-ky!“

Skrædderen tog sin alen frem,
den var ny;
han gav et rapp, saa det havde klem:
„Ky-keli-ky!“
„Jeg skal gi dine hale-fjær!
ved du ei, det skal folk til klær,
og mange penger, hvor har du dem?
Vil du nu se at komme dig hjem!“
„Ky-keli-ky!“

63. Om kvelden.

Af Bjørnstjerne Bjørnson

Solen skinner vakkert om kvelden,
katten ligger doven paa hellen.
„To smaa mus,
fløde af et krus,
fire stykker fisk
stjal jeg bag en disk,
og er saa god og mæt,
og er saa doven og træt,“
siger katten.

Kylling-hønen vingerne sænker,
hanen staar paa ett ben og tænker:

„Den graa gaas
styrer høi nok kaas;
men se til om den kan
naa en hane i forstand!
Ind, ind høner under tag!
Solen kan gjerne faa lov for i dag,“

siger hanen.

„Det er vist, det er godt at leve
for den som slipper at stræve!“
siger fuglen.

42

64. To harer.

42

Mellem berg og dyben dal
paa en flek i moen
sad en hare eller to
og gnaged græs paa groen.

Da de havde ædt sig mæt,
saa vilde de sig lægge.
Men saa kom en skytter did,
saa skjød han dem begge.

Men da de havde sanset sig,
der de laa paa groen,
saa syntes de de levde, — og
saa løb de over moen!

65. Kast ikke sten; den kommer igjen.

43

To gutter stod og sigted paa en spurv, som hopped bortover jorden; i det samme kom faren gaaende. „Kast ikke sten, gutter!” ropte han; „den kommer igjen.” „Hvorledes kan stenen komme igjen?” sa den ene gutten. „Nu skal jeg fortælle dere noget,” sa faren. „Er det sandt?” spurte gutterne. „Ja, det er sandt. For femti aar siden var jeg en gut lige-som dere. Jeg var flink til at kaste sten; jeg havde øvet mig paa det; jeg havde ingen kamerater at lege med. En dag skulde jeg bort og arbeide for to gamle folk. De var saa snilde baade mod mennesker og dyr, de to. De havde svale-reder under hvert eneste tag-røst, og syv aar paa rad var der kommet en fugl, straks vinteren var over, og havde bygget redet sit paa samme sted og ruget ungerne sine ud der. De gamle var svært glade, naar den kom, og den var net-op kommen den dag jeg var ude og arbeided hos dem. Fuglen likte sig ogsaa, det var greit at se. Den sprang og hopped og saa sig om-kring og var glad for-di den var kommen hjem igjen. Men jeg syntes det skulde være morsomt at se om jeg kunde træffe den. Jeg kunde vist ikke, det var jo saa langt borte; men det skulde være moro at prøve. Den sad paa en stolpe tæt ved redet og saa paa mig. Den var fuldt tryk. Men jeg sigted sikkert og traf den lige i hovedet, saa den faldt død ned. Det er sandt, hvad jeg siger: stenen kom tilbage. For da jeg saa fuglen falde, gjorde det mig saa ondt, som om det var jeg som havde faat stenen. Jeg holdt mig hele dagen saa langt vække fra redet som jeg kunde; men jeg hørte hvorledes magen fløi rundt og rundt om-kring den døde fugl og peb. Det skar mig i hjertet.

De to gamle sa ingen-ting; men jeg vidste at de sørged over fuglen. Jeg kunde aldrig se dem rigtig i øinene mere. Bare jeg havde fortalt dem hvor lei jeg var over det!

Nu er de døde for mange aar siden; men jeg kan aldrig glemme det. Det er som stenen sidder i mig — i min samvittighed, skjønner dere.”

66. Smaa-fuglene paa jule-baandet.

Af H. Wergeland

„Kom, vesle sisik, følg med, følg med!
et herligt jule-kvelds-maal jeg ved.

En fattig hus-mand bag skogen bor;
han gir os et neg i aar som i-fjor.

Han eier kun tre; dog gir han os ett; 44
for Jesu skyld, saa gjør han det.

Og hør du smaa-sisik, stur ei saa,
men følg med din frænde, spurven graa!”

Saa fløi de søskende-børn af-sted.
Om jule-kvelden er lykken med.

Forbi en skjære de heldig slap,
som vippede paa en veir-hanes knap.

Sig katten listed paa laave-bro;
han skottede lysten op til de to.

Men sulten gjør baade døv og blind;
de styrtede sig i neget ind.

Der sad de saa lunt i sno og sne;
kun høiest stjerne kunde dem se.

Der sad de trygt paa den høie stang;
den jule-nat blev dem ei for lang.

Der sad de begge til messe-tid.
Da klokkerne ringte, saa fløi de did.

67. Mormors glas-øine.

Efter Onkel Adam

Langt inde i skogen sad en liden jente og gret. Hun hedte Gudrun, og kunde vel være seks aar gammel; hun gret saa saart, saa saart. „Aa nei, aa nei,” sa hun, „hvor ilde dette var! Aa nei, aa nei!” Men der var ingen som hørte hende; far og mor trodde at hun var ude og legte sig. Langt om længe kom da moren bort-over. „Hvad er det som feiler dig, barnet mit?” sa hun. „Jeg har slaat itu mor-mors glas-øine,” sa Gudrun. „Har du slaat itu mor-mors glas-øine? Men hvad sa mor-mor da?” „Jo, mor-mor sa: Vær ikke saa lei, du, sa mor-mor, det gjør ingen-ting; det er bare det, at et par glas-øine som passer for mig, kan jeg aldrig faa mere. Her i skogen vokser det ikke glas-øine, sa mor-mor. Saa spurte jeg, om mor-mor var sint paa mig. Nei, nei, jeg er ikke sint paa dig, sa mor-mor. Det er bare det, at nu kan jeg aldrig mere læse i bibelen eller salme-bogen.” Og jenten tog paa at graate igjen. „Saa, saa, barn, der er vel raad for det,” sa moren. „Nei, det er det slet ikke,” hiksted jenten. Men hendes mor sa: „Følg med mig ind i stuen, du, saa skal jeg skaffe mor-mor nye glas-øine.” Barnet saa op. „Nye glas-øine? Mor-mor sa, at slige glas-øine fandtes bare helt inde i Kristiania, hvor kongen bor; det sa mor-mor.” Men Gudruns mor tog hende ind i stuen og viste hende en liden bog. „Har du set sligt før?” sa hun. „Nei,” sa Gudrun. „Ser du, der staar en hane med en bog i den ene kloen og en pege-pinde i den andre. Det er en a-b-c-bog, og der staar baade a og b og c og de andre bogstaverne, og dem skal du faa lære at læse.” „Mor-mor skulde have lært mig at læse, hvis jeg ikke havde slaat i stykker glas-øinene hendes,” sa Gudrun. Hun var paa graaten igjen. „Nu skal jeg lære dig,” sa hendes mor; „men du maa ikke snakke om det til nogen, hører du.” „Men, hvor er glas-øinene, mor?” „Vent bare, du, og læs flittig.” Og Gudrun læste og læste. „Hvad tid faar jeg glas-øine, mor?” spurte hun, hver gang hun lukked bogen. „Vent bare,” sa moren. Saa kom jule-dags morgen. Gudrun fik følge med ind i mor-mors stue. Der tog hendes mor salme-bogen frem. „Hvad for en salme skal vi læse?” sa hun. „Nummer 134; den pleide jeg altid at læse,” sa mor-mor, og la sine hænder ihop over knæet og sukked. Gudrun fik taarer i øinene. Det var jo hendes skyld. Men saa fik hun salme-bogen af sin mors haand, og saa læste hun, med skjælvende maal, men rent og godt:

I denne søde jule-tid
tør man sig ret fornøie
og bruge al sin kunst og flid
Guds naade at op-høie.

Da slog mor-mor sine hænder sammen og sa: „Kjære barn, hvad er dette? kan du læse?“ Men Gudrun sa: „Mor siger, at nu har jeg fundet mor-mors glas-øine. Mor siger, at nu skal mor-mor læse med Gudruns øine. Mor siger, at de er lige-saa gode som glas-øinene.“

68. Før julen.

45

Af Johan Krohn

Jeg glæder mig i denne tid!
Nu falder jule-sneen hvid,
og saa maa julen komme.
Hver dag min far i byen gaar, 46
og naar han kommer hjem, jeg staar
og ser hans store lomme.

Og tænk! paa bordet hans en dag
jeg saa et vakkert lidet flag,
og det jeg ikke glemmer.
Papir han klipper med en saks;
men naar jeg kommer ind, han straks
sin stas i skuffen gjemmer.

Og mor har pepper-kager bagt;
jeg ved det, jeg har selv dem smagt,
da de var ganske varme.
Det gamle skab hun aabnet har,
den bedste staken frem hun tar,
den med de mange arme.

Og mor hun har saa mange bud;
hvert øieblik skal Anders ud,
og mor og Anders hvisker.
Men jeg har hørt saa meget — hys!
I morges var det jule-lys
og røde baand og svisker.

Og søster Hanna syr og syr;
hun siger, julen er saa dyr,
naar hun har gjøken ude.
Til far hun har en pibe-snor
af perler, og til bedste-mor
hun hekler paa en pude.

Jeg skal nok ogsaa noget faa;
jeg maa jo ind i salen gaa,
naar hun skal til at strikke.
Og salen den er høi og sval;
men naar jeg leger med min ball,
saa merker jeg det ikke.
Da for jeg ud med Karen gik,
vi var i bagerens butik;
der stod den tykke bager.
Og han skrev op hvad Karen sa:
Til jule-aften skal vi ha
to store jule-kager.

47

Gjøken: spare-børsen.

69. Jule-dag.

47

Af Johan Krohn

Hanna og jeg og min lille bror,
vi sidder her ved det store bord
og har vore jule-ting fremme.
Da far og mor i kirke gik,
alle lekerne frem vi fik;
vi er ganske alene her hjemme.

Knut har en æske med dyr og træer;
 mine soldater marsjerer her,
 og Hanna sit køkken har hentet.
 Jeg sender hende en tin-soldat,
 som spør om ikke snart vi faar mad;
 hun siger, at den har ventet.

I morges, da jeg vaagnede, far
 her ind i daglig-stuen mig bar;
 han tog mig i teppet paa armen;
 for jule-morgen altid vi maa
 her ind og høre klokkerne gaa
 og blive klædt paa i varmen.

70. Hans er paa jagt.

47

Efter Zacharias Topelius ved udg

Nu var det vinter: men det lakked mod vaaren, saa at skaren bar ikke uden om morgenen. Hans havde faat sig et par ski, og det var rigtig gildt at staa ud-over skaren. Snart bar det af-sted bort-over markerne, snart paa sjøen, snart til skogs, og snart gennem bygden. Ned efter bakkerne gik det i susende fart. Men Hans holdt sig paa benene, og det kan ikke alle gjøre. I førstningen, da han skulde lære, bar det over-ende: næsen i sneen og benene i veiret! Siden gik det bedre, og til slut kunde Hans staa paa ski ned over Granums-bakken; og den var jo saa høi, at kirke-taarnet ikke var stort høiere. Da var han kry. «Er det nogen som kan gjøre⁴⁸ det?» sa han. «Nei tak,» sa de andre gutterne; de nøide sig med at ake paa kjælke, de.

Det var lige før paaske, og gutterne skulde ha paaske-lov; det var bare én læse-dag igjen. Men det var sligt vakkert veir den dagen; solen skinte saa deilig paa sneen, træerne var aldeles hvide af rim-frost. Hans fik slig ubændig lyst til at gaa paa jagt. Tidlig om efter-middagen drog han af-sted, med et stykke smør-brød i lommen og buen i haanden; han stod paa ski og vilde til skogs. «Jeg gaar paa jagt,» tænkte han. «Kanske møder jeg en ulv, og den skyder jeg straks. Jeg vil bare være borte en liden stund. Jeg kommer nok altid hjem tids-nok, saa jeg faar læst over leksen min.»

Nu ja, den gangen mødte ikke Hans nogen ulv — og jeg tror næsten det var godt, at han ikke mødte nogen. Men han saa rype-spor i sneen mellem bjerkene,

og længer frem saa han hare-spor. «Det kan være lige-saa godt at skyde en hare,» tænkte Hans. «Den kan vi spise, og mor skal vel bli forundret, naar jeg kommer hjem med hare-steg til middagen.»

«Ingen ved hvor haren gaar,» siger et gammelt ord, og Hans vidste det nu slet ikke. Han fulgte sporene; men pus vilde slet ikke kikke frem mellem buskene. «Jeg faar nøie mig med en rype,» tænkte Hans. «Rype-steg er svært godt.»

Men saa var der ingen rype, bare spor. «Jeg tror jeg skyder et ekorn,» sa han. «Men jeg skal bare skyde det lidt i næsen, saa det falder ned, og siden sætter jeg det i bur og lar det hoppe paa pinden.»

Der sprang sandelig net-op et ekorn i den høie granen. Hans lurte sig ind under træet og spændte buen. Men ekornet hopped fra gren til gren, og glemte sig lange stunder. Hans gik rundt om-kring granen; snart var han paa den ene side, snart paa den andre; men det vilde aldrig lage sig saa, at han kunde faa et godt sigte. Saa tog ekornet med én gang et langt sprang bort i et andet træ, og væk var det.

«Nu er det nok bedst jeg gaar hjem-over igjen,» tænkte Hans; for det var slut med smør-brødet. «Paa veien træffer jeg vel en skjære; den skyder jeg. Men skal jeg give den til katten, eller skal jeg spikre den op over stald-døren? Jeg tror jeg spikrer den op. Det ser saa kjækt ud. Saa siger Jonas, hver gang han gaar i stalden: «Der er den skjæren som Hans har skudt!»

49

Men saa mødte han ingen skjære. Da han kom hjem, tænkte han: «Jeg vil skyde til maals efter vinduet i hønse-huset, saa faar jeg se, hvor langt pilen gaar.»

Han spændte straks buen, og pilen fløi af-sted. Men den slog mod væggen og faldt ned igjen. «Det var da rart, at jeg ikke skulde træffe vinduet,» tænkte Hans, og saa skjød han igjen, baade én og to ganger. Til slut traf han. Ruden gik i knas, og pilen fløi ind i vinduet og traf ky-keli-ky, som sad der i al uskyldighed og stegte sig i sol-skinnet.

«Ky-keli-ky!» skreg hanen. Da blev Hans rent ræd og lusked stille af-sted ind i stuen, uden ulv og uden hare, uden rype og uden ekorn og uden skjære. Men vindusruden singled i ørene paa ham; og hanen var dræbt. Saa kom far. Han skulde høre ham i leksen. Men af leksen havde Hans glemt hvert eneste ord. Siden kom Kari budeie. Hun klaged og bar sig for hanen, som laa paa det sidste borte i hønse-huset.

«Det er jeg som har dræbt ham,» sa Hans. For han løi aldrig. Han fik juling for hanen, og maatte sidde inde en hel dag for leksen, mens de andre gutterne havde fri og mored sig af alle kræfter.

Jeg synes endnu jeg ser ham sidde med haanden under kindet og se gennem ruden, hvorledes de andre gutterne akte kjælke-bakke der borte i Granums-bakken.

Stakkars Hans! Hvorfor skulde det netop i-gaar være saa vakkert veir, og hvorfor skulde hanen netop falde paa at sidde i vinduet? Ingen kan sige paa en prik, hvor en gut springer, og hvor en pil flyver. Men bedst er det, at en ikke lar sig narre ud, før en har lært sin lekse. Ellers kan det vel hende nogen hver, at han sætter til skogs og ingen-ting faar, og kommer hjem og slaar ihjel en hane, og maa sidde inde hele dagen bag-efter og se paa at kameraterne aker kjælke i bakken.

Rolfen: Læsebog for folkeskolen. I. Skriftsprog.

Pus: hare-pus

71. Guttemand.

50

Efter Zacharias Topelius ved udg. Med tegning af Eivind Nillsen

Det var en gang en liden tre-aars mand
som Erling hed; han kunde meget, han;
han kunde velte stoler, brøle, braake,
og gaa paa hænderne, og stupe kraake.

Han var en rask og rund og rød-lett prop
og nok-saa rimelig, den vesle krop;
men fik han ikke gjøre hvad han vilde,
saa var han u-glad da og bar sig ilde.

Og Erling stakkar var ei rigtig fri;
for søster Sigrid var hans politi;
hun gjætte ham og drog ham støtt i blusen;
hun legte kat, naar Erling legte musen.

Det syntes gutten slettes ikke om;
det var saa tung-vint; hvor han gik og kom,
var der en haand som napped i hans øre,
en røst som ropte: „Se, men ikke røre.“

En dag, da lyngens bær var mørke-blaa,
og Sigrid ikke passed rigtig paa,
smøg gutte-mand sig ud igjennem grinden;
og borte var han som en røg i vinden.

Han gik som den der kjendte veien fram,
han saa paa hund og hest og ko og lam;
han var sin egen herre, frank og fri, han;
han blaaste kaut af katte-politi, han.

Ved sole-fald han dybt i skogen var.
Nu ropte han paa Sigrid, mor og far;
han er saa fuld af graat, den stakkars karen,
og tænker mest paa gryden og paa tvaren.

Da maa du vide at han raakte paa
en kjærring, du, en rigtig gammel, graa,
med sæk paa ryggen. Tænk du, straks paa flekken
hun tog og gjemte gutte-mand i sækken.

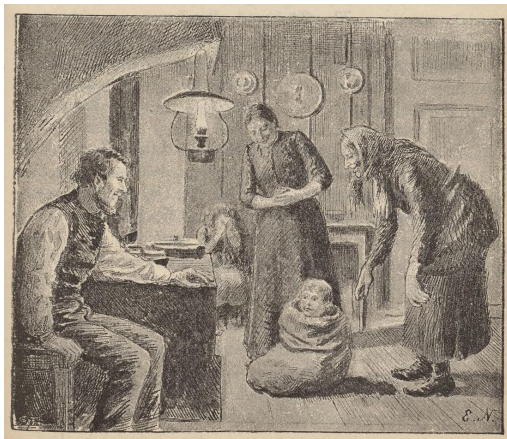
Han sparked, og han skreg; men han var væk!
Hvad hjælper det at sparke i en sæk?
Væk som en pølse katten stjal i røgen,
væk som en høne som er tat af høken..

51

Men hjemme vilde mor ha Erling ind,
og Sigrid sa, han legte ved en grind.
„Se efter gutten!“ — Og de skreg og ledte;
men ikke svarte den som Erling hedte.

Mor gret, og Sigrid gret, og selve far,
han var saa lei, han tæt paa graaten var:
„Aa stakkars, stakkars Erling, vesle krabben,
nu hænger han, kan-tro, i skrubbe-flabben.“

Som mest de gret, kom der en kjærring ind:
„Jeg vilde gjerne sælge grisen min;
i skogen grynted han, den vesle styggen,
saa tog jeg ham i sækken her paa ryggen.“

„Nei, kjære væne!“ — „Det er billig pris.“
 „Aa nei, vi har nok mistet selv vor gris!“
 „Men se nu bare, hvor han stor og sterk er;
 jeg tænker han skal veie nitten mærker.“

52

„Dunk, dunk,“ sa sækken, da hun la den ned,
 og bandet sprang som den var bunden med;
 og gutte-mand, han vaagned op paa flekken, —
 han havde raaket paa Jon Blund i sækken.

„Hvad? Gutte-mand? Det er jo gutte-mand!“
 Og gutte-mand var let paa foden, han;
 saa snart han merked han var løs af posen,
 paa grøde-fadet satte straks han kosen.

„Men i en sæk?“ „Ja, hvordan skulde jeg
 faa gutten hjem paa nogen anden vei?
 Nei, slige sprætter skal en altid binde;
 i sækken med dem, hvor ei sol kan skinne!“

72. Et barns aften-bøn.

Af Christian Richardt

Nu lukker solen sit øie,
snart lukker jeg ogsaa mit;
vor fader i det høie,
du lukker aldrig dit!

Du ser hver stjerne i vrimlen
og hvert et barn paa jord,
du hører høit i himlen
det sagteste bønnens ord!

Dig beder jeg om at kalde
din engle-hær paa vagt,
naar far og mor og alle
sig ogsaa til sengs har lagt.

Nu vogt os alle sammen,
saa ingen drømmer stygt.
Saa siger jeg glad mit amen
og sover sundt og trygt.

ANDEN AFDELING.

73. Sæl er den som sine hænder.

53

Sæl er den som sine hænder
i Guds hænder lægger ind;
hvor hans veie end sig vender,
har han glæde i sit sind.

Han er nøid i sorg og nød,
han er nøid i liv og død.
Alting med det bedste ender;
han er altid i Guds hænder.

74. Hvad gutten mente om hunden.

53

Det var en gang en liden gut som skulde ud i byen med barnepigen sin. Borte paa gadehjørnet stod en hund og gjødde og saa bent ud i luften og gjødde igjen. «Hvorfor gjør den?» sa gutten. «Den skjender.» — «Hvem skjender den paa?» — «Det ved jeg ikke.» — «Det var rart.» Saa gik de videre. Ud fra et stort pent hus kom det en stor pen mand, med en stor pen hund. Hunden sprang høit i veiret; det var næsten som den vilde tage hatten af manden, og den gjødde og gjødde, endda værre end den første. «Hvem er det denne skjender paa?» sa gutten. «Nei, denne skjender ikke,» sa barnepigen; «denne hunden er glad, den.» — «Hvorfor er den glad?» — «Fordi den faar gaa ud.» — «Ja, men den andre hunden fik jo ogsaa gaa ud.» — «Ja, men denne faar gaa med husbonden sin,» sa barnepigen; «det er ligesom naar du faar gaa med papa. Det er mest moro da, ved du.»

Gutten gjorde ikke andet end at se paa hundene. Stundom var det store flokker af dem. De legte, og de slos, og gutterne, som kom fra eftermiddags-skolen, stod ogsaa i flokker og saa paa dem, og sa: «Ja, de har det godt.» Men da den lille gutten gik hjemover, var maanen kommen op. Paa det sidste gadehjørnet stod den samme hunden som han havde mødt først. Nu glodde den paa maanen og gjødde og gjødde. «Ved du ikke endda, hvem den skjender paa?» sa gutten. «Jo, nu skjender den paa maanen,» sa barnepigen; «hundene liker ikke maanen.»

54

Da de var i gadedøren, sa den lille: «Hvorfor er det hunder, KAREN! naar de bare spaserer og leger og gjør og slaas og ikke liker maanen?» Men saa fortalte KAREN ham, mens hun klædde ham af, alt hvad hun vidste om hundene. Det var en enslig gut; han havde ingen søster, ingen bror, og ingen kamerater. Det var vel mest derfor han sa, da han krøb i seng: «KAREN! jeg vilde ønske jeg havde en hund.»

Sæl: glad, lykkelig, salig.

75. Hvad vi andre mener.

54

Du synes vel at denne gutten vidste svært lidet. Han var saa liden, stakkar, og saa er det ikke paa gaden i en stor by at en helst skal se hvad en hund duger til. Der ser det ud som den bare gjør og leger og slaas og ikke er til nogen verdens nytte. Men inde i husene om natten, naar nogen vil snige sig op over trappen og stjæle, da er det godt, at der er en som siger «vov vov» og vækker hele huset. Og det er godt, at der er en som siger «vov vov» til fanten, som kommer strygende over tunet og kan finde paa noget af hvert. Det er godt, at der er en som render i næsen paa stor-oksen, naar den vil i ageren. Det er godt for skytteren, at han har en som hjælper ham med at finde fuglen frem i skogen, og som ikke er ræd for at klænge sig fast baade i ulv og i bjørn. Og det er hunden som gjør alt dette; det ved dere nok. Dere ved vel ogsaa hvad det kommer af, at den kan gjøre nytte paa mange andre maader ogsaa? Er det nogen af dere som har set en hund lugte paa noget rigtig, rigtig sterkt? Da blir den som rent fra sig selv; det kommer af, at det som lugter sterkt for os, det lugter mange ganger sterkere for hunden. Den har slig utrolig fin lugt. Mange hunder lugter saa godt, at de kan finde igjen et barn som er kommet sig væk, bare de faar snuse paa en af skoene. Og saa kan den være saa god, saa kjæk, saa klog, og saa flink til at lære. De gutterne som mente, at den havde det saa godt og bare legte sig, de vidste nu ikke stort da. Nu skal vi straks høre om en navngjeten hund.

55

76. Vuggevise.*Efter Franzén ved udg*

Sov nu godt, min lille gut!
 du maa sove nu til slut.
 Snart skal lille gut bli stor,
 og saa hjælper han sin mor:

Bryder sig en agerflek,
 rydder gran og furu væk,
 kører dem til bygden frem,
 tømrer gamle mor et hjem.

Der skal hun faa dagligt brød,
 aldrig lide brist og nød;
 det blir lilleguttens tak
 for den første melk han drak.

77. Sankt-Bernhards-hunden.

Inde mellem Alperne i Sveits ligger der et høit skar som kaldes Sankt-Bernhards-skaret. Det er næsten saa høit som de høieste norske fjeldtoppene. Det falder meget sne der oppe; den stabler sig op i høie vægges, og disse væggene ramler udover for et godt ord, kan en gjerne sige. Det er farligt at gaa dette skaret, og det har været mange mennesker som aldrig rakk over. En faldt ned i en sprække, som nysneen narred ham udpaa; en anden fik sneskred over sig, en tredje raakte ud for skodde og gik sig træt og sov sig ind i døden. Sønnen kan være til stor helsebot, ved du nok; har du havt en rigtig syg far eller mor eller søster eller bror, saa har du vist hørt doktoren sige: «Bare det kunde komme lidt søvn.» Ja, søvn i seng og i rette tid, den er god. Men den som sover længe i sneen, vaagner ikke mere; han fryser ihjel. Og endda mange mange flere mennesker vilde have sovet sig ihjel der oppe i skaret, hvis det ikke havde været snilde og kjærlige folk der oppe, og sterke og store hunder, som fór og ledte og vækked op dem som sov. Det ligger store hus der i skaret, og i de husene brænder det i ovnen baade nat og dag. Det er Sankt-Bernhards-klosteret. Det har staat der nu i tusend aar og berget veifarende folk. Det kan rumme et par hundred mennesker, og det koster ingenting at være der. Hver dag gaar det folk ud fra

dette klosteret og leder. De har skuffer og stænger og bærebører med sig, og mad og drikke. Og de har det som bedre er: de har de store hundene. Ofte farer hundene omkring alene i dagevis og snuser paa sneen og søger i hvert hul og under hver hammer. Og finder de saa et stakkars menneske, som ligger der stiv og kold og sover sig ind i døden, saa lægger de i vei over sten og stup, til de naar klosteret. Da gjør de; saa hører munkene dem og følger med. Og kommer de til et sted hvor skreden har gaat, saa snuser og snuser de, om der ikke skulde være folk indunder. Og skjønner de at det er det, saa graver de med sine sterke klør, til de finder dem.

78. Barri.

56

En af disse hundene hedte Barri; den berged i tolv aar fyrti mennesker. En gang fandt den en liden gut som var halvdød af kulde. Hunden letted paa hovedet hans, og bød ham flasken som den havde om halsen; men gutten turde ikke; han var ræd for den store hunden. Da begyndte Barri at slikke de smaa hænderne. Den store hunden maatte være snild ligevel, tænkte gutten. Han krabbed sig op paa ryggen af den og slog armene omkring halsen. Saaledes red han til klosteret. Hunden drog i klokkesnoren med tænderne. Munkene kom og tog barnet ind i den

varme stuen; men hunden fór ud i sneen igjen. Der kunde kanske være flere at finde der ude.

79. En vise om haren.

57

(Stevtonen.)

Der sprang en hare i bjerkelunden,
og blodet drypped ham ned af munden;
han var saa vild, at han skreg: „Af vei!
for I skal vide, at her er jeg!”

Til side fløi baade kryp og karer
— for alle sammen saa var de harer —
og alle spurte: „Hvad vil du os?”
„Jo, I skal vide, at jeg har slaas.”

Da ropte alle i samme stunden:
„Nei, har du slaas? har du slaas med hunden?”
„Aa nei saamen har jeg ei,” sa pus;
„men jeg har slaas med en rigtig mus.”

80. Om Vesle-Kari som gik sig vild.

57

Efter P. Päivärinta ved udg

Kirkeklokkerne ringte og ringte. De havde ringet i to hele døgn snart. Det var Vesle-Kari som havde gaat sig vild i skogen. Vesle-Kari var bare fire aar. Derfor ringte kirkeklokkerne, at bygdefolket skulde komme og lede efter hende. Og nu havde de søgt næsten i to døgn, men ikke fundet hende. De havde ledt alle steder, tæt ved gaarden og langt borte. De havde ledt under berg-hellerne og gjort mandgar og gaat igjennem hele skogen. Alle var trætte, alle saa nær som mor og far. De hvilte ikke, som de andre; de ledte dag og nat. Men nu var det om kvelden den andre dagen. Endda var det folk ude i skogen og ledte. Men de kom hjem, de ogsaa, og havde ingenting fundet. Da syntes faren, at nu nytted det ikke længer. Men moren gik ud i den mørke høstnatten igjen for at lede efter barnet. Hun havde en gut paa ni aar; han vilde ikke lade moren gaa alene. Det hjalp ikke, alt det hun og de andre sa; han vilde være med. Da de havde gaat igjennem den

nærmeste skogen, kom de til en aaben eng, og der gik de frem og tilbage og ledte bag hver busk og hver tue. Men de kunde ikke lede længe; moren orkede ikke stort. Hun maatte sætte sig. «Aa, barnet mit, barnet mit!» klaged hun. Til slut faldt hun paa knæ, løfted sine hænder og sine øine til himmelen og bad til Gud i sin yderste nød, at han vilde føre hende til det rette sted. Da hun satte sig igjen, faldt guttens øine paa noget som lyste. «Mor, mor!» ropte han, «det er en stjerne som er faldt ned paa jorden.» — «Det er ikke en stjerne,» sa moren; «en stjerne kan ikke falde ned. Det er en sankthans-orm.» — «Se, hvor vakkert den lyser,» sa gutten og gik henimod ormen. «Tag den bare i haanden og kom hid med den. Den gjør dig ikke noget,» sa moren. Saa tog gutten ormen i haanden og gik bort til moren med den. Hun tog den ogsaa i sine hænder, vendte paa den og saa paa den. «Tænk, om du kunde lyse mig frem til barnet mit,» sa hun. «Aa lad mig faa se den, jeg ogsaa,» bad gutten og rakte haanden frem. Saa fik han den. Og han vendte paa insektet, han ogsaa; og de saa, hvor vakkert det lyste, begge to, og det var ligesom sorgen var væk med én gang. Da kom gutten til at slippe ormen ned; og da han skulde tage den op igjen, saa gjemte den sig i græsset. Han ledte og ledte, og saa kom han til at se en som lyste endda bedre. «Her er en anden,» ropte han og skyndte sig did. «Aa, her er en, to, tre, fire. Nei hvor mange! Og der borte er en rigtig stor en; den skal jeg sandelig hente til mor.» Og han sprang over tuerne hen til den store ormen; den laa midt i et svært vierkjærr. Han maatte se rigtig efter, hvorledes han bedst skulde komme til den. Da kom han til at røre ved noget som ligned et menneske-ansigt og glimted frem i det svage lyset fra ormen. Først blev gutten ræd; men des mere han saa og saa, des mere syntes han det var et ansigt. Han trængte sig ind i kjærret og luted sig ned. Jo vist var det et ansigt; det var hans lille søsters ansigt, var det. Og hun levde, hun pusted frit og godt. Hun laa og sov saa trygt, som om det slet ikke havde været fare paa færde. «Kari!» sa gutten og løfted hende varlig op. «Er det du, Einar?» spurte den lille jenten, straks da hun vaagned. «Hvor er mama?» — «Mama er her. Kom, skal vi gaa til mama,» sa broren. «Vi skal gaa til mama, for her er saa mørkt og koldt,» sa Kari. Og gutten tog sin lille søster og bar hende bort til moren. Han var bare halv-veis, da han ropte: «Mama, mama! her er Vesle-Kari.» I næste stund var han fremme. Kari kunde ikke sige andet end «mama», og mama kunde slet ingenting sige. Hun stod med barnet i fanget og gret og vugged det frem og tilbage, som da det var ganske lidet. Men da hun kunde faa ord for sig, sa hun stilt; «Det hjalp, at jeg bad.»

58

59

Kryp og karer: baade smaa og store.

Vier: vidjepil. — Kjærr: busk, kratt, «kjørr».

81. Pattedyr.*Af H. Wergeland*

Hunden kommer, er den kaldet, —
katten smyger sig da bort.
Gjeten er paa knæet skaldet,
bjørnens hale stutt og kort.

Hesten over hei mig fører;
han kan trække plog og harv.
Mikkel med de spidse ører
er og blir en listig skarv.

Ulven tuter fælt i skoven,
følger harens lette spor.
Musen lever godt paa laaven;
grævlingen i bakken bor.

Gaupen lurar midt i sneen
paa den stakkars finn-mands ren.
Koen tygger drøv i kveen;
røiskat gnager under sten.

Jerven lodden er og slugen;
barken gnager gjeten paa.
Otren lister sig paa bugen;
kanske han en laks kan faa.

Endda flere vist du kjender:
der er vønd og flaggermus;
beveren med sine tænder
fælder tømmer til sit hus.

Alle gaar i egne klæder,
har sin møie, én og hver;
alle har de sine glæder.
Gud, vor fader, deres er.

Tygge drøv: jorte, tygge op igjen. — Kve: indhegnet hvileplads for fæet. — Vønd: jordrotte.

82. Svarte-Per.

Efter Eva Wahlén ved udg

Per hedte han, og svart var han, især paa hænderne. «Fy for labber!» sa kattepus, som sad paa dørhellen. Og kattepus ristede paa hovedet og spyttede paa sine egne labber og vaskede sig baade morgen og kveld og mange ganger om dagen. Det var vel deraf han havde de hvide flekkerne og var saa fin som silke.

Saa var det en dag at Per mødte Vesle-Anna fra den andre pladsen. «Hvor skal du hen, Vesle-Anna?» sa Per. «Jeg skal til mor Haugen med bærene mine,» sa Vesle-Anna. Hun havde kurven sin fuld af blaabær.

«Faar jeg bli med?» spurte Per. «Veien er fri,» sa Vesle-Anna. — Saa kom de til mor Haugen. Og hun blev blid og glad, kan du vide. Hun kogte kaffe til dem, og vilde at de skulde renske bærene med det samme. Ja, det kunde de altid. «Det skulde være gjort før mor fik blunket,» sa Vesle-Anna.

Mor Haugen stod borte ved peisen og stelte med kaffekjelen og skottede til børnene. Men da hun fik se de svarte labberne til Per midt oppi de deilige bærene, saa ropte hun: «Jeg tænker Per faar renske labberne sine først, jeg. Kom hid og vask dig, Per.» Men det vilde Per ikke. Han la paa sprang baade fra kaffeen og bærene og Vesle-Anna. Hun skulde nu være saa stor paa det, mor Haugen, mente Per. Havde ikke manden hendes været smed kanskje? Han var da vel svart nok? Per kunde godt komme mellem dem som var finere, han. Han vilde gaa bent i bryllups-gaarden, vilde han. For han vidste godt at det var bryllup i grænden i dag; og han vidste godt hvor det var ogsaa. Ja, saa kom han til bryllups-gaarden, og bruden kom ud i døren for at svale sig lidt efter gjestebudet den varme sommerdag. «God dag,» sa Per, med hænderne i bukselommen. «God dag,» sa bruden; «fryser du paa hænderne nu ved jonsok-leite?» sa hun. Men hun gik nu ind i stuen efter en lefse-klining til ham ligevel. Da fik Per hænderne frem. «Aa nei, for hænder!» sa bruden og lo, saa alle gjesterne kom ud paa tunet.

«Hvad heder denne gutten?» sa hun; hun holdt lefse-klining i haanden endda. ⁶¹
«Aa, det er bare SVARTE-PER oppe fra heien,» sa én. «Navnet er høveligt,» sa bruden og lo igjen. Og alle gjesterne lo med. «SVARTE-PER, SVARTE-PER!» ropte de. Og gutten fór af gaarde, uden klining, med latteren efter sig. «SVARTE-PER, SVARTE-PER, ho, ho!» Og PER sprang, og han syntes at fuglene la sig i det, de ogsaa. «Kra, kra!» skreg kraaken og skjendte. «Ho-ho, ho-ho!» lo gjøken. Men trosten var nu aller værst. »Vil du ikke vaske dig, PER? Vil du ikke vaske dig, PER?» skvatred den.

Og PER sprang, og taarerne trilled som erter nedefter kindet paa ham, og saa tørked han sig med de skidne fingrene. Han blev saa sort, som han var dyppet i sot. Saa satte han sig paa veikanten og plukkede nogen krækebær, nogen smaa sorte krækebær. Aa ja, aa ja! det var tungt at leve. Men da saa han VESLE-ANNA kom springende. Nu skulde han skræmme hende til gags. Han krøb ned i grøften. «En liten gut ifra Tistedal'n,» sang VESLE-ANNA. «Bu!» skreg PER; «bu, nu kommer jeg og tar dig.» Og VESLE-ANNA til at springe, og PER efter paa alle fire og flaksede med armene. «Bu! nu tar jeg dig!» Og saa tog han hende. «Nu æder jeg dig,» sa han. Og VESLE-ANNA skreg, saa fuglene tidde og PER blev ræd. «Hys da, VESLE-ANNA. Det er jo jeg, det er jo bare jeg. Det er PER.» Da stod hun skjælvende og saa paa ham. «Saa svart som du er, kan en vel bli ræd dig,» sa hun. «Jeg vil aldrig lege med dig mere, aldrig. SVARTE-PER!» Da knyttede han haanden og løftede den for at slaa hende. «Kalder du mig ogsaa?» sa han. Men VESLE-ANNA saa rigtig saa underlig paa ham, at han skammede sig lige ind i hjerteroden; og saa gik hun.

Saa var det om kvelden. VESLE-ANNA sprang over kloppen; solen gik ned bagom skogen, og luften var fuld af duft fra blomst og straa. «Men hvem er det som ligger der?» sa VESLE-ANNA. I bakkeheldet ved elven laa der en liden én med hovedet paa armen. VESLE-ANNA gik opover til ham. Let var hun paa foden; men det gav nu lyd i græsset ligevel. Endda rørte han ikke paa sig. «Per!»⁶² Det kom ikke noget svar. Da satte hun sig paa huk ved siden af ham; men han blev liggende med næsen i marken. «Per!» Hun la armen om halsen paa ham. Da syntes han han maatte løfte paa hovedet; men da var Vesle-Anna nær gaat baglængs udover elvebakken. «Men Per,» ropte hun, «du har jo vasket dig!»

Klopp: en liden bro.

83. Regning.

62

Af H. Wergeland

Tre ganger tre er ni, tre ganger
 fire tolv,
 og femten er tre ganger fem.
 Tre ganger seks er atten.
 Tabellen ikke glem!

Fire ganger fire er seksten
talg-okser i træets top.
Fire ganger fem er tyve
soldater i galop.

Fire ganger seks er fire og tyve
smaa hvide vakre lam.
Fire ganger syv er otte og tyve
karudser i en dam.

Fem ganger seks er tredive
smaagutter paa en bæk.
Men spørges der i tabellen,
da heder det: Smaagut, tænk!

Fire ganger otte er to og tredive
smaagriser om en so.
Fire ganger ni er seks og tredive
spurver paa laavebro.

Fem ganger otte er fyrti
smaapiger i en dans.
Fem ganger ti er femti
rosen i deres krans.

Seks ganger ni er fire og femti
trompetere til hest.
De blaaser et vakkert stykke
for den som regner bedst.

DUKKEN UNDER TORNEROSEN.

84. Dukken.

62

Det var en liden pige som hedte Beate. Hun var bare fem aar gammel; men det var en klog og god liden pige. Paa sin fødselsdag havde hun faat en vakker straahat af sin far; det var røde baand om den, og du kan tro den var pen; af sin mor havde hun faat et par gule sko og en nydelig hvid kjole. Men hendes gamle faster havde givet hende det bedste: det var en dukke med mørkebrunt haar, og saa fin og vakker at du aldrig kan tro det; det var ikke andet at sige paa hele dukken, end at det venstre øienbryn sad en liden grand for høit.

«Det er ligesom hun drager lidt paa det ene øienbrynet. Mon hun ikke er rigtig fornøiet?» spurte BEATE, da hun fik den i haanden. 63

«Aa jo,» svarte faster, «men hun kjender dig ikke endnu. Hun har altid for vane at drage lidt paa øienbrynet, naar hun skal se rigtig nøie paa nogen. Hun vil bare se, om du er en snild liden pige.»

«Ja, nu har hun nok alt set det; for nu synes jeg brynet er som det andet,» sa BEATE.

Den dukken fik hun vel kjær, næsten kjærere end baade MARIE og LOVISE, endda det var hendes bedste veninder.

Talgokse: kjøtmeis. — So: „sugge“, purke.

85. Brønden.

63

En dag gik BEATE ude i gaarden med sin dukke i haanden. Nu havde den faat navn, og de var rigtig blit gode venner. Dukken hedte ogsaa BEATE; for saa hedte jo den lille pigen selv, og hendes gamle faster hedte ogsaa BEATE. Det var om vaaren, og der var i den ene krogen af gaardsrummet, rundt om stokke-

brønden, en nydelig grøn flek, med fint, lyst græs; der stod et tykt, lavstammet piletræ, dryssende fuldt med det gule brum som du nok ved børnene kalder gaasunger. Det ligner ogsaa gaasunger; for hver dusk har bløde, bløde, gule dun, og det kan svømme paa vandet; men gaa kan det rigtignok ikke. Nu blev STORE-BEATE — hun var jo bare fem aar, men hun var da meget større end den anden — og LILLE-BEATE snart enige om, at de skulde plukke gaasunger af træet og slippe ned i brønden, for at de kunde have det ligesaa godt som de store gaasunger de havde set svømme om. Det var nok STORE-BEATE som fandt paa det; men LILLE-BEATE sa ikke imod; for det er ingen som kan tro hvor snild og føielig hun altid var. Ja, STORE-BEATE kløv op i piletræet og plukkede mange nydelige gule gaasunger i det hvide forklæet sit, og da hun talte dem, og havde tallet til tyve to ganger, saa sa hun, at nu trodde hun de havde nok; og LILLE-BEATE sa ikke imod nu heller. Hun steg da ned igjen, og det var vanskeligt nok, for med den ene haanden maatte hun holde forklæet sammen. Hun syntes LILLE-BEATE ropte op til hende, at hun skulde kaste gaasungerne ned i forveien; ⁶⁴ men det turde hun ikke; hun var bange de skulde slaa sig i faldet.

Nu sprang de da begge hen til brønden, og Store-Beate hjalp sin veninde at faa benene rigtig fast mellem de to øverste stokkelag, saa hun kunde staa i al mag og se paa de vakre smaa gaasungerne, naar de svømte om paa vandet. Saa blev den ene gaasungen efter den anden sluppet ned; og med det samme de naadde vandskorpen, var det ligesom de fik liv og begyndte at røre lidt paa sig. Det var vel en glæde! Store-Beate klappede i hænderne til de deilige smaa dununger; og naar hun bare hjalp Lille-Beate lidt, saa slog ogsaa hun hænderne sammen. Men om lidt saa laa alle gaasungerne stille og vilde ikke røre sig af flekken. Det var nu ikke morsomt; og saa spurte Beate sin navne, om hun ikke mente, at Store-Beate kunde lægge sig lidt ud over brøndkanten og blaase paa dem; for da trodde hun nok de fik liv igjen. Lille-Beate svarte ikke; men det venstre øienbrynet drog sig saa underlig i veiret, og hun løftede ordentlig paa den høire armen, som hun vilde sige: «Gjør endelig ikke det, kjære Store-Beate! Du ved jo, hvor fælt mor har sagt det er nede i brønden. Tænk bare, om du gled ned!»

«Aa pyt! nu skal du bare se, hvor let jeg skal gjøre det,» svarte Store-Beate; for hun syntes gaasungerne var saa kjedelige, naar de ikke vilde svømme. Hun bøide sig da ud over brønden og blaaste paa de nærmeste. Jo, det hjalp; — straks begyndte gaasungerne at røre paa sig. Men de som laa længst borte paa vandskorpen laa lige stille. «Det er da nogen dumme dyr!» sa Beate og bøide sig langt, langt ud over brøndkanten; men saa gled haanden paa den fugtige stok, og — plump! faldt hun dybt ned i vandet; det var saa koldt, saa koldt, og det slog

sammen over hovedet paa hende og tog straa hatten af fletterne. Hun havde ikke tid at høre, om Lille-Beate skreg; men det gjorde hun vist.

Da Beate kom med hovedet over vandet igjen, greb hun med begge sine hænder om den runde brøndstok; men hænderne var for smaa, og stokken for bred og glat; hun kunde ikke faa tag. Da saa hun, at Lille-Beate stod stum af forfærdelse og stirred paa hende, med den høire haand rakt ud over vandet. Store-Beate skyndte sig og greb fat i den, og Lille-Beate gjorde sig stiv, alt hvad hun kunde, og lidt til, og blev staaende mellem stokkene og holdt sin kjære veninde oppe. Nu havde Store-Beate ansigtet over vandet, saa længe at hun fik skreget, og saa kom baade 65

Rolfsen: Læsebog for folkeskolen. I. Skriftsprog.

far og mor løbende til; de var blege af skræk og trak hende op. Hun selv var drivende vaad, saa det randt og drypped af hende, og saa angst og kold at tænderne klapped i munden. Fa'er vilde bære hende lige ind i stuen; men hun bad ham endelig tage Lille-Beate med, saa ikke hun ogsaa skulde falde i brønden. «For det er hun som har frelst mig,» sa hun.

Beate blev nu bragt i seng, og Lille-Beate maatte ligge hos hende. Da hun blev søvnig og havde læst sit fadervor, klapped hun veninden og sa «Aldrig kan jeg fuldtakke dig, fordi du frelste mig af den fæle dybe brønden, kjære Lille-Beate! Jeg ved nok Vorherre hjalp dig at staa fast mellem stokkene og at gjøre dig stiv; men det var da du, og ingen anden, som rakte mig haanden, saa jeg ikke sank til bunds. Og derfor skal du være min bedste veninde al min tid, og naar jeg blir stor, skal du staa fadder til min første datter; hun skal hede Lille-Beate efter dig.» Saa kyssed hun dukken og sov ind.

86. Lillegut jeg vugger her.

66

Efter Rafael Hertzberg ved udg

Lillegut jeg vugger her,
lillegut saa fin og skjær,
som paa husmands-pladsen
fødtes
i den sene vinterkveld.

Ude frost og mørke raar,
vinden gjennem skogen gaar,
og af hunger tuter ulven
ude i den dybe sne.

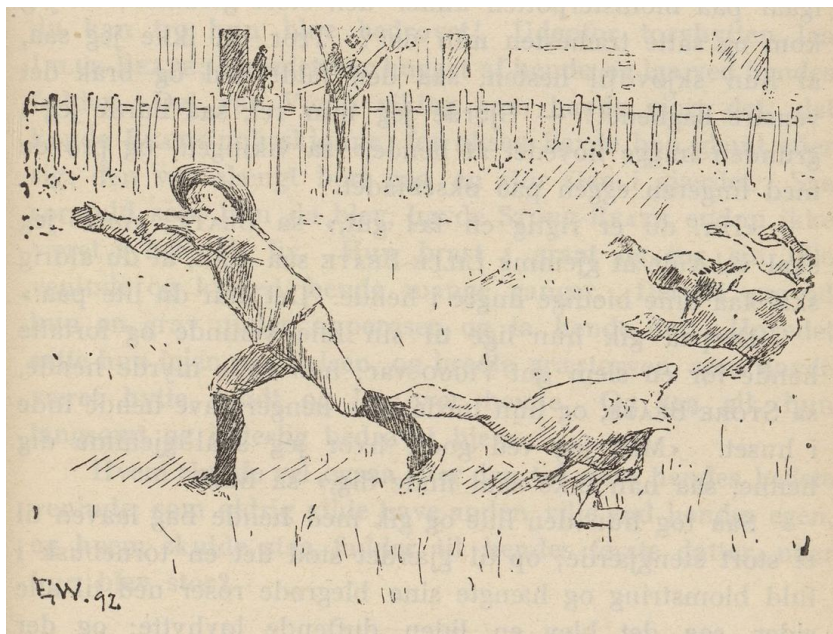
Du som bor i himmelen,
milde Jesus, barneven,
og den hellige Gud fader
signe mildt hans barnesøvn!

Herre Jesus, barn var du;
derfor sid ved vuggen nu!
Giv ham lys, og giv ham
lykke,
giv ham fryd, og giv ham fred!

87. **Viggo.**

66

Men Store-Beate havde en bror, som var endda større end hun; han var otte aar gammel, og det var en rigtig ustyrlig krop. Han hedte i grunden bare Viggo; men han havde læst i en gammel krønike om en fæl skjegget viking som havde samme navn; han seilte omkring fra land til land og slog folk ihjel, og tog med sig paa skibet sit alt guld og sølv han fandt, og alle vakre piger. Og saa fik Viggo sig en⁶⁷ liden øks, slig en som han havde læst at den gamle viking havde, og sa til søsteren at herefter skulde hun kalde ham Viggo viking; for det vilde han være, naar han blev stor. Ude i gaarden løb han efter baade høns og ænder, og vilde med nød og magt kløve pande-skallerne paa dem med øksen; de skreg og pilte fra ham, og des modigere blev den lille vikingen. Men da han ogsaa kom til gjæssene, med øksen i veiret, og hujed og skreg, blev den gamle

gassen vred, bøjede sin lange hals i bugt nedenfra og kløp Viggo viking i læggen, saa han kasted øksen og hylte og løb. For den gamle gasse vidste nok, at vikingerne ikke havde lov at kløve pande-skaller hjemme i sit eget land, selv ikke paa den borteste side af gaasedammen.

88. Under tornebusken.

67

En dag kom Viggo viking til sin søster; han saa morsk ud, havde papirhjelm paa hovedet, og trak øienbrynene tæt sammen.

«Nu vil jeg røve piger; det er jeg draget ud for!» sa han. «Du er for stor; men LILLE-BEATE tager jeg. Jeg fører hende langt, langt bort, i det mindste til Furujordsbakken, og kanske lige til hestehagen. Og du faar aldrig se hende mer i dine dage.»

68

«Du er en slem gut og gjør ikke andet end ugagn; det sa mor ogsaa her om dagen,» svarte søsteren. LILLE-BEATE har jo ikke gjort dig en grand; hun har ikke engang sagt et vondt ord til dig.»

«Ikke gjort mig noget?» sa vikingen. «Stod hun ikke igaar paa blomsterpotten under den store geranien, da jeg kom og satte træhesten min der? Tror du ikke

jeg saa, at hun skjøv til hesten, saa den faldt ned og brak det venstre bagbenet? — Gjorde jeg min ret, saa burde jeg i grunden hugge hovedet af hende,» sa vikingen, og prøvde med fingeren eggen paa øksebladet.

«Hu! du er rigtig en fæl gut,» sa BEATE; «men jeg skal vel vide at gjemme LILLE-BEATE saa godt, at du aldrig skal faa dine blodige fingre i hende. Det kan du lite paa.»

Derpaa gik hun lige til sin lille veninde og fortalte hende for en slem gut VIGGO var; han vilde myrde hende, sa STORE-BEATE, og hun turde ikke længer have hende inde i huset. «Men jeg ved godt, hvor jeg skal gjemme dig henne, saa han ikke skal finde dig,» sa hun.

Saa tog hun den lille og gik med hende bag laaven til et stort stengjærde; op til gjærdet stod det en tornebusk i fuld blomstring og hængte sine blegrøde roser ned til alle sider, saa det blev en liden duftende løvhytte; og der skulde LILLE-BEATE leve i skygg og skjul og sidde paa en græsbænk. Og for at det ikke skulde dryppe paa hende, naar det begyndte at regne eller dugge, saa hvelved hendes store veninde en græstovr over hende. Der maatte LILLE-BEATE sidde som prinsessen i jordhaugen; men det var ingen sag, for hun havde kaaben med; den kunde hun tage paa om aftenen, naar det blev koldt; og sukkerkager havde hun paa et lidet bret ved siden, og roserne dufted yndig om hende. — Saa sa STORE-BEATE hende farvel og godnat, og bad hende være taalmodig og endelig ikke gaa ud, saa Viggo viking fik øie paa hende; Store-Beate loved sikkert og vist, at hun skulde se til hende næste morgen og spørge hvorledes hun havde sovet; og saa gik hun.

69

Geranium: storkeneb, St. Olavs-blomst.

89. Vikingen.

69

Morgenen efter havde Beate næsten ikke tid til at vaske sit lille ansigt, før hun løb bort til veninden; at flette haaret gav hun sig ikke stunder til. Hun var saa bange at Lille-Beate havde ligget og været mørkræd, fordi hun var alene om natten i græshytten. Beate skyndte sig, alt hvad hun kunde, og kom rent andpusten til tornebusken. Men du kan tro hun blev bedrøvet! Udenfor torvhytten laa Lille-Beate; hovedet var hugget af hende og laa ved hendes fødder. Det var Viggo viking som havde gjort det; det kunde Beate nok skjønne; for øksen havde han glemt efter sig; den var slængt bort paa en stor sten i gjærdet. Saa sorgfuld som hun da blev, havde Store-Beate endnu ikke været i hele sit liv. Hun brast i graat og tog sin lille veninde og kyssed hende mange ganger. Derpaa graved hun

en grav under nyperosen og la hende der. Hovedet satte hun igjen paa halsen, og bredte græstorven, som havde været hytte, blødt og let over hende. Og saa gik hun langsomt og inderlig bedrøvet hjem.

Hvem skulde vel ogsaa efter den tid være hendes bedste veninde, som aldrig vilde have anden vilje end hendes egen, og hvem skulde staa fadder til hendes første datter, naar hun blev stor?

90. Renlighed eller linerlen.

69

Af H. Wergeland

Bækken gaar i engen,
bækken godt sig morer nok,
springer over rød og stok
og over høie stener.

Bækken ler bag grener,
hør, den ler i græsset godt!
Alt hvad der er sort og graat,
kan bækken ikke lide.

Liden bæk vil gnide
stenens stygge ansigt hvidt,
vasker den saa jevnt og tit
med voverne som glide.

Ren den blir med tide,
om den ikke bliver hvid.
Den gang stenen trilled did,
da var den sort og muldet.

Nu er den som gullet.
Ren som guld jeg ogsaa blir,
bare, lille bæk, du gir
i haanden mig en draabe.

70

Jeg kan længe raabe;
bækken gjør dog ikke stop,
løfter ei en draabe op
og lægger mig i haanden.

Men hvor seljevaanden
luter over bækkens bred,
hopper liden erle ned
og dypper hele vingen.

Hjælp dig selv er tingen!
Det har jeg af fuglen lært.
Bækken har mig vand forært;
men selv jeg maa det tage.

Nu kan fuglen jage
rundt om himlen, og med lyst
kan den sole nu sit bryst
og sine vinger røre.

Jeg som den vil gjøre:
Haanden vil jeg dyppe ned,
vaske den, og ansigt med,
saa det tar ingen ende.

Saa tør jeg det vende
freidig did hvor fuglen flyr,
se, om ei blandt himlens sky'r
jeg kan smaa-engler kjende.

Milde blik de sende,
naar de ser at jeg er ren
som den klare ædelsten,
der kan i mørket brænde.

91. En regnemester.

Harald og Hans var ganske smaa;
sammen de legte og sammen de laa.
Saa var det en kveld de kom træt fra engen,
at Hansemand la sig midt i sengen.

«Hans, er du tullet!» ropte hans mor,
«hvor skal det nu bli rum til bror?»
Svaret skal mindes til alle tider:
«Der er jo rum paa begge sider.»

92. Reven og haren.

Af Bjørnstjerne Bjørnson

Og reven laa under bjerkerod
bortved lynget.
Og haren hopped paa lette fod
over lynget.
Det er vel noget til solskinsdag!
det glitrer for, og det glitrer bag
over lynget.

Og reven laa under bjerkerod
bortved lynget.
Og haren hopped i vilde mod
over lynget:
„Jeg er saa glad over alle ting!“
Hu hei, gjør du slige svære spring
over lynget?

Og reven vented bag bjerkerod
 bortved lynget.
 Og haren tumled ham midt imod
 over lynget:
 „Aa huttetu da, men er du der!“ —
 — Aa kjære, hvor tør du danse her
 over lynget?

93. Meisen.

71

Har du hørt om meisen som vilde sætte ild paa havet? Den havde lovet det saa vist, at al verden trodde det, og dyrene kom løbende, og fuglene kom flyvende, og menneskene stod færdige med kniv og med gaffel, for at tage den stegte fisken, naar den kom op; og alle vented hele dagen, lige til solen sank. Da var det som det flammed op i vest, og da skreg meisen: „Det brænder, det brænder!“ Og dyrene sprang, og fuglene fløj; for de trodde at ilden skulde komme nærmere og nærmere; men den kom ikke nærmere. Og menneskene blev staaende med kniv og med gaffel og vented og vented, og der staar de vel den dag i dag; for det er ikke ofte det er varme-løs i havet eller kommer stegt fisk op af det.

94. To halvskillinger.

71

Af udg

Den første halvskillingen jeg fik i verden blev jeg saa glad i, at jeg svelgte den ned. Men den anden halvskillig likte jeg ikke saa godt.

Jeg havde været flink paa skolen, og en uge havde jeg bare faat enere. Vi var to gutter som bare havde faat enere i den ugen. Den andre gutten var rig, og jeg var fattig; han som var rig fik en halv daler, da han kom hjem om lørdagen, og jeg fik bare en halv skilling. Jeg skammed mig over den halvskillingen. Jeg vilde bli af med den. Og nede paa byfjorden laa det en mængde smaa jægtter, som solte epler og pærer og gulerøtter. Der ned gik jeg med halvskillingen. Jeg vilde købe gulerøtter; for det var det billigste. Jægterne laa lige ved bryggen, og vi gutter sprang fra den ene til den andre. Jeg var liden og tyk og naadde ikke over til gulerøtterne. Jeg gik lige i sjøen. Men jeg har altid havt et langt haar, og det berged mig. Jeg blev halet op efter luggen. Jeg var ganske skinnende af sjøvand, og det sang i skoene mine, mens jeg gik op igjennem byen. Og gutterne pegte

72

fingre af mig og ropte: «Nei, se halvskillingen, hvor blank han er!» Ja, det var den første halvskillingen de snakked om, forstaar du. Den andre gik jeg og klemte mellem de vaade fingrene. Men da jeg kom ind i den trange gaden, hvor det ingen gutter var, da gret jeg, saa taarerne stridrandt. Og det værste var, at da mor klædte af mig de vaade klærne og gav mig tørt paa, saa sa hun: «Nu tror jeg aldrig du faar halvskillingen mere. Enten svelger du dem, eller gaar du til bunds med dem.» Men et stykke borte i den trange gaden bodde bageren. Der var de altid saa snilde med mig, og jeg syntes altid det var saa deiligt at komme ind mellem alle de varme hvetebrødene. Der gik jeg hen med den vaade halvskillingen: «Jeg skulde have for en halv skilling i smørkringler,» sa jeg. Og ingen kan faa mere end én smørkringle for en halv skilling. Men den snilde, snilde bagerkonen tog i blusen min med den ene haanden og pakked hele fanget mit fuldt af varme smørkringler. «Jeg skal bare have for en halv skilling,» sa jeg og stirred paa hende. «Ja, men den halvskillingen der,» sa hun, «den er meget værd. Slige halvskillingen som har været i byfjorden, de er ligesaa gode som guld, de,» sa hun. «Det er ikke værdt du skiller dig ved den.» Og saa fik jeg sandelig halvskillingen med mig hjem igjen. Men den lørdagskvelden var jeg kry. Alle mine søskend, og mor og far ogsaa, fik varme smørkringler efter grøden. Da jeg skulde i seng, spurte jeg mor, om jeg ikke kunde slippe lørdags-vasken, siden jeg havde været i bad før. Men mor mente ikke det.

95. Barneleg.

73

Af udg

De sad i Kristiania
og seilte til Kristiansand,
og gyngestolen var dampskib,
og Finn var styremand.

Og Eivind førte posten,
og alle hans poser var fulde;
paa brevene stod Bedstefar;
det var til ham de skulde.

De havde været der ifjor;
de kjendte nok sagtens ruten.
Paa Horten tog de en mand om bord
og det var Nilse-gutten.

Alt gik godt, og sjøen var med,
nu havde de Færder paa siden.
Men lillegut stod i en krog og græd:
de sa, at han var for liden.

De sa, han taalte ei sjøen, han;
han sa, at de var saa stygge;
saa ropte en af dem i land,
at han kunde være brygge.

Da blev han kry, den lille mand,
og krabbed sig op paa bordet.
Nu var han brygge i Kristiansand
og legte sig med de store.

De fór til havs gjennem skum og sprøit,
sjøgang det var, kan du skjønne;
og gyngestolen, den vipped høit,
da de var ved Tønsberg-tønde.

Den vipped saa høit, at de alle faldt,
og buler de fik som var stygge.
Lillegut syntes det var ei saa galt
bare at være brygge.

96. Band-hunden og spurvene.

75

Af udg. Med tegning af Elisabeth Sinding

Naar fanten kommer luskende
saa lumsk ved nattetider,
saa kan du tro at Trygg er kar
som baade gjør og bider.

I dag han ligger spak og still,
 og endda er der fanter;
 de æder af hans eget fad
 og rundt paa alle kanter.

«De faar vel sagtens skóven faa;
 det nytter ei,» han tænker,
 «naar tyvene har vinger paa
 og politiet lænker.»

97. Hundred aar.

75

«Ved du, hvad et aar er, ØIVIND?» sa hans far en dag. «Ja, far!» — «Ved du, hvad et aarhundred er?» — «Nei, far!» — «Sig mig først hvad et aar er da, gutten min.»

— «Jo,» sa ØIVIND; «nu er det koldt, og bladene falder. Det kalder vi høst. Snart blir det endda koldere, og det er slet ingen blad paa træerne, men sne. Og da er det vinter, og sneen ligger saa længe. Men endelig, om en lang, lang stund, smelter sneen, og da blir elvene store, og da kommer det blad paa træerne, og da siger vi at det er vaar. Og saa blir det rigtig kogende varmt, og da er det ikke saa meget vand i elvene; men da er det saa svært mange blad paa træerne. Da er det sommer. Men siden falder alle bladene igjen. Da er høsten kommen; da er det et aar, far; er det ikke? Mor har sagt at det er et aar.»

— «Og det har mor ret i,» sa far. «Et aar maa være langt, kan du skjønne; ikke sandt? Og to aar og ti aar og tyve aar, det er endda længer, og hundred aar er forfærdelig længe.» — «Ja, det er vist svært længe,» sa ØIVIND. Men han forstod det ikke. For naar en selv bare er seks aar, saa er det ikke saa godt at forstaa hvad hundred er. Faren prøvde at greie det for ham. «Farfar og farmor har hvitt haar, ØIVIND, og er svært gamle. Men endda er de ikke mer end sytti aar; for det er ikke mange mennesker som ser bladene falde hundred ganger. Det huset som vi bor i er hundred aar. Den store eken borte i skogbrynet har mistet sine blad tre hundred ganger; den har staat der i tre aarhundred. Og vi har kirker som er endda ældre. Oppe i Trondhjem er det en stor stenkirke som er mange hundred aar. Det er den vakreste kirken i Norge og en af de vakreste kirker i hele verden. Den blir gjort i stand nu, og saa kan den godt staa i mange hundred aar til. Men menneskene er ikke saa sterke som sten. De blir trætte og vil gjerne faa hvile sig. De staar jo ikke stille hele tiden, som kirken i Trondhjem og eken i

76

skogen; de arbeider; det er derfor de er paa jorden. Og naar de har strævd saa længe som farfar og farmor, saa vil de gjerne have ro. Det skjønner du ikke nu. Men snart skal du ogsaa begynde at arbeide saa smaat, og gid du maatte faa lov til at arbeide i mange, mange aar, min gut. Det er saa godt. Der er ingen glæde uden arbeide. Gid du mange ganger maa kunne sige til dig selv: «Nu falder bladene, nu er høsten kommen, nu er det et aar igjen.» Og gid du maa kunne vide med dig selv, at du har arbeidet godt i det aaret, og blomstret og baaret frugt ligesom træerne.»

Skóve: skorpe i bunden af kar.

98. Dukken.

76

„Det er min,“ sa den ene. „Min,“ sa den anden.
 „Min havde rigtig en prik i panden.“
 Søstrene rev og slét, og slut
 var det med dukke: i et minut.
 En fik benene, og den anden
 fik hodet som havde prikken i panden.

Hvem havde ret? Jeg ikke det ved;
 men det er sikkert, at ungerne gret. —
 Og saadan gaar det i verden tit:
 man river og sliter i mit og dit,
 mister det hele, og mister sin ven;
 det blir ikke andet end taarer igjen.

99. Den ene sten paa den andre.

76

Harald stod og saa paa murerne. Far hans kom forbi. „Nu, gutten min, skal du blive murer?“ sa faren. „Nei, men jeg synes det er saa rart, at alle disse smaa stenene kan blive til et stort hus.“ — „Ja, det blir de,“ sa faren, „naar bare den ene stenen blir lagt rigtig paa den andre. Sten paa sten, det er et hus. Og slig er det ⁷⁷ med alle andre ting ogsaa. Smaat om senn kommer en frem, naar en bare driver paa. Hvis du skulde gaa rundt jorden, saa kunde du ikke tage den i tre sprang, maa du tro. Det er bare i eventyr at folk har syvmils-støvler. Du maatte tage det smaat om senn*; den ene foden fremom den andre, med passelige steg, op igjen

og op igjen. Og hvis du skal lære nogen ting i verden, saa maa du læse time efter time og være ihærdig og drive paa. Saa bygger du dig et hus, du ogsaa, paa den maaden, sten paa sten. Det huset kalder vi kundskab, og det er godt til mangt. Den som ingenting ved, er ligesom et menneske som ikke har tag over hovedet eller gulv under fødderne, og som ikke har noget at støtte sig til.”

100. Morgensang.

77

Af B. S. Ingemann

Nu vaagner fuglene vide om land,
de flyver fra redet og sjunger;
de lover Vorherre, saa godt de kan,
de takker for livet og lyset med jublende tunger.

Nu kvidrer svaler om tun og led,
og spurver ved alle gaarde;
de synger god morgen, de synger Guds fred,
de synger god dag og Guds lov over husene vore.

Smaafuglenes sang Vorherre forstaar,
han kjender hver sjæl i sit rige;
de fattiges lovsang han ikke forsmaar,
han ser og han hører saa godt hvad de alle vil sige.

Os ser du ogsaa, du kjære Gud,
og ingen af os du glemmer;
naar fuglene flagrer af redet ud,
da stiger mod dig og mod himlen de barnlige stemmer.

K A T T E N .

101. Katten og hunden.

77

En gang, mens jeg var liden gut, var jeg en kveld ude og legte i haven hos en af kameraterne. Jeg mindes godt den haven. Den laa midt inde i byen i et smug; der⁷⁸ var trapper i den, og ripsbusker, og tõi som laa ude paa blek; men der var ingen træer. Som vi var i bedste legen, kommer det en kat kilende ind gjennem havegrinden, og lige i hælene paa den en stor brun hund, som vi kjendte alle sammen. Det var Hektor, den store svære skibs-hunden, som var hjemme en tur. Vi stansed straks med legen. Dette var endda mere moro. Opper og nedover trapperne bar det, indimellem ripsbuskene og bortover skjorter og bukser og nattroier. Vi hujed og vi skreg og klapped i hænderne; men med én gang blev vi alle stille. Hunden havde vundet. Den tog katten mellem tænderne og bed. Det skulde ikke mere til end et eneste bid af de tænderne. Det var ude med pus. Det var stygt at se; jeg glemmer det ikke.

Men mange ganger har jeg siden tænkt paa, hvorledes det kunde gaa til. Katten pleier jo altid at klare sig, naar hunden er eftten den. Altid vender den sig i sidste liten, skyder ryg og fræser; og saa blir hunden staaende og kommer ikke længer.

Men for det første var det nu ingen træer i haven. Havde der været et træ, saa havde pus med et eneste sprang været langt oppe paa stammen og i næste stund oppe i toppen, og der havde den siddet og blunket ned til hunden, som om den vilde sige: «Nu kan du staa der, dit best!» For hunden klatrer ikke i træer. Du har vist ofte hørt nogen sige mjau høit oppe i luften; men du har knapt hørt nogen sige vov, vov. Nu var der ikke noget træ, og saa kunde katten ikke berge sig paa den maaden. Og saa var denne katten en jypling af en kat, ikke rigtig stor, og ikke rigtig liden heller. Den var for liden til at verge sig, men ikke saa liden at

moren passed paa den. Moren havde nok taget imod den store hunden, hun! Nu skal du bare høre, hvorledes katten kan verge ungerne sine. —

Smaat om senn: lidt efter lidt.

102. Katten og høken.

78

En gang slog en høg ned over en katunge; men da kasted moren sig over høken, og saa blev det et basketag, klo imod klo. Høken brugte vinger, og neb ogsaa, og snart havde katten mistet det ene øiet. Men endda saa hun saa godt, at hun fik knækket vingen paa høken og bidt hovedet af den til slut. Blodet drypped af hende, og saarene verked; men det ænsed hun ikke. Hun kræked bortover marken og slikked ungen. Det er værst for den som liden er, mente kattermor.

79

103. Katten og ungerne.

79

Har du set en kat som ligger og gjæter de smaa blinde ungerne sine, mens de krabber omkring mellem labberne paa hende? Hun sætter foden saa vart, saa vart, for ikke at træde paa dem. Hun drager dem saa kjærlig ind til sig og giver dem drikke; og saa rene og pene som hun holder dem! Og naar de er kommet saa vidt, at de kan lukke øinene op og se sin mor, saa mjauser hun saa mildt og mygt og lokker dem til sig. Hun leger med dem; hun lægger sig paa ryg og kaster ungerne som baller mellem poterne sine. Og siden saa gaar de i skole. For der er en slags katte-skole ogsaa, endda det er ikke saa meget de lærer. Først lærer de at springe efter smaasten, garnstumper, papir-strimler og sligt, og hugger fast i med klørne sine; for det er jo det en rigtig kat skal. Og siden kommer moren med levende mus ind i barnekammeret; ungerne skal lære at fange dem. Naar de har lært det, saa er skoletiden ude.

Katten er en snild mor, og hun kan være god mod andre dyr ogsaa. Det hender, at hun tager mod hundehvalper, reveunger og kaniner og harer og ekorn og rotter, og er mor for dem og stiller vel for dem. Ja selv mus og kyllinger har hun taget sig af.

104. Hvad gagn gjør katten?

79

Det er mange mennesker som ikke kan like katter. De siger, at katten er et leit dyr; den er kjælen og falsk; ret som det er, saa klører den. Og gagn gjør den ikke,

siger de. Den sætter ofte klørne i børn, aldrig i mus; den kverker kyllinger og stjæler fløde. — Ja vist findes det slige katter, og dem skal en ikke holde paa, bare jage dem væk eller putte dem i en sæk og sende dem til sjøs. Men sandelig er det katter som gjør nytte ogsaa. Tænk, om vi bodde i et gammelt skrøbeligt hus, hvor det yrte af mus og rotter. Tænk, om de var paa loft og i kjelder. Tænk, om vi ikke kunde gaa ud paa trapperne uden at have dem mellem benene. Maden aad de op eller grised den til; om natten gnaged de i væggen, saa vi ikke kunde faa sove, og kanske kom de op i vuggen til Tulla ogsaa og bed hende. Fik vi da en skikkelig kat i huset, saa vilde vi nok sige, at katten er det bedste dyr som findes. For da blev det stilt i trapperne, mad i kjelderen, og ro om natten. Oppe paa mørkeloftet lyste et par skinnende øine, som saa lige saa godt om natten som om dagen; ørene hørte den mindste lyd fra den ene ende af loftet til den andre. Og vaaged de sig saa frem, de smaa tyvene, saa kom katten paa sokkelesten og tog dem i et eneste sprang. Og en kat kan tage godt for sig. Paa et aar kan en rigtig stor kat æde mange tusend mus.

80

105. Katten og kanari-fuglen.

80

Det er sandt, at katten tager fugl; men den kan ogsaa vænne sig til at lade fuglen i fred.

En gang var det en kat og en kanari-fugl i samme hus; de var rigtig gode venner og legte godt sammen. Saa var det en dag at katten kasted sig over kanari-fuglen og tog den i tænderne og sprang op paa et bord og knurrede og fræste. Husbonden var inde i stuen, og skreg at den skulde slippe. Men pus slap ikke, og de fik snart se, hvorfor den holdt saa fast; den vilde passe paa kanari-fuglen: det var kommet en anden kat ind i stuen.

106. Katten og barnet.

80

Mange snodige historier kunde man fortælle om katten; her skal du høre en. Det er om en liden unge, ikke en katunge, men et menneskebarn, en jentunge, som var saa lei til at skrige for ingenting. Stundom fik hun da lidt ris, og det havde kattepus lagt merke til. Saa var det en nat at hun skreg igjen. Denne gangen havde hun noget at skrige for; hun havde faat en flis i foden. Men det kunde jo ikke pus vide. Pus vilde have nattero, og vilde at de andre skulde have det ogsaa. Den gik hen til Tulla, sprang op i vuggen og gav hende lempelig en dask ⁸¹

paa kindet. Saa gik den bort og la sig igjen. Nu tidde hun vel still resten af natten.

107. Middag.

81

Efter Christian Winther

Dækket staar vort middagsbord.
Gid de nu fik mad og mætte,
alle sultne, alle trætte
paa den hele vide jord.

Der er en som haanden rækker
hver som lider trang og nød,
og som gir dem dagligt brød;
selv for dyret bord han dækker.

108. Aften.

81

Af Johan Krohns Abc og læsebog

O du som kalder natten frem
og stjernelyset tænder,
bevar, o Gud, mit kjære hjem!
Jeg folder mine hænder

og ber for alle, fjern og nær,
og tror at du som har os kjær
vil vaake for os alle.

109. Siri.

81

Siri var en liden graa kattepus. En vaar havde Siri faat tre andre smaa graa kattepusser. De var søde, syntes moren; men husbondsfolket syntes at det blev for mange. Og saa blev de druknet. Og Siri gik og ledte og mjaued, og mjaued og ledte efter de tre smaa graa, søde kattepusene. Men hun fandt dem ikke, for de laa i en sæk paa bunden af elven. Nu var der en høne paa den samme gaarden; en

svart høne var det, og et svart troll af en høne var det ogsaa. Den hønen havde ogsaa unger, og de ungerne vilde husbonds-folket gjerne skulde leve. Men hønen vilde det ikke, trollet. Hun tog dem, først de kom ud af egget, og bed og ristede dem, til hun fik livet af dem. Men hun fik ikke livet af alle. For madmøren kom og saa det, og jagede den fæle stygge hønen væk og bergede nogen af ungerne. Nu blev det strævt og stillet, kan du tro. Kyllinger som kommer lige ud af egget skal have varme, de, ligesom andre småbørn som kommer til verden. Tidlig paa vaaren var det, og surt og koldt. Da kvelden kom, og varmen gik ud paa peisen, la madmor kyllingerne ned i en kurv, og satte kurven under teppeet i sin egen seng. Siden tog hun en kasse ned fra loftet og lagde hus og hjem der for de små

Rolfsen: Læsebog for folkeskolen. I. Skriftsprog

kyllingerne. Men netop i den kassen havde Siri haft sine unger. Hun kjendte den nok igjen, og aldrig saa snart havde hun hørt kyllingerne pibe der inde, før hun vilde op og se til dem. Stryk fik hun; men hun kom igjen gang efter gang. Endelig siger tjenest-jenten: «Nei jamen tror Siri at det er ungerne hendes som er i kassen. Kom du, Siri, skal du faa passe dem, du!» Og saa tog hun først kyllingerne paa fanget og siden Siri. Og Siri slikkede og slikkede de små og kjælte for dem, én efter én. Saa blev hun løftet op i kassen og fik alle de små kyllinger om sig. Og fra den stunden var hun forstermor for dem alle fire. Naar det var surt og koldt i veiret, la hun sig ned, og de små kyllingerne krøb ind til hende og la sig trygt ind under den varme pelsen hendes. Saa pudsede hun dem og stelte og fjelgede dem. Hun slikkede hver eneste fjær paa dem. Mad skaffede hun ogsaa. En dag kom hun dragende med en levede mus, som hun slap op i kassen. Og musen og kyllingerne sprang om kap der inde, og det er ikke godt at vide, hvem som var ræddest.

Da kyllingerne blev saa store at de fik komme ud paa tunet, saa gik Siri og gjættede dem. Og var det en hane eller en høne som vaagede sig til at komme dem for nær, saa var katten paa færde med klørne sine. De fik et lidet hus at sove i, de små. Og Siri var vagt ved huset hele natten til den lyse morgen. Slig gik det uge efter uge. Siri gjættede dem og vergede dem, og naar hun kunde komme til det, slikkede hun dem, saa fjærene stod ret ud. Men alt som de blev større, blev de kryere paa det. De drog sig unda, naar hun vilde kjæle med dem. Ja, de hakkede hende bent i næsen.

Det var daarlig gjort, synes du. Ja vist var det saa. Bare det ikke er andre børn som gjør lige ens.

Peis: ildsted, grue med skorsten.

110. Vuggevis.

82

Jeg synger for min lille,
om han er snild og stille!

Saa kommer en guldvogn af vinduet ind;
der sidder en gut — du kan tro han er lækker —
og nikker og siger at vognen er din;
og tænk! det er marihøner som trækker.

Jeg synger for min lille,
om han er snild og stille!

83

Med dem faar du kjøre i sky til en ø,
og der vokser blomster, som guldfugler gjæter,
men se ikke op, naar det bær over sjø!

Nu sover jo min lille,
Nu er han snild og stille!

Fjelge: fli, pynte.

111. Ulvene og sauene.

83

Efter Krilow ved udg

En gang var ulvene saa slemme efter sauene, at alle dyrene i skogen syntes det blev for galt; og saa holdt de raad, og i raadet var det baade ulver og sauer, og sauene skulde have fred saa længe raadet stod paa. Men det var flest ulver. De snakked nu baade vidt og bredt, alle dyrene; ulvene hylte og sauene brækte; men før solen sank, var alle sammen blit enige om, at dette skulde være lov: Naar ulven kommer og vil tage en sau, saa har sauene ret til at tage ulven i struben og bide ham ihjel eller bære ham til lensmanden straks. Dette syntes ulvene var en god lov, — og sauene ogsaa; de har nu aldrig havt bedre vet, stakkar.

112. Sommerfuglen.

83

Af H. Wergeland

Den prægtig-klædte sommerfugl
er fløiet fra Guds haand.
Han gav den gyldne ringer
og røde silkebaand.

Han lærte den at flyve høit,
høiere end jeg er.
Den har nok fuglens lyster,
men ikke dun og fjær.

Og alle verdens mennesker
og alle kongebud
ei gjøre kan en sommerfugl.
Det kan alene Gud.

84

113. Hanen og reven.

84

Af P. Chr. Asbjørnsen. Tegningerne af E. Werenskiold

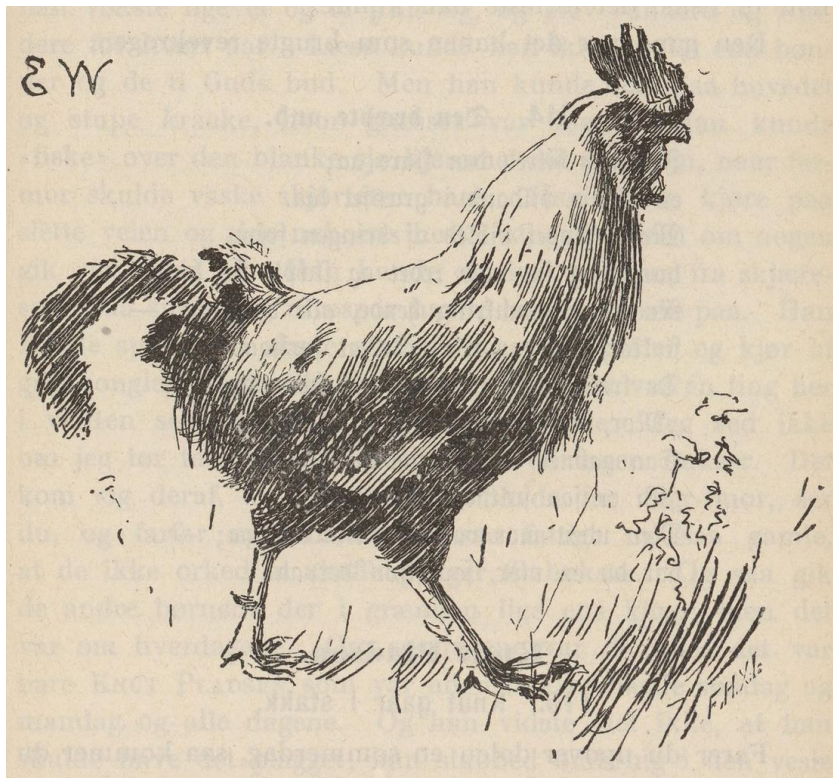
Det var en gang en hane som stod paa en møkhaug og gol og flaksed med vingerne. Saa kom reven til den.

«God dag!» sa reven; «jeg hørte nok du gol,» sa han; «men kan du ogsaa staa paa ett ben og gale og blunde, saa som far din kunde?» sa Mikkell. «Det kan jeg baade godt og vel,» gol hanen, og stod paa ett ben; men han blundede bare med det ene øiet, og da han havde gjort det, saa braskede han sig og slog med vingerne, som om han havde gjort noget stort. «Det var vakkert,» sa reven; «men kan du

nu ogsaa staa paa ett ben og gale blunde med begge øinene paa én gang? Det tror jeg knapt du kan!» sa Mikkell; «nei far din, det var kar til mand!» sa han.

«Aa, jeg kan da det, jeg med,» sa hanen, og stod paa ett ben og blundede med begge øinene og gol. Dermed satte reven paa ham, tog ham over nakken og slængte ham paa ryggen, saa han ikke fik galet ud, før det bar til skogs med ham, saa fort som Mikkell orkede at springe.

Da de kom under en gammel kviste-gran, slængte Mikkell hanen i bakken, satte foden paa brystet hans og vilde tage sig en smage-bete.

«Du er ikke saa renfærdig, du Mikkell, som far din,» sa hanen; «han dypede da næverne sine, han, før han gik i madfadet,» sa han.

Men Mikkell vilde da være renfærdig, han ogsaa; saa slap han taget og skulde til at tørke labberne i græsset. Vips! fløj hanen op i et træ.

«Du skal nok ikke slippe for det,» sa Mikkell ved sig selv; saa gik han bort, og kom igjen med et par store fliser efter tømmerhuggerne. Hanen kikket og kikket efter hvad det kunde være.

«Hvad har du der?» sa hanen.

86

«Det er brev jeg har faat fra paven i Rom,» sa reven; «vil du ikke hjælpe mig at læse dem, for jeg er ikke brevsynt selv?»

«Jeg vilde gjerne, men jeg tør ikke nu,» sa hanen; «der kommer en skytter; jeg sidder bag granlæggen; jeg ser'n, jeg ser'n!» sa han.

Da reven hørte at hanen klunked om skytteren, satte han til bens, det forteste han kunde.

Den gang var det hanen som brugte revekrogen.

114. Den dræbte and.

86

Af H. V. Kaalund

I skogen silred den klare aa;
 en blodig vildand i græsset laa.
 Mens blodet pibled af bringen frem,
 hun drog sig mod redet og slæpte sig hjem.
 Nu stod de omkring hende, alle de smaa, —
 stakkar, det var ikke greit at forstaa.
 De krøb under vingen; men den var slak!
 „Mor, du maa vaagne, gak-gak-gak!“
 Saa aabned de alle smaanebbene vidt:
 „Vi er saa sultne, giv os lidt.“
 Men uden mor var de stakkars smaa; —
 har du en mor, saa skjøn derpaa.

KNUT PLADSEN.

115. Knut gaar i stakk.

86

Farer du opover dalen en sommerdag, saa kommer du fremom den pladsen hvor Knut bodde. Tæt ved pladsen er det en grind, og der maa du vakkert stanse, hvis ingen kommer og lukker op. Det pleide ikke at vare længe, den gang Knut var liden. Han var straks i stuedøren; han sprang over stok og sten for at naa frem i rette tid, og det lange gule haaret flagred i blaasten. Saa aabned han grinden; den som havde en skilling, kasted den til ham; han ventede det; men helst vilde han have en ny en, som blinkede.

Han vidste ikke hvad skillingen gjaldt; en kobberskilling gjorde ham samme glæde som en blank krone. Men en maatte passe sig, saa en ikke kasted skillingen paa veien, før hest og vogn havde kjørt gjennem grinden. For Knut Pladsen tænkte ikke længer end fra næse til mund; saa han først skillingen blinke paa veien, saa kasted han sig over den, saa lang han var, og lod grinden falde hestene paa snuden. Gjør ikke nar af ham for det! Da du var liden, var du ikke en grand klogere.

87

Knut fik ikke anden mad end sild og havregrød; men han vokste ligevel og la paa sig, og blev rundere og rundere for hvert aar. Læse kunde han ikke, andet end bønnen og de ti Guds bud. Men han kunde staa paa hovedet og stupe kraake, hvor græsset var blødt. Han kunde «fiske» over den blanke sjø hjemme ved stranden, naar farmor skulde vaske skjorterne hans. Han kunde kjøre paa slette veien og ride naboens hest i uthagen, helst om nogen gik ved siden af. Han kunde skjelne rypespor fra skjærespor paa sneen, og ulvespor havde han god greie paa. Han kunde spikke en slæde af fliser og gjøre hester og kjør af grankongler, med stikker til ben. Men det var én ting her i verden som Knut Pladsen ikke havde. Jeg ved ikke om jeg tør tale om det: — han havde ingen bukser. Det kom sig deraf, at han hverken havde far eller mor, ser du, og farfar og farmor var saa

fattige og saa gamle, at de ikke orked at skaffe penger til bukser. Og saa gik de andre børnene der i grænden lige ens klæd; men det var om hverdagene. Om søndagene var de fine; det var bare Knut Pladsen som var uden bukser baade søndag og mandag og alle dagene. Og han vidste slet ikke, at han skulde have det plagget; han stabbet omkring i den vesle skjorten saa tapper og glad, som om han havde de fineste kisteklær paa.

Men saa var det en søndags-morgen at hele grænden skulde til kirke; da sa Knut Pladsen, at han vilde være med.

«Det er uraad det, barn,» sa farmor.

«Er det uraad?» sa Knut.

«Du har ingen klær.» Da blev Knut meget alvorlig. «Jeg kunde nok have et gammelt skjørt at laane dig,» sa farmor; «men saa tror alle at du er en jente.»

«Jeg vil ikke være jente; jeg vil være kar,» sa Knut.

88

«Det forstaar sig,» sa farmor; «kar er kar, om han ikke er større end en halvskilling. Bliv vakkert hjemme du, gutten min.»

Knut blev hjemme den gangen. Men saa skulde det være hestemarked nede i dalen; og hester var det kjæreste Knut vidste i verden. Knut vilde med til marked.

«En kan ikke fare paa marked uden bukser,» sa farmor.

Knut tænkte paa alle de brune og blakke og borkete hestene, som han ikke skulde faa se; og saa sa han: «Jeg kunde gaa i stakk.»

«Der er den,» sa farmor; hun maatte le, da den vesle stabbet over stuegulvet i stakken. «Nu ser du ud som en jente.»

«Ser jeg ud som jente, saa gaar jeg ikke,» sa Knut. «Jeg er ikke jente; jeg er gut.»

«Jo vist ser du ud som en jente,» sa farmor; «men du kan jo sige til alle som du møder paa vien, at du er gut.»

«Det kan jeg gjøre,» tænkte Knut; og saa gik han. Paa veien mødte han en handelskar, som kom kjørende. «Kan du sige mig, hvor markedet er, du jenta mi?» sa handelskaren.

«Jeg er ikke jente; jeg er gut!» sa Knut Pladsen.

«Du ser ikke ud til det,» sa den anden.

Knut svarte ingenting; men da han kom til markedspladsen, ropte han, saa høit at alle hørte det: «Jeg ser bare ud som jente, men jeg er gut.»

Mænd og kvinder skatted og lo. Gutter og jenter samled sig i ring om Knut, klapped i hænderne og ropte: «Nei, se vesle Kari! Hvor har du faat de vakre klærne?»

«Det er farmors stakk og ikke min,» sa Knut; «jeg er ikke Kari; jeg er Knut, kan dere se vel.»

Da tog den største og værste af gutterne Knut paa nakken, bar ham fremefter og skreg over hele pladsen: «Hvem vil se en halvskillings kar? hvem vil se en gut i stakk?»

Knut blev vond, tog gutten i haaret og lugged ham af alle kræfter. «Det er ikke min stakk, det er farmors stakk!» skreg han; og saa tog han paa at graate. Men den stygge gutten blev ved med sit: «Hvem vil se en gut i stakk?» — Og slig 89
bar det afsted rundt hele pladsen. Gutten ropte, og Knut lugged og skreg. Aldrig havde Knut faret med slig skyds. Han gret, han klored, han bed, og da han endelig slap løs, tog han til bens, det forreste han havde lært; han snubled og snaaved i stakken, faldt og reiste sig, faldt og reiste sig og røk overende igjen.

Saa kom han andpusten og stortutende hjem til farfars stue. «Tag af mig stakken!» ropte han; «jeg vil ikke have nogen stakk! Jeg er en kar.»

«Graat ikke du,» sa farmor. «Naar du blir stor, skal du vise at du er en kar saa god som nogen.»

«Ja,» sa farfar, «og næste gang skal du faa laane mine bukser.»

«Fiske», vestlandsk «munke, skjevje», dansk «slaa smut»

116. Knut og prinsen.

89

Og saa kom det aaret som siden hedte prinse-aaret der i bygden. Kronprinsen fór igjennem dalen, og hele bygden skulde se ham, kan du vide. Han kjørte i guldvogn, sa somme; de tolv hestene hans var af sølv, sa de smaa.

Det var greit, at Knut Pladsen maatte være med og tage imod prinsen.

«I farmors stakk?» sa farfar.

«Nei, i farfars bukser,» sa Knut; «for det loved du mig.»

«Kom med op paa loftet da, saa faar vi se om de passer.» Den som blev glad var Knut; han fløi som en kat op efter lofts-stigen, saa farfar knapt kunde følge ham. Farfar maatte fare med lempe, han; han var blind, skal jeg sige dig. Men en gang havde han været soldat og en spræk kar; han hadde været med i krigen, og set godt havde han da, naar han brugte børsen. Det var i 1808 han var med.

Nu kom de til den store grønmalte kisten, som stod længst borte i lofts-krogen. Knut hadde nok skottet til den mangen gang, naar han var oppe paa loftet og satte ud musefælden. Det første som skinte den vesle i øinene, var en stor sabel med messing paa sliren.

«Den vil jeg ha!» skreg han.

«Jo pyt!» sa farfar; «hold i sabelen, til jeg faar munderingen op af kisten!»

Knut tog sabelen, og den var saa tung at han knapt orked at løfte den.

90

Gamle farfar klapped ham paa kindet.

«Naar du blir kar,» sa han, «kan det vel hende at du ogsaa faar sabel og faar lov at slaas. Vil du det, Knut?»

«Ja,» sa gutten og retted sig; «jeg skal hugge hovedet af alle sammen.»

«Aa haa, du faar nu først se hvem du skal slaas med,» sa farfar.

«Ja ja,» sa Knut og tænkte sig om, «saa skal jeg hugge hovedet af alle ulvene og høkene og neslerne, og alle som gjør farfar og farmor vondt. Ja, farfar! og saa skal jeg hugge hovedet af alle som kalder mig for jente.»

«Naa naa, Knut! far med lempe og vær ikke saa haard. Der har du bukserne. Du skal vel have kjolen med, kan jeg tro?»

«Ja, farfar, og sabelen ogsaa, og hatten med.»

«Men du skal ikke gaa længer end til grinden,» sa gamlingen.

«Nei, farfar.»

Knapt var de to kommet ned fra loftet, før lensmanden kom farende som en vind frem efter veien og ropte til høire og venstre, at folk skulde gaa til side; for nu var prinsen her paa flyvende flekken. Nu maatte de skynde sig at faa Knut i bukserne. De var saa store at det ene buksebenet var mer end nok til hele den vesle kroppen. Ja, det saa ud! Men paa skulde de. Nedentil blev halvparten brettet op, og oventil blev de bundet fast med et tørklæ under armene. Ligesaa ugreit var det med kjolen. Gutten sopte gulvet baade med ærmerne og skjøtene. «Det gaar ikke,» sa farmor, og saa fæsted hun op med naaler baade her og der.

Den store hatten seg lige ned paa akslerne først; de maatte stappe den halvfuld med høi. Og sabelen var da lang nok, den ogsaa. Det var ikke andet at se af Knut Pladsen end de blaa øinene og de røde kinderne, og saa den vigtige stubbnæsen. Da han skulde bortover tunet, skrabte sabelen imod smaastenene, naalene faldt ud, ærmerne og skjøtene maatte passe sig selv, hatten tag en overhaling, snart til høire, snart til venstre, og hele gutten holdt paa at gaa overende med det alt sammen. Farfar svinged vist gutten tre ganger rundt, kyssed den lille næsen som stak frem, og sa: «Gud signe dig, min gut! gid aldrig værre kar end du kommer i kongens klær. Pas nu paa,» sa farfar; «naar prinsen kommer, skal du gjøre slig!» Og nu lærte han gutten at staa stiv som en stolpe, morsk i ansigtet, venstre arm strak ved siden, høire haand ved panden.

91

«Ja, farfar,» sa Knut.

Det varte ikke længe, saa stod han paa post ved grinden. Og nu gjøv det langt borte paa veien, og prinsen kom kjørende, saa det gnistred i pukstenen. Nu var han der straks . . . Hei, hvor det gik! . . .

«Prro,» sa prinse-kusken; «op med grinden!»

Det var lensmands-karen som skulde lukke op; men han gjorde det ikke. Han bare stod og saa paa husbonden sin, som bukked og skrabte for prinse-vognen, saa han gik i grøften med det samme.

«Op med grinden!» skreg prinse-kusken.

Da syntes Knut Pladsen at en fik da lukke op grinden; og saa gjorde han det. Og han gjorde mere. Han tog til hatten som en ekte soldat. Og prinsen hilste igjen. «Hvad er du for en?» sa prinsen. Og sandelig holdt ikke prinse-vognen én gang til — bare for Knut Pladsen. Men nu havde lensmanden krøbet op af sølen; han sa hvem Knut var, og at hans farfar var en gammel blind soldat fra 1808. Da gik prinsen ud af den fine vognen og lige op til pladsen. Farmor holdt paa at falde af stolen; men farfar, som ingenting saa, var ligesom roligere. Han pegte did hvor han vidste den bedste pladsen var.

«Guds fred i stuen,» sa prinsen.

«Guds fred igjen,» sa farfar.

«Det er en gild gut De har,» sa prinsen igjen. Og saa tog han Knut under armene, løftet ham høit op og kyssed ham saa kraftig, at hatten faldt af ham.

«Nei, lad være!» sa Knut til prinsen; «nu har du faat hatten i gulvet, og farfar blir vond.»

Farmor var rent ulykkelig; men prinsen lo. «Hvor er far din?» sa han; «far er ikke hjemme han, kanskje?» — «Ved du ikke, at far blev?» sa gutten. «Hvad blev han?» spurte prinsen. «Han blev, hører du, — blev i elven,» sa gutten. «Sønnen min var tømmerfløter,» sa farfar. «Og mor?» spurte prinsen med sagtere stemme. «Mor døde med mig,» sa Knut. Han syntes det var bra, at han kunde svare paa alle spørsmålene. «Gutten mener at hun døde da han kom til verden,» sa farmor. «Du er vist en sterk liden mand, du,» sa prinsen; han vilde snakke om noget andet. Knut svarte ikke noget større paa det; han bare rakte ud den høire langfingeren. «Vil du drage krok?» spurte han. Og prinsen drog, og Knut drog, og Knut var den sterkeste; det var greit det. «Ved du, at du skal bli soldat, naar du blir stor,» sa prinsen. «Da skal jeg hugge hovedet af alle sammen,» sa gutten. Han havde glemt hvad farfar hadde sagt. «Nu er han der igjen,» sa farfar sagte. Men prinsen strøg med haanden over kindet paa Bikku. «Du skal verge dit land, skal du; men nu tænker jeg du kjører nedover dalen med mig, jeg.» — «Skal farfar og farmor være med da?» — «Farfar har ikke nogen moro af det, han,» mente prinsen. «Da vil jeg ikke,» sa Knut. «Men naar du nu fik steg og kage hver dag?» «Det er bare i ventyret det,» sa gutten. «Aa, det er hos mig ogsaa undertiden.» — «Jeg vil bli hos farfar; jeg vil ikke gaa fra farfar,» ropte Knut med graaten i halsen. Prinsen fik taarer i øinene han ogsaa. «Bliv du hos farfar,

92

du,» sa han, «og verg landet saa godt som han har verget det. Jeg skal nok mindes dig ligevel. Og du, min gut, glem aldrig det gamle budet, som du nu mindtes saa godt: «Hædre din fader og din moder, at det maa gaa dig vel, og du maa længe leve i landet.» — «Det staar i katekismen,» sa gutten. «Men ikke i alles hjerter,» sa prinsen.

Blev: drukned.

117. Hønen og høken.

93

Hønen bygde i nesle-skog;
høken ned i neslerne slog.

Hønen bygde sit rede i ro;
høken slog i hønen sin klo.

«Snilde min høk, — aa hakk ikke mig!
jeg har saa mangt at fortælle dig.

Jeg flaksed ind i vort bagste-hus
og slog med vingen og slukte et ljus.

Saa flaksed jeg bort paa bagste-fjæl
og slog med vingen og sopte ned mel

Saa flaksed jeg ind i stuen
og aad op maden paa gruen.»

Da blev høken fælen og skvatt,
saa hønen ned i neslerne datt.

«Svarte tuppe, svarte tuppe,
gjem dig under neslegren;
jeg vil ikke, jeg vil ikke
gnage slige stygge ben.»

118. Vesle-Hans's eventyr.

Af H. Wergeland

„Vinteren er kommen;
se, hvor hvid den lyser.
Hutetud! min bedstemor,
hun sidder nu og fryser.
Jeg maa gaa i skogen,
se at finde kvist og kvas;
hun har mig
saa tit hos sig
jo varmet ved sit hjerte.“

Vesle-Hans til skogen
vandrer ufortrøden:
„Stakkars gamle bedstemor
har ingen ved til grøden.
Bare ikke ulven,
bare ikke bamsen stor
bryder frem
fra skogens hjem
og gaar med hele gutten.
Gamle bedstemoder
maa da livet miste,
stirrer paa den vilde skov,
til hendes øine briste.
Jeg igjen vil komme,
kjære ulv, og bli dit rov,
bare jeg
faar gaa min vei
med denne vesle børen.

Hør, hvor vinden tuter
i de tørre grener!”
Vinden har saa barsk en røst;
men intet ondt den mener:
den vil bare give
Hans hver kvist som sidder løst.
Han skal den
ta op igjen
og ind i børen binde.

Nu er børen færdig;
knapt han kan den bære.
Den til gamle bedstemor
vil Vesle-Hans forære.
Hvor skal vei han finde?
Sneen over stien fór.
Glad og angst
han tar sin fangst,
men ved ei vei at finde.

„Hu, hvor fælt det rasler!
Bamsen — hu! der er den!”
Hans han slipper ei sin bør
for alle ting i verden.
Det er bare ekorn
som slig støi i skogen gjør:
ekorn vil
ham veien til
hans bedstemoder vise.

Ekorn hopper fore,
hopper langsmed gjærdet,
svinger sig fra gren til gren;
der er ei ondt paa færde.
Vesle-Hans bagefter
slæper sig paa tunge ben.
Snilde børn
faar ulv og bjørn
af Gud ei lov at ænse.

„Gud ske lov, der ligger
bedstemoders hytte!”
Ekorn sætter sig paa tag;
nu har det gjort sin nytte.
„Nu skal bedstemoder
varme sig i ro og mag.
Eventyr
om skogens dyr
hun skal mig nu fortælle.”

Da han staar paa traakken,
banker han med børen:
„Kjære gamle bedstemor,
her er jeg — luk op døren!”
Bedstemor hun spurte,
og han knapt sit øie tror:
„Hvor har du
vel plukket nu
de blommer som du bærer?”

Hans ei tror sit øie.
 Er det blevet sommer?
 Hver en kvist i bøen var
 jo fuld af friske blommer.
 Heggen sine hvide,
 nypen sine røde bar,
 bjerkens blad
 saa frodig sad
 som ved midtsommer-tide.

Vesle-Hans med taarer
 sig mod væggen vender:
 „Aa, hvad hjælper slig en ved
 som slettes ikke brænder!”
 — „Slettes ikke brænder?
 Kjære barn, din kjærlighed
 er den ild
 som, varm og mild,
 min vinter gjør til sommer.”

Bagste-hus: hus som det bages i. — Kvas: affald i skogen, „tras eller tros“. — Ufortrøden: uden at betænkte sig, ihærdig.

119. Den flydende ø.

95

Af Jørgen Moe

Beate havde nu vokset i to hele aar; men Lille-Beates mage havde hun aldrig faat igjen til dukke. Ingen var saa snild og føielig, og ingen saa pen og vakker. Enten var dukkerne for røde i kinderne, eller de kunde slet ikke klæ sig rigtig; stive og kjedelige var de alle sammen, naar de skulde røre armer og ben, og det nytted næsten slet ikke at tale med dem. Men en pen dukkestue havde Beate faat, med stoler og bord, og en kommode i det ene hjørnet.

Det var en lørdag; og om søndagen ventede hun sine veninder Marie og Lovise paa besøg; derfor vilde hun gjerne pynte dukkestuen saa fint og nydelig hun vidste. Bord og stoler og alt var sat til rette, og det var strød ener og gule baldblommer paa gulvet; hun mangled bare nogen smaating at sætte paa kommoden.

Men Beate vidste raad: i Svattjern-bakken husked hun der laa de nydeligste smaa snilehus nogen vilde se, runde og riflet, og med gule og brune tegninger paa. De vilde tage sig ypperlig ud paa kommoden, naar hun bare fandt af dem 'som det ingen sniler var i. Hun løb straks der ned, og smøg og krøb mellem hasselbuskene og under rognetrærne i den bratte bakke, og hun fandt tomme snilehus i snesevis. — Men aller bedst det var, hørte hun en fugl skrike saa underlig nede i tjernet; hun titted ud mellem de grønne kvister, og saa en stor, stor fugl svømme omkring der; den havde lang, blaa hals og hvid bringe; men paa ryggen var den glinsende sort. Den svømte bort over tjernet, saa fort, at det stod en strime i vandet bagefter den, og saa dukked den med ett paa hovedet; og borte var den.

Beate stod og stirred ned paa vandet og ventede paa at den skulde komme op igjen; men det varte og det varte, og ingen fugl kom der. Hun begyndte allerede at blive bange for at den stakkars fugl var druknet; da fik hun se at den skjød op igjen langt borte, næsten midt ude paa vandet. Den slog med vingerne, saa det bredte sig ringer om den, videre og videre ud over den sorte flade. Saa svømte den atter, rolig og langsomt, hen imod en ørliden grøn ø som laa der; da den kom til øen, rakte den halsen høit op og saa sig om til alle kanter, og krøb saa op i det høie storr-græs, som hang ud over vandet. Beate stod og saa paa den vakre lille øen. Den var saa fin og liden, ikke større end fjerdeparten af stuegulvet, og langagtig, næsten rund; men her og der skar det smaa bugter ind i den. Der voksede vierbusker op af græsset paa nogen steder, og i den ene ende stod det en liden hvidstammet bjerk. Beate syntes aldrig hun havde set noget saa vakkert som den lille grønne ø ude paa det blanke sorte vandet; den var ligesom et ørlidet land for sig selv. Hun titted længe ud mellem løvet, for at se fuglen komme igjen; men den blev paa øen.

Endelig begyndte aftenvinden at puste, saa vandet krused sig lidt. Da husked Beate, at hun maatte skynde sig hjem; hun bukked sig for at tage endda nogen sniler som hun kunde give Marie og Lovise; og der laa nok af dem lige ved hendes fødder; hun saa igjen op og titted gennem løvet, for at se paa øen til godnat; — tænk, da var den borte! Beate vilde ikke tro sine egne øine; hun mente at hun maatte have siddet i tanker og flyttet sig, saa at buskene gjemte øen for hende; men nei, hun sad netop paa samme sted. Hun tænkte paa nøkk og hulder, og løb op efter bakkestien det forreste hun kunde. Men da hun naadde toppen, saa hun sig endnu en gang omkring. Da blev hun næsten endda mere forundret; for nu fik hun igjen øie paa den lille grønne øen, men langt fra det sted hun først havde set den; den seilte langsomt ned mod sydenden af tjernet, og den lille hvidstammede bjerk var seil. Saa snart Beate var kommen hjem, gik hun til Anne barnepige og

fortalte hende hvad hun havde set. Anne kjendte godt den flydende ø; den havde ligget i tjernet i mange aar, sa hun. Men det var noget forunderligt noget ved den øen. Hver gang det skulde blive godt aar for ager og eng, var øen frisk og grøn hele sommeren; men blev det uaar, var græsset blegt og brunt, og løvet paa den lille bjerken var tyndere. Ja, Anne trodde ikke det var urimeligt, at det vilde komme blodrøde flekker over øen, dersom krig og ufred kom paa. Hvert aar havde lommen rede der, og Anne havde nu sine egne meninger baade om lommen og øen; 97 men da BEATE vilde have bedre rede paa det, risted gamle ANNE bare paa hovedet; for hun var ikke den som fortalte alt hvad hun vidste. Men ett maatte hun jo ud med, og det var, at naar en stod paa den flydende ø og tog et lom-egg op af redet og ønskede noget med det samme, saa vilde det hænde, hvis lommen ikke fór fra redet, men ruged eggene ud lige fuldt.

«Laa det lom-unger i redet til høsten, kunde du gjerne ønsket dig at blive prinsesse i England; — det vilde sandelig hænde,» sa gamle ANNE.

Men én ting var det at merke endnu: at en ikke maatte tale et eneste ord om det til noget levende menneske.

«Ikke en gang til far og mor?» spurte BEATE.

«Nei,» svarte ANNE, «ikke til nogen mors sjæl.»

BEATE tænkte ikke paa andet end øen hele aftenen, og da hun havde lukket sine øine, drømte hun ikke om andet den hele nat; snart syntes hun den var blodflekke, og snart grøn; saa syntes hun igjen, at lommen skreg og sa: «Jeg er prinsessen af England; men det er kastet lomme-ham paa mig.»

Aldrig før var hun staat op om morgenen, saa bad hun faren saa vakkert, at han vilde ro hende og MARIE og LOUISE ud paa den flydende ø, naar de kom til hende om eftermiddagen; og det loved han. Men han spurte ogsaa, hvorledes hun var faldt paa det, og hvad hun vilde der? BEATE tænkte først at hun skulde fortalt ham alt; men hun huskede paa ANNES ord, og saa sa hun ikke det hele, men bare at hun saa gjerne vilde komme did ud, fordi den lille grønne øen var saa nydelig.

«Ja, vakker er den, og der skal du ogsaa faa se et lomme-rede,» sa faren og strøg hende over det brune haaret.

Da blev BEATE ganske rød i ansigtet, og taarerne kom hende i øinene; hun vidste jo meget godt om lomme-redet, og hun følte, at hun havde været usandfærdig mod sin far, og det havde hun aldrig været før.

Rolfen: Læsebog for folkeskolen. I. Skriftsprog.

Baldblom eller balderblom, balderbraa, ligner blomsten prestekrage.

120. Beate paa øen.

98

Af Jørgen Moe

Om eftermiddagen gik faren med de tre smaapigerne til tjernet. Viggo var ogsaa med; men der var ingen baad, bare en liden tømmerflaate, og den kunde ikke bære dem alle; saa maatte han blive i land. Og det fandt han sig villig i; for nu var han større og forstandigere, og han hjalp tilmed smaapigerne ud paa flaaten.

Vandet var blikstille, sort og blankt; den store naaleskog paa den ene bred og den grønne bakken paa den anden stod paa hovedet og spillede sig i vandfladen. Rundt om, inde ved landet, stod de grønne rør, høje og ranke som soldater, og holdt vagt om det stille tjern. Og hist og her laa brede grønne blade og store skinnende hvide tjern-blommer med gule bægere og svømte paa det sorte vand. Beates veninder syntes, at det var det deiligste de havde set, og de bad faren stanse og fiske op nogen af de vakre tjern-blommer. Men Beate længted bare til den flydende ø.

Den laa midt ude paa tjernet, og da de nærmed sig den, saa det ud som der var to smaa-øer, én ovenpaa og én nede i vandet, og den sidste var næsten endda vakrere end den første. Faren rodde tæt ind til øen og rundt om den, og da han kom paa den andre siden, plumped lommen med ett ud af størr-græsset og ned i vandet og dukked under.

«Der har vi lomme-redet,» sa faren og la flaaten indtil.

Smaapigerne luted sig ud over flaaten, mens faren holdt dem, én for én, og det var vel moro: lomme-redet var lige i kanten af torv-øen, mellem græsset, og paa bunden laa det to store graabrune egg med sorte flekker, større end noget gaase-egg.

Marie og Lovise jubled og lo; men Beate var næsten ræd og underlig til mode. Hun bad sin far saa inderlig, at hun maatte faa lov at staa paa øen, bare en liden, liden stund, og løfte det ene lom-egget op, «for at hun kunde se bedre paa det,» sa hun.

Faren vilde ikke negte hende det; han løfted hende ud paa den flydende torv; men han sa, at hun bare turde tage egget let imellem de to fingre; for hvis fuglen merked at nogen havde rørt ved det, vilde den ikke ruge ungen ud.

95

Saa stod da Beate paa den grønne flydende ø, og hun blev ganske bleg og underlig af sig, da hun skulde bøje sig og tage det graabrune egget op. Hun løfted det i veiret mellem de to fingre. Nu kunde hun jo faa alt hvad hun vilde! Hvad

tror du saa hun ønsked sig? At hun skulde blive prinsesse i England? Nei, hun vidste nok det som bedre var; hun rørte læberne og sa sagte ved sig selv:

«Saa vilde jeg ønske at Lille-Beate var frisk og sund og sad under tornebusken igjen!»

Men netop med det samme dukked lommen op tæt ved; og da den saa Beate stod lige ved redet med egget i haanden, satte den i et skrig saa fælt, saa fælt, at Beate i forfærdelse slap egget. Det faldt ned i redet, lige paa det andre, og — klask, gik begge itu, saa plommen spruted.

Beate blev staaende som en sten, med haanden i veiret, lige til faren løfted hende over paa flaaten igjen. Da brød taarerne løs, og hun fortalte ham alt; hun sa, at hun vidste nok hvorfor det ikke gik som hun havde ønsket sig; — det var fordi hun havde sagt usandhed og ikke været oprigtig imod ham; men hun loved med haand og mund, at det skulde være den sidste gangen, lige saa vist som det var den første, at hun var saa styg en pige. Faren sa, at det var et vakkert forsæt; det skulde hun altid holde, saa vilde hun nok faa sine ønsker opfyldt; og saa rodde de til lands igjen.

Og hver gang Beate siden havde lyst til at sige en liden usandhed, tænkte hun paa den flydende ø, og saa holdt hun sit løfte.

Men lommen skydde redet siden den tid, og nu er torv-øen grod fast til land.

121. Barnesalme.

95

Efter Franzén ved udg. Billedet af Carl Bloch

Milde Jesus, du som sagde,
at til dig skal barnet gaa,
du som hænder paa dem lagde,
endnu signer du de smaa.

Selv du blev til Herrens tempel 101
baaret i din moders favn.
Lad mig huske dit eksempel,
naar jeg husker paa dit navn.

Du til daaben lod mig kalde,
da jeg var en liden knop.
Skal jeg visne? skal jeg falde?
Hjælp mig du at vokse op !
Hjælp mig at tidlig lære
og at elske Herrens ord,
saa en gang blandt dine kjære
jeg kan knæle ved dit bord.

Naar jeg saa skal ud i verden,
aldrig jeg alene er;
vildgræs vokser tit paa færden;
men du ser hvad jeg ei ser.
Lad mig gaa min gang til gammen
al min tid for far og mor,
lad os bli i himlen sammen,
vi som var det her paa jord!

TREDJE AFDELING.

122. Lover Herren.

102

Lover Herren! Han er nær,
naar vi synge, naar vi bede;
samles i hans navn vi her,
er han midt blandt os til stede.
Pris ham, gamle! pris ham, unge!
pris hans navn hver barnetunge!

Herre, vær os evig nær, —
vær os nær, naar sol oprinder,
og naar sol og stjerneskjær
i den dybe nat forsvinder!
Lad din aand ei fra os vige,
til vi ser dig i dit rige!

123. Snemanden.

102

Efter et tysk digt. Frit ved udg

(Synges som «En liten gut ifra Tistedal'n».)

Nu skinner solen saa godt og hedt
sør i bakken,
og nu blir snemanden rigtig svett
over nakken.
Han ærgrer sig baade gul og graa,
jo mere himmelen er blank og blaa
sør i bakken.

Aa stakkars snemand, du var saa hvid
og saa vakker;
men nu er luften saa mild og blid,
og det lakker —
det lakker frem til at lerken spør:
«Hvor er den snemand som vi havde før?»
ja, det lakker

Og ravnen skriger som han kan bedst: 103
«Han er vække!»
Nu ringer sneklokken ind til fest:
«Han er vække!»
Og svalen flyver fra syd til nord,
og kraaken sparker i den vaade jord:
«Han er vække!»

Og det er sikkert, at ei han staar
sør i bakken;
og det er vist, at en bæk der gaar
sør i bakken;
og bækken gaar til hver tørstig rod,
og det blir blomster der hvor sneen stod
sør i bakken.

TULLA REISER UD I VERDEN.

124. Tulla i Bergen.

103

Tulla er født i Bergen. Spør hende ikke om aar og dag. Hun bare siger, at hun husker det ikke.

Men mor og far husker det. Mor var saa syg, saa syg. Hele gaden vidste det; doktorens vogn stod udenfor døren tre ganger om dagen. Det var mørkt i stuen, skjönt det var midtsommers-tid. Solen var stængt ude. Mor laa med is paa hovedet og var rent fra sig og snakked vildt; far gik og gret i trapperne. Men Tulla laa i vuggen og lo.

Kom ikke til Tulla og sig, at Bergen er den næst største by i Norge og har 50 000 mennesker.¹ Hun vører det ikke. Hun kjender bare fire mennesker, Tulla: det er mama og papa og dada RANDI og lillesøster.

Tulla er tre og et halvt aar, ser du. Derfor kan det aldrig nytte, at du kommer og snakker om alt det du ved: at Bergen ligger i Norge, og Norge i Europa, og Europa paa den østlige halvkule. Kom aldrig og snak om halvkuler til Tulla. Hun kjender ikke andre kuler end kiksekuler af glas, og naar de gaar i stykker og blir til halvkuler, saa graater hun sine modige taarer. Du kan gjerne lade være at fortælle om de tyske kjøbmændene som bodde i Bergen i gamle dage og slos med de andre bergenserne. Tulla ved slet ikke hvad det er at slaas. Det er ingen som har slaat hende, og hun har ikke slaat nogen heller. Hun ved ikke en gang at Bergen er en af de vaadeste byer i verden. Store graa skyer kommer drivende ind fra havet; men Tulla ser ikke saa høit. Hun ser ikke, at skyerne lægger sig mellem fjeldene og trykkes sammen, akkurat som du trykker en svamp, og saa falder alt vandet ned i ansigtet paa dem som gaar paa gaderne i Bergen.

104

Men paa Tulla er det ikke faldt noget vand. Det kan hælde, at regnet tager til at tromme paa taget af barnevognen, og at Tulla stikker den lille næsen ud, for at se hvad det er. Men da kan du være stø paa at dada Randi har kjørt hende hjem,

og at hun er lige ved gadedøren. Og i gadedøren staar mor, rækker begge armene imod hende og løfter hende ind.

¹ Det var i den tid stykkerne om Tulla blev skrevet. Nu har Bergen over 70 000. — Dada siges om barnepigen, ligesom mama og papa for mor og far. — Kiksekuler: kuler som bruges i en leg, omtrent som naar en kaster «paa stikken» med knapper.

125. Tulla reiser ud i verden.

104

Endda hun var saa liden, var ikke Tulla ræd for at reise ud i verden. Hun vidste slet ikke hvad verden var, og hun havde ikke vet til at være bange.

En morgen kjørte hun og mor og lillesøster og Randi tvers igjennem hele Bergen og lige ud paa dampskibet. De skulde langt, langt sørpaa, lige til Kjøbenhavn i Danmark.

Der laa mange skibe paa havnen: baade fra Sogn og fra Nordfjord, og fra Spanien og Italien og Holland og Rusland. Alle sammen saa de dovne ud og strakte sig i solen, og kornet i de russiske skibene blev stegt slig, at en kunde tro det skulde blive bagt til brød med det samme.

105

Det var bare ett skib som havde det travelt; det var «Kong Haakon», som skulde have Tulla om bord. Men da Tulla sad godt og vel paa mors fang, saa ringte dampskibsklokken for sidste gang, og alle kirkeklokkerne ringte ni, og den

store «Kong Haakon» damped ud over byfjorden med den lille Tulla. Og barnevognen stod i stavnen.

Og den store «Kong Haakon» greidde sig godt, da de kom til det trange sund, og den lille Tulla vidste ikke, hvor trangt det var i sundet; hun vidste ikke, at «Kong Haakon» nu seilte lige fordi to andre skibe, som laa paa sjøens bund. Det kunde have været moro for Tulla, om hun havde kunnet se ned i vandet. De sunkne skibe var lad med salt. Store fiske gik ind i skibsrummene der nede og snuste paa saltet, og blev furtne og braavendte og gik ud igjen: salt var det jo nok af i sjøen.

Men Tulla sad oppe i den gode tørre kahytten paa «Kong Haakon» og spiste smørgrød: en hel tallerken og en halv til.

Og «Kong Haakon» gik sydover, og sol havde de hele veien; men da de kom til Stavanger, var den ildrød og skinte paa vinduerne i domkirken, saa det saa ud som om husene stod i brand.

Domkirken i Stavanger er en deilig kirke, som alle mennesker skal se. Mor skulde ogsaa se den, og Tulla fik være med. Mor turde ikke lade hende krabbe alene om paa skibet. Det var saa stilt og stort inde i den gamle kirken. Det var ingen andre der inde end mor og Tulla. Tulla syntes dette var en svært stor stue, og spurte om de havde lagt sig, de som bodde her. Mor, som skulde ud paa det store blaa hav med sine to smaa børn, tog til at blive ræd. Det var svalt i den store kirken, og hun skalv. Hun satte sig i en af kirkestolene med Tulla paa fanget. Og læberne rørte sig sagte. «Hvem snakker du med?» sa Tulla. «Med Gud.» — «Er det han som bor her?» — «Ja, det er han.»

Da de kom ned paa bryggen, blaaste det slig, at Tulla holdt paa at blaase i sjøen, og kapteinen maatte bære hende over landgangs-broen og lige ned i kahytten. Da blev hun straks klæd af og faldt i søvn. Men to timer efter begyndte den store «Kong Haakon» at nikke. Har du været med nogen gang, naar et stort skib stikker næsen ud i aaben sjø og ser de hvide bølger i den mørke nat? Saa nikker skibet tungt og langsomt, som om det vilde sige: «Ja saa, ja saa, er det slig vi skal have det? Ja saa.» Og Tullas barnevogn stod forud og nikked, den ogsaa, eller kanske den risted paa hovedet. Den salte sjø sprøited hen over taget. Barnevognen syntes vel at det var noget andet end at rulle over gaderne i Bergen, og holde udenfor mors dør, naar de første regndraaber faldt. Men Tulla vaagned nede i kahytten, og var saa bleg som hovedpuden, og gret og sa: «Jeg vil være paa en gade, jeg vil være paa en gade.» Og det var ikke saa dumt sagt af Tulla; for saa længe hun fór mellem Bergen og Stavanger, havde hun ligesom seilet paa en stor sjøgade; men nu var hun kommen paa det aabne hav. Du ved nok det, at det er en stor sjøvei rundt Norges kyst; snart er den bred, og snart er den trang;

her møder skibene hverandre og hilser paa hverandre med flaggene. Og den veien kalder vi for leden. Og istedenfor hus er det fjeld paa den ene siden og skjær og øer paa den andre siden. Det kaldes for skjærgaarden. Men udenfor skjærene og øerne er det store hav, og somme steder er det aabent paa den ene kant. Der er ingen skjær og øer, og gaden blir saa bred, at det næsten ikke gaar an at kalde den for gade mere; det er altfor mange kilometer fra Norges kyst og til de landene som ligger paa den andre siden.

Tulla sad paa mors arm, og den store «Kong Haakon» bar dem begge over havet.

Med én gang blev «Kong Haakon» løftet høit, høit op paa en stor bølge, og Tulla saa en blank stjerne. «Hvad er det?» sa Tulla. «En stjerne.» — «Hvor er den?» — «Paa himmelen.» — «Hvem bor der?» — «Gud.» — «Gud bor jo i det store huset i Stavanger, mama.» — «Gud bor alle steder.» sa mor. «Stjernerne, er det Guds vinduer det?» sa Tulla.

Men nu var skibet dybt, dybt nede i bølgerne, og Tulla kunde ingen stjerne se. «Nu har Gud vist slukket lyset sit,» sa hun; «nu vil han vist lægge sig.» — «Gud sover ikke,» sa mor. «Blir han ikke træt da?» — «Nei, han blir ikke træt.» Men Tulla var træt, og Tulla sov. — Og den store «Kong Haakon» neied i sjøerne, dybere og dybere. Og de store høie bølgerne kom og tog Tullas barnevogn med sig, og de tunge hjulene trak den ned gjennom havet, helt ned paa havsens bund. Og hvor den lille Tulla havde siddet tør og varm, der gik havets fiske ud og ind, baade de store og de smaa, og snuste paa vognen, som de havde snust paa saltet; men selv den mindste fisk kan svømme, ved du, og har ikke brug for barnevogn.

Små skibe blev kastet paa land og knust; store skibe rendte paa hverandre og gik under. Men Tulla sov. De store bølgerne bare vugged hende, og hun vaagned ikke, før vuggingen stansed. Da var hun paa en «gade» igjen: da var hun inde i skjærgaarden.

107

126. Han kjører selv.

107

Svarten traver gjennom skogen.
Nordfjord-hesten foden strækker,
lægger villig sig i sælen
i de værste bakke-knækker.
Far og søn paa kjærren sidder
under himlens stjernehevelv.
Han er kry nu, syvaarsgutten,
han faar holde tømme selv.

Se, hvor øiet modig lyner;
under hjulet gnisten spraker!
Stakkars gran, som ei faar kjøre!
tungt den sukker, haardt den knager.
Gutten flyver gjennom skogen, —
dette skulde mor ha set!
Og den vesle blir ei søvnig,
han er blevet stor med ett.

Kommer det en krog paa veien,
naar den ned mod elven svinger,
rører far jo lidt ved tømme,
bare med en lillefinger.
Hei! nu ser de stuen hjemme
midt imellem gran og elv;
gutten roper til sin søster,
kaut og kry: «Jeg kjørte selv!»

108

Kjække gut, det tør vel hælde,
færden en gang kan bli værre
end den kveld da du fik kjøre
gjennom skogen hest og kjærre. —
Godt, vi alle har en far som
veien ser, den vi ei fandt,
og hvis haand saa mild og varsom
tar i tømme iblandt!

127. Dyrenes have.

Tulla og mor kom til Kjøbenhavn længe før far. Far kom tre maaneder senere. Tulla ved ikke, hvad uger og maaneder er; men hun syntes det blev svært længe. Da han kom, vilde hun slet ikke slippe ham. Hun gik og holdt i frakken hans hele dagen. «Papa, du maa ikke gaa alene,» sa hun. Men saa maatte far gaa alene; for han skulde erender ud i den store byen. Da stod Tulla og saa efter ham i vinduerne, og da stridrandt taarerne fra de store brune øinene. Men mor tog hende paa armen og sa: «Tulla skal faa gaa i dyrenes have.»

Nu stansed taarerne. «Hvad er dyrenes have?» spurte Tulla.

Saa satte mor hende paa fanget og fortalte: «Dyrenes have er en have hvor det er mange bur og mange hus, og i de burene og de husene bor dyrene. Og saa kan hver som vil betale femti øre, og saa faar han se alle dyrene.»

«Hvad er det for no'en dyr, mama?» — «Ja, det er no'en underlige dyr, kan du vide. Det er ikke mus og rotter. og hund og kat, og kraaker og skjærer, og haner og¹⁰⁹ høner, eller hest og fole og ko og kalv og gris og gjet. Dem kan en faa se hver dag for ingenting; nei, det er slige underlige dyr som gjemmer sig langt inde i skogene eller bor i andre land, mange hundred mil herfra; det er slige dyr som er blit fanget og sat i dyrenes have, for at folk her i byen rigtig kunde faa vide hvorledes de saa ud, ikke bare se dem i billedbøgerne. Det koster saa gruelig mange øre, ser du, at reise til Afrika og se løver, og til Indien og se tigre. Og i dyrenes have kan en faa se dem alle sammen for femti øre.»

Men det gik dage, og det gik uger, og Tulla kom ikke i dyrenes have.

Hele dagen maatte jo far arbeide, og om aftenen maatte dyrene sove, sa mor.

Tulla var taalmodig. Men hver eneste, eneste dag, naar de spiste middag, sa Tulla: «Faar jeg hviske dig noget, papa?» Og saa krøb hun ned fra stolen og op paa hans fang og la munden til hans øre og hvisket: «Naar skal vi gaa i dyrenes have?»

Eller hun klemte næsen mod de mørke ruder og sa: «Nu sover vel dyrene?»

128. Tulla kjører til dyrene.

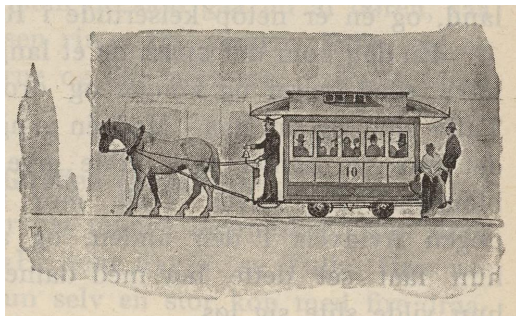
Saa kom vaaren. Nu var det lyst, lige til Tulla la sig, og endda længer. Nu var dyrene vist vaagne hele tiden.

Nu syntes far og mor det var ilde, at Tulla skulde vente længer.

Men Kjøbenhavn er en stor by. Det er 6—7 kilometer fra Tulla og til dyrenes have. Det er rent uraad at trippe den lange veien paa de smaa fødderne. Men i

alle store byer er det lagt smale jernstænger ned i gaderne. I disse jernstængerne er det render, og i disse renderne kan vognhjulene løbe saa let, at en eneste hest kan trave i vei med fjorten—femten mennesker; og naar det er to hester, saa er det tag ovenpaa vognen, og oppe paa taget sidder det ogsaa femten. Slige vogner ligner smaa hus, og har dør, og kaldes sporgvogn. Og i et sligt lidet hus med to hester for krøb Tulla og mor ind.

110

Nu er det jo saa, at i bygd og grænd kjender næsten alle mennesker hverandre. Alle ved hvem det er som eier den gaarden og den gaarden, og hvem som bor paa den pladsen og den pladsen; alle siger god dag og Gud signe, naar de møder hverandre paa veiene; og i en liden by hilser alle folk ogsaa paa hverandre paa gaden. Men i Kjøbenhavn er det mange tusend hus og meget over 300 000 mennesker, og da er det noksaa rimeligt, at de ikke kjender hverandre alle sammen. Derfor snakker de ikke med hverandre i sporgvognene heller. De er saa stille, saa stille. De siger ikke god dag, de — aa nei da.

Men Tulla synes nu ligesom hun er i slegt med alle mennesker, hun, og snakker med dem alle. Om det saa er dronningen af Danmark, saa er hun ikke ræd. Dronningen mødte hende paa gaden en dag og klapped hende paa kindet; og straks skulde Tulla spørge: «Hvad heder din papa?» For det spør hun alle mennesker om. Og hun er ikke ræd keiseren af Rusland heller, og ham er det da mange som er ræd.

Du ved, at dronningen af Danmark har mange børn; én er konge i Grækenland, én er gift med prinsen af England, og én er netop keiserinde i Rusland.

En dag kom det kjørende et langt tog gennem Kjøbenhavn, med keiser og konger og dronninger og prinsesser. Tulla stod og saa paa. Med én gang stansed alle vognene; det var to damer som vilde give keiseren af Rusland blomster. Nu havde Tulla mor i den ene haanden og nogen hvidveis i den anden, og aldrig saa

snart havde hun faat set dette her med damerne og blomsterne, før hun vilde slite sig løs.

«Han skal faa mine ogsaa, han skal faa mine ogsaa!» skreg hun. Og havde ikke mor holdt saa godt, sandelig havde ikke Tulla krøbet op i den fine vognen til keiseren af Rusland og klappet ham paa skjegget og spurt hvad papaen hans hedte.¹¹¹

Saa kan du vide, at hun ikke er ræd for at snakke til folk inde i sporvognen.

Hver eneste en som kommer ind, saa spør Tulla: «Skal du kjøre til dyrene?» Er det en dame som hoster, saa skal Tulla straks sige til alle sammen: «Hvorfor hoster damen?» Og naar det kommer ind en mand som har bare øielaag og ikke øie paa den venstre siden, saa er Tulla straks fremme igjen: «Hvorfor sidder du saaledes med det ene øiet?» siger hun.

Værst var det, da det kom ind to diakonisser. Diakonisser, ved du, det er snilde, snilde damer, som gaar og stiller med de syge. De har lange sorte kaaber og store hvide hætter, og disse to havde lange næser ogsaa; men det kom ikke af at de var diakonisser. — Tulla har aldrig været syg; hun ved ikke, hvor snilde de kan være; hun ser bare saa underlig paa dem og spør: «Er De hekser dere?»

For hekser har hun hørt en liden grand om hos RANDI. Mor ved ikke sin arme raad. Hun sidder og hysser paa Tulla og fortæller hende om andre ting; men det er jo første gang Tulla er i sporvogn, saa hun skal jo se paa alt. Til slut kommer det ind en bitte bitte liden dame og krabber op paa bænken. Hun er af de aller mindste mennesker, dem som man kalder dverger. Mor ringer paa klokken i sporvognen; hun vil ud, og drager Tulla med sig. Og det ser næsten ud til at Tulla ikke har set den lille dame. Men netop som de skal gaa ud af døren, saa pudser dvergdamen næsen sin. Da vender Tulla sig og siger høit til alle damerne og alle herrerne: «Tænk, hun kan pudse næsen selv.»

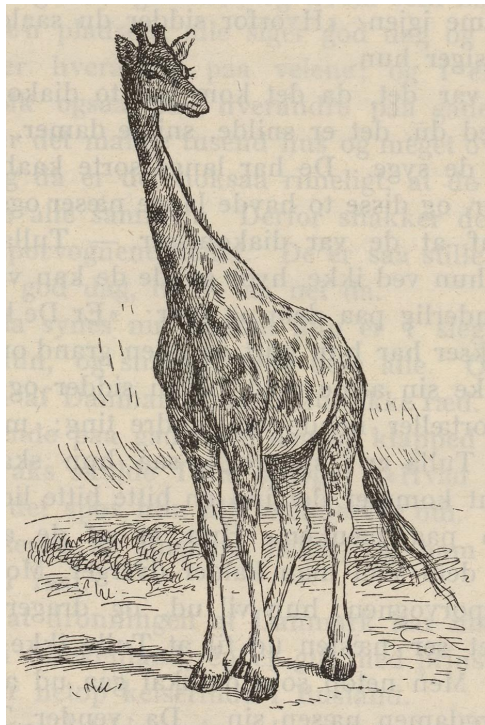
129. Giraffen (Sjiraffen).

111

I dyrenes have var det mange mennesker, som drak kaffe og spiste kager. «Er dette dyr?» sa Tulla. Hun var furten. Men saa fik hun selv en stor kop med fire draaber kaffe og resten melk. Da kom hun sig. Og saa fik hun armene fulde med boller og hvetekavringer. Saa drog hun afsted med far og mor til de rigtige dyrene.

Det første dyret hun kom til, kan du se her paa billedet, og du kan nok skønne, at Tulla ikke naadde op med kavringerne der. Det var en giraf. «Giraffen,» sa far, «er et underligt dyr, som vi slet ikke har i Norge. Det er for koldt hos os, og saa liker den ikke fjeld og store skoger. Men nede i Afrika er det¹¹²

et træ som heder akasie-træet. Giraffen strækker den lange halsen op imod toppen paa dette træet og spiser de unge skuddene. Benene

er tynde, som du ser, kroppen er kort og tyk, hovedet er fint og vakkert, og øinene store og klare, og saa er det to smaa rare korte tapper oppe paa hovedet. De er ligesom en slags bitte smaa horn. Giraffen gjør ikke et menneske fortræd; men de som har vondt i sinde —»

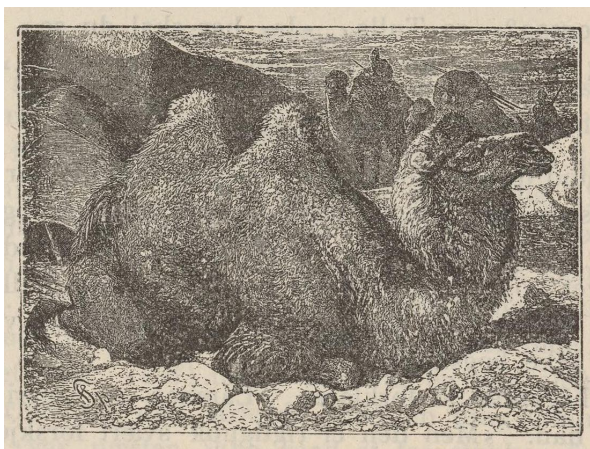
«Tulla har vist ikke vondt i sinde,» sa mor. «De som har vondt i sinde og kommer bagfra,» sa far igjen, «kan faa sig et stød for brystet, saa de ligger døde paa flekken. Ellers bruger giraffen foden bare til at løbe med, og det er vakkert at se en flok giraffer, naar de kommer i fuldt sprang; de vugger de lange halsene frem og tilbake og pisker luften med halerne. ¹¹³

Men Tulla rakte kavringen i veiret og skreg: «Her er brød, her er brød, giraf; her er kavringer.» Giraffen var altfor kry; den satte næsen til veirs, mange alen over den lille Tulla, høit over gjærdet, og aad af trætoppene, — endda det ikke var akasie-trær.

130. Kamelen.

113

Tulla sprang videre i den store have, kasted nakken tilbage og lo høit af glæde. Far og mor kunde se den røde hatten hendes, snart her, snart der, inde mellem bladene. Hun blev ellevild; hun skreg om kap med fuglene, som sad omkring i burene, i alle slags farver, og talte alle slags sprog. Men uglerne vilde hun endelig kjæle for; hun syntes hun kjendte dem. Der var nemlig et gammelt hus der ude hvor Tulla bodde, og det huset laa i en liden sjø. Der knurrede og tuted uglerne hver aften, naar Tulla blev klædt af, og da pleide mor at sige, at det var nogen snilde, snilde fugler med skinnende øine, og at de legte sig med rotterne om natten.

To-puklet kamel.

Altid skulde Tulla bort og stikke næse og haand mellem stokkene, for at klappe hjorten og rensdyrene, bison-oksen

Rolfsen: Læsebog for folkeskolen. I. Skriftsprog.

og grynte-oksen. Men saa med én gang ropte hun: «Nei, se den, papa! Hvorfor er den saa rar paa ryggen, papa?» sa hun. «Fordi den har en pukkel; og somme kameler har to. Men du skulde bare vide, hvad den ryggen kan bære, du,» sa far. «Kan den bære dig?» sa Tulla. «Den kan bære mange tykke papaer, og ligevel gaar den saa stille, saa stille, med den tunge børen; du hører ikke større lyd end naar Randi kommer barfodet henover gulvet til dig og giver dig vand om natten. Og ingen behøver at slaa den, maa du tro; den gaar mange mange mil hver dag i den tørre sanden nede i Asien og Afrika, og solen brænder saa hedt, saa hedt, og

114

endda beder den ikke om vand hvert øieblik, som du gjør. Der er ikke vand der nede, skal jeg sige dig; kamelen gaar gennem ørkenen, den, og ørkener, det er slige steder hvor det hverken er vand eller vekst at regne for. Og nøisom er den; saa nøisom kan ikke noget menneske være. Og blir kamelen træt, saa synger de for den, ligesom Randi barnepige gjør for dig, naar du skal sove. Men kamelen sover ikke, maa du tro; den kiler paa, fortære og fortære, til den er fremme.» — «Saa vil jeg have en kamel til min fødselsdag,» sa Tulla. «Det maatte være en liden kamel det,» sa far og lo. «Er det smaa kameler ogsaa?» sa Tulla. «Ja, her skal du se,» sa far; «men jeg er bange for den er for stor, den ogsaa.»

Ellevild: ør og vild, ustyrlig.

131. Lama.

114

Nu stod de udenfor et gjærde igjen, og indenfor gik der et dyr som var meget penere end kamelen og meget mindre. Det var en lama. Høit oppe paa gjærdet stod der skrevet noget paa et hvidt papir; det saa Tulla godt; men hun kunde ikke saa godt skjønne hvad det var; for hun kan ikke bogstaverne.

Far begyndte at forklare: «Lamaen er Amerikas kamel,» sa han. «Men den er rigtignok svært forskjellig fra andre kameler; den har noksaa stort hoved, og har ingen pukkel, og vil helst have det koldt; den bor i de store fjelde som kaldes Andesfjeldene i Sydamerika. Den trives høit til veirs, dobbelt saa høit som Galdhøpiggen.» — «Tror du, at Tulla ved hvad Galdhøpiggen er?» siger mor.

Tulla staar og stræver med kavringerne, hun, og nu kommer lamaen langsomt bortover til hende. Men far blir ved: «Nede i Sydamerika bruger de lamaen til at bære sølv, og da er det altid mange tusend lamaer i følge. Lamaen kan gjerne være baade rimet og iset; men altfor stor hede taaler den ikke; da dør den.»

115

Tulla har kastet en stor kavring ned paa marken til lamaen. Lamaen bøier sig ned, tager kavringen mellem tænderne og tygger. Med én gang løfter den hovedet, strækker halsen høit over Tulla og sender hele kavringen lige i brillerne paa far. «Det er sandt,» siger far rolig og tørker brillerne; dette havde jeg glemt at fortælle.» Og nu læser mor paa det hvide papiret oppe paa gjærdet: «Vogt Dem for lamaen; den spytter.»

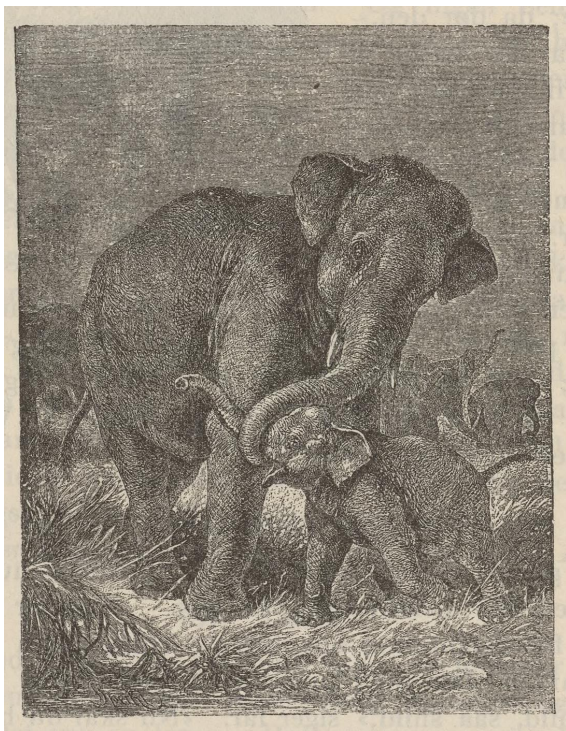
132. Elefanterne.

115

Saa gik de videre; nu skulde de til elefant-huset. «Jeg er saa ræd for elefanterne,» sa mor. «Hvorfor det?» sa far. «Jo, for elefanten er saa stor, og Tulla er saa liden.» — «Er elefanten slem mod smaabarn?» spør Tulla. «Nei, den er saa snild, saa snild,» siger far. «Nu skal du høre, hvor snild den er. En kveld skulde en mand ride gjennem en tyk skog. Med én gang stansed hesten; han syntes det braged inde i skogen, og saa var det én der inde som sa saa meget som: «Urf! urf!» Det var en tam elefant som gik og arbeided; den strævede med en tung tømmerstok; men det var næsten ikke raad at faa stokken frem, saa smalt var det der. Elefanten løfted hovedet, saa paa hesten og manden, kasted stokken og drog sig baglængs ind i skogen. Det var som om den vilde sige: «Vær saa god, veien er fri.» Men hesten var blit ræd og turde ikke gaa frem. Elefanten trykked og trykked sig og sa: «Urf! urf!» saa mildt og stillfærdigt; det var tydeligt, at den mente: «Jeg skal ikke gjøre dere noget.» Endelig vaaged hesten sig frem, endda den bævred og skalv som et aspeløv. Og ikke før var de kommet forbi, før elefanten var fremme paa veien og tog til at bale med tømmerstokken igjen. — Er

116

det dette dyret du er ræd for?» sa far; «det findes ikke klogere og snildere dyr.»
«Ja men tænk om

Tulla kom ind imellem de store fødderne,» sa mor. «Saa ved jeg godt hvad elefanten gjorde,» sa far og nikked. «Saa tramped han hende ihjel,» sa mor. «Nei,» sa far. «Nu .skal jeg fortælle om en anden elefant: Han var kjendt over hele verden, og døde borte i Amerika, og om ham har det staat i alle aviser. En dag gik han i en have ligesom denne. Med én gang stansed han og vilde ikke flytte foden; for det var noget som laa og sprelled mellem benene hans. I det samme kom det en mor farende og skreg og fegted med armene og bar sig ilde. For det var hendes Tulla som laa og sprelled mellem fremfødderne paa elefanten. Elefanten saa paa moren, som han havde set paa datteren. «De hører nok sammen, disse to,» tænkte han; saa la han snabelen saa fint og varlig omkring den vesle Tulla og la hende i armene paa mama hendes. Er det det dyret du er ræd for?» sa far igjen.

117

Nu var ikke mor ræd længer, og hendes Tulla var nu slet ikke saa nøie med størrelsen; hun syntes de var noksaa store alle dyrene; lidt mere eller mindre kunde vel ikke skade noget.

Naar ikke far sa det, hvor kunde hun saa vide, at elefanten kan løfte en tiger paa snabelen og knuse den med foden; eller at den kan fylde snabelen med vand, ligesom en stor sprøite, og sprøite løs paa dem som den ikke liker; hun saa bare at snabelen kunde tage en 25-øring, og at den kunde tage hatten af hovedet paa folk og sætte den paa igjen; og det syntes hun var moro. «Min ogsaa!» ropte hun; og elefanten tog hatten af Tulla, løfted den høit i veiret og satte den paa igjen. Saa kom den igjen med snabelen, bukkende og bedende, og tigged den vesle vesle prikken af en jente, til den fik hendes sidste hvetekavring.

133. I rovdyr-huset.

117

«Nu er jeg ræd igjen,» sa mor, da de gik bortover mod rovdyr-huset. Far gjorde nar; han fortalte ikke hvad han havde læst i den tykke bogen om formiddagen; han var ræd for at skræmme Tulla. Men jeg ved, hvad der stod i den tykke bogen, og jeg kan godt fortælle det; for dere kan være trygge for, at naar dere gaar hjem i kveld, saa kommer det hverken løver eller tigere efter dere. Det største rovdyr vi har her hjemme, det er bjørnen, og saa har vi ulv og gaupe og rev og jerv og maar og røiskat; men løve og tiger, det har vi ikke. Og det er godt og vel, at de holder til der borte i Afrika og Asien. Det er fælt hvad ugagn de dyrene kan gjøre.

Løven er saa sterk, at den knækker ryggen paa en hest med et eneste slag af labben, og med et eneste bid knuser nakkebenet paa en ko. Og hver nat, saa sandt den kan komme til det, dræber den et stort dyr. Den lister sig did hvor de vilde dyr drikker eller beiter, og kaster sig ove[?] dem. Eller den springer over gjærdet ind imellem buskapen. Stundom tager den mennesker, især naar den er gammel og ikke har tænder og kræfter til de store dyr. 118

Løven er doven og sen om dagen, men om natten forfærdelig. Det er ikke farligt at møde den naar den er mæt; men naar den er sulten, da skyr den ingenting.

— Og nu maa den vist være sulten; for da Tulla kommer ind i rovdyr-huset, saa brøler den, saa hele huset skjælver. Og i buret ved siden af gaar der et andet stort dyr frem og tilbage og brøler og brøler, og gnistrer med de store ild-øinene; det er tigreren. Tigreren er endnu meget værre end løven, og det er ikke noget rovdyr som dræber saa mange mennesker. Der er tigere som ikke æder andet end mennesker.

I gamle dage jagede tigreren med saa mange folk, saa det næsten var som en hel krig. Tigreren der inde i buret faar hverken menneskekød eller vildsvin eller paaflugl, eller noget af det den er vant til. Vogteren gaar omkring med en stor jerngaffel og stikker raat kød ind imellem stængerne, og dyret sliter i kødet og brøler og knurrer; den synes nok det er for lidet.

119

Nu tænkte far at den vesle krypen skulde blive ræd. Men Tulla spurte bare om de ikke skulde have poteter til kødet. Og en stund efter, om de ikke likte sjokolade; for saa kunde Randi barnepige gaa ind til dem med lidt sjokolade. Endelig blev hun da urolig og vilde ned. «Er du ræd, Tulla?» — «Jeg vil ind til dem!» ropte hun. Far sa, at de tog vist ikke mod nogen. Saa slog hun sig til taals; men en stund efter klappede hun i hænderne, hvinte af glæde og skreg: «Jeg vil have dem ud! Jeg vil have dem ud!» Men det var det ingen andre som vilde.

134. Bjørne-graven.

Nu var det bare bjørne-graven igjen. Mor og Tulla gik i forveien; far maatte fortælle en og anden om det kjække barnet, som ikke havde vet til at være bange for nogen ting. Tænk, om tigreren var kommen ud; tænk, om det sultne bestet havde taget Tulla ud af armene paa ham.

Men inde i bjørne-graven er det ligesom to kammere; i det ene kammer er det en brun bjørn, og i det andet kammer er det en hvid bjørn; og langs graven er det en gang med et lavt gjærde omkring; derfra kan en se ned paa dyrene. Mor og Tulla stod og saa paa den brune bjørnen. Den var nok ikke i videre godt lag. Den havde vist ikke faat aftensmad endnu. Kanske var det bedst at se efter, hvor maden blev af. Først klatred den langsomt op efter træstammen som stod nede i graven, og blev siddende i toppen; og nu syntes Tulla at det var rigtig moro, og klapped i hænderne. Da gjør bamsen et sprang, et urimeligt sprang, et sprang som ingen i dyrenes have havde trod den kunde gjøre; og i næste stund hænger den over rækverket med labberne sine.

Mor, som bar Tulla paa armen, gaar baglængs, glider og slipper taget; og mens hun flygter for den brune bjørnen, holder hun paa at sende barnet lige ned i fanget paa den hvide, som sad og gabte i det andet kammer. Men nu er far kommen til og tager sin Tulla. Da er hun hvid som et lagen og ryster og bæver.

Den brune bjørnen vilde nok for resten ikke gjøre hende noget; den bare saa sig om en stund; saa jumped den ned i trætoppen sin igjen. 120

Alligevel — stakkars fars og mors egen lille deilige Tulla! Nu har hun lært frygt at kjende. Nu maa nogen sidde paa sengekanten til hun sovner om kvelden, og komme naar hun vaagner om natten; bare hun nu skal gaa gjennom den mørke dagligstuen klokken 5 om eftermiddagen, blir hun staaende i døren og spør: «Mor! det er vel ingen bjørner der inde?»

135. Haandverks-vise.*Efter en norsk folkevise ved udg*

Den svarte smeden i smidjen staar
og over tangen sin luter;
men sleggen løfter han høit og slaar, —
han slaar saa jernet det spruter.
Ja smeden slaar med sleggen,
saa gnisten staar i væggen.

Han smider smaat, og han smider stort,
han kveiker varmen med belgen;
og siden, naar han nu alt har gjort,
saa er han færdig til helgen.
«Nu har jeg brændt op veden;
nu er det helg,» siger smeden.

En tømmermand med sin bile bred,
han staar og tomter paa bakke,
saa bent og godt som han bedst det ved; —
det skal ei staa paa skakke.
Saa tømrer op han i høiden,
saa det kan synes i bøiden.

Han tømrer stuer af furulæg,
han teljer lafter og tilje;
han lægger gulv, og han bygger væg,
og alting efter sin vilje.
Han tømrer tag, og han tækker,
og ser at ikke det lækker.

En snekker sætter nu træ mod træ,
som det kan passe og høve;
saa tar han maalet, saa faar han se
hvor han skal sage og kløve.
Saa tar han til med at lime;
og det er gjort paa en time.

En muremester med ske du ser,
 naar han skal kalke og kline;
 han bruger sten og han bruger ler
 til alle murene sine.
 Han murer brandmur i stuen,
 han murer piben og gruen.

En maler maler nu tit og traat,
 han maler ude og inde;
 og mange skillinger har han faat.
 og mange fler skal han finde.
 Han maler prammer og pinder,
 han maler gaarder og grinder

Jumpe: bykse, dumpe. — Kveike: opfriske, tænde. — Bøiden: bygden. — Telje: tilskjære, hugge. — Laft: indsnit i enden af stokkene. «nov». — Tilje: gulvplanke.

136. Aksene.

121

Efter et fransk digt ved udg

Per han var saa liden og træt,
 langs ageren maatte han bæres;
 kornet var saa modent og mæt,
 i morgen skulde det skjæres.
 Aksene luted sig ned mod jorden;
 men somme var rake og krye og store.

Per han var nu som barn er flest,
 han likte nu mest de rake:
 „Far, de store, de er vel bedst
 baade til brød og til kage?”
 Far han nikked og smilte saa godt:
 „Brød af de „store”? Det blev smaat.

De kan sagtens glane mod sky;
 de har ikke korn at bære.
 Ikke tro paa den som er kry, —
 det faar du snart nok lære.
 Akset som luter sig ned mod jord,
 det har maden til far og mor.”

Gaard, her: hus (bygaard).

ØIVIND OG BUKKEN.

122

137. Øivind mister bukken.

ØIVIND hedte han, og gret da han blev født. Men alt da han sad opreist paa morens fang lo han, og naar de tændte lys om kvelden, lo han saa det sang, men gret naar han ikke fik komme bort til det. «Af den gutten maa det bli noget rart,» sa moren.

Der hvor han blev født, hang det bare berg udover; men det var ikke høit; furu og bjerk saa ned, heggen strødde blomster paa taget. Men oppe paa taget gik en liden buk, som ØIVIND aatte; den skulde gaa der for ikke at tulle sig væk, og ØIVIND bar løv og græs op til den. En vakker dag hopped bukken over og bort i berget; den gik ende op og kom did den aldrig havde været før. ØIVIND saa ikke bukken, da han kom ud efter non, og tænkte straks paa reven. Han blev hed over hele kroppen, saa sig om og lydde. «Kille-kille-kille-kille-bukken!» «Bæ-æ-æ-æ!» sa bukken oppe paa bergkanten, la hovedet paa skakke og saa ned.

Men ved siden af bukken laa en liden jente paa knæ. «Er den din, den bukken?» spurte hun. ØIVIND stod med aaben mund og øine og stak begge hænder i den kjolebuksen han bar. «Hvem er du?» spurte han. — «Jeg er MARIT, mor sin unge, felen til far, huldra i huset, datterdatter til OLA NORDISTUEN paa Heigaardene, fire aar til høsten — to dage efter frostnætterne, jeg!» — «Er du det du!» sa han og drog pusten; for han havde ikke turdet slippe den, saa længe hun talte.

«Er den din, den bukken?» spurte jenten op igjen. — «Ja-ha,» sa han og saa op. — «Jeg har faat slig lyst paa den bukken; vil du ikke gi mig den?» — «Nei, det vil jeg ikke.»

Hun laa og spændte med benene og saa ned paa ham, og saa sa hun: «End naar du faar en smørkringle for bukken, faar jeg den da?» — ØIVIND var af fattigfolk; han havde spist smørkringle bare én gang i sit liv; det var da bedstefar

kom did, og sligt havde han aldrig smagt hverken før eller siden. Han saa op paa jenten: «Lad mig faa se den kringlen først,» sa han. Hun var ikke sen af sig; hun viste frem en stor kringle som hun holdt i haanden. «Her er den!» sa hun og kasted den ned. «Au, den gik i stykker,» sa gutten; han tog og sanked op hver eneste bete; den aller mindste maatte han smage paa, og den var saa god, at han maatte smage paa én til; og før han selv vidste af det, havde han ædt op hele kringlen.

123

«Nu er bukken min,» sa jenten. Gutten stansed med den sidste beten i munden; jenten laa og lo, bukken stod ved siden, hvid i bringen, brunsort i ragget, og saa ned paa skakke.

«Kunde du ikke vente saa længe?» bad gutten; hjertet begyndte at klappe i ham. Da lo jenten endda mere og skyndte sig op paa knæ. «Nei, bukken er min, den,» sa hun og slog armen om halsen paa den, løste et sokkebaand og bandt omkring. ØIVIND saa paa. Hun reiste sig og tog til at drage i bukken; den vilde ikke gaa med og tøide halsen nedover mod ØIVIND. «Bæ-æ-æ-æ!» sa den. Men hun tog i ragget med den ene haand, drog i baandet med den andre, og sa vakkert: «Kom, du bukken, saa skal du faa gaa i stuen og æde af mor sine fad og mit forklæ; og saa sang hun:

Kom, bukken til gutten,
 kom, kalven til mor,
 kom, mjauende katten
 i snehvide skor,
 kom, andunger gule,
 kom frem ifra skjulet,
 kom, kyllinger smaa
 som neppe kan gaa,
 kom, duerne mine
 med fjærene fine!
 Se græsset er vaadt;
 men solen gjør godt,
 og tidlig, tidlig er det paa
 sommern —
 men rop paa høsten, saa
 kommer'n!

Aatte: eide. — Nón: maaltid om eftermiddagen. — Fele: fiolin; her brugt som kjæle-ord.

138. Bukken kommer igjen.

123

Der stod gutten.

Bukken havde han stelt med siden i vinter, da den blev født, og aldrig havde han tænkt sig at han kunde miste den; men nu var det gjort paa en liden stund, og han fik ikke se den mere.

Moren kom trallende op fra fjæren med kopper som hun havde skuret; hun saa gutten sidde og graate, med benene under sig i græsset, og gik bort til ham. «Hvad graater du for?» — «Aa, bukken, bukken!» — «Ja, hvor er bukken?» spurte moren; hun saa op paa taget. «Den kommer aldrig mere igjen,» sa gutten. «Kjære, hvordan kunde det gaa til?» — Han vilde ikke straks ud med det. «Har reven taget den?» — «Aa, gid det var reven!» — «Er du paa stell!» sa moren; «hvor er det blit af bukken?» — «Aa, aa, aa, — jeg kom i skade for — at sælge den for en kringle!»

Just i det samme han sa ordet, forstod han hvad det var at sælge bukken for en kringle; før havde han ikke tænkt paa det. Moren sa: «Hvad tror du nu den vesle bukken tænker-om dig, naar du kunde sælge den for en kringle?»

Og gutten selv tænkte paa det, og forstod godt at han aldrig kunde blive glad mere her i verden.

Saa sorgfuld var han, at han loved med sig selv aldrig senere at gjøre noget galt, hverken at skjære rokkesnoren af eller slippe sauene eller gaa ned til sjøen alene. Han sovned ind, der han laa, og han drømte om bukken, at den var kommen til himmerige, og der stod den og bed løv af et skinnende træ; men Øivind sad alene paa taget og kunde ikke komme op.

Da stak det noget vaadt lige bort i øret paa ham; han skvatt op. «Bæ-æ-æ-æ!» sa det, og det var bukken, som var kommen igjen!

«Nei, er du kommen igjen!» Han sprang op, tog den i begge forbenene og dansed med den som med en bror; han rykked den i skjegget, og han vilde netop ind til mor med den, da han hørte nogen bag sig og saa jenten sidde paa græsbakken lige ved siden. Nu forstod han alt sammen; han slap bukken: «Er det du som er kommen med den?» Hun sad og rev græs op med haanden og sa: «Jeg fik ikke lov at ha den; bedstefar sidder der oppe og venter.» Mens gutten stod og saa paa hende, hørte han en skarp røst rope oppe fra veien: «Naal!» Da husked hun hvad hun skulde gjøre; hun reiste sig og gik bort til Øivind, stak den ene muldete haanden bort i en af hans, saa bort og sa: «Om forladelse.» Men saa var ogsaa hendes mod ude; hun kasted sig ned over bukken og gret.

«Jeg mener du faar beholde bukken,» sa ØIVIND og saa væk.

125

«Skynd dig nu!» sa bedstefar oppe i bakken. Og MARIT reiste sig og drog opefter. «Du glemmer nok sokkebaandet dit,» ropte ØIVIND efter hende. Da vendte hun sig og saa først paa baandet, siden paa ham. Endelig sa hun med tykt maal: «Det kan du faa ha.» Han gik bort til hende og tog hende i haanden. «Tak skal du ha!» sa han. «Aa, ikke noget at takke for,» svarte hun, drog et langt, langt suk og gik videre.

Han satte sig ned igjen i græsset; bukken gik ved siden af ham; men han var ikke lenger saa glad i den som før.

139. Vuggevise.

125

Nu løftes laft og lofte
til stjerne-hvelven blaa;
nu flyver lille Haakon
med drømmevinger paa.

Der er en stige stillet
fra jord til himlen op;
nu stiger lille Haakon
med englene til top.

Guds engler smaa, de vaaker
for vuggebarnets fred;
Gud sign dig, lille Haakon!
din moder vaaker med.

H E S T E N .

140. Araberen og nordmanden.

125

Det var en gang en araber. Det var en fattig mand; men han havde en hest som var saa vakker, at selve kongen af Frankrig skulde have den. Manden holdt inderlig af hesten; men han havde kone og børn, og de led nød. Han maatte sælge dyret, og det var mange mange penger han skulde have for det. Men da han kom og skulde tage imod pengene, saa vilde han ikke. «De vil binde dig,» sa han til hesten, «slaa dig og gjøre det vondt for dig. Nei, kom med mig, du! Kom hjem igjen til børnene!» Og saa lod han pengene ligge, kasted sig op i salen og red væk.

Men jeg har hørt om en mand her i landet ogsaa som havde en gild hest og var fattig og maatte sælge den. Et halvt aar efter var han et ærende oppe i dalen, og gik¹²⁶ indom den gaarden hvor hesten nu var. De stod netop og klipte halen, og manden fik tage en haandfuld hestetagl hjem med sig i lommen. Han la dem paa bordet, da han kom hjem. «Og det ved jeg,» sa han, da han fortalte mig det, «at det ikke kom søvn i mine øine den natten, og ikke sov de stort konen og børnene heller.»

Jeg tror nok jeg tør sige, børn, at manges bondemand her i landet holder lige meget af sin hest som araberens holdt af sin. Og mangt et barn har grætt sine modige taarer, naar Røen eller Blakken eller Brunen var solt og drog af gaarde.

Hesten er sterk, og den er klog, og den har godt hjertelag. Vi er glade i hesten, vi nordmænd. Derfor ved jeg at dere gjerne vil høre om hester.

141. Hester som længter hjem.

126

(Fortalt af en norsk landbrugs-embedsmand.)

Broka var en hvid hoppe med store røde flekker; den havde farve som en droplet ko. Broka var en flink kjørehest og glad og villig bestandig. Den trilled

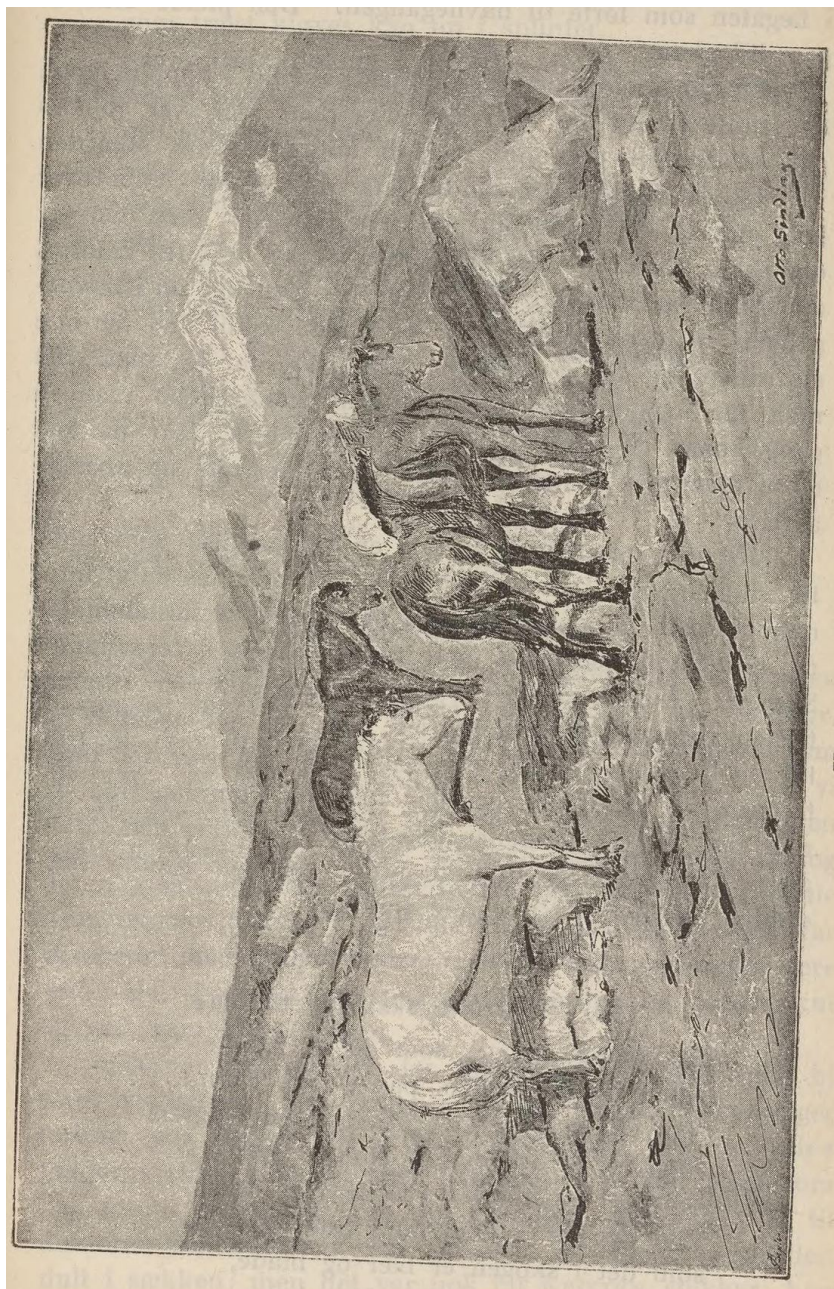
bortefter veien som et nøste, og en kunde næsten ikke se at fødderne rørte ved jorden. Den var rigtig en hyggelig hest, og jeg var svært glad i den.

Jeg kjøbte den oppe i Valdres, da den var to aar gammel, i 1869. Jeg bandt den bag ved vognen, og den sprang da med hjem til Vardal, hvor jeg bodde. Vardal ligger, som dere ved, ved Mjøsen, og det er over 100 kilometer til Nordre Aurdal i Valdres, hvor jeg kjøbte hoppen.

Jeg havde den i mange aar, og den fik fire føl. Om sommeren gik den altid paa havn i den store havnehagen sammen med de andre hestene paa gaarden. Af og til kjørte jeg med den enten i karjol eller slæde; men det traf sig ikke slig, at den nogensinde kom paa den vei som førte til Valdres.

Saa var det en sommerdag i 1876, jeg havde været paa Hedemarken og kom hjem sent om kvelden. Jeg havde kjørt med Broka, og saa snart jeg kom hjem, slap ¹²⁸ jeg den i fægaten som førte til havnegangen. Den pleide altid at gaa did alene.

127

Hester paa fjeldet.

Fjorten dage senere skulde jeg have fat i hoppen igjen, og sendte en gut op i havnen efter den. Jeg var jo viss paa, at den gik der oppe med de andre hestene. Men den var ikke at finde. Jeg sendte folk ud, og de ledte over hele marken og rundt om paa nabogaardene; men den var der ikke. Omtrent otte dage efter fik jeg brev fra Valdres, at Broka var kommen did. Den var gaat lige op i havnegangen til den gaard hvor jeg havde kjøbt den for otte aar siden; og det er over 100 kilometer, har jeg sagt. Det maa have gaat Broka som det gaar menneskene mangen gang; naar de har været længe hjemmefra, faar de lyst at se hjem paa de gamle tomter, hvor de legte sig i barneaarene.

Jeg kan ogsaa fortælle om en anden hest som endelig vilde hjem. Den hørte til paa gaarden hos en af mine naboer; min nabo solte hesten til en svensk hestehandler og hestehandleren solte den til en bonde i Vermeland i Sverige. Næste sommer i slaatt-onnen kommer sandelig hesten svømmende over Mjøsen, som paa det stedet er paa lag en fjerdingvei bred; den gaar raskt op over den bratte bakken, og op til den gaarden den var kommen fra; den gaar lige hen til salthellen paa tunet og slikker den. Stalddøren stod aaben; i fuldt firsprang springer hesten ind i stalden og gaar til sit gamle spiltaag.

Modige taarer: stride taarer; modig i denne sammenhæng betyder: bevæget, heftig. — Navnet Broka kommer af «brokut: broget.

142. Hvor ofte skal Gud takkes?

128

Af H. Wergeland

Saa mange ganger som det er sand
 paa havsens-bunden, paa elvens strand,
 som det er blommer paa eng om vaaren,
 som det er draaber af blod i aaren,
 som det er stjerner paa nattens hvelv,
 som jeg har syndet mod Gud, jeg selv,
 som det i skogen er bær og blade,
 og straa og agner i bondens lade,
 som det er torner i nypehæk,
 som det er smaa fisk og sten i bæk,
 som træet kløves kan op i splinter,
 som sneens flokker i barsken vinter, —
 saa mange ganger som det er mygg
 om sommerkvelden paa elvens ryg,
 som det er aks paa en vakker ager,
 som det er kraaker paa staur og staker,
 som det er penger i Engeland,
 som det er gnister i ildebrand,
 som det i sorgen er tunge taarer,
 som det er spørmaal og raad hos daarer,
 som det er tagsten paa kongens slot,
 som man har venner naar det gaar godt,
 som det er bølgede græs paa marken,
 som det var levende dyr i arken, —
 saa mange ganger, og flere med,
 skal Gud lovprises i evighed.

129

 Spiltaag: afdeling (baas) i en hestestald.

143. Den gamle hesten.

129

Nede under prestegaards-bakken bodde gamle KRISTEN husmand; han var den første som fortalte mig eventyr. Det gik ikke fort; for KRISTEN var trangbrystet, og ret som det var, var han ikke god for at puste; saa maatte vi

stanse, om det saa kneb som aller værst og Askeladden stod for næsen paa trollet; KRISTEN maatte have luft, og døren maatte op; for vinduerne var ikke slig laget. Gamle KRISTEN var dumhørt og tandløs og saa lidet. Det var skrøbeligt med gangen ogsaa; men det vilde han nødig være ved. Han kom selv op paa prestegaarden og hentede kul og ved, som far gav ham.

Saa var det en dag før julehelgen det var rigtig et stygt haalkeføre. Han tusled ned efter bakken med en diger kulsæk paa ryggen, og stabled og stolped paa de valne fødderne sine. Jeg gik efter ham, uden at han vidste om det, for at stø under, om det trængtes. Da kom søn til doktoren seilende ned over bakken; han gav en ørliden dult i sækken; men det var nok for KRISTEN, stakkar; han tullede overende. Jeg fik ham ned i husmands-stuen, og

Rolfsen: Læsebog for folkeskolen. I Skriftsprog.

det tog tid; men jeg naadde da doktor sønnen ligevel, før han var kommen ind havegrinden. Jeg dængte og jeg dængte, til de kom ud alle sammen fra doktorens og jeg hørte at far stod og ropte oppe paa bakken. Doktoren sa ingenting; han tog gutten sin i nakken og skubbed ham ind; jeg tror ikke han fik rare draaber for graaten sin der inde. Far sa heller ikke noget. Om eftermiddagen var han nedom og læste for Kristen husmand; han tog mig med. Da vi gik op over is-svullen i mørkningen, la han armen over akslen min, ligesom for at støtte sig; men jeg skjøjte, at han mente lidt mere med det.

130

Sommeren efter fik jeg lov en kveld at komme og hente far med hoppen. Han havde været ude i bygden om dagen, og havde sat mig stævne paa en gaard som laa paa lag en mil fra prestegaarden. Det var den største moro jeg vidste, at kjøre, og kjøre fort; det gik nu ikke saa ofte paa, at jeg sad alene i karjolen. Veien var bakke op og bakke ned, rigtig en af de gode gamle bygdeveiene; men jeg vilde fortælle de andre gutterne, naar jeg kom hjem, hvor lang tid jeg havde været om den milen. Hoppen var gammel og baade støl og stiv; men det var Nordfjordblod i hende, og hun hugg med hovedet og strævde mod bakkerne. Jeg var ikke den som holdt igjen. Jeg havde været nede ved en bæk og skaaret mig en seljekvist, — far brugte aldrig svepe; jeg smeiste paa, og da hesten stod paa tunet, hopped jeg af, fløi forbi far, som stod i døren, og lige ind i størstuen, hvor jeg vidste det gamle slaguret hang: Vel tre kvarter paa den milen, og det med en hoppe paa fem og tyve aar!

Da jeg kom ud igjen, stod far og strøg ned over bógen paa hoppen. Svetten silte af hende, og hun hev efter veiret. En kunde se strimerne efter seljekvisten.

Far var bleg. «Vi gaar hjem,» sa han; «hoppen blir her i nat.» Vi gik. Far havde været i sygebesøg hele dagen, og han var en mand paa nogen og seksti. Han var meget træt. Det gik smaat op over de samme bakkerne, der jeg havde

sprængkjørt hoppen; han pusted tungt i modbakken, og vi maatte hvile ret som det ¹³¹ var. Han skjendte ikke, og han snakked ikke stort; det gjorde han aldrig, naar noget havde gaat ham rigtig nær. Men en gang, som vi sad og hvilte oppe paa kneiken og saa paa solen, som sank bagom de borteste aaslierne, sa han bare: «Du skjønte nok ikke, at slig en hoppe paa fem og tyve aar er lige saa udkjørt som Kristen husmand, og endnu mer til aars end din far, — endda jeg tar til at trætne jeg ogsaa nu, merker jeg. End om nogen havde drevet Kristen husmand eller mig med svepen op over bratte bakken?»

Jeg har aldrig glemt den milen og de ordene. Stundom, naar jeg ser et stakkars gammelt kræk ligge og slite i modbakkerne paa et urimligt lass, ser jeg med én gang gamle Kristen husmand for mig, eller jeg mindes min fars langsomme steg op over bakkerne hin sommerkvelden. Da hænder det, at jeg gaar bort og godsnakker med kjøregutten og hjælper ham at kaste af og tage lasset i to vendinger.

Støl eller stør: stiv og tung i benene. — Hive efter veiret: drage pusten haardt, med tætte rykk.

144. Rosen.

131

Aa kjære, lad mig være,
sa rosen en gang;
jeg trænger ikke længer
til stav og til stang.
Du jente, aa riv op
den ekle pinden!
den bare staar og stikker
og skjærer mig i kinden.

Og jenten hun gjorde
som rosen hende bad;
og rosen den vugged
med blomst og med blad.

Saa kom det en byge
i nordenvinden;
saa knækkede rosen,
saa visnede kinden.

— Du kjære, som vil være
 alene, du smaa!
 lad støtten og staven
 og pinderne staa.
 Er lærdommen haard,
 og er dagene dryge,
 vi vil jo bare det,
 at du skal staa i en byge.

145. Hvad lillegut har lovet.

131

efter et fransk digt ved udg

Lillegut blir tyk og fed;
 men altid heder det: „Bære!“
 Og naar mama sætter ham ned,
 da skriger han altid: „Mere!“

„Mama er træt, min lille ven,
 og du er nu i en alder —“
 Men lillegut siger: „Falder!“
 og „Du skal faa det saa godt igjen.
 En gang skal lillegut bli stor,
 og mama, hun skal bli liden,
 og da skal lillegut bære sin mor,
 hele, hele tiden.

132

Du vil kanske bli tung og svær;
 men jeg skal alligevel ta dig,
 og naar du siger: „Lillegut, mer!“
 skal jeg aldrig sætte dig fra mig.“

Kneik: en liden brat bakke.

146. Naar dyrne snakker.

Naar vi læser eventyr, hvor hesten eller ulven eller reven eller sauene snakker, saa ved vi, at de historierne ikke kan være sande; for hesten og ulven og reven og sauene og alle de andre dyrne paa fire, de kan ikke snakke. Den som først fortalte historierne, har laget dem. Han lar bare dyrne snakke, ligesom naar smaa jenter leger med dukken sin. Men derfor er det ikke sagt, at disse historier bare skal være en leg. Hvis det som dyrene siger og gjør passer paa dyrene, og kanskje paa menneskene ogsaa, saa er historierne sande ligevel, endda de ikke er hændt.

Har du hørt historien om reven som skulde gjæte?

Det var en gang en kone som mødte en rev. «Hvor skal du hen?» sa reven. «Aa, jeg skal ud og leie mig gjæter,» sa konen. «Vil du ikke have mig til gjæter?» spurte reven. «Jo, bare du kan lokke, saa,» sa konen. «Dil-dal-holom,» sa reven, saa fint og grant. «Ja, dig vil jeg have til gjæter,» sa konen; og saa satte hun reven til at gjæte kreaturene sine.

Den første dagen reven gjætte, aad den op alle gjæterne til konen, den andre dagen alle sauene, og den tredje dagen aad den op alle kjørne.

Det er ikke sandt, at reven sa dette til konen. Og det er ikke sandt, at konen gjorde reven til gjæter. Men det er sandt, at reven er lur og træsk, og at ingen kan lite paa den. Og det er sandt, at den som sætter en uærlig mand til at passe paa tingene sine, han mister dem.

147. Fuglene kan snakke.

Efter Karl Russ

Nu skal vi høre om nogen dyr som kan snakke, — ikke bare i eventyrene. Det er fuglene. Det er nogen af fuglene som virkelig kan snakke, ikke saa meget som vi mennesker, men et og andet ord, en og anden sætning, ja stundom mere.

Slige fugler er papegoien, korpen, og stæren. Kanarifuglen kan ogsaa lidt. Det var en dame nede i Tyskland som havde en kanarifugl, som ellers var noksaa flink til at synge. Men saa holdt den op en lang stund, og mangel gang gik damen bort til buret og sa: «Syng da, syng da, pip, pip! Hvorledes er det du synger? Videvit, videvit!» Og da kanarifuglen havde hørt det rigtig mange ganger, saa siger den sandelig selv en dag: «Syng da, syng da, pip, pip, Hvorledes er det du synger? Videvit, videvit!»

148. Stæren og keiseren.

Efter Karl Russ

Men stæren er nu meget bedre.

Da den gamle tyske keiseren VILHELM den første levde, saa fik han i gave en stær. Stæren kunde rope: «Keiseren leve! — Jeg er en prøisser. Kjender du mine farver? sort og hvidt! sort og hvidt! BISMARK, BISMARK!» — Den gamle tyske keiser VILHELM den første og BISMARK, de var gode venner. Keiser VILHELM var svært glad i BISMARK; det var jo ham han først og fremst kunde takke for at Tyskland blev samlet, og at VILHELM, som den gang bare var konge i Prøissen, blev keiser over hele det tyske rige.

149. Stæren og fiskeren.

133

Efter Karl Russ

En gang var det en fisker som skulde tørre teinen sin nede ved stranden. Det har vel været nogen smaa sjødyr der inde, som stærene vilde have fat i; for det var kommet en hel flok stær ind i teinen. Fiskeren havde ikke tænkt at fange noget denne gangen; men naar stærene var der, saa var det vel meningen, at han skulde have dem, tænkte han. Og saa stak han haanden ind i teinen og kverked dem en efter en. Da hører han en som siger inde i teinen: «Hvor skal dette ende, hvor skal dette ende?» Og jamen blev fiskeren saa fælen, at han lod dem flyve, de som var igjen. Men det var ikke andet end en stær, som havde lært at sige disse ordene.

150. Korpen.

133

Efter Brehm

Korpen er ikke saa værst den heller. Du kan tro en puddelhund blev underlig til mode, da den løb efter en korp en gang. Med én gang vender korpen sig, og saa skriger den til hunden: «Skøierfant!» Da tverstansed hunden og snudde ryggen til og lunked væk igjen. Sligt var det da ingen mening i, tænkte han.

134

151. Papegøien.

Efter Karl Russ og Brehm

Men de flinkeste er nu papegøierne.

Papegøierne findes vilde i alle verdensdele, undtagen i Europa. Men tamme har vi dem her ogsaa; for det er jo en pen fugl, og det er svært meget moro med den.

For flere hundred aar siden var det en engelsk konge som havde en papegøie. Hovedstaden i England heder London. Gjennem London gaar det en elv som heder Temsen. Papegøien pleide at sidde i et værelse som vendte ud til Temsen, og havde vel hørt mangt et sjømands-ord og mangt et nødrop der nede fra elven. En dag faldt den selv udi, og straks gav den sig til at bruge de ordene den havde lært. «Baad!» skreg papegøien. «Hjælp! en baad! 400 kroner for en baad!» Der var en færgemand som hørte det, og han trodde, at det var et menneske som holdt paa at drukne. Han syntes det var rent rart, at det bare var en fugl. Men da han saa, at det var kongens egen, saa bar han den op paa slottet, og sa at han skulde have 400 kroner. Det havde papegøien sagt, og kongen lo, og syntes at det var ikke for meget for en slig papegøie.

Om en papegøie nede i Østerrig er det fortalt: Saa snart den hører at bordklokken ringer, saa ved den, at det er meningen, at tjenestepigen skal komme ind, og saa blir den ved at skrike «KAREN, KAREN!» lige til hun kommer; og naar den andre papegøien, som staar ved siden af, begynder at skrike, saa siger den først: «Hysj!» og tier ikke den anden still, saa skriger den: «Vent bare, vent bare!»

Det er ikke godt at vide, hvor meget disse fugler som kan snakke skjønner af ordene. Stundom kommer de med dem i rette tid, og stundom passer de slet ikke. Men det ene kan mangan gang være lige saa fornøieligt som det andre.

152. Mads og Rap.

Af udg. Med billede af K. Uchermann

Jeg ved om en hund, men det er ikke vor;
altid han render fra gaard til gaard,
og det er sikkert, at han er basen
til at bide smaafæ i hasen;
altid skal han nu være saa kjap,
Rap.

Men saa var det han mødte Mads:
da kan du tro at det blev stas!
Hunden glefste, men bukken stod
med en eneste gang paa to;
han fik ikke gjort et eneste nap,
Rap.

Mads buk han la sit hoved paa skraa,
vrængte øiet og sa: «Ja saa;
jeg skal lære din grove kjæft!»
Men da hunden af horn fik tæft,
tænk, saa var han nok glad at han slap,
Rap.

153. Morgensang.

Nu hilser de hverandre, nu nikker blomst og knop,
og fuglene de kalder paa hverandre,
og alle jordens børn sine øine slaar op,
og snilen med hus paa ryg vil vandre.

Vor store Gud og skaber den mindste orm er nær,
han føder fugl og markens lilje klæder;
og menneskenes børn har han aller mest kjær;
Gud aander paa øiet, naar det græder.

Guds søn var selv et barn, og paa krybbehalm han laa;
hans vugge stod paa jord foruden meie.
Det som er aller størst har han lovet de smaa; —
ti himmerigs glæde skal de eie.

Guds søn har os saa kjær, han er barnevennen stor,
han bærer barnet op til Gud paa armen.
Han kued storm og hav, da han vandred paa jord;
men børnene legte ham ved barmen.

O du som har os favnet, du fører os nok frem
paa vei og sti og over skjær og grunder;
og en gang skal vi fuldtakke dig som hjalp os hjem
til evigheds lyse morgenstunder.

154. Da vi fik den første lampen.

Efter J. Aho ved udg

Da far tænkte paa at købe lampe, sa han til mor: «Hør, mor, skulde ikke vi ogsaa købe os en lampe?» — «En lampe?» — «Jo, ser du, kræmmeren har faat lamper fra byen. En slig en lyser bedre end ti tyristikker. De har købt én i prestegaarden.» — «Er det en slig som hænger og lyser inde i stuen rundt omkring, saa en kan læse i hver krog, næsten som midt paa dagen?» — «Ja, det er det. Det er olje som brænder i den.» — «Hvorledes kan den vaade oljen brænde?» — «Jo, du kan tro den brænder.» — «Ja, men saa brænder vel huset ogsaa da?» — «Aa, nei da, oljen er inde i et glas, ser du, og luen ogsaa.» — «Er

luen i et glas? Hvorledes kan ilden brænde i et glas? Sprækker det ikke da?» — 137
 «Hvad sprækker?» — «Glasset.» — «Sprækker? Nei, det sprækker ikke. Ja, hvis du skruer luen for høit op. Men det er det jo ingen som tvinger dig til.» — «Hvorledes kan jeg skruue ilden?» — «Jo, mor, lampen har en væge, ligesom et lys. Men i lyset staar vægen fast, og i lampen gaar den op og ned. Naar du skruer til høire, gaar den op, og naar du skruer til venstre, gaar den ned; og naar du blaaaser, slukner den.»

Dagen efter skulde far reise til kræmmeren, og vi børn laa længe vaakne og tænkte paa lampen; for mor havde fortalt os om den. Far var længe borte. Først da vi sad ved kveldsmaden, hørte vi bjelden ude paa tunet. Far tog lampen op af kisten og lod den hænge i den ene haand. «Slig ser den ud,» sa han.

«Skal vi tænde?» sa mor; hun drog sig unda.

«Tænde, mor, naar det ikke er olje paa?» — «Ja men saa kunde vi vel helde olje paa?» — «Nei, kræmmeren har sagt, at en aldrig skal helde olje paa ved ildslys. Saa kunde det gaa ild i oljen, og saa brændte hele gaarden op.» — «Hvad tid skal en helde oljen i da?» — «Om dagen, om dagen; kan du ikke vente?»

Den næste natten sov jeg endda mindre end natten før. Jeg drømte at far havde olje paa lampen, og at den brændte hele dagen.

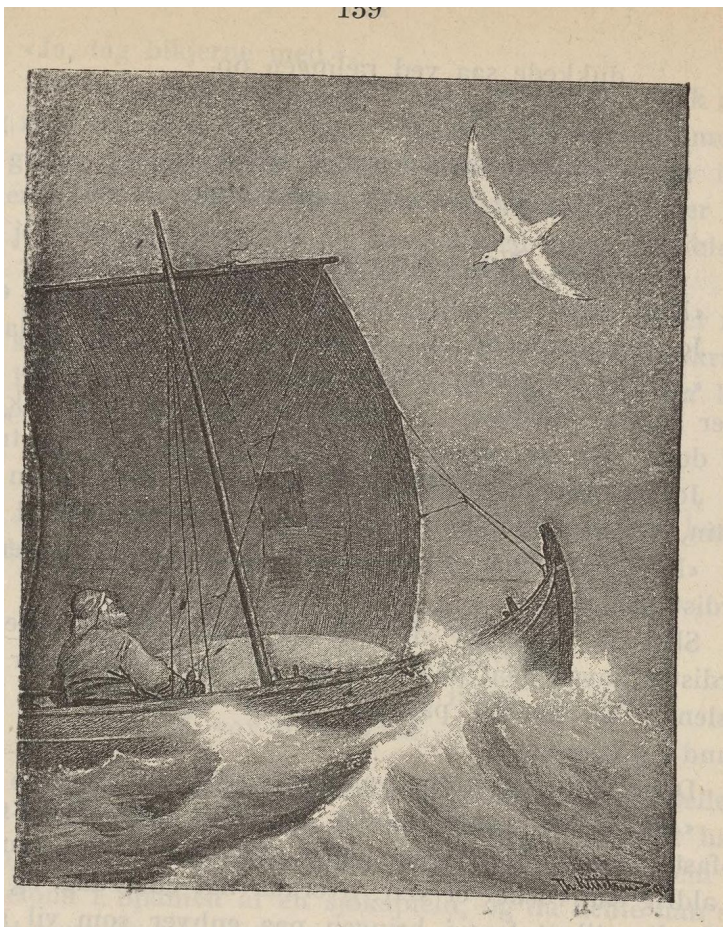
Om eftermiddagen drog vi børn til kjælkebakken. Der var mange børn før, og da de saa os, ropte de: «Der kommer barna fra Lampegaarden.» Vi skjønte godt hvad de mente; men vi spurte ligevel, hvad det var for en lampegaard de snakked om. «Jo, De har kjøbt lampe, dere.» Ja, det havde vi; men det var ingenting at se paa nu om dagen; men i kveld kunde vi gaa did alle sammen. Og saa akte vi kjælkebakke, lige til det mørkned. Og hver gang vi drog kjælkerne op over bakken, snakked vi om lampen. Saa gik tiden fortere end vi havde trod. Og da vi havde akt i bakken sidste gangen, saa la vi paa sprang hjemover alle. Hele barneflokken styrted ind i stuen paa én gang. Men ved døren braastansed vi. Lampen hang der under loftet og brændte saa klart at det rent skar i øinene. «Det er ikke under, om børnene blir rædde,» sa gjestgiverkonen; «jeg blev næsten 138
 følen, jeg gamle menesket.»

Da øinene var blit lidt vant til lyset, saa vi at stuen var halvfuld af grannefolk. «Kom nu nærmere, børn, saa dere rigtig kan se,» sa far med blid røst. «Slaa sneen af fødderne og kom hid til ovnen; her ser dere det bedst,» sa mor. Og saa skubbed vi os nærmere fremover til mor og satte os alle i rad ved siden af hende paa bænken. Vi syntes det var tryggest at sidde ved siden af mor, naar vi skulde se paa lampen. Alle granne-folkene roste den, og den ene sa det og den anden det. Gjæstgiverkonen sa at den lyste lige saa pent og jevnt som himmelens stjerner. Mor mente, at den mindste lysekronen i kirken knapt lyst bedre. Og far

bad mig tage abc-bogen og gaa bort til døren, for at prøve om en kunde læse der. Jeg gik bort, og begyndte at læse paa fadervor. Men da sa de alle: «Det kan gutten udenad.» Mor stak salmebogen i haanden paa mig, og jeg læste: «Nu rinder solen op af østerlide». Saa sa far: «Hvis nogen havde en knappenaal, saa kunde han kaste den paa gulvet; saa tænker jeg nok han fandt den igjen.» Lensmands-datteren havde en knappenaal i kjolelivet. Hun kasted den paa gulvet; men den faldt i en revne, og det var ikke raad at finde den igjen. Langt om længe gik da granne-folkene.

Men det var én som ikke ænsed lampen stort. Det var Tyrihans. Vi kaldte ham Tyrihans efter eventyret, fordi det var han som spikket tyristikkerne. Udpaa kvelden skulde han lappe støvlerne sine, og da vorte han ikke lampen mere, end at han tog en tyristikke og tændte. Vi børn saa det først. Far sad med ryggen til Tyrihans og skjæfted paa øksen sin under lampen. Vi sa ingenting, men hvisked og lo os imellem: «Lad bare far faa se det, lad bare far faa se det.» Og da far fik øie paa det, saa stilled han sig med hænderne i siden fremfor Tyrihans, og spurte om han var blit dumsynt, eller hvad der gik af ham, siden han ikke kunde se ved det samme lyset som far.

Fra den kvelden brændte vi ikke mere tyristikker i stuen.

Ikke under: ikke at undres paa.

155. Maaken.*Efter H. V. Kaalund. Med tegning af Th. Kittelsen*

Fiskeren seilte i alskens ro.
 Maaken han skreg: «Tag ind en klo?»
 Fiskeren gjesped: «Hvor du kan vaase!»
 Hold da munden, din dumme maase!»
 «Fisker, fisker! tag ind en klo —!»
 Maaken han skreg, og fiskeren lo.

«Hvem er fisker, du eller jeg?»
 «Den som er fisker, det er mig.»
 Dermed dukked han under, maasen,
 mens baaden holdt paa at gaa rundt i raasen;
 dukkede saa ved rælingen op, 140
 fløi over baaden: «Stakkars krop!»

Fiskeren sad og saa at brottet
 velted sig ind over agterskottet.

Maase: maake. — Klo kaldes en løkke paa seilet, som bruges naar seilet skal mindskes. —
 Raase: stormbyge.

156. Vagt-kompaniet paa fire.*Efter Zacharias Topelius ved udg*

«Hør, gutter! er det nogen som ved hvad en gardist er?»
 Jo, det mente de nok. Gardist var en slags soldat.
 «Ja, det er rigtigt. Men det er ikke alle slags soldater som er gardister.
 Gardister er en livvagt det, skjønner dere. Er det nogen som har set en gardist,
 skal-tro?»

Jo, gardister havde de set alle sammen; men nogen var af tin, nogen af papir,
 — 10 øre for et helt kompani.

«Nei, jeg mener ikke slige kompanier, jeg mener en gardist paa fire.»

Sligt et underligt dyr havde ingen set. Gutternes gardister havde gaat paa to
 alle sammen, med gevær paa akslen. «En gardist paa fire bruger aldrig gevær,
 bare mund og tænder.»

Dette syntes gutterne var svært rart.

«Jeg mener gaardshunder, skjønner dere, kjække og trofaste gaardshunder, som aldrig løber fra vagten, om det er aldrig saa rusket et veir, hverken nat eller dag, og som er færdige til at fare i bringen paa enhver som vil gjøre ugagn. Har dere set en saadan gardist? Slig en vagtmand er al ære værd; han kan slaas og falde som den bedste soldat. Jeg har havt et helt kompani, jeg. Er det nogen som vil høre, saa skal jeg regne dem op efter kompani-listen, efter som de kom i tjenesten.»

Jo, det vilde de alle gjerne. De havde nok læst om hunder; men slige karer, som hedte gardister og stod paa soldat-liste, det havde de ikke hørt gjeti.

«Nei, nei, — saa skal jeg regne dem op da. Kanske jeg tager bikjerne med, de smaa bikjerne, som glefser og gneldrer, og bider ogsaa stundomtil, men som er mest til moro ligevel. De kan være sinte iblandt, men trøisomme er de for det meste.»

«Ja, tag bikjerne med.»

141

«Ja vel! Men klokken er mange, saa jeg faar nok nøie mig med et par af hvert slag. Og saa faar dere lægge merke til, gutter, at jeg skryter ikke af dem, og jeg skrøner ikke heller. Det er ikke eventyr, dette; slig som jeg siger var de; jeg fortæller bare det jeg har set med mine egne øine.»

«Faar vi være med?» sa smaajenterne.

«Ja, bare vær med; her er god plads. Jeg sætter mig paa skammelen, og dere kan sidde paa gulvet rundt omkring. Nu begynder jeg, sa fotografen, han drog luken fra kikhullet.

Ræling: æsing, baadrip, skibsbord. — Akterskottet: bagskuten. — Trøisom: morsom.

157. Gardist nummer 1.

141

Han var saa navngjeten, at børnene paa den tid kunde baade regler og remser om ham:

«Bruse han var en egte spanjol,
vov-vof, vov-vof, vov-vovvedi-vof,
og han var saa svart, at ingen det tror,
vov-vof, vov-vovvedi-vof.»

Og saa kom det en lang vise med hundesprog indimellem, hvor det fortaltes om hans liv og gjerninger, lige til hans navnkundige og sørgelige ende. Han blev hentet hjem fra Barselona i Spanien af en sjøkaptein, og da hedte han saa meget

som Gitano; det betyder paa spansk en tater. Men da jeg fik ham, kaldte jeg ham Bruse; ikke fordi han lignede bukken Bruse — han var en egte puddelhund, af reneste blod — men jeg syntes det var mere kjendsligt. Svart var han som en neger, ikke et hvidt haar i den myge felden; og saa kloge pudlerne pleier at være, har jeg aldrig set hans mage. Jeg har hundred historier om hans kløgt, men jeg skal bare fortælle en eller to. Bruse var vant til at følge med klokken 2, naar jeg skulde ud og faa min middag. Han fik sin middagsmad han ogsaa; men den kostede barn 10 øre om dagen. Det var mest suppekjød. En dag sa jeg til kokken: «Lad nu Bruse faa saa meget han orker at æde; jeg skal nok betale.» Ja, Bruse fik den ene toppete tallerken efter den andre; jeg tror det var syv, og det gled ned alt sammen; men da den ottende kom, orkede han ikke mere; han la næsen paa tallerkenen, og sukkede saa dybt, som om han havde lidt den bitreste uret. Kokken vilde tage tallerkenen væk; men det maa du ikke tro hun fik lov til. Bruse glemte efter armen hendes, og den kjære velsignede tallerkenen gik han ikke fra, før jeg gik hjem.

142

Som sagt: han havde nu faat den vanen at gaa til sin middag netop klokken 2; ingen kunde bedre passe klokkeslættet; jeg kunde have stillet viseren efter ham. Det hændte, at jeg glemte tiden, naar jeg læste eller skrev. Paa slaget kom Bruse og la næsen paa knæet mit, som om han vilde sige: nu er det middagstid. Naar jeg lod som jeg ikke merked ham, gik han hen til et lidet madskab jeg havde, og skrabte med labben; blev jeg siddende lige fuldt, gik han hen til døren, og kom saa, først med den ene, saa med den andre støvlen, og la dem varlig frem for fødderne mine. «Skjønner du nu?» spurte han med sine kloge øine. Ja, nu skjønte jeg. — Bedre nattevægter kunde du ikke have fundet. To ganger vækkede han mig, fordi han hørte brandskud og klokke-klemting. En lys maimorgen, klokken 4 paa lag, vaagnede jeg ved at Bruse stod og smaagjødde. Jeg reiste mig i sengen. Bruse stod paa bagbenene og holdt en soldat fast i kappen. Soldaten skulde spørge, om obersten bodde her. Nei, han bodde ikke her. Jeg lo, og soldaten lo med. «Slip, Bruse!» — saa slap han.

Det blev en hel bog, skulde jeg fortælle om alle Bruses slagsmaal og skoierstreger; han laa i en evig krig med alle katter, og mistede i en hed strid sit ene øie nede i haven. Han stjal en kalvesteg som var saa tung at han ikke kunde løfte den i munden; han maatte drage den efter sig med tænderne ned over trappen. Juling fik han; men han mindtes saa kort. En gang det var et stort gjestebud, stjal han sig til at æde op alle kagerne, saa det var ingenting til gjesterne, da kaffen kom. Saa fik han stryk, — og saa var vi venner igjen.

Mangen lang vinteraften sad vi to alene borte i ovnskrogen. Jeg snakkede med ham, og han laa og hørte paa, med snuden paa knæet mit, mens han saa paa mig

med sine store, mørke, kloge øine. Havde jeg ikke tid, saa mored han sig med at bide i en sten, som han med stort stræv havde slæpt med sig hjem, og som nu laa og stængte veien paa dørstokken.

Saa kom slutningen paa den visen som børnene sang — den sørgelige slutningen. Det var indunder jul. Jeg reiste til et bryllup mange mil borte, og Bruse var ikke buden. Han var rent utrøstelig. Han ledte efter mig høit og lavt, og naar han saa ikke fandt mig, satte han sig til at tute paa trappen, Nu skulde en ven af mig ogsaa i brylluppet; han syntes synd i hunden og tog ham med; han tænkte ogsaa at jeg vilde blive glad ved at se ham. De reiste altsaa, og stundomtil fik Bruse sidde fremme i dumpen; men for det meste sprang han efter. Det var en reise paa en 30—40 mil, mange steder gjennem lange moer og store skoger. Saa var det en maanelys vinternat paa slig en lang furumo; Bruse sprang efter, og han som havde ham med sad og sov i slæden, med finmutkraven opover ørene; for det var knagende koldt. Skydsgutten syntes nok han hørte noget; men han brydde sig ikke mere om det. Det laater mangel gang saa underlig i skogen om natten; snart sprækker en furu, snart er det en ulv som tuter og uler. Skydsgutten kjørte paa. Da de kom til skydsskiftet, vaagned min ven. «Hvor er hunden?» spurte han straks. «Aa, det er vel vargen, ved jeg, som har været ude,» sa gutten; det var han saa vant til i skogbygderne. Min ven var rent ude af det, og vilde vende om for at lede. Men gjestgiverfolkene sa, at det nytted ikke det mindste. Og saa maatte han reise videre uden Bruse.

Nu ved jo ingen rigtig hvorledes Bruse slutted — min stakkars hund, min skøierfant, min ærlige, trofaste Bruse! Men jeg tænker nok han ikke gav sig, før han havde verget sig rigtig godt. Jeg havde set ham klare hunder som var meget større end han selv, og det maa have været en skikkelig skrubbeflok som skulde ringe ham, det er vist. Børnene graat mere end én gang, naar de kom til slutningen af Bruses vise:

Bruse han slog som en taper soldat,
vov-vovf. — — — — —
og saa blev han endda ulvenes mad.

Og saa sang de det sidste vov-vovvedi-vov i en rigtig sørgelig tone. Det var som en kunde høre Bruse sige farvel til alle sine venner og uvenner her i denne sørgelige verden. 144

Finmut, «finnmudd»: finnepels eller ulveskindspels.

158. Bikje nummer 1.

144

Han hedte Pip, og var en liden fed, sort, glathaaret en, som børnene var svært glade i; men han var styg til at æde, og til slut aad han sig ihjel ogsaa. Det var børnene som gav ham navn. Jeg ved ikke, om her er nogen som har hørt et eventyr som før var svært i vinden, men som nu er glemt. «Prinsessens hund» hedte det, og hunden hedte Pip. Pip tullede sig væk i skogen, en gang kongens børn var ude og plukket bær; saa blev det lyst paa alle kirkebakker, at den som fandt Pip skulde faa et helt kammer fuldt fra gulv til tag af epler og pærer og nøtter og kager, og alt det som godt og gildt var. Og saa gik alle børn ud og ledte, og kom ud for mangt og meget i skogen, til en liden gut og en liden jente fandt Pip hos en gammel kjærring. Men de fik ham ikke, sa hun, før de havde sat i sig syv ganger syv hundred egg, og det uden at miste den mindste bette af skallene; og der sidder de og æder og skræller den dag i dag.

Børnene hjemme hos os havde nu hørt det eventyret femti ganger; derfor skulde den vesle runde hvalpen ogsaa hede Pip. Og Pip var børnenes bedste ven, helst naar han fik noget rigtig godt. De klædte ham ud i duger og skindkraver; de bandt støvler paa labberne hans, og var rent væk af latter, naar han stabled bortover gulvet og ikke vidste sin arme raad. En anden gang fik de ham i seng; han skulde være syg og fik sukkervand i teskeer. Siden skulde han være hare, og da la de ud snarer ved stolbenene; Pip gik i snaren, hang fast, og veltet stolen. Men da syntes han de gjønte for grovt, og gjødde og bed, og fik ris; og saa blev det taarer og sukkerbeter, og saa bad han om forladelse og kyssed paa haanden; og saa var de alle sammen gode venner og vel forligte igjen.

159. Gardist nummer 2.

144

Han hedte Bismark, fordi vi fik ham under krigen mellem Tyskland og Frankrig. Det var en lurvetasse af en halvpuddel, ufjælg og ubørstet, men altid i godlag. Han havde mange fiender, saasom han kom til verden i krigstid; klegget og katter og lopper. Hele sit korte liv slo han uden pusterum med alt dette skarvepakket; snart var det han som vandt, og snart de. Han var saa urimelig flink til at knibe kleggen i farten. En gang var jeg paa en sommerreis, og Bismark var med. Han sprang efter vognen, saa tungen hang langt ud af munden paa ham; — det var stegende hedt og støvet. Da syntes jeg synd paa ham og tog ham op i vognen. Og der sad han paa bagsædet, lige saa kry som om han sad ved siden af keiseren af Tyskland. Men kleggen er lige sæl den, enten det er keisere eller

145

konger eller statsraader; den snurrede og snurrede omkring ørene hans, fløi lukt ind i næsen paa ham og bored sig ind i felden. Bismark glefste i sig den ene efter den andre; han havde ikke imod at faa lidt tillæg paa kosten, og kryere og kryere blev han for hver han fik ned. Til sidst blev han saa hidsig, at han satte fremfødderne paa vogndøren for at komme des bedre til. Det bar netop udfor, og vognen gjorde god fart. Bismark strakte sig udove, glefste i luften og røk paa hovedet. Han stupte kraake, saa det gjøv om ham, der han trilled ned over bakken.

Det er leit at tænke paa det; men denne reisen blev den sidste Bismark var med paa. Han var blit saa kry af at vinde paa kleggen, saa han tog til at fare efter fredelige sauedyr. Og saa gik det ikke bedre under en slig ulykkelig krig, end at Bismark blev skudt, stakkar, for fuldt alvor, af manden som eide sauene.

160. Bikje nummer 2.

145

Han var en liden brun lurvet hvalp, som hedte Spids, og som egentlig bare var i kost hos mig, mens jeg læste til student-eksamen. Jeg havde et gammelt piano og et farveskrin til at krydre lekserne med, og jeg vilde gjerne skildre ham af; men at faa den karen til at sidde still, det var ikke saa greit. Saa fandt jeg paa noget som ikke var saa ilde; jeg satte ham op paa pianoet, der hvor de spiller paa det. Først flyttet han fremlabberne — ding! saa bagbenene — dang! saa fremlabberne igjen — ding!

Rolfsen: Læsebog for folkeskolen. I. Skriftsprog 10

Men nu blev han skræmt, og saa stod han som en støtte, med fremlabberne i veiret; han turde ikke slippe dem ned, og jeg fik malet den lurvete kroppen som han gik og stod her i verden.

146

Saa var det en gang i november at isen laa saa blank og sterk paa nordhavnen; jeg tog mine skøiter, og da jeg havde spændt dem paa, saa jeg at Spids var med. Ja, kom du, tænkte jeg; hvorfor skulde jeg jage dig hjem igjen? Det blaaste en knagende vestenstorm; jeg spændte ud frakken, og nu gik det for fulde seil, kan dere tro, ikke tyve minutter paa en halv mil. Spids, han fulgte paa blankisen; men da skulde dere set en som kunde stupe kraake! Vinden trilled ham rundt som et nøste; snart var han paa rette siden, og snart seilte han paa ryggen med benene i veiret. Nei, tænkte jeg, du kommer aldrig hjem igjen, stakkars krok, og saa stapped jeg ham ned i den store frakkelommen min. Men det var hul i foret, og hullet blev ikke mindre da Spids kom ned; det varte ikke længe, saa gik han igjennem, lige til bunds, og laa der og dunked mod det venstre benet mit hver gang jeg løfted det. Det var den strideste skøitefærd jeg nogensinde har været

ude for. Prøv at baute mod storm med slig en klubbe i siden! Jeg trodde han skulde banket sig selv til pølsevad. Vi trængte tre timer til hjemreisen, Spids og jeg.

161. Gardist nummer 3.

146

En kveld kom jeg hjem med en liden lysebrun hvalp paa tre uger. Den var saa lubben og morsom, at børnene var øre og galne af glæde. De maded ham med melk og brød, og saa la de ham i den store dukkesengen, og der laa han og blunked og blunked, mens de stelte og kjælte for ham paa alle maader; han var saa liden, at han blev rent borte mellem dynerne; derfor kaldte de ham Tommeliten. Han kunde ikke nøie sig med seng; han skulde ogsaa have kammer; det fik han i en krog i barnekammeret, og hele stuen fik navn efter ham: Tommelitens kammer. Da Tommeliten var tre eller fire maaneder gammel, havde han et eventyr, som var saa rent framifraa, at de snakket om det i hele byen. Og det er sandt, hvert ordet jeg fortæller, — husk paa det! Det er mange aar siden nu. 147 Vi havde det skikkelig kaldt i julen. Første juledag spurte børnene: «Hvor er Tommeliten?» Jo, det var en som havde set ham lege med hundene ude paa gaden; men siden havde han ikke været at se. Vi skulde ud til middag. Da vi kom hjem, blev det spurt igjen: «Hvor er Tommeliten?» Men borte var han og blev han. Ligesaa anden- og tredjedagen. Børnene graat. Jeg skrev i avisen: god finderløn, og saa videre. Det hjalp ikke. Tommeliten var og blev væk hele juleugen. Endelig nyttaarsaften klokken 6 kom gamle graveren og spurte om det var vi som havde lyst efter en hund. «Jeg synes det gjør under kirkegulvet,» sa han. «Under kirkegulvet; det kan da ikke være raad?»

«Aa,» sa graveren, «det er ligesaa meget kirke under gulvet som over.»

«Det var var rart. Lad os gaa did.»

Jeg tog med mig en løgt, en kurv og et langt tau.

Kokkejenten fulgte med; hun var Tommelitens allerbedste ven.

Gudstjenesten var slut; kirken stod høi og mørk og ødslig i vinterkvelden. Vi lydde; der var ingenting at høre.

«Det var her,» sa graveren; «den skulde vel ikke være krøbet ind gjennom hullet der?» og saa pegte han paa en af gluggerne nedi kirkemuren, som skulde skaffe luft til de store hvelvene under kirken. Jeg kasted ytterfrakken, tog løgten og tauget og kurven og grov mig indigjennem, med løgten fremfor mig. Det var netop saa høit og bredt at et menneske kunde krybe indover paa maven.

Muren var tyk; da jeg kom et par favner ind, havde jeg et dybt hul lige under mig. Jeg lydde igjen: ikke en lyd. «Tommeliten!» ropte jeg. «Er du der, stakkars Tommeliten?» Langt under, nede i mørket, hørte jeg et sagte bjef. Han var der; jeg kjendte maalet.

Det var ikke greit at lee armene; men til slut fik jeg fæstet løgten i tauget og firte den ned i mørket. Da den kom saa pas som tre favner nedover, saa jeg fire jernstænger i kors, som jeg ikke rigtig kunde skjønne hvad var; der laa min stakkars hund. Han havde vel under legen med de andre hundene sprunget ind i gluggen, og saa var han gaat udfor der inde; det var en lykke for ham med de jernstængerne; for ellers havde han slaat sig ihjel. Men her havde han ligget i seks fulde døgn i kulden, uden mad eller drikke.

148

Nu gjaldt det at faa ham op. Det var alt andet end let; jeg bandt kurven og løgten i tauget, kurven nederst. Jeg braakte svært med at faa ham opi, stakkar; men det var faafengt. Han skjønte nok hvad jeg vilde; men det var saa rent usselt med ham, at naar han havde faat den ene labben i kurven, og jeg drog i tauget, gled han tilbage igjen. En god halv time baled jeg med dette; saa maatte jeg opgive det, og da jeg krøb baglængs ud igjen, var jeg rent svett, saa koldt det var.

Kokkejenten ventet udenfor. Hun havde gjerne givet sin halve aarsløn for at faa Tommeliten op. «Lad mig faa friste,» bad hun, halvt i latter og halvt i graat. «Ja, frist du;» og saa krøb hun ind i gluggen, med løgten og tauget, men uden kurven. Som det høver sig for en god kokke, var hun i godt hold, og det blev trangere for hende end det havde været for mig; jeg syntes ikke det var stor von at hun skulde klare det. Men sandelig kom hun ikke krybende ud igjen med Tommeliten efter sig. Hun havde gjort en løkke i enden af tauget og faat hovedet hans og den høire fremfoden ind i løkken, og saaledes havde hun kunnet hale ham op uden at strype ham.

Det blev vel glæde, da vi kom hjem med Tommeliten; børnene vilde straks stappe i ham alt muligt godt, som de havde gjemt til ham, og som han skulde have til løn for den lange faste; men det fik de ikke lov til; han maatte nøie sig med at lepe lidt varm melk, en mundfuld om gangen, til han kunde taale likere kost, saa udsultet som han var. Og det gik saa bra med dette, at han endnu samme kvelden kunde drage sig saa smaat efter viskelærs-ballen; det var den bedste legen hans.

Tommeliten var en flink og fornøielig kar, og det var to i ham til en udmerket jagthund. Det blev hans ulykke, eller kanske lykke. Et par aar efter kirkereisen blev han borte paa ny, og denne gang kunde hverken kokken eller nogen anden grave ham frem igjen.

Han var stjaalet, — stjaalet og solt, tænker jeg. En af vore venner havde set 149
Tommeliten paa en dampbaad, koblet sammen med en anden hund. Men tyven fik
vi ikke fat i, og Tommeliten heller ikke. Og mangen en gang, naar jeg siden gik
ind i kirken gennem den store døren og saa gluggen til venstre i muren, har jeg
tænkt ved mig selv: Her holdt Tommeliten jul i kirken nedenunder. —

Ja, det var nok nogen gardister til i vagt-kompaniet, men nu ser jeg paa
klokken, at vi maa slutte.» Det skjønte børnene ikke; det var jo ingen klokke i
stuen.

«Jo, det var en af de mindste som gjesped, og den klokken gaar rigtig; for det
er over sengetid.

God nat!»

Lee eller lede: røre, bevæge.

Vón: haab. — To: emne, stof.

162. Elverim.

149

Af udg

(Stevtonen.)

Den længste gutten, det er nu Glommen,
og god og diger, især i flommen;
men ellers danser han lige glad
:|: fra Aursund-sjø og til Fredrikstad. :|:

Han gaar i skogen, han gaar i skyggen,
og mangen tylvt tar han med paa ryggen;
han bærer hus, og han bærer kjøl;
:|: og Glommen det er en østerdøl. :|:

Nu vil jeg spørge, om det er nogen
som kanske ikke har hørt om Laagen?
Aa nei, det kan jeg da aldrig tro;
:|: for, kjære dere, det er jo to! :|:

Den ene bre'r sig i Mjøsens vande,
 hvor kornet gulner paa rige strande;
 den andre er ikke mindre sterk:
 :|: den løber lige ved Kongsberg verk. :|:

Men Begna ned gjennom Valdres haster,
 og Hallingelven i bugt sig kaster;
 og telejenten kan speile sig;
 :|: for hun har sjøer paa hver en lei. :|:

Og vest om fjeldet er elven liden, 150
 og hidsig løber den hele tiden;
 for brat er veien og ikke lang
 :|: fra fjeldets ryg og til fjordens fang. :|:

Hvis ikke barna er altfor «trøtte»,
 saa faar vi nord over Dovre gløtte;
 der staar en kirke af gammelt ry,
 :|: den staar ved Nidelv i Trondhjems by. :|:

Og siden seiler vi nord om Salten
 og ser paa elven som heder Alten;
 hvor Tana grænser paa langs og tvers,
 :|: ja der er grænsen for disse vers. :|:

DA HANS MARIUS KJØRTE TIL BEDSTEMOR.

150

163. Hans Marius og tandverken.

Det var bare én dag igjen til jul, og derfor svært travelt i kjøkkenet. Mor skulde have julekagerne færdige, og slige kager skal ikke bare have kruseduller og stas udenpaa; men indeni skal rosinerne sidde saa tæt, at den ene kan høre den anden pibe i bagerovnen.

Mor havde heller ingen videre hjælp; for Peter, som skulde «skrive sig» til vaaren, var bra nok med vand og ved; men ellers var han bare i veien; ja, han prøvde ogsaa en gang at stikke fingeren bort paa en rigtig fin kage; men da kneb rigtignok mor ham i øret, saa der sad en stor deigklat igjen.

For resten maatte Peter rent undre sig, slig som mor kunde snu sig, naar det var rigtig travelt. Hele huset var alt i fuld julepuds og kjøkkenet næsten færdigt. Alt sligt som skal hænge op efter væggene i et kjøkken, hang der allerede blankt og pudset. I hjørneskabet var det baade fattigmands-bakkels og syltelabber. Øltønden stod paa tre ben borte i en krog og suste saa sagte til den glade jul, og de to digre julekagerne skubbed sig ind paa hverandre i bagerovnen, saa mor maatte skille dem ad med en lang kniv.

Døren til kammerset stod paa gløtt, og nu begyndte en svare plistring der inde: «Py py, py py!» lød det i ett væk. Det var Hans Marius som vaagned, og dermed begyndte musikken: «Py py, py py!» Det var ingen vakker laut; men naar en gut skal plistre i den tid han endnu driver med det første bladet i abc'en, kan en jo ikke penere vente det.

151

«Hysj da, Hans Marius,» sa mor, «husk paa, hvordan du bar dig i nat. Se nu at komme op og faa klærne paa dig.» Der blev plistret endnu; men det var saa lavt, saa det var nok meningen, at ingen skulde høre det.

Der var en svare rumsterring kammerset rundt efter trøien og vesten og bukserne, som Hans Marius ikke kunde finde. Men da saa Peter maatte ind og hjælpe ham, hang alle klærne paa sengestolpen, kan du vide. Ja vist var det langt paa dagen; klokken var nok 10; men det er ikke sagt at Hans Marius var nogen syvsover for det. Det er nu slig i denne verden, at i den tid de første bogstaverne skal ind, skal de første tænderne ud. Hans Marius fældte tænder. Og nu havde han strævd med en øientand i otte dage. Han havde rugget paa den og spyttet blod; han havde sat rendesnare paa den og nappet til. Han havde ogsaa fæstet rendesnaren i dørklinken, for at de som uforvarende rev døren op skulde ruske tanden ud. Men hver gang nogen kom i gangen, løste han paa snaren; — det kunde jo være presten. Ja, det er neimen ikke saa greit. Enhver ved, hvordan en øientand kan være. Men nu i nat havde den begyndt at verke ogsaa, og det saa stygt, at Hans Marius skreg og stod paa hovedet i sengen; — og endda hjalp det ikke. Baade mor og far maatte op, og tanden vilde de i kast med paa øieblikket. Men da skreg og spændte Hans Marius saa gruelig, at de lod ham have den i fred. Han skreg en times tid; saa begyndte han at snøfte saa smaat, og sovned til slut.

Det er altsaa ikke vist, at Hans Marius var en syvsover

164. Hans Marius og gjetebukken.

151

Mor kom ind i kammerset. «Jeg undres om du kunde dra til bedstemor med julekagen, jeg,» sagde hun.

Hans Marius sprang høit i veiret og fór ud i kjøkkenet.

«Ja, ja, jeg skal dra!» ropte han og røk bent paa den ene julekagen.

152

«Nei, nei!» ropte mor, «vil du lade være. Du kan da skjønne jeg maa pakke den pent ind; du kan da ikke fare afsted slig. Peter, gaa efter de nye klærne til ham; siden faar du op paa loftet efter den store kurven og komme med kjælken. Kom saa og faa dig mad, Hans Marius; det har ikke slig hast.»

Peter fik kjælken og den store kurven ind i kjøkkenet, og Hans Marius byttet klær i kammeret. Der inde blev det svært til prat og overlægning mellem ham og Peter. Men enige blev de nok ikke; for da Hans Marius straks efter kom ud i kjøkkenet i fuld puds, slængte Peter efter ham i døren: «Ja, du skal nu altid være kar selv, du, men —»

Hans Marius gav sig til at staa og pille paa en trøieknapp. «Tag nu paa dig snesokkene dine,» sa mor, «og find de tykke vottene; for det blir koldt mod kvelden. Nu skal jeg binde kurven fast paa kjælken; saa tar du tauget paa nakken og drar afsted. Dagen er ikke lang, og du maa komme igjen før det blir mørkt.»

Men Hans Marius pilled paa trøieknappen og saa svært fortænkt ud.

«Hvorfor staar du slig?» sa mor; «se nu at komme dig afsted, mens kagen er varm; saa ved jeg da at den ikke fryser paa veien.»

Men han pilled. «Mor!» sa han.

«Hvad er det du vil?»

«Faar jeg lov at sette han Mads for kjælken?»

«Han Mads!» ropte mor, «jeg mener gutten er rent paa stell! Du vil da vel aldrig kjøre til bedstemor med en gjet og se ud som en tullebuk? Du kunde kjøre dig fordærvet ogsaa.»

Men Hans Marius tigged og bad, og til slut sa mor: «Ja, saa faar Peter være med ogsaa.»

«Ja, det siger jeg ogsaa,» sa Peter; «men han vil være kar alene.»

«Det blir ikke jeg som faar kjøre da, dersom Peter skal være med,» sutred Hans Marius.

«Ja, alene faar du ikke lov at kjøre med den galne gjetebukken,» sa mor.

153

Men Hans Marius tigged igjen med tyndt maal.

Til sidst sa mor: «Ja, saa faar du gaa bort paa laaven og spørge far da.»

Hans Marius rusled afsted, og Peter lusked efter; — det kunde være rart at høre hvad far sa. Hans Marius kom hoppende og plistrrende igjen. Far havde sagt ja.

Nu blev det styr og stræv med at faa kjøredoningen i orden. Hans Marius kommanderte, og Peter maatte sette alt i stand; men slem til at give knub-ord var han. Og ærgerligt var det ogsaa. Var det ikke han som nu i to vintre havde

maset med bukken og lært den op? Havde han ikke arbeidet som en hest, for at faa sælen og skjækerne og alle greierne i stand? Og nu vilde den gutungen greie sig alene! Det var dumt, at han gik ind i kammerset og satte ham paa det med bukken! For resten kunde det være det samme. Han skulde skrive sig til vaaren, og voksne folk kjørte ikke med gjetebukker.

Saa var alting i orden. Bukken med det lange hageskjeget og de lange hornene stod i skjækerne og skrapte med benene som en rigtig hest. Den havde bjelde i bringen og røde tømmer i bigslet. De lyste svært henover den graaspraglete ryggen. Fremme paa kjælken stod kurven med den deilige kagen, og bagom sad Hans Marius med tømmeren i haanden. Saa bad mor ham endda én gang at være rigtig forsiktig, og at komme hjem før kvelden, og saa bar det afsted. Hun stod og saa efter ham, til hun begyndte at fryse, og gik saa ind.

165. Bukken traver gjennom skogen.

153

Mads traved afsted, saa sneen spruted. Hans Marius sad stiv og strunk og plistred af hjertens lyst. Han havde to par hoser og Peters skaffestøvler paa benene, Nansen-hue paa hovedet, og om halsen rødt skjerf, som laa i kors over brystet med knuten paa ryggen. Folk som kom i veien gik til side og talte til ham; men han bare kjørte paa og plistred. Ja, han var rigtig slem til at plistre.

Alle smaagutter er blit slemme til at plistre, især de med Nansen-huer; for de siger, at NANSEN plistred hele veien, da han drog over den fæle Grønlands-isen, saa modig var han. Og saa mener gutterne det gaar ikke an at være modig uden at plistre.

154

Men Mads var likevel bedre til at trave end HANS MARIUS til at plistre, og det kan vel hende det bar i vei! Smaaspurven skvatt op fra veien og maatte lade spildekornet ligge. En flok med kraaker slos om et stykke ferskt de havde fundet nu i slagtetiden; de maatte lade svinehalen ligge der den laa, og fare sin vei. Skjæren var nok mere folkevand; for den kasted sig ned i sneen og hugget løs paa halen.

Nu gik det gjennom skogen, og naar det tog til at lysne i den, saa skulde bedstemors hus være der. Sneen laa tyk paa trærne, og i skogbrynet var det merker efter folk som hadde hugget sig juletræ.

166. Tandverken kommer igjen.

154

Men HANS MARIUS plistred ikke lenger. Skogen var slut, og bedstemors hus laa der borte paa høiden med blaa røg over taget og kornbaand over laavedøren. Men HANS MARIUS plistred ikke. Han stured. Til sidst trykket han den ene votten op for munden og gav sig over: «Au, au, den tanden!» Han kunde ikke holde det ud. Det verked og grov, saa han kjendte det langsmed næsen og helt op i panden. Og taarerne kom trillende af sig selv og blev hængende i det røde skjerfet. Han vred og vendte sig og dækket over ansigtet med uldvotten. En gang imellem saa han op efter bedstemors hus; men det var endda et stykke frem, og Mads tog det nu mere som han selv vilde. Stundom tripped den i vei noksaa raskt; men ret som det var, gik den lange stunderne og saa sig om, og syntes vist den var kommen langt nok. Endelig var huset der; bare op over bakken, saa var de fremme. Gutten tog i tømme, og Mads svinged ind paa gaardspladsen, hvor sneen var maaket op i lange volder bortefters. Men au, hvor det verked! Han maatte lægge hovedet helt ned paa knærne.

167. Udyret.

155

Da fik Mads øie paa noget rigtig fælt. Du store verden, hvad kunde det være! Stort og loddent var det; slang og kasted paa sig. Det maatte være et udyr! Det var vist en bjørn! Nu kommer det! Da satte Mads i et vældigt sprang. Med hageskjegget nede mellem knærne og hornene ret frem, bar det afsted, saa sneen spruted, over vei og over sti; gutten skreg, og kagen hopped i kurven; rundt vedskuret, over huggestabben, og ned paa veien igjen; afsted, afsted, ned over bakken i vild fart. Der tørned kjælken mod en grindstolpe midt i bakken. Sælen sprang, bukken stupte kraake, og Hans Marius blev liggende med ansigtet helt ind paa gjærdet; kjælken velted paa siden, laaget fløi af kurven, og julekagen trilled nedefter bakken.

Om lidt begyndte Hans Marius at røre paa sig; han reiste sig op, fandt huen sin i sneen og slog af sig. Dette var galt. Bukken var væk; der laa kjælken, der nede laa julekagen. — Men hvor i al verden var tandverken? Han kjendte ingen ting; den var rent borte! Han plistred. «Py, py, py, py!» Men hvad var nu dette? Det vilde ikke rigtig laate. Han plistred igjen; — nei! Han stak fingeren i munden; — han fik blod paa den, og der var et hul for meget! — Se saa! nu skjøjte han det; han havde slaat ud den forbistrede tanden.

I det samme kom bedstemor. Hun havde ogsaa set det stygge dyret, og hvordan det hele gik. Hun fór ned efter Hans Marius. «Slog du dig, gutten min? Den stygge gjetebukken, som kunde blive ræd for en stakkars skindfeld!»

«Var det en skindfeld?» spurte Hans Marius.

«Ja vist var det saa,» sa bedstemor; «jeg havde hængt den ud paa stangen, jeg, saa vinden rusked i den; saa faldt den ned og skræmte vettet af bukken. Men har du da slet ikke slaat dig da?» sa bedstemor, og snudde og vendte paa gutten for at være tryg.

Bukken var ikke at se; men bedstemor tog gutten og kurven og den store kagen ind med sig. Saa fik han sig lidt varmt i livet, og fortalte bedstemor om den slemme tanden, som ikke var mere.

«Du skulde vel aldrig hørt magen!» sa bedstemor.

156

Saa tog hun paa sig og fulgte gutten hjem. De mødte far paa veien; for bukken var kommen og strøg lige paa stalden. Bedstemor maatte holde juleaften sammen med Hans Marius og Peter og far og mor. Og mens de smagte paa julegrøden og sylten gik rundt, blev historien om gutten og bukken og tanden fortalt mere end én gang. Men Hans Marius gnaged saa trutt paa syltelabben, saa ingen kunde merke paa ham, at han havde mistet en tand.

168. Larven.

156

Efter et fransk digt ved udg

Han gik sin gang til skolen,
og gangen var tung og lei;
en sommerfugl i solen
flagrede let sin vei.

«Aa, var jeg dig,» sa gutten,
«og var jeg fri som du,
da fløi jeg paa minuten
fra skolehuset nu.

Men jeg, jeg er i fængsel,
som larven stakkar der:
den spinder selv sit stængsel
paa grønne bjerketrær.»

Da hvisked aamen sagte
alt fra sit grønne skjul:
«Jeg spinder det jeg kan
magte,
saa blir jeg sommerfugl.»

Lad det for ørene ringe,
hvad larven har sagt, min gut:
Du spinder paa din vinge,
du spinder dig fri til slut.

169. Renen.

156

Lappen kan hjælpe sig uden ko og uden hest; renen er god for begge. Renen giver ham melk og ost; renen drager ham over skog og fjeld om vinteren. Af renen faar han kjød og klær, feld og sko.

Ellers ligner renen hverken hesten eller koen. Den hører til hjortene og slegter paa dem. Men den er mere klumpet, og hovedet er større; bógerne staar høit, saa der blir ligesom en slags pukkel, — den er lav; men en kan godt se den.

Hest og ko, ved du nok, ser ens ud baade vinter og sommer; men renen er brungraa om sommeren og hvidgraa om vinteren; somme tider kan den være helt hvid baade sommer og vinter. Under halsen har den en haartufs. Renen har store gilde horn; hos okse er de mer end en alen lange og løber ud i mangfoldige tinder; paa en stor ren-okse kan det være en snes tinder eller flere. Renen fælder sine horn og faar nye hvert eneste aar.

158

Lappen kaldes i Norge gjerne finn, mens en finne eller finlænder kaldes kvæn.

170. Buskapen.

158

Det skal være en rigtig stor gaard, naar den fø'r halvhundred kjøer. Men det maa være en rigtig fattig lap, som ikke har mer end halvhundred rendyr. Ofte har han tusend, ja det er mange som har flere tusend. Oppe i Finmarken levde der en lap som hedte Per Banner; han havde 8000 ren, siger de. Men dette er ikke saa meget som det ser ud til. Lappen har jo hverken ager eller eng eller skoghugst. Han har ikke andet end renen; og af den maa han slagte baade tit og

jevnt. Husbondsfolk og tjenere spiser en ren om ugen; — endda skal de ikke være mange.

171. Renkalven.

158

Renkoen kaldes simle. Hun kalver ikke i fjøs. Renerne er aldrig i fjøs. De er nok husdyr; men de er aldrig i hus. Ude paa sneen kommer kalven til verden, og det er ikke varmt oppe paa fjeldene i mai maaned. Det værste er, at moren slet ikke bryr sig om ungen i førstningen. Om den sner ned eller fryser ihjel, er hun lige glad. Derfor er det stridt for lapperne den tid simlerne kalver. De maa springe fra den ene til den andre og løfte kalven op af sneen, og holde paa moren, saa de smaa kan faa noget at drikke. Og saa maa de vente til koen har lugtet til kalven sin; da er ungen berget. Dag og nat i fem seks døgn maa gjæteren fare slig, uden at faa blund paa øinene. Til slut er han rent sansesløs. Han kaster sig ned, og da kan han sove i næsten 24 timer uden at røre sig. Men saa har han kanske ogsaa berget hundred kalver for sin husbond og sig selv. Den som gjæter hos lapperne faar aldrig penger i løn, men kalver.

Mange kalver dør under opveksten. Renerne staar ikke i baas, maa du huske. De faar ikke høi baaret ind til sig om vinteren. De maa søge sig vinterkost selv. Det er renlavet. De lugter det gjennem den dybe sne og graver det op med fremfødderne.

159

Men mangel en høst er det vondt om mad, og mest for kalvene da. Det hænder jo tit om høsten, at det først sner og saa tør eller regner; naar frosten kommer, blir det is over hele marken, og det er det værste som kan hælde renen. Han kan ikke grave sig gjennem isen; han frister nok, men skader fødderne og kan ikke komme helt ned. Og faar han saa til slut fat i lavet, saa er det fuldt af is eller sand.

Hvis der er skog, saa gaar renen efter trælavet og de smaa spæde kvister. Men lavet sidder høit, og kalven kan ikke naa op. Da hugger lappen træet ned. Men trælavet er en daarlig føde. Sligt et aar med tøveir eller is er et rent uaar for lapperne. En mængde ren sulter ihjel; bare de største og sterkeste klarer sig; saa kan du vide hvordan det gaar med kalvene. I et sligt aar kan en lap miste halvdelen eller to tredjedele af dyreflokken sin.

172. Sang til juletræet.*Af Johan Krohn*

Du grønne, glitrende træ, god dag!
Velkommen, du, som vi ser saa gjerne,
med julelys og med norske flag
og høit i toppen den blanke stjerne!

Ja, den maa skinne,
for den skal minde
os om vor Gud!

Den første jul, i et fremmed land,
sin store stjerne Vorherre tændte;
den skulde vise vor jord at han
den lille Jesus til verden sendte.

I stjerneglansen
gik engledansen
om Betlehem.

Om Jesusbarnet fortalte mor
saa mangen aften vi sad her hjemme;
vi kan hans bud og hans milde ord,
vi ved at aldrig vi dem maa glemme.

160

Naar stjernen skinner,
om ham os minder
vort juletræ!

Spæd: ung, «kløkk».

173. Gjæterguttens vise.

Efter en vise paa Hardangermaal af S. A. Sexe ved udg

Aa himlen er grugget, og luften er raa,
og skogene laver af væde;
og skodden hun ligger saa tyk og saa traal,
og endda maa jeg ud og gjæte,
med mugg i min mad og med saaleløs sko, —
og sokkene er ikke bedre.

Og dagen igjennem i regn og i rusk
alene i skogen jeg trasker;
og væden hun drysser af bar og af busk,
paa kroppen hun klæerne vasker.
Og nedbøren siler saa strid under sky; —
jeg har ingen skjorte, jeg har ikke ly,
jeg ønsker jeg laa under jorden.

Men sagtens saa lysner det lidt, det er sandt,
naar skodden i lierne stiger,
naar molter jeg plukked og tytebær fandt,
og tiden saa lempelig siger.
Naar skyen hun revner, saa tørker jeg vel
og sovner paa tue og drømmer mig sæl,
og vaagner saa haardstegt i solen.

Naar barken vil løsne, jeg fletter mig lur
og flittelig blaaser og tuter;
jeg glemmer min møie og er ikke stur;
det svarer i hamrer og nuter.
Det ljomer saa gildt fra det nærmeste berg,
og langt borti aaserne svarer en dverg,
og røsten blir mindre og mindre.

Og stundom saa gaar jeg paa høieste fjeld, 161
 med hænder og fødder jeg klyver;
 og stenen jeg velter med røg og med smeld,
 saa høit op i veiret det gyver;
 og ørnen hun ud ifra fjeldvæggen skjær',
 og aldrig skal ungen faa lammekjød mer;
 for nu er den knust under skreden.

Grugget: grumset. — Laver, naar det hænger dryssende tæt. — Sige; synke, gaa tungt og smaat. — Dvergen svarer, det vil sige: dvergemaalet (ekkoet) svarer.

174. Vesle-Bamse.

161

Efter Gustaf Schröder ved udg

(Det er en svensk skog-embedsmand som fortæller.)

Jeg tog den lige ud af hiet, da den var bitte liden, og rulled den ind i en saueskinds-pels. Om kvelden fik den varm melk af hanske-fingeren min. Dette var i februar; i mai var den ude og legte sig næsten hele dagen. Indimellem laa den og suged paa labben; da vilde den have ro, og blev rigtig sint, om nogen kom den for nær. Øinene gnistred, og de unge tænderne vilde prøve sig. Men da tog jeg den bare rolig i nakke-skindet og holdt den op under øinene mine. Sinnet lyste af den. Men naar den havde set mig ind i øinene en stund, saa gav det sig. Og snart hang den tam og stille i min haand. Saa slap jeg den straks ned og kjælte for den, og saa var vi gode venner igjen.

At kjøre var det bedste den vidste. Den sad i dumpen i karjolen og holdt sig godt fast i skjermen; faldt den ned en enkelt gang, saa krabbed den sig op igjen. Da pleide den at vende hovedet og se paa mig, som om den vilde sige: Nu sidder jeg bra igjen. Bade var den ogsaa svært glad i. Naar lysten kom over den, bykste den lige i elven, og plasked og vasked sig som en vilter gut; hopped op og ned, svømte, rev op storr-græs og aad det, skvætted vand omkring sig og fór frem som et uveir. Og saa med én gang traved den hjem, saa spruten stod af den. Da var det bedst at holde sig unda; for nu rakk den mig til brystet, naar den reiste sig paa bagbenene.

Da høsten kom med regn og med sne indimellem, blev Bamse saa underlig stillfærdig af sig. Den sov længer og længer om morgenen, og en dag efter middagstid maatte jeg ned i vedskjuleet for at lede efter den. Men der var ingen Bamse. Jo; dybt nede under huggestabben var det

Rolfsen: Læsebog for folkeskolen. I. Skriftsprog.

et hul, og nede i det hullet hørte jeg den pusted. Saa skjønte jeg, hvad den vilde: den vilde ligge i hi og sove, som de andre bjørnene gjør om vinteren. Jeg laged da en passelig kasse med hul i, saa Bamse kunde krybe ind, og graved kassen ned i et hul ude paa sandbakken. Udenfor satte jeg en kubbe, og til den kubben blev bjørnen bundet. Først vilde den ikke krybe ind; men saa kom det en snestorm en nat, og næste morgen havde Bamse krøbet i hiet; og der blev den liggende og sove lige til april maaned.

162

En dag havde Bamse lusket sig ind i spiskammeret; og der havde den fundet noget deiligt tytebær-syltetøi. Den stak næsen ned i krukken og gav sig til at æde. Godt smagte det, og længer og længer ned i krukken kom den med hovedet. Til slut blev det siddende saa fast, at Bamse ikke kunde faa det op igjen. Den strævd med forlabberne og løfted paa den leie hatten, alt den orked; men det hjalp ikke. Og den brummed og brølte inde i krukken; men det hjalp ikke det heller. Jeg maatte drage saa haardt i den, at Bamse kom et godt stykke op i luften, før den slap fri. Og da var den snodig at se paa. Hele hovedet var syltet rødt, og Bamse var saa flad, at den rusled ud i gaarden og skammed sig. Der fik den et par bøtter koldt vand over sig, og saa var den lige god igjen. — En dag havde jeg snekkere inde paa kontoret; da gik Bamse ind og bød sig til at hjælpe med arbeidet. Da jeg kom der ind, sad den ene snekkeren skrævs over en bordstabel og høvled, og bent overfor ham sad Vesle-Bamse og holdt i høvlen med begge forlabberne sine; og jamen høvled den saa trutt og traat, som den havde sin gode dagløn for det. Da saa den andre snekkeren vilde se at komme til, blev Bamse sint og vilde rive ned hele bordstabilen; men det fik den ikke lov til.

En anden gang var den borte i bryggerhuset og saa paa mens bagerkonen kogte kaffe. Da fik den lyst til at løfte paa kjelen, og saa gik det ikke bedre, end at den fik tuten mod sig og den kogende kaffeen over bringen og maven. Saa sad den da en stund og hylte og bar sig borte i en krog. Men med én gang sprang den bort til peisen igjen, løfted paa labben sin og slog kaffekjelen flad med et eneste slag; saa satte den paa dør. — Men alt som den blev større, var det ikke frit for at folk blev ræd den, og jeg skjønte nok at jeg ikke kunde have den længe.

163

En dag var den saa uvøren at den velted et barn overende. Den gjorde ikke barnet noget, og nente ikke noget vondt med det; men en kunde aldrig vide. Et par dage efter skulde jeg til skogs paa en længere færd. Saa sa jeg til min gamle skytter, at han fik sende Bamse en kule. Jeg tog farvel med den og gav den et traust fangtag.

175. Mor.

163

Kunde bare jeg dig lønne,
 nu da jeg er blevet stor!
 At jeg vil, det kan du skønne;
 men jeg kan ei, kjære mor.

Alle gode ting du gav mig,
 melk af egen barm du bød;
 alt det onde tog du fra mig;
 sult og sott og tørst og nød.

De som gaarder fik og grunde,
 de som har sin kiste fuld,
 ja, de rige sagtens kunde
 bringe silketøi og guld.

Men i hele søskend-ringen
 — aa, jeg ved det altfor godt —
 i vor barnering er ingen
 som har gods og rigdom faat.

Det som jeg i hus kan bære:
 skogens honning, tuens bær,
 og de vilde fuglers fjære,
 aa, det altfor lidet er.

Milde Jesus, vil du klare
 gjælden, du min rige bror?
 Vil du verne og bevare,
 lønne og velsigne mor?

176. Kongen hilser.

163

Af udg

Kongen var i byen. Klokken 12 vidste vi han skulde kjøre gennem den gaden hvor farmor bodde. Og farmor havde sagt, at da kunde alle vi børn gjerne faa lov at komme bort til hende. Og det gjorde vi. Men hun sa ogsaa, at det var ikke

venteligt, at kongen vilde se til den siden hvor hun var; for paa den andre siden af gaden var det fuldt i alle vinduerne af de fineste damer, som sad med blomster i hænderne; «og jeg kan ikke kaste blomster paa kongen,» sa farmor, «slig som jeg skjælver paa haanden.»

Der var to gamle træer udenfor farmors hus. De er nu hugget ned, og farmor hviler i graven. Men alle vi børnebørn husker godt, hvorledes de gamle træer ristede paa hovedet, naar det blaaste, og hvorledes farmor banked paa ruden og vinked paa os, naar vi gik forbi og frøs.

Men hun banked ikke paa kongen, da han kom kjørende mellem de to gamle træer, kan du vide. Ligevel vendte han sig mod farmors lille lave hus. Farmor stod og støtted de skjælvende hænderne paa vindusposten, og neied dybt, saa dybt som de gjorde i hendes tid. Vi børn var saa visse paa at kongen ikke vilde se til den kanten, at vi havde klatret op paa stolene rundt omkring hende. Men kongen sad med hatten i haanden hele tiden, mens han kørte mellem de gamle træerne, og han bukked for farmor, næsten lige saa dybt som hun neied. Og han bare saa paa hende, og merked slet ikke at det regnte blomster ned paa ham fra de andre damerne. Men da han var forbi, stormed alle vi børn ned fra stolene og klynged os til farmor. Farmor stod med taarer i øinene og sa: «Jeg skjønner det ikke.» Men da gik far frem i stuen og la armene om hendes hals: «Jo, jeg skjønner det,» sa far. «Først hilste kongen paa dig fordi du var gammel, og for alderdommen skal selve kongen kjøre med bart hoved. Saa hilste han paa dig fordi han kunde se hvor god og kjærlig du er. Da han saa alle disse børnene staa omkring dig, saa har han tænkt: Disse smaa vil aldrig glemme den gamle kone med det hvide haaret og det gode ansigtet. De vil aldrig glemme det lave huset hvor hun bor, eller byen hvor huset staar, eller landet hvor byen ligger. Derfor hilste kongen.»

164

Traust: fast, stø, solid.

177. Skogen her hjemme.

164

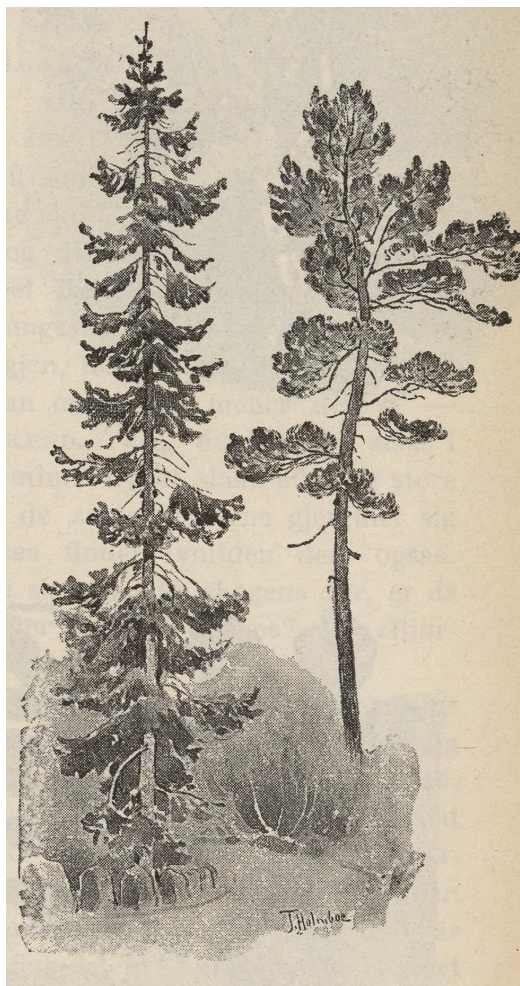
Da børnene kom ind i skolestuen om morgenen, sad den gamle skolemesteren og tørked svetten af panden.

«Sæt dere nu stille ned, unger,» sa han; «jeg vil spørge dere om noget.» Saa blev de nysgjerrige og stille, alle ungerne. «Hvad er det vi skal have i dag?» sa skolemesteren. «Pyt,» sa ungerne sagte til hverandre, «er det ikke andet han vil spørge om.» — «Vi har læsning,» sa de høit, «Nei,» sa skolemesteren. — «Jo.» — «Nei, vi skal have eksamen, skal vi. Nu vil jeg høre dere om skogen.» — «Vi har ikke nogen lekse om skogen.» — «Trænger dere nogen lekse om skogen, dere

som gaar der hver eneste dag? Kanske dere ingenting ved? Kanske du ikke ved, hvad en skog er for noget, du Ola Flaten!» — «Det er træer,» sa Ola. «Er prestegaards-haven en skog da?» — «Nei.» — «Hvorfor ikke?» — «Der er ikke nok.» — «Nei, det er sandt, der er ikke nok træer. Det maa være mange træer i en skog, mange tusend træer maa det være. Har vi mange slige skoger her i Norge?» — «Ja,» sa Ola. «Ved du hvor de største skogene er?» — «Nei.» — «Hvad mener du, Johan?» — «De er østerpaa.» sa Johan. «De er paa Østlandet, ja; paa Østlandet har vi rigtig store skoger. Og hvad er det for træer en ser tiest i de norske skogene?» —

«Det er gran og furu.» —

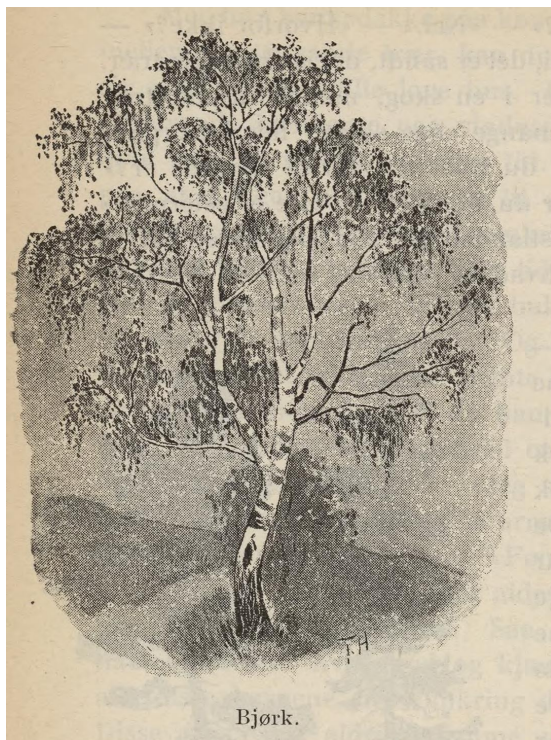
«Det er sandt. Storskogene er gran og furu; men indimellem har vi asp og bjerk og rogn. Vi ser det nok bedst nu om vaaren. De hvide bjerkelæggene staar og lyser mellem de mørke granerne, og aspebladene skjælver for den mindste gust. Og vi har andre træer ogsaa i Norge. Vi har ek og or og alm og ask og lind og pil og vier, og hasselbuskene, som giver os nøtter, og vi har lidt bøk ogsaa. Men vi har ingen steds saa mange af disse træer, at de blir til større skoger. Naar vi snakker om skog i Norge, saa tænker vi helst paa gran og furu og bjerk. Hvad kalder vi gran og furu, Johan?» — «Bartræer.» — «Og alle de andre kalder vi løvtræer.

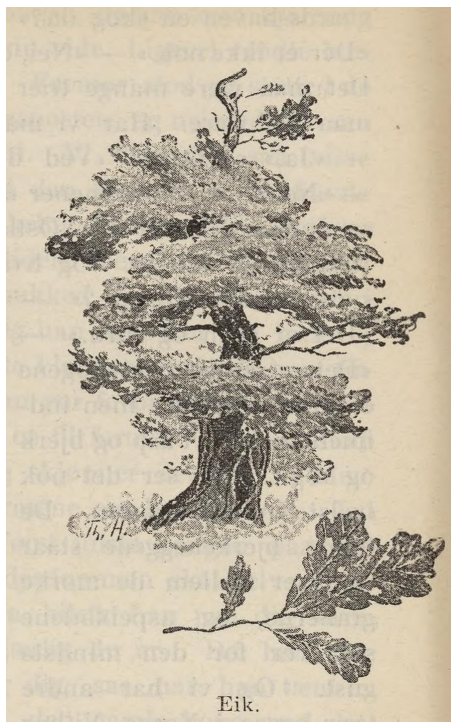
Gran og furu.

Det er vakkert i de norske skogene, og en gammel mand kan ligesom blive ung
 igjen af al den friske krydrede barduften. Derfor er det jeg gaar der saa tit. Derfor 167
 er det jeg har været der i morges, langt, langt inde i skogen.

166

Bjørk.

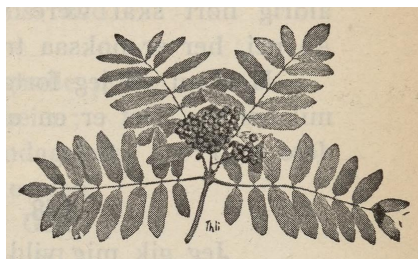

Eik.

Selje.

Men hvorledes er det nu? Kan en stakkars gammel krok som jeg færdes trygt der inde i skogen? Aa ja, det kan han. Nu har jeg gaat der i snart halvhundred aar, og aldrig er det hændt mig nogen ulykke. Men kanske er det ikke saa godt for smaabarn, du Jens Braaten?»

Rogn.

Jens Braaten blev rød. «En kan gaa vild,» sa han. «Du skal ikke blive rød for det, Jens! Det er større karer end du som har gaat sig vild i de norske skogene. Naar en er liden og ukjendt, er det nu slet ikke saa greit. Det ene bartræet ligner det andre, og der er store stener og vindfald mangesteds og tungt ulænde. Det var godt, at vi fandt dig igjen, den gangen du ved. Er det ellers noget vondt som kan møde en, mener dere?» — «Lynilden,» sa Sigrid Ligrænd. «Ja, du blev jo

slaat i svime en gang, du Sigrid min. Lynet slaar efter de store træerne, ser du, og naar de smaa jenterne gjemmer sig under de store træerne, saa finder lynilden dem ogsaa. Men de som bor i vildeste skogen, alle skogens dyr, er de slemme eller er de snilde her hjemme hos os?» — «Bjørnen er lei,» sa Halvor Oppegaard.

«Ja, jeg ved nok du var ilde ude for bjørnen ifjor sommer, Halvor! Men du kom jo hoppende over gjærdet og lige ned paa ryggen af ham, saa er det ikke at undres paa, at bjørnen blev grættet og bar dig bort i myren og dukked dig. Men ellers saa er ikke bjørnen værst. Da er graabeinen meget værre. Havde du raaket ud for en sulten graabeinflok en vinterdag, saa var det ikke vist, at du var kommen saa fed og god hjem igjen. Skrubben er et stygt dyr; men nu har vi jo været fri for den i mange aar, og jeg ved ikke af, at den har bidt ihjel noget menneske, den tid den var her heller; men i andre land har den gjort det. Borte i Sverige var det en ulv for en seksti aar siden; det ubestet tog og dræbte og aad det ene barnet efter det andre.

Og de andre dyrene tror jeg ikke er noget at være ræd for. Elgen har store horn; men den mener ikke noget vondt med dem som tiest. Gaupen, det stygge bestet, kan nok bruge klørne sine en sjelden gang; men den vil da helst komme sig unda, naar den kan. Og haren har jeg aldrig hørt skal være videre slem til at slaa folk ihjel. Aa nei, her er noksaa trygt i de store skogene hos os.

Men nu vil jeg fortælle om en skog, mange hundred mil herfra. Det er en underlig skog, og utryg med, kan dere tro.»¹

168

178. Vild i skogen.

168

Efter Onkel Adam ved udg

Jeg gik mig vild, og jeg fandt ei frem;
af elven drak jeg, og bær jeg gnaged;
ved fururoden der var mit hjem,
den myge mosen til seng jeg laged.
I drømme havde jeg englesyn;
men ulven tassed i skogens bryn.

Og far min leder saa trutt og traat,
 og bygdefolket kan ei mig finde;
 og nylig sad jeg saa trygt og godt
 paa mormors fang med min pegepinde.
 Du morgensol mellem skogens trær,
 aa sig dem hjemme, hvor Tulla er.

Du væne fugl, du som er saa let,
 flyv hjem til pladsen, du skogens due.
 Jeg, stakkars liden, jeg er saa træt
 og ligger mygt paa den bløde tue.
 Du ekorn-unge, som er saa snar,
 lad se du springer med bud til far.

Hvor kan de greie sig hjemme nu?
 Hvem gir vel bukken lidt salt paa hellen?
 Og hvem skal kjæle for kalv og ku
 og stænge hønsene ind om kvelden?
 Hvem læser bordbøn for far og mor?
 Han kan jo ingenting, veslebror.

Men hvad var det? — Aa, det var saa pent! — 169
 Det er jo klokken, som sammen ringer!
 Det er jo søndag, — jeg glemte rent!
 Nu tror jeg nok at igjen jeg springer.
 Aa ring, saa længe og sterkt I kan,
 saa jeg kan finde til skogens rand.

Han stod paa stolen, den gamle prest,
 og bad for barnet i vilde heien;
 men barnet stævned til søndagsfest,
 i hverdags-kjolen, paa kirkeveien.
 Nu kan hun takke og love Gud,
 som ringte hende af skogen ud.

¹ Se nummer 179.

179. En underlig skog.

Efter Hartwig ved udg

Jeg har fortalt dere om de længste elvene i verden. Den længste elv i Europa er Volga; den længste i Asien er Jangtsekiang; den længste i Afrika er Nilen, og den længste i Amerika er Mississippi i Nord-Amerika. Men den elven som har mest vand er Amasonfloden i Syd-Amerika. Den ligner et hav, naar den velter sig ud i Atlanterhavet. De fleste elvene hos os er at regne for bækker mod Amasonfloden. Og paa begge sider af denne floden vokser det træer som er saa store at vi næsten ikke kan tænke os det. En rigtig stor furu, et mastetræ, kan være omtrent en alen tvert igjennem nede ved roden. Men kjæmpetræerne nede ved Amasonfloden kan være fire meter i tvermaal.

Alting er stort der nede. Træerne er store, elven er stor, flommen er stor. Det regner slig, at elven vokser mer end tredive meter, og flommer udover til alle sider og river de største træer op med rod og tager dem med sig. Det blaaser som om det var midt ude paa havet. Og saa lyner det uafsladelig, og regnet strømmer ned; himmelen er bare ild og vand.

Slig er et uveir ved Amasonfloden. Hos os ser vi ingen blomster paa træerne i skogen. Men der nede har mange træer store frugtblomster mellem bladene. Trærnes kroner er gule, hvide og røde. Opefter træerne gaar slyngplanterne og hænger som blomsterkranser fra gren til gren. Vakre fugler med skinnende farver flyver omkring mellem træerne; aperne hænger paa grenene efter halen og svinger sig fra sted til sted. Men saa er der ogsaa rovdyr, og det af de styggeste som findes, baade paa land og i vand. I elven svømmer alligatoren, og ved elvebredden lurar jaguaren. Jaguaren hører til kattene, ligesom gaupen; men den er meget større. Jaguaren æder baade mennesker og dyr. Den kan nok løbe sin vei, naar den er ræd for at blive skudt. Men den kan ogsaa springe lige paa, og den er næsten ligesaa stor og sterk som tigeren i Indien. Det er et fælt dyr, og manganen er revet i stykker af den. Ulv og gaupe og bjørn er ingenting mod jaguaren.

170

Jeg tror nok jeg holder paa de norske skogene. Det er vakrere der nede ved den store elven; men uro og fare er det bestandig mellem de store kjæmpetræerne. Under gran og bjerk og furu er det fred og stilhed.

180. God nat.

170

Af H. Wergeland

God nat! God nat!
Kryb under dit dækken,
med nelliker stukket, med roser besat,
med sølvhvide blade fra bringebærhækken!
I morgen igjen, hvis Gud saa vil,
vækkes du op af fuglenes spil.

181. Aftensang.

170

Af Petter Dass

Den lyse dag gaar under;
o Gud, vær du vort ljus!
til aften det nu stunder;
o Gud, bliv i mit hus!
Som solen under lide
i skjul er gangen hen,
saa lad, o Gud, fremskride
din naades sol igjen!

Vort øie vi nu lukker;
Gud give fred og ro!
Vi vores lys nu slukker;
Gud signe hus og bo!

Vort liv, vort gods og evne,
og venner, hver for sig, —
hvad mere vi kan nævne,
befalet være dig!

Sæt skanse, mur og gjærde
trindt om mit leie bygt!
Mig intet ondt forfærde,
lad alting være trygt!
Lad mørkets magter vige,
og jag dem, du, paa flugt,
saa frygt og lys tillige
maa begge være slukt!

FJERDE AFDELING.

182. Tillid.

171

Af Claus Frimann

Mit øie, Fader! ser til dig;
dit øie se igjen til mig!
Du føder med dit ord min sjæl,
giv da mit legem og sin del!

Om det som jeg skal kalde mit,
mod det som andre fik, blev lidt,
tag du velsignelsen ei bort,
saa skal det lille vorde stort.

Din milde haand, som alting kan,
som deler ud af land og vand,
o, til os alle ræk den ud!
Velsign dit folk, velsign os, Gud!

183. Brevduen.

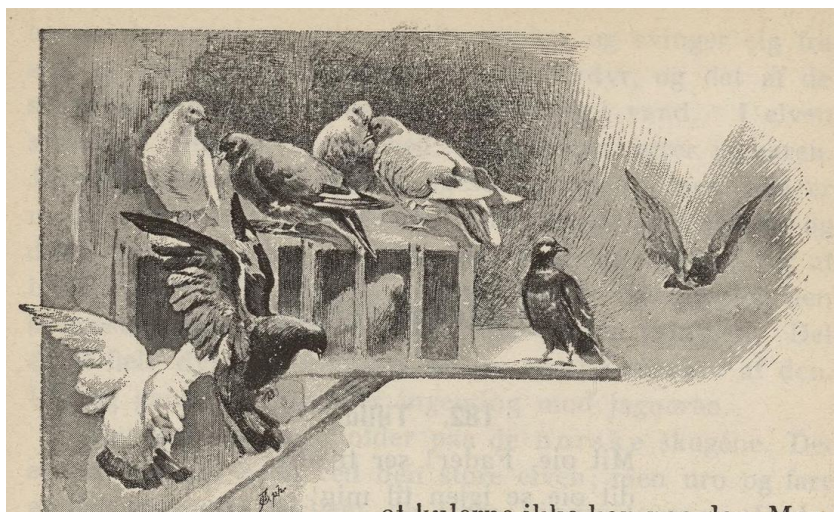
171

I gamle dage kom brevene langsomt frem. Postbaaden strævde indover fjordene med dem i alslags veir, og postkjærren bar dem over dal og fjeld. Det gjør de jo endnu; men somme steder har vi da jernveier, og flere faar vi. Og rundt hele Norges store kyst gaar det nu en mængde dampskibe, som har breve med. Men ved du, hvem som kan være fortere end baade dampskib og jernbane? Det kan brevduen.

Skal et brev gaa fra Kristiania til Trondhjem med jernbane, saa er det mindst atten timer underveis. En flink brevdue vil kunne gjøre det paa fire—fem.

Vi har ingen brevduepost hos os. Men naar det er krig i et land, saa bruger de brevduer. Duen flyver saa høit, at kulerne ikke kan naa den. Men kunde det ikke hælde noget galt paa veien ligevel? Jo, det kan det. Ikke alle brevduer kommer frem. Det kan gaa galt med duen, ligesom det gaar galt med jernbanen og dampskibene. Jernbanevognene, ved du, kan støde sammen med andre jernbanevogner, og i fremmede land hænder det, at røvere kommer og skyder den som styrer jernbanetoget, og tager alle brevene. Dampskibene kan raake ud for storm og snefok og ikke finde den rette veien, og løbe paa grund og blive knust, eller gaa under paa det store hav.

172

Brevduen klarer sig ikke i snetykke, den heller; for brevduen maa se, lige saa vel som losen om bord paa dampskibet; derfor er det mange brevduer som aldrig kommer hjem. Og brevduen kan ogsaa møde røvere paa veien; for der er røvere i luften med. Dem kalder vi rovfugler. — Borte i Kina bruger de brevduer. Men der har de fundet paa noget som skal skræmme røverne. De lager en pibe af tynde rør. Saa snart det strømmer luft i den piben, saa skriger den. Denne piben binder de fast paa brevduen, og naar nu rovfuglen kommer, og duen jager afsted i susende fart, da skriger piben slig at røveren blir ræd.

Ikke alle duer kan være brevduer. De maa læres op til det. Lad os tænke os, at vi vilde faa i stand en brevduepost mellem Kristiania og Trondhjem; saa maatte

vi have brevduer i begge byerne. For brevduen vil bare flyve hjem. Den flinke brevdue flyver straks hjem. 173

De duer som bodde i Kristiania vilde ikke af sig selv reise til Trondhjem; de maatte kjøre did i en jernbanevogn. Og saa snart man da slap dem, saa vilde de flyve hjem til Kristiania. Men hvorledes blir de nu lært op til at finde rigtig frem? Se paa kartet, hvor veien gaar mellem Kristiania og Trondhjem. Du kan enten reise fra Kristiania til Eidsvold, og saa over Mjøsen til Lillehammer, derfra gjennem Gudbrandsdalen, over Dovrefjeld og videre nordefter. Eller du kan reise forbi Eidsvold langs Mjøsen med jernbanen til Hamar, og saa gjennem Østerdalen. Vi kan vælge den første vei. Hvorledes skulde en bære sig ad i Kristiania med at lære op en due til at kjende denne veien? Lad os tænke os, at duen bodde paa posthuset i Kristiania, tæt ved Vor Frelzers kirke. Lad os tænke os, at duen havde en lærer som skulde lære den veien fra posthuset i Kristiania til posthuset i Trondhjem. Først vilde læreren tage duen med sig ind i en jernbanevogn og kjøre opefter paa jernbanen et stykke; bare en mils vei eller saa. Saa vilde han gaa ud af vognen og slippe duen. I det samme duen blir sluppet, stiger den høit til veirs og ser sig om. Den vil hjem, hjem til posthuset i Kristiania. Og der oppe i luften ser den, hvor byen ligger, og flyver bent paa, og naar den kommer nærmere, kjender den Vor Frelzers kirke-taarn, og slaar saa lige ned i dueslaget sit. Og siden tager læreren duen med sig længer og længer nordefter. Og duen faar se Vormen-elven og Mjøsen og Lillehammer og Laagen-elven og Gudbrandsdalen og Snehætta paa Dovre og alle de andre fjeldene nordover til Trondhjem. Og duen mindes det, meget bedre end en skolegut mindes kartet. Den kan ikke navnene; men den ved hvor det ligger alt sammen.

Naar den saa har lært hele veien, kan den flyve bent fra Trondhjem til Kristiania. Duen farer altid den beneste vei. Du ved, at naar du staar paa toppen af et høit fjeld, saa kan du se mange mil udover. Sjømanden som kommer fra havet kan se de høie norske fjeldene mange mil før han kommer til dem, og styre efter dem. Akkurat slig er det med duen. Oppe fra luften ser den mange mil fremover. Langt langt borte ser den Snehætta, Mjøsen og Kristianiafjorden, og flyver saa benveien. Her i Norge har vi ikke brugt brevduer for alvor endnu. Franskmændene brugte dem i 1870, da de havde krig med tyskerne; da var det hundreder af franske duer som fløi med brev. Disse brevene var saa ørende smaa, og papiret saa tyndt og let, saa en eneste due kunde bære en svær mængde. 174

184. De fire fuglunger.

174

Efter Gellerstedt

Fire fugleunger
fra redet faldt ned,
jeg saa hvor de flaksed,
jeg saa hvor de stred.

I vinden de tumled,
i bygen fik de bad,
og hjælpeløs de dalte
som fire visne blad.

I dage tre det blaaste,
og ingen stund var fri.
Jeg tænkte: Nu er det
med ungerne forbi.

Da saa jeg de fire
i rad paa samme gren;
den slængte som en huske,
naar stormen rev og hven.

Og alt imens de sad der,
saa slos de saa smaat;
for alle vilde inderst; —
jeg mindes det godt.

Og far og mor de fløi der,
og nøden var ei stor;
naar ei Vorherre vil det,
ei falder en spurv til jord.

**185. Hvorledes det gik til, at Anders husmand fik pibe med
sølvbeslag.**

174

Efter B. Auerbach ved udg

Anders husmand var oppe og pløide hos herremanden.

Han var netop kommet hjem fra ageren. Det var middagstid og godt og varmt. Anders gav hestene fôr og sæled dem af; for enhver som vil vide det, ved godt, at dyret ikke kan komme rigtig til ro, saa længe det har sælen paa. Men det er mange som ikke vil vide det, og saa slipper de at sæle af og paa. Anders husmand vilde vide det, og sæled dem af. Og det kan nok være, at middagsmaden smagte ham endda bedre da inde i kjøkkenet hos herremanden. Efterpaa skulde han have sig en pibe tobak ude paa hellen udenfor stalddøren. Og en pibe tobak efter middagen var noget af det bedste Anders kunde faa. Han la pibehodet fra sig i det lille staldvinduet, rensked røret med et friskt halmstraa og slog oljen ud. Men da han saa skulde tage pibehodet, saa kom det uforvarende til at trille ind i stalden. Anders letted paa sig og vilde gaa ind efter det. Da fik han se gennem gluggen, at hestene havde lagt sig ned, og det vidste han at de vel trængte til. Han vidste ogsaa, at de vilde springe op, saa snart de saa ham. Saa satte han sig rolig ned paa staldhellen og kaldrøgte paa piberøret.

175

Men herremanden havde staat oppe paa herregaarden og set det alt sammen. Nu kom han ud paa tunet. «Naa, Anders! skal du kaldrøge i dag?» sa herremanden. «Hodet er rendt fra mig,» sa Anders. «Det var leit,» sa herremanden. «Det er trillet ind i stalden, og nu synes jeg ikke det er rimeligt at vække gampene bare for det der. Det faar være, til vi skal paa ageren igjen.» Da tog herremanden den store piben ud af munden, den med sølvbeslaget; saa langed han den over til Anders. «Se der,» sa han, «du faar tage denne saa længe, saa slipper du at kaldrøge.» — «Jeg skal da ikke røge af piben til husbond?» sa Anders. «Nei, det skal du ikke,» sa herremanden; «for det er meningen, at det skal være din.»

186. Papiret.

175

Hvad er papir? Hvor kommer det fra? fra aller først af.

Det kommer fra jorden. Kommer dette rene, hvide papiret, som ligger paa pulten, fra den sorte jord? Ja, det gjør. Men det er sked meget, meget, før det kom til at se saaledes ud. Det har vandret en lang vei, før det kom hid.

Det er mange ting som har været i jorden, endda en ikke kan se det paa dem. Huset som jeg sidder i, har været furutrær borte i skogen; frakken som jeg har paa mig, har en gang været bomuld over i Amerika; brødsdiverne som dere har med til skolemad, har en gang været korn og vokset paa ageren, og det har grøden ogsaa, som dere faar til kvelds. Men at dette papiret ogsaa har vokset paa marken, og at det ogsaa har været grød, det synes dere vel er rart; det er næsten

176

som en gaade. I gamle, gamle dage var det greit nok. Ordet papir kommer af et ord som heder papyrus, og det er en plante som vokste i Afrika, ved Nilfloden. Alle vekster er større der nede i de varme lande. Du maa ikke tænke at papyrusplanten lignede det storr-græsset som vokser ved tjern og myrer hos os. Den var næsten seks meter lang. Og det var basten af dette store svære myrgræsset nede i Afrika som blev til papir. Siden brugte de bomuld og linned, og linned faar en af lin, ved du, og lin vokser i jorden, og bomuld kommer fra bomuldsplanten. Nu bruger en filler af bomulds-klær og lerred. Disse filler blir skaaret i smaa stykker og rensket og kogt og malet. Saa blir det en slags velling eller grød. Og af den grøden kommer der papir; det er virkelig sandt.

En kan ogsaa bruge træ. Træet slipes paa en slipesten, som det øses vand paa, og saa blir det ogsaa en slags tynd velling. Et sligt bruk, hvor træet slipes, kaldes et træsliperi. Vi har mange træsliperier i Norge, og flere faar vi. Vi har vand nok, og vi har ved. Dere ser at det kommer mangesteds fra, det som skal blive til papir. Det kom en gang fra det store kjæmpe-græsset nede i Afrika. Nu kan det komme fra granen i Norges skoger; og borte i Asien skriver de endnu somme steder paa bladene af palmetræet. Det kommer fra tusender af mennesker; de gamle klær blir filler, fillerne blir grød, grøden blir papir. Og saa sendes det rene papir ud i verden. Og tusender af mennesker skriver breve paa dette papiret, og mange skriver bøger.

Papiret blir igjen til klær paa en maade, klær hvori mennesket gjemmer og bevarer sine ord og sine tanker.

187. Nu er det kveld i skogen.

176

Efter Gellerstedt ved udg

Nu er det kveld i skogen
og skumring og sne;
det vevre ekorn drømmer
om nøtter i sit træ.

Og granen bysser sagte
en trost paa sin arm,
og inde i vidjen
holder meisen sig varm.

Herr dompap kan ei skinne
alt med sin røde vest;
han gjemmer hodet inde
i vingerne som bedst.

Men i den morkne eken 177
sidder en gjertrudsfugl;
hun grunder nok paa vaaren
her i sit vinterskjul.

Og uglerne de buldrer
og rynker øienbryn;
men reven tasser tankefuld
paa stien ind til by'n.

Vever: livlig, letvint. — Vidje: vier.

188. «Fattig-Per Eriksen».

177

«Oskar og Emil,» ropte min far med sin vældige stemme ud igjennem vinduet, «gaa op paa taget og hjælp Fattig-Per Eriksen ned. Nu sidder han der oppe og piber igjen og ved hverken op eller ned.»

Det var ikke vanskeligt at spasere op paa taget paa den gamle prestegaarden; for det var torvtag, og det vokste høit græs der oppe; ja, der var bjerkebusker til og med, og paa staldtaget stod det en bjerk som var to meter høi. Jeg var ikke sen med at komme opefter stigen; og der sad Fattig-Per Eriksen og peb og skreg, det var vist og sandt.

Fattig-Per Eriksen var en vild andunge og havde havt fire søskend. Det var en mand som havde fanget dem levende og havde klipt vingerne af dem, og saa havde far kjøbt dem. Men de fire andre var draget sin vei. Først havde de gaat med de tamme ænder alle sammen, og den gamle andemor havde taget sig af dem, og de havde det rigtig godt, lod det til. Det var ikke nogen som skulde se paa dem, at de ikke var rigtig tamme. Men saa la vi merke til, at hver eneste dag, flere ganger om dagen, gik de alle sammen ud af flokken og vagged bortover til bakken bag husene. Her kunde de se en gløtt af sjøen, og her gav de sig alle fem til at flakse, alt det de orked; de vilde øve sig i at flyve, stakkar. Men de rakk ikke stort i førstningen; de stod paa tærne og slog med de skaarne vingerne og hopped lidt op. Men vingerne vokste, og hoppene blev høiere, og til slut fløi de paa en

maade. En vakker dag rakk de saa langt et stykke som ned paa jordet; der dumped de ned, og saa maatte de spasere hjem igjen. Dagen efter kom den ene saa langt som op paa taget

Rolfsen: Læsebog for folkeskolen. I Skriftsprog.

af vedskjulet, og de andre ned i haven; den som sad paa taget, maatte jeg bære ned. Men op paa taget vilde de; de trodde nok at veien til sjøen gik over taget paa vedskjulet. Og jeg blev noksaa flink til at gaa paa andejagt der oppe og bære ænder nedefter stigen.

178

Saa. en dag blev to af dem rent væk, og den tredje faldt ned i den dybe brønden ude paa jordet. Det var ikke greit at faa den op igjen; for den vilde aldrig blive siddende i bøtten, naar vi drog den op. — Et par dage efter blev det igjen borte to, og nu var det bare én igjen, og den var tung i sind og gik og peb efter kameraterne og vilde ikke være sammen med de tamme mere. Saa sa vor gamle husjomfru en dag: «Den gaar igjen der alene som Fattig-Per Eriksen.» Og deraf fik den navnet.

Men flyve holdt den paa med hver eneste dag, og flere ganger om dagen ogsaa. Det gik smaat.

Gamle klokkeren var oppe hos os en dag og saa den gaa der og hoppe og flakse med vingerne; gamle klokkeren la fingeren paa næsen og sa: «Ved stadig øvelse blir man mester.»

Men det varte længe, før Per Eriksen blev mester. Og hvor mange ganger jeg hentet ham ned fra taget eller andre høie steder, hvor han ikke turde slippe sig, det ved jeg ikke.

Saa traf det sig en dag, at jeg jaged hele andeflokken ud i dammen, og det saa fort at nogen tog til vingerne. Blandt dem var Per Eriksen, og da maa den have skjønt, at vingerne bar; for den slog ikke ned i dammen, som de andre, men svang sig over den og fór til veirs over taget og saa nedover mod sjøen. Skjævt fløi den; men væk blev den; og det var rent underligt efter Fattig-Per Eriksen.

Et par dage efter var vi alle nede ved sjøen. Som vi sad der og drak kaffe, fik vi høre noget som peb og klaged sig: «Pi-øp-pi-øp»; — aa jo, vi kjendte nok røsten; det var Fattig-Per Eriksen. Frem af storgræsset kom den svømmende, og var rigtig glad ved at træffe gamle venner og faa hvetebrød.

Og det var sidste gangen vi saa Fattig-Per Eriksen.

Tasse: labbe, rusle. — «Fattig-Per Eriksen»: sidstemand i en leg.

189. Ved fremmede grinder.

179

Efter Rafael Hertzberg ved udg

De andre børn i verden,
de har sit eget tag;
men jeg har været hjemløs
alt fra min første dag.

Alene som en flytfugl,
naar andre fløi mod sør,
alene som et bjerkeblad,
naar bjerkestammen dør.

Ingen har mig bysset
og holdt mig god og varm,
og ingen har mig kysset
og baaret mig paa arm.

Alene har jeg vandret
og prøvet frost og nød,
og faat ved andres grinder
mit knappe naadebrød.

Ak, om min moder levde,
og om hun var mig nær,
da vidste jeg i verden én
som havde mig kjær.

Med flenger i min skjorte
jeg aldrig skulde gaa,
og tiggende ved grinden
jeg skulde aldrig staa.

190. Bufærds-dagen.

179

Er det nogen som er tung og stø og sen i vendingen saa er det koen. Den æder og drikker, melker og soven og tygger op igjen, og glør med de store øinene ud i luften og ser ikke ud som den tænkte paa nogen ting. Men det er nu én dag om

aaret da koen er vild, rendt rav-ruskende vild og ustyrlig, og det af bare glæde. Det er den dag da den blir sluppet af fjøset og skal til sæters. Det er bufærds-dagen.

Og det er ikke at undres over. Nu har den staat hele vinteren inde i den trange mørke baasen og tygget høi, og nu skal den komme op paa vidden og æde grønt saftigt fjeldgræs, og lunke omkring hvor den vil, og tage sig et bad i sæter vandet og lufte fluerne og kleggen af sig paa toppen af fjeldknattene, hvor det blaaser godt, og ligge og jorte paa en blød græsvold i skyggen af bjerketrærne.

Kjørne merker det paa sig, naar bufærds-dagen stunder til. Det kan en godt se paa dem. For de er urolige og vil slite sig løs, og stamper og kaver i baasene; hver gang nogen gaar i døren, saa brøler og beljer og rauter de, saa en kan blive rent ør.

Og saa kommer endelig bufærds-dagen. — Jeg mindes nok, hvorledes det var paa prestegaarden den dag. Først mødte de frem paa tunet baade gaardsgutter og budeier og husmænd, og alle de unger som til var. De skulde stænge paa alle kanter, saa ikke kjørne fór til skogs med en gang. Og naar alle var paa post, saa blev dørene til det store fjøset lukket op, og saa var det en rauting og en beljing, saa det ikke var raad til at høre mands maal. Inde i fjøset blev de jo løst, den ene efter den andre, og de som endnu var igjen, var rent vilde efter at faa klaven af halsen. Og saa kom de farende, en efter en. I det samme de kom ud, blev de staaende stille, med næsen til veirs, og myste med øinene. Det er ikke saa greit at komme fra mørke fjøset og ud i den klare solen med én gang; de maatte ligesom summe sig paa det. Men det varte ikke længe, saa satte de halen i veiret, og saa gav de sig til at danse med de stive benene og riste paa hovedet og blaase i næsen og grave og sparke og brøle. En kan trygt sige, at de vidste ikke hvad ben de skulde staa paa, for bare glæde. Smaat om senn var hele tunet fuldt. Og naar hele buskapen var kommen ud, myldred det af horn og haler og rygger over hele tunet. De bølged og bugted sig indimellem hverandre, saa det var næsten uraad at se, hvad som var horn og hvad som var haler. Og det var en brøling og en beljing, saa det dured i væggene.

I dag var det dyrene som skulde have lov til at snakke; menneskene fik pent tie stille. Ja ikke budeierne da; de fór omkring med lange svolker i haanden og haaret hængende ned over ryggen, ildrøde i ansigtet. Og de skjendte og godsnakked, og lokked og sang, og klapped og slog. «Svartsi', dit stygge troll! skal du stange Terne! Terne, Terne, aa stakkar! Kjyra, kjyra, kom kjyra! aa hei, aa tralalala. Milaros, vil du la bli? er du rusk, skal du stange presten? Ser du ikke det er han far? Kom kjyra, kom kjyra, kom alle! Kom Stjerne, kom Gullros, kom Linderos, kom stakkarne! Kom naa, kom, kom, kom, kom naa!»

181

Buhunden vor, Stridsmand, fór rundt omkring flokken, og havde næsten ikke mer mæle, slig gjødde og mased den; stor-oksen var olm og vild og grov i jorden og ¹⁸²brølte til et par af husmændene. Men da den fik Stridsmand bent i næsen paa sig, maatte den gjøre helt om og være snild gut. Ret som det var, gav en af gutterne sig til at blaase paa luren, og da blev det endda værre med beljingen; kjørne tog spændtag med alle fire og blev rent svange at se til; slig brølte de; for nu skjønte de at det skulde bære af gaarde straks. Til slut kom det lidt ro over dem alle sammen. Langt om længe fik budeierne stagget dem. Store-Ingebjørg gik op paa staburstrappen og delte salt ud, og alle mulerne rakte sig i veiret, og alle tungerne slikked og slikked. Og før nogen rigtig vidste hvordan det var gaat til, saa var Store-Ingebjørg kommen et langt stykke op efter veien, syngende og lokkende. Bjeldekoen gik bred og byrg ved siden, og bagefter kom de andre, en efter en, i række og rad. Og jenterne lokked, og kjørne brølte, og gutterne hauked, og hundene gjødde, og støvet føk, til vi ikke kunde se mere. Det sidste vi saa, var den vesle gjætergutten, som gik bagerst. Men længe efter suste og sang det for ørene paa os af lur og lok og brøl, af bjelder og hauking.

Jorte: tygge op igjen, «tygge drøv».

Svolk: en tynd og bøielig kjep. — Rusk: galen.

191. Den venstre haand.

182

Af udg. Emnet fransk

Hun hørte det af skriften,
og siden sagde mor:
«Dette maa du mindes,
saa snart du blir stor.
Lad mig nu høre:
Hvad læste vi om før?»
«Den venstre haand skal ikke
se hvad den høire gjør.»

Men Birgit var saa liden.
Hvad kunde hun forstaa
af skrift og formaning?
Det var nu saa som saa.
Saa hændte det de skulde
til kræmmeren en kveld;
og fem og tyve øre
det eide Birgit selv.

Og som hun nu hopped 183
saa lysten og saa glad,
hun mødte Margit Pladsen,
som gik omkring og bad.
Da mindtes hun skriften
og hvad hun havde læst,
og handled derefter,
alt som hun kunde bedst.

Om venstre haand hun svøbte
sit tørklæ i ring:
den kunde ikke skimte
den aller mindste ting.
Saa trak hun med den høire
af lommen hele kassen,
og gav de fem og tyve
til gamle Margit Pladsen.

Svang: tynd og smal over bugen. — Stagge: stanse, «stogge». — Byrg: velberget, stolt og værdig.

192. Havet.

183

Af udg

Det var en gut en gang som blev spurt om Norges grænser. Da svarte han: Mod nord til Nordishavet, mod syd til Sydishavet, mod øst til Øst-ishavet og mod vest til Vest-ishavet. Stakkars krok, han vidste at det skulde være meget hav; men saa meget hav er der ikke, Og saa meget ishav er der nu slet ikke.

Men meget hav er der. Havet kan være stilt og blankt. Naar solen gaar ned, kan skyerne i vest være som en guldport. Og naar skibene, med alle seil oppe, langsomt glider henimod denne guldporten, da ligner de store fugler som flyver ind i himmelen. Men det er sjelden at havet er stilt. Stundom gaar bølgerne som berg og falder ned over skib og baad og slaar dem i stykker. Det kjender nordmanden altfor vel. Men han er ikke ræd for at gaa udpaa. Og han maa der ud.

Under de store bølgefjeld svømmer der hele berg af torsk og sild. Havet er Norges store fiskedam. Men mange mennesker sætter livet til, før de faar fisken op af den dammen.

193. Havet.

184

Skjær og ø!
Hav og sjø
stadig paa døren trommer;
losen ligger med flag paa top
udenfor døren og lukker op
for alle skibe som kommer.

Skagerak —
mange tak!
du kan vaske om kindet!
Ishav, Nordsjø, Atlanterhav!
Sne og skodde og grund og grav
er hos alle at finde.

Ud fra led,
hus og fred
seiler de norske gutter;
pløier sjøen og passer sit,
enten havet er blaat eller hvidt;
seiler til livet slutter.

194. Fiskerierne.

184

Hvert eneste aar svømmer millioner af fisk lige mod Norges kyst, lige mod fiskernes liner og garn. Og hvorfor gjør fiskeu det? Den skal lægge egg, den skal gyde sin rogn. Det vil den ikke gjøre ude paa det store havdyb. Den maa have grundere og varmere vand.

Naar silden og torsken lægger egg, saa er det ikke som naar hønen gjør det. Den rusler hen i en krog i skjulet og verper et stort hvidt egg, og blir liggende og ruge over det i lange tider, indtil kyllingen slipper ud. Nei, silden og torsken kommer stimende i flok og følge, i millioner. Og saa gyder de, saa sjøen ser grumset og blak ud. En eneste torsk kan have flere millioner egg.

Og det er ikke bare silden og torsken som kommer ind fra havet; det er makrellen og laksen ogsaa. Laksen vil gyde i ferskvand; og naar isen er af elvene og sjøerne, saa kommer laksen svømmende fra havet og strider sig op mod strømmen i elvedraget.

185

I Lofoten alene blev det i 1890 fanget 30 millioner af den store havtorsk som kaldes skrei.

Og hvad vil 30 millioner torsk sige? Lad os tænke os, at torsken ikke kom i store stimer, men svømmede i rad og række, en efter en. Hvor lang vilde saa den raden være, naar der skulde være 30 millioner torsk? Torskeraden vilde være mellem 2 og 3 000 norske mil. Det vil sige to-tre gange saa langt som fra syddoden af Afrika til Nordkap.

Spiser vi nu op al denne torsken og makrellen her hjemme? Nei. Vi sender en hel mængde fersk makrel til England, og lægger den først i is, for at den ikke skal tage skade; og torsken blir laget slig til, at den kan holde sig hvor længe det skal være. Enten blir torskene bundet sammen i halen to og to og hængt op paa hjeller; der tørkes de og blir til tørfisk. Eller torsken blir kleppet (flekke) og saltet og siden lagt ud paa stranden til tørking. Da kaldes den klipfisk.

Silden er ikke saa aarviss som torsken. Storsilden og vaarsilden har vi ikke set meget til i de sidste aarene; men saa har vi fedsilden. Den søger ind til kysten om sommeren og udover høsten, for at æde en mængde smaadyr som findes i sjøen; det kaldes aate. For det er ikke bare naar den gyder, at fisken blir fanget. Den fanges ogsaa naar den jager efter mad.

Oppe i Finmarken er det et torskefiske som kaldes loddefiske. Det er jo rart at kalde det for loddefiske, naar en fisker torsk; men det hænger slig sammen: Lodden er en liden fisk, som gaar ind mod land for at lægge egg. Torsken er glad i lodden og følger efter den for at æde den. Men fiskerne er glad i torsken, og mens torsken fanger lodde, fanger fiskerne torsk; slig er det.

195. Fiskervise.

185

Det hænder vel ofte,
du kaster fra tofte
dit snøre for bord,
men har ikke lykke
til flyndren at rykke
med angel og snor.
Ti flyndren, som laksen, ¹⁸⁶
hun bider ei straksen,
er heller lidt sen.
Jeg kjender de drenge
som siddet har længe,
fik aldrig et ben.

Naar snøret er runden
og sænket til bunden,
staar lykken hos Gud.

Han giver ei skarnet;
kast derfor kun garnet
i Jesu navn ud!

Gud signe din angel,
at ei den har mangel
paa torsk eller skrei!
Og gid han maa føre
til dig og dit snøre
den levrede sei!

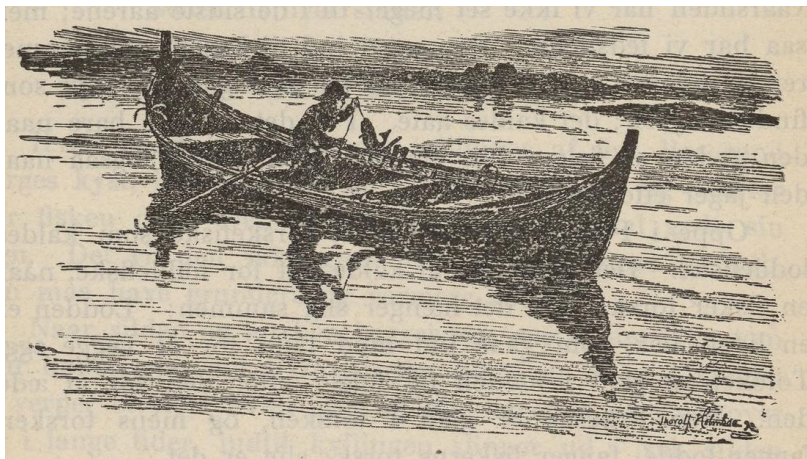
Hjell: stillas, række af stænger eller stokker paa et høit underlag.

196. Hvorledes blir fisken fanget.

186

Hvorledes blir nu fisken fanget? Ja, hvorledes bærer smaagutten sig ad, naar han skal ned paa bryggen og fiske? Han tager en hyssing, og i den ene enden aller nederst sætter han en knappenaal med krog paa, og lidt ovenfor binder han en sten fast i hyssingen. Saa lægger han en bete skjæl eller en mark paa

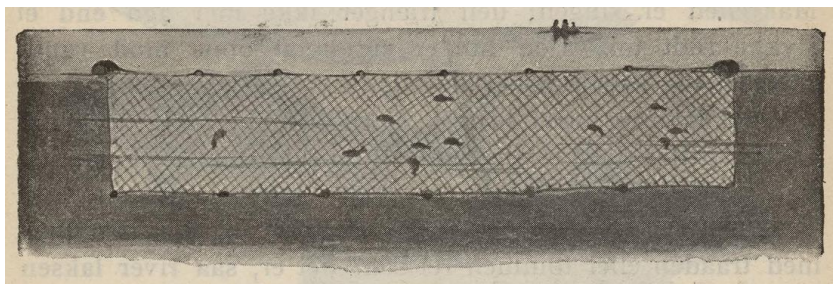
knappenaalen og hiver den udi. Stenen trækker knappenaalen og hyssingen mod bunden; gutten staar paa bryggen og holder i den anden ende og

kjender om det napper. Dette er et snøre. Og med snører blir det fisket langs hele kysten aaret rundt. Men snøret maa have sterkere traad og sterkere søkk og sterkere angel, alt efter som fisken er stor til.

Den store torsken, den som kommer i millioner, kan en ogsaa trække med snøre. Og det er mange som gjør det,

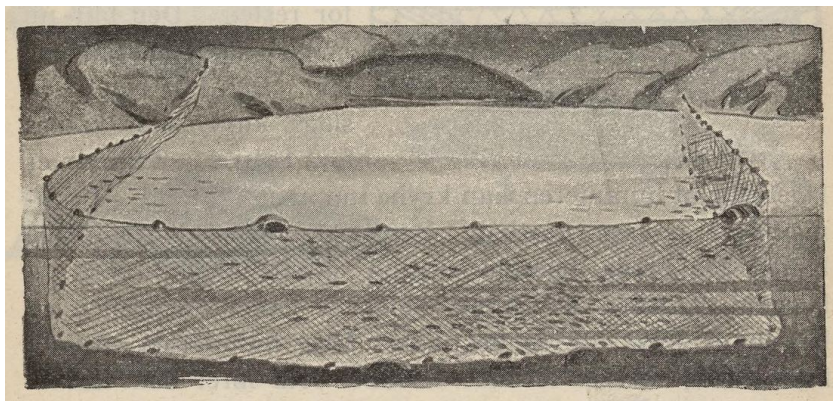
187

Garn.

fordi selv den fattigste mand kan bruge snøre. Men det er jo lidt langsomt, naar en skal hale op hver torsk for sig. Det gaar fortere at bruge liner eller garn. Linen er en snor med mange kroger; det kan være over hundred paa hver line. Men til silden maa de bruge garn. Stundom driver garnene indpaa hverandre; saa

blir der en vase, og vaserne kan være saa store, at mange mennesker kan gaa paa dem uden at synke.

Not.

Ofte fanges silden i not, eller uhyre store garn. Noten stænger silden inde tæt under land. Dette kaldes for en laas.

Naar makrellen kommer ind fra havet i mai, saa er det mange fiskere som seiler den i møde. De sætter sine garn ud i sjøen og har dem der om natten. Tidlig om morgenen tømmer de dem. Eller ogsaa har de snørerne drivende efter i vandskorpen. Det kaldes at dorge; men det er mest om høsten de dorgere, efter den fede høstmakrellen. Makrellen er slugen; den trænger ikke mer agn end et stykke rødt tøj. Den holder sig langt oppe mod vandskorpen, og derfor fisker de slig.

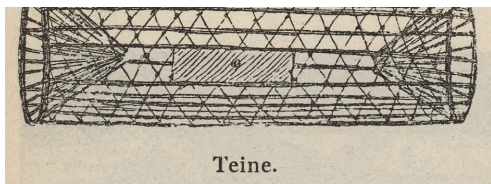
188

Til laks og ørret bruger en ofte stang. Og den som reiser opefter dalene vore, kan tit og ofte se engelskmanden staa og bakse med laksen i elven. Det er en sterk fisk, laksen. Hvis en ikke farer varlig frem og lar den løbe med traaden eller tømme ret som det er, saa river laksen af hele snøret. Det er ogsaa en fin fisk. Det er den fineste og dyreste fisk vi har. Det er godt for os, at den findes i hver eneste stor elv rundt kysten i hele Norge. Men den kommer ikke i store stimer, som silden og torsken og makrellen. En kan ogsaa fange laks i garn.

Sjø-ørreten blir ofte lystret. Det er om natten. Da holder de brændende tyristikker ud over baadripen, og ørreten gaar efter lyset den, stakkar, og saa stikker de den.

Saa har vi hummeren, som er et krebsdyr for resten. Den blir nu fanget paa en egen maade den. Den blir taget i en slags kurv, som kaldes for teine. Teinen er

laget slig, at hummeren kan krybe ind, men ikke ud. Hummeren er noksaa kostbar. Den gaar mest til fremmede lande, den ogsaa, ligesom torsken og silden, makrellen og laksen. Torsken er tørret, silden er saltet, makrellen og laksen er fersk og sendes i is. Men hummeren er ikke bare fersk, den er levende. Skibet som fører den har et rum som havvandet gaar ud og ind i.

Teine.

Teine.

Runden: rundet eller løbet udfor baadripen (bordet eller kanten af baaden).

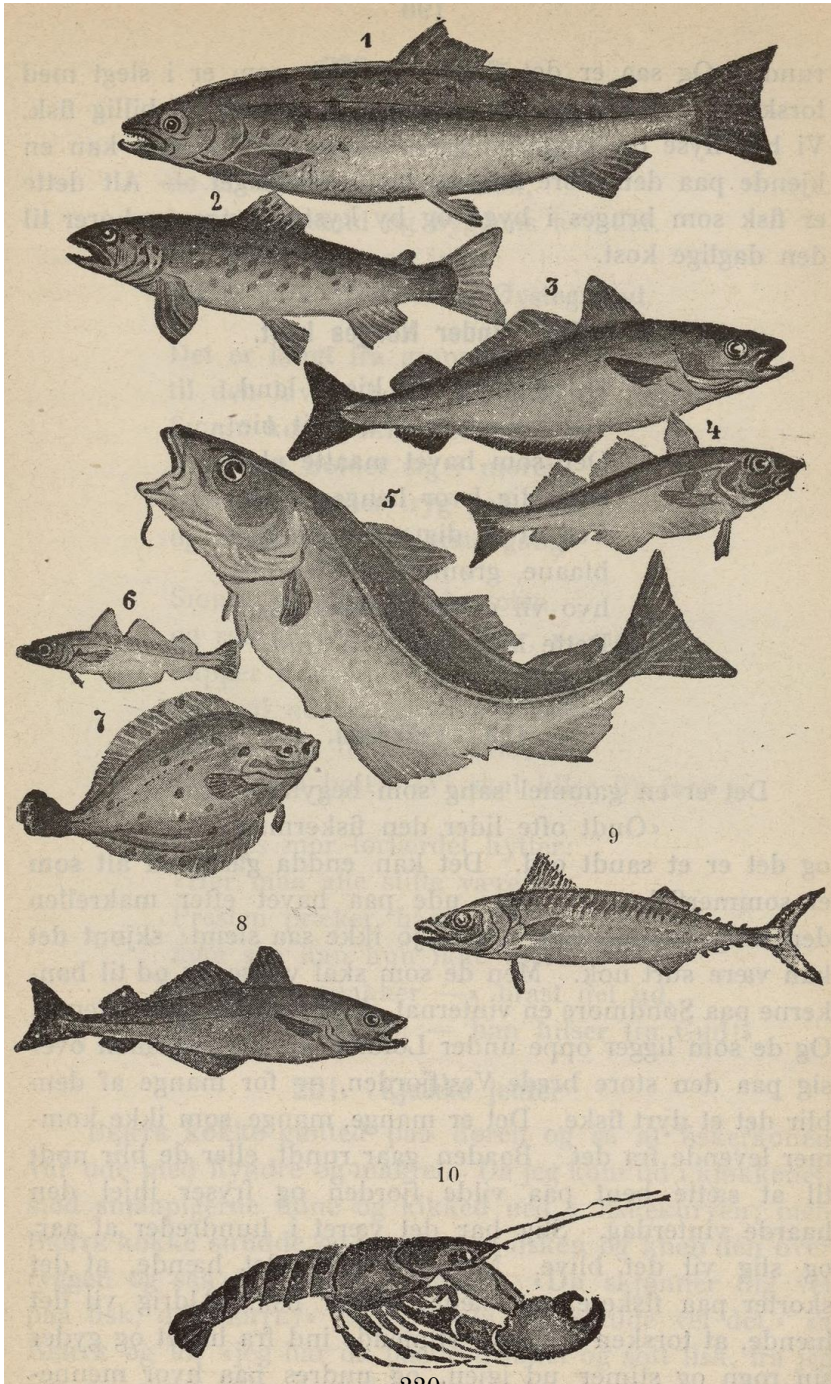
197. Mange slags fisk.

188

Endda har vi mange andre slags fisk ved kysterne. Den store havtorsken har vi talt om; den fiskes i Lofoten og Finmarken og udenfor Søndmøre. Men vi har mindre torsk eller fjordtorsk gaaende i skjærgaarden hele landet rundt. Og saa er det flere slags fisk som er i slegt med torsken. Først har vi nu seien. En stor og billig fisk. Vi har hyse og lange og lyr. Hysen eller koljen kan en kjende paa den store flekken bag gjellelaaget. — Alt dette er fisk som bruges i bygd og by kysten langs og hører til den daglige kost.

190

189

1. Laks. 2. Ørret. 3. Sei. 4. Kolje (hyse). 5. Torsk 6. Hvitting. 7. Flyndre. 8. Smaasei. 9. Makrel. 10 Hummer

Ørret: «aure, kjøe». — Bakse eller baske: bale, drages med.

198. Under Norges kyst.

190

Af Klaus Frimann

Hilset være du, kjære land,
 vær velkommen til mit øie!
 Den som havet maatte pløie,
 efter dig hvor længes han!
 Ved at se dig vokse, stige,
 blaane, grønnes, bredes ud,
 hvo vil ei med glæde sige:
 Dette land vi fik af Gud.

199. Fiskeren.

190

Det er en gammel sang som begynder saa:

«Ondt ofte lider den fiskermand,»

og det er et sandt ord. Det kan endda gaa med alt som er sommerfiske. At ligge ude paa havet efter makrellen den lange sommernat, det er jo ikke saa slemt; skjønt det kan være surt nok. Men de som skal vaage sig ud til bankerne paa Søndmøre en vinternat, de maa ikke være kvepne. Og de som ligger oppe under Lofoten og faar stormen over sig paa den store brede Vestfjorden, — for mange af dem blir det et dyrt fiske. Det er mange, mange, som ikke kommer levende fra det. Baaden gaar rundt, eller de blir nødt til at sætte bent paa vilde fjorden og fryser ihjel den haarde vinterdag. Slig har det været i hundreder af aar, og slig vil det blive. Men aldrig vil det hælde, at det skorter paa fiskere, saa længe det er fisk. Aldrig vil det hælde, at torsken kommer stimende ind fra havet og gyder sin rogn og stimer ud igjen, og undres paa hvor menneskene er blit af, som pleide at fange den.

Kveppen = kvekken: let at skræmme.

200. I kirken.

Klokkeren har sagt sit amen,
salmen gennem kirken rinder;
de er samlet alle sammen,
bygdens mænd og bygdens kvinder.
Da gaar døren op igjen:
det er nok Margit fra Øvstegrænd.

Det er langt fra graneheien
til den lave, blanke fjorden;
Sigrid korter ikke veien,
hun som holder sig i moren,
hun som sidder tryg paa fang
og er i kirke for første gang.

Sigrid ser mod prækestolen,
og saa snart han kommer, presten,
napper hun sin mor i kjolen;
hun vil ned og spreller næsten.
Og da ikke hun faar svar,
roper hun høit: «Vi skal hilse fra far.»

Hendes mor forfærdet hytter:
«Her maa alle stille være!»
Presten præker, barnet lytter;
men saa kan hun ikke mere:
«Presten snakker —» brast det ud.
«Presten har lov; — han hilser fra Gud!»

201. Kjække jenter

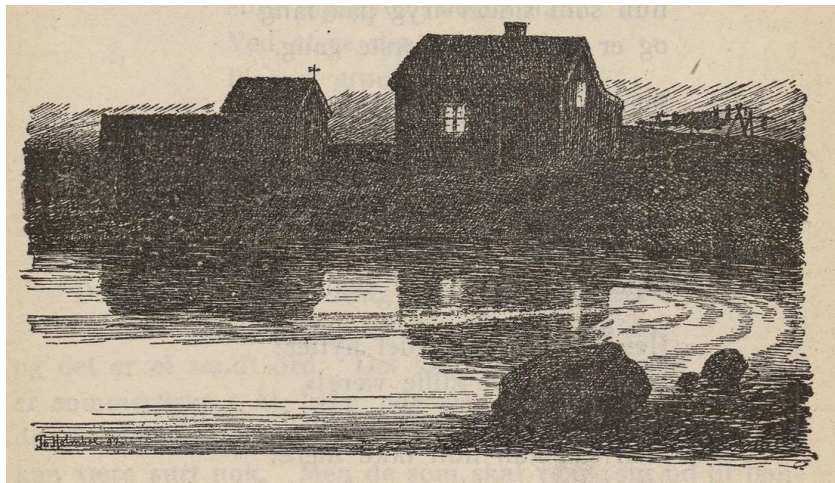
Af udg. Med tegning af Th. Holmboe

Berte kokke gløtted paa døren og sa at fiskerkonen var ude med flyndre og makrel. Da jeg kom ud i kjøkkenet, stod smaa pigerne mine og kikked ned i fiskekurven; men Berte kokke snudde og vendte paa fisken og kneb den over ryggen og saa den ind i gjellerne. «Du skjønner dig vel paa fisk, du Berte?» sa

jeg. «Ja, jeg skulde vel det,» sa Berte og lo; «jeg har da baade trukket og solt fisk, fra jeg var en næve stor, kan jeg sige. Jeg har dorget makrel om nætterne og karet mig frem i isen om vinteren og slitt vondt nok mangen gang.» — «Aa fortæl, Berte,» sa smaapigerne. «Jeg har saa vist ikke noget at fortælle,» svarte Berte.

192

Jeg tog begge de smaa krøltoppene mine paa fanget og satte mig paa kjøkkenstolen. «Fortæl bare, Berte,» sa jeg; «de har godt af at høre det, disse ungerne, som gaar her oppe paa løkken og slikker sol hele aaret og henger mama i skjørterne.» — «Ja, det slap vi nok at gjøre hjemme hos os,» sa Berte; «vi maatte ro over den brede fjorden hver eneste dag. Vi skulde i skolen i byen, og vi skulde sælge fisk. Mangen gang har jeg siddet i næsen paa baaden og spændt isen i stykker, saa vi kunde komme frem, og naar vi kom til land, maatte vi lægge til ude ved odden,

for det var ugjærligt at komme til bryggen for is. Mangen gang blev vi ikke færdige med fisken før del led paa kvelden, og da kunde det hændte, at vandet var faldt, saa baaden laa paa grund. Da maatte vi vade udi og drage den udpaa. Og da kan dere tro, smaapiger, at vi ikke var varme paa fødderne, naar vi rodde hjemover. Det var saa koldt, at isen kraved sig i sjøstøvlerne vore. Og mørkt var det ogsaa. Det var ikke raad at se nogen ting. Men hjemme paa øen hvor vi bodde, satte mor lys i vinduet, og det rodde vi efter. — Men det er ikke noget at fortælle om, dette her,» sa Berte; «far og mor havde jo ingen gutter, saa maatte vi ud, vi smaajenter. Vi var seks. Inde i byen var det mange som sa til far: «Det er seks kjække gutter, de jenterne dine.»

193

En dag var der et stort skib som skulde ind til byen efter kul. Og der er ikke raad at komme ind i det rette løbet, uden at en har kjendtmand. Det store skibet satte flag op, at det vilde have los. Og far sprang i baaden. «Dere faar være med, smaajenter,» ropte han; «det er ingen anden raad.» Saa sprang vi efter ham, min ældste søster og jeg. Hun var femten aar, og jeg var tolv. Først seilte vi da ind under det store skibet, og far gik om bord. Og saa tog min søster og jeg snekken og seilte hjemefter med den. Det var en rigtig god kuling fra syd, og da staa sjøen paa der nede. Og det er ikke langt til Færder, hvor en har havet ret ud. Jeg sad med fokkeskjøtet, og hun havde storskjøtet og roret. Men da folkene om bord i skuden saa, at det ikke var gutter som sad i snekken, men jenter med tørklæ paa hovedet, da ropte de hurra for os. Og næste dag kom skipperen roende over til øen og vilde hilse paa os og gav os ti kroner. Men det er da skam at staa og fortælle sligt,» sa BERGE. «Fortæl mere, BERGE,» sa smaa pigerne. «Ja fortæl bare mere,» sa jeg. Og saa fortalte hun:

«En kveld, som vi sad oppe i stuen, hørte vi at prammen laa og hugged mod bryggen. Det var en hel storm. «Nu har dere ikke fortoiet prammen rigtig,» sa mor; «og hvis den nu slaar sig i stykker der nede, saa blir far sint. Lad mig se dere kan springe ned og fortoie den ordentlig.» Saa sprang min søster og jeg. Nu var vi aldrig vant til at gaa trappeveien der nede paa bryggen; vi pleide at hoppe i baaden med én gang. Det vilde vi da gjøre denne gangen ogsaa. Min søster var først. Men det var en mørk kveld og svære bølgesug. Just som hun vilde hoppe i prammen, bar sjøerne den udover, og hun gaar bent i sjøen. Jeg havde bedre lykke; men det var raadløst for mig at komme til. Far var et stykke oppe paa øen. Da han hørte skriget hendes, kom han springende nedefter og la sig paa svøm med en eneste gang. Hun havde været under to ganger, da

Rolfsen: Læsebog for folkeskolen. I. Skriftsprog.

far fik tag i hende, og hun skulde netop gaa til bunds for tredje gang. Hun havde faat en mængde sjø i sig, og det varte længe, før vi fik liv i hende.»

194

«End du, Berte,» sa smaa pigerne, «har du aldrig været i fare, du?» — «Aa jo, det har jeg vel sagtens. En vinterdag seilte vi hjem fra Moss. Det blaaste sterkt, baaden laa paa siden, og jeg sad paa rælingen. Sjøen sprøited op over ryggen min og blev til is med det samme. Jeg frøs dygtig hele tiden; men med én gang saa syntes jeg at jeg blev saa god og varm og træt, og i næste øieblik vidste jeg ikke af mig mere og holdt paa at gaa bagover i sjøen. Far fik se det i rette tid, tog et tag i mig og la mig ned i baaden. Saa trak han sin egen trøie af, svøbte mig i den og rulled mig nede paa tiljen. Men da vi kom i land, maatte de bære mig hjem. Jeg var stivfrossen.»

«Jeg synes ikke det er saa lidet du har at fortælle, Berte,» sa jeg. «Aa jo, husbond, det er lidet vi har at fortælle, — vi som bor her inde i fjorden, med byer rundt om os paa alle kanter. Det findes nok baade jenter og gutter langs den aabne kysten som kunde fortælle mere. Kysten er lang, den, og det er vel ikke nogen dag uden at det er en baad ude som strider med sjøen, og folk som kjæmper mod døden. Og som tiest kommer de vel fra det; for de er vant til det fra smaa af.»

Krave sig: blive til «krave» eller isskorpe.

Skjot eller skaut: seiltaug; fokkeskjøtet til fremseilet, storskjøtet til storseilet. — Fortøie: binde, fæste, landfæste en baad eller et skib. — Bølgesug: bølgedrag mod stranden, «dragsu(d)».

REISEN TIL VERDENS ENDE.

194

202. Nordli-veien.

Jeg var bare smaagut. Mor havde netop givet den gamle vadmelskjolen min til Vesle-Berit og ladt mig faa nye bukser i steden. Hele karen, med støvler og rød hue, var bare en alen lang; og da maatte endda den gilde dusken i toppen paa bundingsshuen være med i maalet.

Jeg mindes at jeg havde slig brændende hug til at krabbe bortigjennem alle de stier som fandtes, efter folk og fædod; jeg vilde se hvor de bar hen. Men jeg fik aldrig lov til at gaa længer end til de to store furuerne; og da stod mormor paa dørhellen og stirred efter mig, lige til jeg havde snudd igjen.

Saa var det en varm solskinsdag, at jeg havde faat lov til at følge mormor bort i haugene efter enerbær. Hun var saa glad i enerbær, mormor. Der var ingen ting saa godt for krim og tung bringe, sa hun.

195

«Hvor gaar denne veien hen?» spurte jeg. «Aa, denne veien, den gaar hjemefter den,» sa hun, «hjem til far.» — «End den stien der da?» — «Aa, den ved du nok gaar ned til naustet til Gamle-Per.» — «Ja, men denne vesle smale veien der nord, hvor bærer den hen da?» spurte jeg igjen. «Aa, den bærer bortover nogen store myrer, og siden bortigjennem mørke skogen,» sa hun. «Og siden?» sa jeg. «Siden gaar den til en bro som ligger over en stor fæl foss.» — «Men hvor blir det af den til slut da, bedstemor?» spurte jeg, og undred mig svært. «Du er saa grov til at spørge, gut; det har jeg ikke nogen greie paa. Jeg har aldrig været længer i mine dage,» sa hun, og var lidt hvass i maalet. Saa gjorde jeg mig saa inderlig sød og blid og smøg mig ind til hende og sa, med det fineste maalet jeg havde: «Bedstemor, vil du sige mig, hvad den heder, den stien

som bukken krabber paa støtt og stendig, saa skal jeg plukke saa meget enerbær til dig, ja hele gamleløen fuld.» — «Det er Nordli-veien det du.» — «Hvor bærer den hen, mormor?» — «Nordli-veien bærer til verdens ende, den. Nu ved du det.» Men fra den dag sad den tanken i mig, at jeg vilde til verdens ende, det fortæste jeg bare kunde; og da jeg var blit saa stor at jeg havde faat rigtige bukser, tænkte jeg ikke paa andet.

Bundingshue: strikkehue.

203. Vesle-Ingebjørg.

195

Men alene, blottende alene, kunde jeg jo ikke fare. Jeg kunde raake paa reven der, og ham maatte jeg passe mig for, havde mormor sagt. Nei, alene var det uraad at fare til verdens ende. Men hvem skulde jeg have med mig? Ja, det var ikke greit at vide. Jeg grundet paa dette. Først tænkte jeg paa mormor. Men det var det med mormor, at hun havde en styg træl paa den ene foden. Naar den slog sig vrang, saa var det rent ilde; og saa havde hun det saa travelt, mormor. End om jeg fik med min legesøster oppe i sæteren. Jo, det kunde være noget. Jeg la i vei¹⁹⁶ med det samme, og var ikke god for at stanse noget sted, før jeg var der. «Vil du tie dørgende still med det jeg fortæller dig nu, Ingebjørg?» sa jeg. «Faar jeg ikke vide det ellers?» sa hun. «Nei,» sa jeg og risted paa hovedet, slig som mormor gjorde somme tider. Ja, saa skulde hun tie dørgende still og ikke sige det til noget levende menneske. Vi stod nederst paa volden, langt fra folk; ligevel turde jeg ikke snakke høit. Saa la hun øret tæt op til munden min, hun da. «Vil du følge mig helt til verdens ende, Vesle-Ingebjørg?» spurte jeg. Jeg var saa ræd, at hun skulde svare nei, og det klemte saa haardt for bringen min, saa jeg næsten ikke var god for at faa det frem.

Endelig fik jeg da sagt det og bidde paa svar. «Hvad siger du, Vesle-Ingebjørg?» — «Hvad jeg siger?» sa hun hvast; «jeg har jo ikke hørt mere end den graastenen der.» Ja, saa holdt hun øret sit tæt ind til munden min, saa jeg fik hvisket én gang til. Men det moned ikke det grand; hun bare stod og glante. «Vil du følge mig til verdens ende, Vesle-Ingebjørg?» spurte jeg med grovt maal, og da saa høit at hun maatte høre det. Hun sprang høit i veiret, saa glad blev hun. Ja da, ja da, — ja det vilde hun mer end gjerne det. Hun klapped i hænderne af bare glæde og dansed som en linerle bortover marken. Ret som det var, stansed hun. «Men hvor er verdens ende, du?» spurte hun. «Aa, det er der borte en sted,» svarte jeg og pegte bort over løvlien. Men hvad dag skulde vi lægge i vei? I morgen den dag, mente jeg, i morgen, saa tidlig som dagen spratt. Den som

vaagned først fik vække den andre. Ja ja, saa var nu det greiet. Men nu husked hun paa noget: hun havde ikke sokker. Hendes mor skulde binde paa dem; og den ene skoen hendes trængte vist til en grime ogsaa; — den holdt ikke væden ude. Dette var ilde. Vi vidste ikke vor arme raad. Vi kunde jo ikke reise til verdens ende uden noget paa fødderne; det skjønte vi begge to. «Kan ikke jeg bære dig da?» sa jeg, da vi havde grundet paa dette en tid. Jo vist kunde jeg det. Jeg kunde bære hende paa ryggen min, jeg, saa trængte hun hverken sko eller sokker. «Det var da rart, at vi ikke fandt paa det før,» sa hun. «Ja, det var rart,» sa jeg.

197

Ener: brisk, bruse. — Krim: forkjølelse, snue.

Grime: bot eller lap paa en sko.

204. Vi farer til verdens ende.

197

Om morgenen, mens mor og mormor sad og melked, drog vi af gaarde. Da vi var kommet ned til løen, husked vi paa, at vi ingen niste havde; saa smatt Vesle-Ingebjørg ind efter en gjet-ost, som hun havde faat af mor sin. Den var ikke bredere end en fem-øring og haard som flintesten. Nu skulde vi ikke syte for niste heller. Osten stapped jeg godt ned i vestelommen. Saa slog Vesle-Ingebjørg armene sine om halsen paa mig og hængte sig, saa lang hun var, ned over ryggen min, og saa fór vi af gaarde til verdens ende. Uf, hvor tung hun var. «Har du faat meget rømme i sommer?» sa jeg og pusted. «Aa ja, det er ikke frit; jeg har sliktet rømmeøsen, skrabt af melkeringen og faat rømme-klining, naar mor har taget noget ned.» Jeg kunde nok kjende det. Det var fælt saa tung hun var; hun holdt paa at stryke mig. Jeg fik ikke puste; jeg maatte sætte kløven ned straks. Men hun var svært ihærdig, hun Vesle-Ingebjørg; jeg ogsaa. Ret som det var, datt jeg overende, saa vi trilled nedover, én hid og én did, mellem enerbuskene i bakken. Vi krabbed os op igjen. Om en liden stund var vi helt oppe ved Storbækken. Der var det vrangt at komme over. Til slut fandt vi da paa det, at jeg drog af mig hoserne, stapped skoene ned i dem og bretted bukserne op over knærne.

Saa tog Vesle-Ingebjørg hoserne mellem tænderne og skulde holde dem slig, mens jeg bar hende over. Men da vi var midt ude i bækken, gled jeg paa en af de runde stenene. Klask, der laa vi og plasked i elven begge to. Jeg var hed og skamfuld, og drivende vaad var jeg, da jeg krafsed mig op igjen. Men hun Vesle-Ingebjørg blev taget med af strømmen og fór udefter, med hovedet fore. Jeg sprang graatende nedover efter hende, faldt overende og stod op igjen, graat og ropte paa Vesle-Ingebjørg; men ingen svarte mig. Endelig fik jeg se hende. Hun laa ganske stille i vandet, ligesom hun skulde være død, og flød i ring og i ring

inde i evjen. Da sprang jeg bent ud i svarte elven og hugg efter fletten hendes; men 198
 før jeg sansed noget, fór jeg ned i en kulp, saa vandet skvulped høit over mig. Jeg
 kom meg til slut paa benene, vassed til lands og drog Vesle-Ingebjørg efter mig.
 Men da havde fingrene mine taget saa fast tag i fletten hendes, at jeg næsten ikke
 var god for at slippe. Jeg snakked til hende; men hun svarte ikke, bare laa
 blikkende stille paa mosetuen. Jeg vrængte huen min og tørked vandet af ansigtet
 hendes; men det knydde ikke i hende. Hun var kold som is og rent hvid, og saa ud
 som hun var sluknet; og det var hun vist ogsaa. Da blev jeg saa ræd, at det isned
 gjennem mig, endda jeg havde trælet mig baade andpusten og hed. Men saa kom
 jeg til at tænke paa, hvor fælt snild hun havde været, mens hun levde, hun Vesle-
 Ingebjørg; og da tog sorgen mig slig, at jeg glemte ansigtet mit ved bringen
 hendes, og graat saa jeg bævvred over hele kroppen. Men om en stund saa tog hun
 til at lee paa sig; smaat om senn reiste hun sig og krabbed sig op paa knærne;
 men hun sa ikke noget, og jeg var saa tyk i halsen, at jeg ikke var god for at faa
 et eneste ord frem; jeg bare sad og svelgte og svelgte, med taarer paa kindet.
 Men da hun havde siddet og lunket sig i solen en stund, saa skar hun i at graate.
 «Jeg har ikke det grand lyst paa at fare til verdens ende,» hiksted hun, mens
 taarerne randt ned over kinderne hendes.

Ja da vaagned jeg rigtig ogsaa, og saa tørked jeg af hende bækkevandet og
 taarevæden med luen min, knapped kjolen op paa hende, vridde vandet vel af den
 og havde den saa varlig paa hende igjen, «Jeg er lige sæl med verdens ende; jeg
 vil ikke, jeg vil ikke,» graat hun igjen, saa taarerne silte. Ja, saa maatte vi snu
 da. — Det er nok ikke saa greit at finde følge til verdens ende.

205. De norske fjelde.

198

Af udg

(Stevtonen.)

Ifald du følger mig over heien,
 saa skal jeg vise dig sæterveien,
 saa skal vi fare i fjeldet ind,
 :|: hvor solen gylder den hvide tind. :|:

Vi har saa lidet af agerflekke,
 og mere er det som skogen dækker;
 men fjeldet dækker nok aller mest —
 :|: i nord og sør — og især i vest. :|:

I Gudbrandsdalene først vi frister:
 der vokser furu paa høie rister;
 der faar vi krabbe os fod for fod; —
 :|: saa har vi Rondane midt imod. :|:

Og nord paa Dovre, paa vide vidder,
 der er det Snehætta mægtig sidder;
 hun sidder rumt paa sin dronningstol,
 :|: og hun har svøbt sig i sne og sol. :|:

Men vil du vide, hvor bedst du finder
 de fagre flyer, de fine tinder,
 saa følg mig ind under Jotunfjeld
 :|: en rigtig skinnende sommerkveld. :|:

Da skal vi sidde ved Glitretinden,
 hvor skodden viger saa smaat for vinden;
 da skal det hviske i hjertet dit:
 :|: «Aa nei, aa nei! aa, er dette mit?» :|:

206. Julekveld, da jeg var liden.

Til den gamle simple stuen
 vil min tanke gjerne gaa.
 Ilden spraker høit paa gruen,
 røgen stiger let og blaa;
 og det lange furubord
 hvidt er skuret alt af mor;
 gulvet sopet er til festen,
 strød med brisk for himmel-gjesten.

Godt jeg mindes alt som hændte
 paa den kjære julekveld, —
 lysene, som faster tændte,
 og det blanke kobberstell.
 Hjertet barnligt var og blødt, 200
 sang «En frelser er mig født!»
 tænkte bag de lune vægger:
 «I en stald de Herren lægger!»

Og var julegrøden færdig,
 og vi sad om glade bord,
 reiste far sig op og værdig
 læste høit om englers kor.
 Og jeg syntes, at jeg saa
 lyse straalere fra det blaa,
 og jeg hørte ganske nære
 skarens «Fred» og «Ære være».

Rister: aasrygger. — Fly: en vid, flad fjedmark.

207. Dukkestuen.

200

Af udg. Emnet fransk

Mama var død; saa lys og saa glad
 som hun kunde ingen være;
 alle holdt af hende, — vennernes rad
 paa hænderne vilde hende bære.

Og sammen med Tulla var hun aller mest ung,
 hun tralled og kapsprang og gav sig.
 Men mama blev syg, og Tulla blev tung,
 og mama maatte sætte hende fra sig.

Og mama hun døde, og vennernes rad
 paa hænderne vilde hende bære;
 saa bar de hende ud under gulnende blad
 og gjemte under blomster den kjære.

Saa gik de sin vei til liv og til strid,
 til glæde eller modbør og bakker;
 Tullamor, stakkar, hun havde mere tid,
 hun havde bare dukkestuen, stakkar.

Ved dukkestuen altid hun havde trivdes bedst;
 der var hendes stræv og hendes gammen;
 og alle de stoler hun ønsked sig mest,
 dem fik hun jo af mama alle sammen.

Nu gaar hun og pusler og pynter som før;
 men øinene, de brune, de grunder;
 der er ikke rigtig det gamle humør,
 og stille kan hun staa lange stunder.

201

Saa er det en dag at hun stirrer der ind
 paa sofaer og tepper og borde;
 far har det travelt; men han klapper hendes kind,
 og kjærlig saa tar han til orde.

Han tænker: «Nu ønsker hun vel noget igjen,»
 og stryger det silkebløde haaret.
 «Nu skal du faa sige, hvad du ønsker dig, min ven.»
 Da syntes han der blinker en taare.

«Jeg ønsker ikke noget,» saa svarer hun tyst;
 men papa ser taarerne drysse;
 og Tulla hun lægger sit hoved til hans bryst:
 «Bare jeg mama kunde kysse.»

208. Bogen.

201

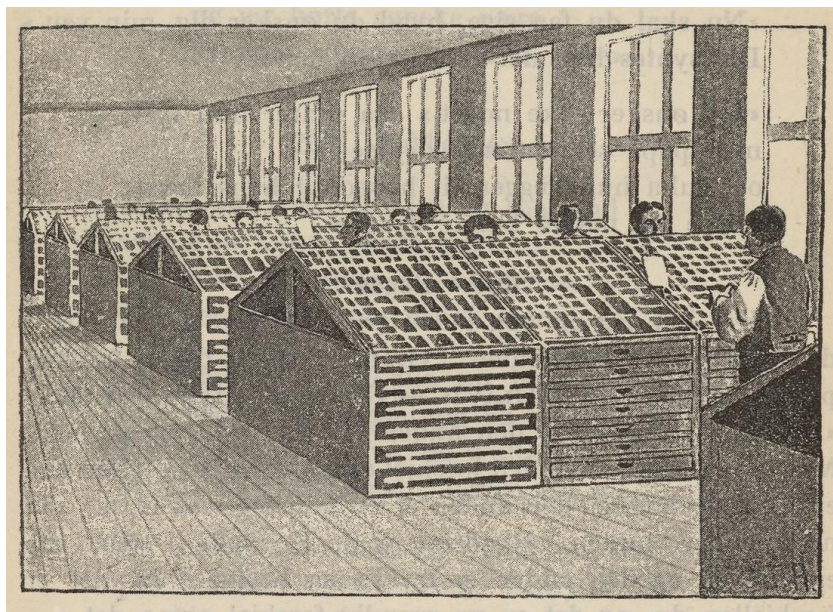
«Her har jeg en bog i den ene haanden og en bog i den anden,» sa lærerinden.
 «Kan du se, at det er forskjel paa de to bøgerne, du OLAV?» — «Den ene er tynd,» sa OLAV «Den ene er tynd, og den anden er tyk? Aa ja saa-men. Men er det ikke en anden forskjel ogsaa, IVAR?» — «Den ene er en skrivebog, og den anden er en læsebog,» sa IVAR. «Ja nu brænder tampen. Hvad mener du

EIVIND?» — «Den ene er skrevet, og den anden er trykt,» sa EIVIND. Ja, det er forskjellen du, og det er en grundig forskjel ogsaa det.

For fire fem hundred aar siden fandtes det ingen trykt bog, og den gang kan dere tro det var mange børn som ikke kunde læse. Det gaar langsomt at skrive en bog, og det som er langsomt er dyrt. En eneste bog kunde i de tider koste 400 kroner.

Her ligger en bibel paa bordet. Hvis jeg skulde skrive denne bibelen af, saa maatte jeg bruge 5—6 maaneder til det, selv om jeg skrev 8 timer om dagen. Og hvis vi var 20 som skrev, saa kunde vi skrive 20 bibler i 5—6 maaneder. Men hvis bibelen blir trykt, saa kan 20 mand faa 100 000 bibler færdige i den samme tid, 5—6 maaneder; det er forskjellen.

Horledes blir saa en bog trykt, og hvorledes ser det ud i et trykkeri? Tænk dere en stor sal. I den salen er det mange pulter, og paa hver pult er det en kasse med mange rum i. I hvert rum er det bogstaver. I det ene rum er det a'er, i det andet er det b'er, i det tredje c'er, og saaledes hele alfabetet udigjennem. Hver bogstav ligger paa en liden stav af bly, som er omtrent en tomme lang.

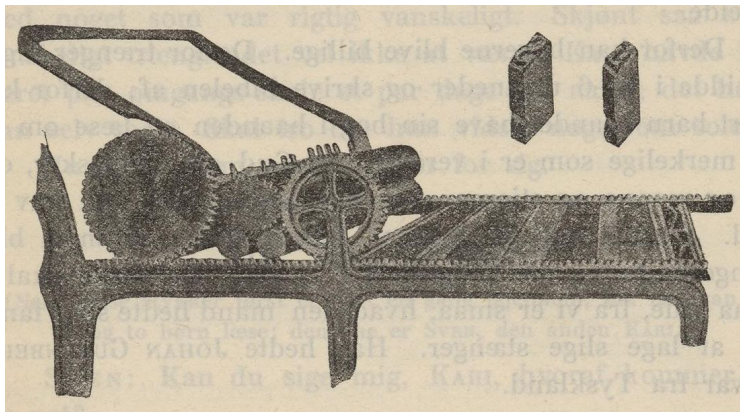
Foran hver slig bogstav-kasse staar en af de mænd som skal sætte bogstaverne sammen til ord. Han ved hvor a'erne ligger, og b'erne og alle de andre, og kan

tage dem saa fort, at du kan ikke tro det. Han er oplært til det fra gut af. Naar han nu skal sætte sammen ordet bibel, stikker han først haanden ned i det rum hvor b'en er, saa tager han i saa b igjen, saa en e, saa en l. Og fingertoppene løber saa fort fra rum til rum i bogstav-kasserne, at det er som om han vilde stjæle bogstaverne, og ikke vilde at nogen skulde se det. Og saaledes lager han ord efter ord, linje efter linje og side efter side. Dette kaldes at sætte.

203

Men det maa mere til. Nu maa alle disse ordene, disse linjerne, disse siderne trykkes.

Her har jeg et brev, som jeg har faat fra presten, og paa det brevet er der lak, kan dere se. I lakket staar det to bogstaver. Der staar A. L. Det er de første bogstaver i prestens navn. A. L., det vil sige: Anders Lasson. Disse bogstaver har ikke presten skrevet. Han har trykket paa lakket med et signet eller segl, og saa staar de der. Og alle disse blystænger med bogstaver paa toppen, de er ligesom signeter som staar ved siden af hverandre. De kan

trykke bogstaver ind i papiret, omtrent ligesom signetet trykker bogstaver ind i lakket. Men der sidder ikke en mand og holder paa hver bogstav, kan du vide. Det vilde blive værre end at skrive ogsaa, det. Til at sætte bruger man fingrene; men til at trykke bruger man maskiner. Og det gaar slig for sig:

8 eller 16 sider med bly-bogstaver blir lagt paa en plade, som er skruet fast i maskinen. Denne pladen skyves bestandig frem og tilbage, og kommer paa veien tæt op under to store runde kjevler eller valser, som altid gaar rundt. Den ene kjevlen skinner af sort farve eller sværte, og hver gang pladen med bly-bogstaverne kommer under den, blir de sværtet. Du ser i bogen, at alle

bogstaverne er sorte, og bly-bogstaverne i trykkeriet maa sværtes i ett væk, ellers blir det ikke noget tydeligt merke efter dem.

Ingen kan skrive med en staalpen som ikke blir dyppet hvert øieblik i blækhuset, og ingen kan trykke med bly-bogstaver som det ikke kommer frisk sværte paa. 204

Men den andre valsen, den største, hvad skal den til? Den breder rent papir ud over alle bly-bogstaverne, og nu sætter alle de svætede bogstaverne sig af paa papiret, linje efter linje og side efter side. Det vil sige: alle de sider som staar paa pladen, enten det er 8 eller 16, er trykt af paa papiret og færdige til at sættes ind i bogen. Og dette gaar fort. I det ene øieblik blir det lagt et ark rent papir ind i maskinen, og i næste kommer arket ud igjen med 8 eller 16 trykte sider paa; det er et par sekunders arbejde.

Derfor kan bøgerne blive billige. Derfor trænger ingen at sidde i 5—6 maaneder og skrive bibelen af; derfor kan hvert barn i landet have sin bog i haanden og læse om alt det merkelige som er i verden: om Gud og mennesker, om sol og maane og stjerner, om dyr og om træer, om hav og land. Og det kan vi først og fremst takke de smaa bly-stængerne for — med bogstaver i toppen. Og derfor skal vi ogsaa vide, fra vi er smaa, hvad den mand hedte som fandt paa at lage slige stænger. Han hedte Johan Gutenberg, og var fra Tyskland.

Tampen brænder, udtryk fra en leg: nu er det nær ved, nu gjælder det.

209. *Sven og Kari.*

204

Sven var søn til presten; han havde bodd hos bedsteforældrene inde i byen i lang tid og gaat paa skole der. Han var bare 11 aar; men han var blit rent sprænglærd; det var ingen i hele bygden som vidste hvorledes det skulde ende. Han kunde saa mange rare ord, og havde læst saa mange rare bøger paa saa mange rare sprog. Men Gamle-Kari paa prestegaarden, hun bare risted paa hovedet, naar han kom med disse rare ordene. «Er det sli du vil snakke, naar du blir prest, saa kommer du til at være blottende alene i kirken,» sa Gamle-Kari.

Saa var det en dag at presten og prestefruen var borte hos sorenskriveren med de to største børnene, og Sven var alene hjemme med Gamle-Kari. Han var lidt furten, fordi han ikke var budt med. Han likte sig ikke.

Gamle-Kari sad i kjøkkenet og bagte peppernøtter, og Sven stod og saa paa. 205
Han vidste ikke rigtig hvad han skulde tage sig til, og saa sa han til Kari: «Skal vi lege skole? Du skal være barn, og jeg skal være lærer, og for hver gang du ikke svarer rigtig, skal du give mig en af peppernøtterne.» — «Aa ja,» sa Kari; «men

jeg vil have lov til at være skolemester en stund, jeg ogsaa; og hver gang det er noget du ikke kan, skal du give mig en øre. Den kan være til den syge husmandskonon.» — «Jeg kan alting,» sa Sven. Og saa begyndte han. Han gik frem og tilbage paa det lange gulvet, ligesom læreren pleide at gjøre paa skolen, og skjeled paa peppernøtterne. Han vilde begynde med noget som var rigtig vanskeligt. Skjønt saa svært vanskeligt trængte det vel ikke at være. Kari havde bare været paa omgangs-skole et par dage om aaret; det havde hun selv sagt. Skal tro om hun vidste noget om solen?

Nu lar vi dem snakke, hver for sig.

210. Solen og maanen.

205

efter Zacharias Topelius ved udg

(Naar disse stykker først er læst én gang igjennem, saa lar man to og to børn læse; den ene er Sven, den anden Kari.)

Sven: Kan du sige mig, Kari, hvoraf kommer dag og nat?

Kari: Det kommer af at solen staar op og gaar ned.

Sven: Solen staar ikke op.

Kari: Staar ikke solen op? Det er du som ikke staar op stundom; men aldrig har jeg set at solen har forsovet sig.

Sven: En peppernøtt, Kari. Solen staar ikke op og gaar ikke ned, slet ikke. Det er jorden som gaar.

Kari: Skjæms du ikke; siger du at jorden gaar?

Sven: Ja; hvor stor tror du solen er?

Kari: Aa, den kan vel være saa pas som en smørbutt.

Sven: Det skulde du egentlig betale mange peppernøtter for. Solen er meget større end jorden. Hvorledes ser jorden ud?

Kari: Jeg har ikke været udenfor bygden, jeg.

Sven: Du er saa dum, Kari. Jeg mener naturligvis, om den er firkantet eller rund. 206

Kari: Lad den være rund da.

Sven: Er den rund som en pandekage eller som et eple?

Kari: Som en pandekage.

Sven: En peppernøtt! Ved du ikke at folk kan seile rundt omkring jorden? Kan du seile rundt omkring en pandekage? Jorden er rund, og jorden gaar rundt. Den gaar rundt om sig selv, og saa gaar den rundt omkring solen.

Kari: Nu skal jeg sige dig noget, Sven, at hvis du snakker saa stygt, saa skal jeg klage dig for din far, naar han kommer hjem.

Sven: Aa haa, saa vil de le af dig alle sammen. Kom ud paa tunet, skal jeg vise dig det.

Kari: Skal jorden gaa rundt for os der ude?

Sven drog Kari med sig ud paa tunet.

Sven: Staa nu still, Kari. Du skal være solen, forstaar du; du maa hverken gaa op eller ned.

Kari: End du da? Skal du være jorden du, siden du løber slig?

Sven var borte under prestegaards-trappen og hentet frem snurrebassen sin og svepen.

Sven: Nu skal du se. Snurrebassen, det skal være jorden, skjønner du. Se, nu slaar jeg paa den, og nu kan du se at jeg faar den til at gaa rundt om dig; men den gaar rundt paa en anden maade ogsaa. Den gaar rundt omkring sig selv.

Kari: Hvem er det som pisker paa jorden da, siden den gaar rundt omkring solen?

Sven: Det er ikke nogen som pisker paa jorden, Kari; men den gaar rundt ligevel. — Saa var det maanen. Hvor langt tror du det er til maanen?

Kari: Aa, det er saa ymse det. Naar den hænger lige nede i skogbrynet, saa kan en jo faa tag i den med en passelig bagste-fløi.

Sven: Kari, Kari! Det er mangfoldige tusend mil fra jorden til maanen.

Kari: Jo, du er ikke borte!

207

Sven: Jeg skal sige dig noget, Kari. Naar en læser meget, saa blir en meget klogere end andre mennesker, og saa siger en ikke at jorden er en pandekage.

Kari: Jeg tænker du var glad til, jeg. Men nu skal jeg spørge dig om noget. Hvor langt er det til kirken i Dal?

Sven: Jeg har ikke været der endnu.

Kari: Det er din fars anneks.

Sven: Jeg har ikke været der, hører du.

Kari: Ja, jeg har ikke været paa maanen heller.

Sven: En peppernøtt, Kari!

Kari: En øre, Sven!

Sven: En peppernøtt!

Kari: En øre!

Op saa gav de sig til at slaas paa moro begge to; men da var rigtignok Gamle-Kari stærkest. Hun tog og bar Sven op paa kammerset, og saa maatte han pent gaa i seng, og saa fik han et fad peppernøtter paa sengen. Men Gamle-Kari sa, at

det var bare sælebot. «For det du ved, det giver jeg ikke en peppernøtt for. Nu har jeg levet i 62 aar, og endda har ikke jorden gaat rundt med mig.»

Butt: smalt trækar til fløde eller smør.

Snurrebas: top; i Bergen: krok. — Bagste-fløi: brødstikke til at flytte og vende brødet, naar man bager.

211. Ulven og hoppen.

207

Efter et eventyr fra Siebenbürgen. Gjenfortalt af udg

Det var en gang graabein var ude og veired. Han gik og tassed baade langt og længe og lugted sig frem igjennem aaslien; men han fik ikke taften af noget som ædende var. Tarmene skreg i ham, saa han vidste ikke, hvor han skulde snu eller vende sig. Sidde kunde han ikke, og staa kunde han ikke; saa maatte han gaa, ved du, og næsen, den var fore og snuste baade i øst og vest. Det bar ned efter lien, og til slut havde han lensmands-gaarden bent under sig; men saa svang og sulten var han, at han fristed et stykke til. Jo — der kjendte han madlugt. Det var en hoppe som gik og beited med folungen sin. Graabein smøg sig frem imellem vierkjærrene, og saa var han med et eneste sæt oppe paa ryggen af hoppen.

„Nu har jeg dig,“ sa han; „staar du og beiter midt i slaatt-engen til lensmanden du? Jeg er bygdevægter jeg, skal du vide, og nu rider jeg dig lukt i lensmands-hullet, hvis du ikke giver pant.” 208

„Hvad skulde det være?” sa hoppen.

„Folen din,” svarte ulven.

„Stakkars kroken, han er saa ung og uvettig,” sa hoppen; „han ved ikke hvordan han skal skikke sig i arresten. Kunde du ikke vente til han kom til skjels aar og alder?” spurte hun.

„Hvor gammel er han nu da?” sa ulven.

„Jeg er ikke rigtig stø paa det; men jeg har det skrevet her under høire baghoven, baade fødselsdagen og navnet. Det staar med guldskrift, og du er vel brevsynt, du som er bygdevægter, ved jeg?” sa hoppen.

Ulven syntes det var leit at negte for det.

„Lad mig se brevet,” sa han og sprang ned. Men da løfted hoppen den høire bagfoden og gav ham en i skallen, saa sol og maane og stjerner dansed for synet hans. Det var guldskriften; og den var saa sterk, at han maatte lukke øinene. Da han fik dem op igjen, saa de hverken hoppe eller fole.

212. Rypen paa Haukelifjeld.

Haukelifjeld heder fjeldet mellem Telemarken og Røldal. Der gaar stor bred postvei over fjeldet, og mange folk færdes der ved sommertid. Men om vinteren kan sneen være saa dyb, at veien ikke er til at øine. Hist og her stikker en stabbesten frem; men ellers er det bare telegraf-stolperne som fortæller hvor veien ligger. Ellers er det dyb, hvid sne udover hele fjeldet. Vinden blaaser den sammen til fonner, saa store som hus, og det er tider da ingen kan komme frem uden paa ski.

Jeg var der oppe en dag i januar. Vinden kom fykende ned fra høiden, isende kold, og sneen gjøv om os. Det var saa stort og saa sørgeligt alt sammen; men vakkert var det: den blaa himmelen og den hvide sneen og det røde solskjæret over tinder og rygger. Hist og her fløi ryperne op i smaa flokker; men mennesker var der ikke. Og snarerne, som de havde sat rundt omkring i vierkjærrene, var tomme. Det havde været for haardt veir om natten, storm og snefok, og i sligt veir gaar rypen ikke i snaren. Endelig syntes jeg at jeg saa en. Den var næsten helt gjemt af sneen. Jeg gik nærmere. Jo vist var det et rypehoved som stak frem af snefonnen, og snare var der ogsaa. Men død kunde rypen ikke være. Øinene var ikke brystne; det var som de stirred paa mig og var rædde. Jeg bøide mig ned for at tage den; da tog den til at flakse og flakse og vilde ud af snaren. Først vilde jeg lade den flyve; den skulde faa lov at være sammen med de andre ryperne, som kagled rundt omkring. Men da jeg skulde hjælpe den, saa jeg først hvordan det var med den. Foden var af led, og senerne var revet over; slig havde den strævd for at komme løs. Stakkar, den kunde ikke flyve mere over Haukelifjeld. Jeg tog skistaven og gav den et slag over hovedet; vingerne faldt ned, nebbet aabned sig, og draabe efter draabe randt blodet ned i den hvide sne; men øinene var lukket, og de kunde ikke aabne sig mere.

209

Tænk, for en nat den stakkars rypen havde havt! Hvor den har flakset og stridd i stormen og sneen, slitt sin fod af led og sine sener i stykker! Hjælpeløs laa den der paa den store vidden under de høie tinder, alene i den isende frost. Menneskene gik ned igjen i de varme husene, saa snart de havde sat snarerne op, og de andre ryperne kagled rundt omkring og vidste ingen raad. Stakkars vesle rype paa Haukelifjeld!

Skjels aar og alder: den alder da en kan gjøre „skil” (forskjel) paa tingene, forstaa tingene.

213. Europakartet.¹

209

Morgenen efter var Kari oppe paa kammerset og gjorde rent hos Sven.

Presten havde just om morgenen faat brev fra sin bror i Frankrig, og nu skulde Sven se efter og finde alle de byer han havde været i; og da nu Gamle-Kari var inde, saa syntes han at han maatte gjøre sig vigtig igjen. Kanske han tænkte han skulde faa nogen peppernøtter. Og saa sa

Sven: Kan du sige mig, Kari, hvad det er jeg har fremfor mig paa bordet?

Kari: Ikke er det et billed, og ikke er det en bog

Rolfsen: Læsebog for folkeskolen. I. Skriftsprog.

men det er fuldt af streger, og der staar noget trykt. Skal det være et hus?

210

Sven: Ved du ikke, Kari, at det er et landkart? og paa et landkart tegner man verdensdele og lande og have og elver og fjeld. Her er et stort hav som kaldes Atlanterhavet.

Kari: Skal det være et hav? det er jo ikke blaat en-gang, og der er jo hverken skib eller sjøer. Det maa ikke være stort, det havet, som kan rummes paa slig en papirlap. Der er jo ikke saa meget som en baad en-gang.

Sven: Du da! Atlanterhavet er saa stort, at en baad næsten ikke vaager sig ud paa det.

Kari: Naa, er det derfor!

Sven: Se nu her, saa skal jeg lære dig. Her er Europa. Ved du hvad Europa er?

Kari: Jeg har aldrig været der.

Sven: Har du aldrig været i Europa? Du er jo midt i Europa; eller ikke midt i, — det vil jeg ikke sige, men ude i det ene hjørnet. Ser du, — Europa er en verdensdel. Man deler verden i fem dele, Kari.

Kari: Det var ikke meget.

Sven: Fem store dele, du, som kaldes verdensdele. Og nu skal vi reise Europa rundt, vi to. Her har du Gibraltar-sundet, og saa kommer du ind i Middelhavet. Og her kommer du gennem Dardanellerne og Bosporus ind i Sortehavet.

Kari: Tak! Jeg synes ellers det er hvidt.

Sven; Her er Krim, og her er Tyrkiet.

Kari: Saa, det er der trynetyrken bor!

Sven: Du tror da vel ikke at tyrken har tryne?

Kari: Jo det har jeg da hørt, fra jeg var ørliden.

Sven: Nu kan vi ikke komme længer sjøveien. Derfor tænker jeg vi farer landeveien tilbage. Her kommer vi ind i Ungarn, og her er Østerrig. Der nede er

Grækenland. I Grækenland er der korinter og røvere. Vi har ingen af delene her i Norge.

Kari: Sukker du saa tugt for det?

Sven: Er ikke korinter deilige kanske? Og er det ikke deiligt at have røvere i fjeldene og blive fanget? Og saa maatte vi skrive hjem til far, og far maatte betale store løsepenger. — Og her er Italien. Og der plukker man appelsiner, ligesom man plukker epler hos os. Og derfra faar vi silke. Ved du hvem som lager silken, Kari?

Kari: Det er vel folkene i Italien vel.

Sven: Nei, det er slet ikke folkene i Italien, du; det er aamerne eller larverne i Italien.

Kari: Gjør du nar af mig, gut, saa tager jeg dig i luggen.

Sven: Det er sandelig larver eller aamer, som de kalder silkeormer. — Og saa er det olje i Italien.

Kari: Parafin? Det er det her ogsaa.

Sven: Nei, ikke parafin, du! Men slig olje som kommer fra oliventræet. Her er Sveits. Kan du sige mig hvad en faar fra Sveits?

Kari: Sveitserost.

Sven: Det er rigtigt. De har slige gilde kreaturer i Sveits, og sætrer ligesom hos os. Og høie, høie fjeld; de heder Alperne. Og her er Tyskland. Hvad kommer fra Tyskland?

Kari: Keiseren.

Sven: Det er ikke noget skikkeligt svar.

Kari: Farer ikke den tyske keiseren her forbi hvert aar kanske?

Sven: Hvad heder den tyske keiseren?

Kari: Jeg har ikke spurt ham. Tror du ikke jeg har folkeskik, jeg ogsaa?

Sven: Har de havt keiser længe i Tyskland?

Kari: Aa, han kan vel være paa alder med Olav gaardsgut, ved jeg.

Sven: De har havt keiser i Tyskland siden 1871, Kari. Da blev Tyskland samlet til ett rige, og saa fik de keiser. De tyske soldater er flinke, kan du tro.

Kari: Aa, vi har nu spræke karer her i bygden ogsaa.

Sven: Her er Frankrig.

Kari: Derfra faar vi franskbrød.

Sven: Tror du vi kjøber brød i Frankrig, du? Men i Frankrig er det en mængde vin. Den røde vinen far drikker, den er fra Frankrig. Og her er Spanien. Der faar vi salt. Nu tænker jeg vi gaar til sjøs igjen. Ret som det er, kommer vi til England. Hvad faar vi fra England, Kari?

Kari: Den engelske sygen.

Sven: Den kjender jeg ikke. Den staar ikke i geografien.

Kari: Ja saa kjendte du den da du var liden. Da var du saa løs i leddene, at du var værre end den værste sprellemænd.

Sven: Fra England faar vi stenkul og en mængde andre ting. Og saa er englænderne gode sjømænd. Det er ikke noget rige i verden som har saa mange sjøfolk som England.

Kari: End vi da?

Sven: Ikke saa mange, Kari, ikke saa mange.

Kari: Men lige gode, tænker jeg.

Sven: Lige gode tror jeg de er, jeg ogsaa. — Nu seiler vi gennem Kanalen. Hvad er det man gjør i Kanalen? I Kanalen støder man paa; for der er saa mange, mange skibe, saa det er uraad at komme uskadd frem i skodde og styggeveir. — Her til høire har vi Belgien og siden Holland.

Kari: Der er hollansk ost.

Sven: Ja, de har fede kjøer, hollænderne. Og der borte har vi Skotland og Irland. Og nu kommer vi ind i Nordsjøen. Der fanger man lutefisk.

Kari: Ja, den er ikke vanskelig at fange, stakkar.

Sven: Jeg mener naturligvis, at man fanger slig fisk som blir til lutefisk, kan du skjønne.

Kvri; Du kan selv være en lutefisk.

Sven: Nu er du usikkelig mod din lærer. Nu maa du vist have stryk.

Kari: Du kunde jo prøve.

Sven: Eller kanske jeg kunde nøie mig med skammekrogen.

Kari: Ja, kanske du kunde det.

Og saa tog hun sandelig og flytted Sven bort i en krog og satte det store bordet for. Og det var ikke anden raad for læreren end at krybe under bordet for at komme frem. Men da var Gamle-Kari langt nede i trapperne, — endda saa gammel hun var. ²¹³

¹ Se stykket «Solen og maanen».

Korinter: en slags smaa rosiner (tørkede vindruer).

214. Bjørnen og ulven og reven skal treske.

213

Det var en gang bjørnen og ulven og reven var gode venner og havde ager sammen.

Da havren var moden, skulde de paa laaven og treske. „Men jeg er saa uvant med det, jeg,“ sa bjørnen. „Du?“ sa reven; „du æder jo baade græs og groe, saa

du skulde da skønne dig paa det,“ sa han. Dermed krøb reven op paa hjellen og la sig paa kornstauene der oppe.

„Hvad skal du der oppe?“ sa bjørnen. „Jeg holder paa taget,“ sa reven.

Og saa tresked bjørnen, saa agnerne fæk, og skrubben rensked, og støvet røk, saa taarerne drypped og øinene stod skjæve i hovedet paa ham. Men reven sad oppe paa hjellen og tralled og sang, og sendte en staur ned i hovedet paa dem ret som det var. „Du tresker nok ligevel, du!“ sa bjørnen. „Vil du slaa os ihjel?“ skreg ulven. „Jeg kan da ikke holde paa hele taget,“ sa reven.

Da de nu var færdige med treskingen, saa skulde de dele kornet. „Hvad skal vi nu bruge til maal?“ sa ulven. „Størst skal have størst, og mindst skal have mindst,“ sa reven; „det synes jeg er det greieste.“ Og saa fik bjørnen halmen, ulven agnerne, og reven fik kornet.

Saa gik de til kvernen og mol, og saa skulde de til at koge grød. Men da bjørnen havde smagt paa sin, tassed han bortefer til reven. Og reven havde just laget til middag, han ogsaa. Bjørnen gav sig til at glane ned i grøden hans. „Denne grøden din, den er jo hvid den,“ sa bjørnen. „Den er hvid,“ sa reven. „Og vakker,“ sa bjørnen. „Og vakker,“ sa reven. „Min er „baade svart og besk,“ sa bjørnen; „hvordan hænger det ihop?“ „Du faar vaske melet,“ sa reven; „det har jeg gjort. Ellers havde jeg vel faat svart grød, jeg ogsaa.“

Aa ja, bjørnen rusled ned over elvebakken med sækken paa ryggen, og hvelved alt melet udi; men den grøden blev tynd, kan du vide, og om den blev hvid, det ved jeg ikke; for den rendte sin vei saa fort, at jeg fik ikke se det.

Hjell: loft af stænger eller løse fjæler.

215. En stor lykke.

214

Efter Johan Krohn

Det var den sidste dag i juleferierne. Vi gik og drev omkring i stuerne, min bror og jeg. Vi kjeded os. Vi længted i grunden efter skolen; men det vilde vi ikke være ved. Saa gik vi ud i kjøkkenet til KARI kokke. KARI kokke kjeded sig aldrig. Nu stod hun og skar torsk op og sang. «Hvad vil dere?» sa hun, da vi kom ud. «Ingenting, KARI,» sa jeg. «Det var lidet,» sa KARI. «Men vi kjeder os saa gruelig,» sa min bror; «kan vi ikke faa staa her og se paa dig?» — «Det koster ikke noget,» sa KARI. «Saa I kjeder jer; — saa synes jeg heller I skulde skamme jer.» — «Hvorfor det, KARI?» — «Gutter paa ni—ti aar som kjeder sig!» — «Aa, fortæl os en historie, KARI,» bad jeg. «En historie?» sa KARI; «ja, naar jeg bare

havde nogen. Men se der! aa nei, se der skinner solen! Aa, det er første gang i det nye aaret.»

Skyerne var revnet, og det kom en solstraale ind gjennem kjøkkenvinduet og ind over kjøkkenbænken, saa KARIS kniv blinkede. «Ja, nu er dere vel glade igjen?» sa KARI. «Den velsignede solen!» — «Isj, den har vi da set saa mange ganger,» sa min bror. KARI saa paa ham en stund. «Nu skal jeg fortælle en historie,» sa hun, «om den eneste gangen jeg har faat en ørefik.»

Dette var moro. «Har du faat en ørefik, KARI!» ropte vi i munden paa hverandre; «en rigtig, til gagns ørefik?» — «Ja, det er vist, at den baade var rigtig og til gagns,» sa KARI. «Af hvem, du?» — «Af min mor.» — «Havde du været uskikkelig?» — «Ja, nu skal dere bare høre.

Mor træled og slét hele ugen med vask og rengjøring; men om søndagen og helligdagene gik hun altid og spaserte med mig. Saa var det pinsedag. Jeg havde faat ny kjole, og vi skulde ud at spasere; jeg skulde jo bare være glad; men jeg var furten og grætten; — det hænder jo stundom, at børn er grætnes og furtne, baade jenter og gutter. Jeg sa at kjolen strammed mig. Mor kjendte efter og sa at det gjorde den slet ikke. Og saa gik vi bort paa torvet og spaserte. Der var musik og mange folk, og musiken spilled udenfor det huset hvor generalen bodde. Saa var det mor sa til mig: «Der kommer generalen kjørende; kan du se den deilige nye vognen han har faat?» Men jeg bare furtet og sa nei. Det er sandt, at solen skinte, saa jeg ikke kunde se vognen rigtig tydelig; men jeg sa: «Jeg kan ikke se nogen ting for den væmmelige solen.»

215

Klask! I samme stunden havde jeg en vaffel midt paa kindet, midt paa torvet til og med, saa alle saa det; og varm var den, for den var godt bagt. «Kalder du Vorherre sol væmmelig!» sa mor. Og saa drog hun mig væk fra torvet og ind i en gade hvor det ikke var folk. Og der gik hun længe og langsomt og forklarte mig hvorledes solen lyser og varmer og faar alting til at gro og vokse. Og saa sa hun til sidst: «Aa, KARI, KARI! selv om du ikke faar andet at glæde dig over, saa vær glad hver gang du ser Vorherres velsignede sol skinne; for det er en stor lykke. Ja, det er det,» sa mor.

Disse ordene har jeg tænkt paa mangen gang. Mangen en gang, naar den skinner ind til mig om morgenen, har jeg tænkt: Ja, det er en stor lykke!

Og naar den har været væk en stund om vinteren, og den saa kommer igjen lige blid og god, saa synes jeg at solstraalerne skinner tvers igjen; jeg tænker paa min mor, som ikke kan se dem mere — hun er død for mange aar siden — og jeg blir varm om hjertet. Ja, det er en stor lykke!»

216. Kaffe og smørbrød.¹*efter Zacharias Topelius ved udg. Tegningerne af Th. Holmboe*

SVEN sad igjen ude i køkkenet hos KARI. Det var om eftermiddagen. Han sad og slurped kaffe i sig og spiste smørbrød, deilig friskt kagebrød, som netop var kommet af ovnen.

SVEN: Nu skal jeg spørge dig om noget, KARI, som jeg er viss paa du ikke kan svare mig paa: Hvem var det som først drak kaffe her i verden?

KARI: Det lærte vi ikke paa skolen i min tid.

SVEN: Den første som drak kaffe her i verden var en gjetebuk.

KARI: Drak bukken kaffe?

SVEN: Aad kaffe, tænker jeg heller vi siger.

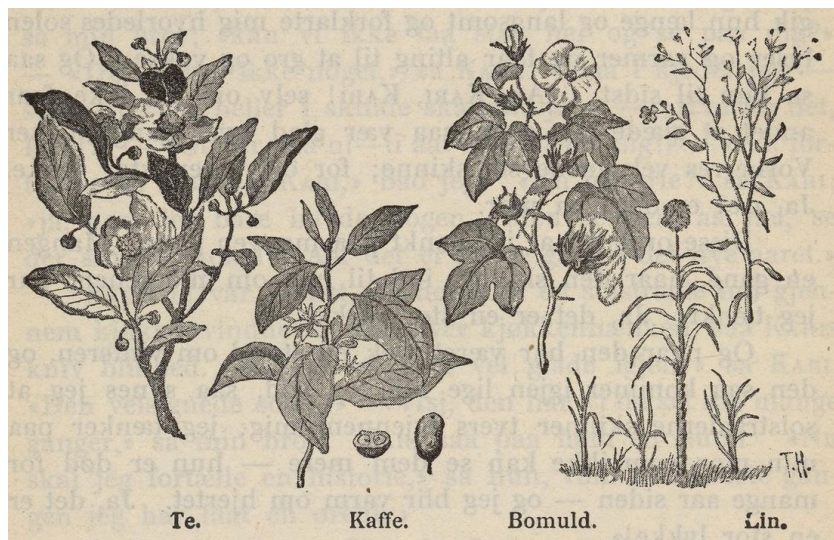
KARI: Ja saa, siger vi det?

Sven: Kaffebonnerne, ser du, faar vi af et træ. Det vokser egentlig i Arabien, 216
og der kan det blive 6—12 meter høit. Paa det træet er det en slags bær, som ligner kirsebær.

Kari: Nu lyver du godt.

Sven: Inde i bæret er det to frø. Det er kaffebonnerne.

Kari: End gjetebukken? Lad mig ligesaa godt faa det alt sammen med én gang.

Lin.

Sven: Jo, nede i Arabien la de merke til, at gjetebukkene var glade i disse bærene.

Kari: Kirsebærene?

Sven: Nei, kaffebærene. Og naar de havde spist af dem, blev de saa aarvaakne, at de sprang og hopped midt om natten. Og saa fik folkene i Arabien lyst til at prøve, om de ogsaa kunde blive vaakne, og saa kogte de kaffe. Men jeg er ikke aldeles sikker paa at dette er sandt. Men det staar i en bog.

Kari; Ja, du ved jo ikke det dust andet end det som staar i bøgerne.

Sven lurte sig til at tage en stor sukkerklump.

Sven: Ved du hvad dette er?

Kari: Det er tyveri.

Sven: Sukker er et rør.

217

Kari: Er den klumpen et rør.

Sven: Fra først af, forstaar du, fra begyndelsen! Kjære dig, Kari, jeg forklarer dig jo alting fra først af; skjønner du ikke det?

Kari: Jo, det skal være vist.

Sven: Sukkeret faar vi af et rør som vokser i varme lande, i Ostindien og i Vestindien og i Amerika. I det røret er det en saft, og af den saften blir det sukker.

Kari: Lad nu mig spørge dig om noget.

Sven: Nei, vent lidt. Lad os tage teen med det samme; for den ved du vist slet ikke noget om. Hvor kommer teen fra?

Kari: Fra Kristiania, ved jeg.

Sven: Tror du, at det vokser te i Kristiania?

Kari: Vokser den ogsaa?

Sven: Den vokser, ja; i Kina. Te er de grønne bladene af en busk, ser du.

Kari: Er tebladene grønne nu?

Sven: Fra først af, Kari, fra først af. Bladene plukkes af busken og tørres paa varme jernplader, og saa blir de sorte undertiden.

Kari: Lad nu mig faa komme til.

Sven: Vær saa god. Det er uraad at sætte mig fast.

Kari: Faar friste. Hvad er det du tygger paa der?

Sven: Smørbrød.

Kari: Hvad faar vi smør af?

Sven: Vi kjerner det af fløde.

Kari: Hvad faar vi fløde af?

Sven: Af melken i melkeringen.

Kari: Hvorledes kan det gaa til?

Sven: Hvorledes det kan gaa til? Det blir fløde af melken.

Kari: Ja vist; men hvorledes gaar det til?

Sven: Melken blir til fløde.

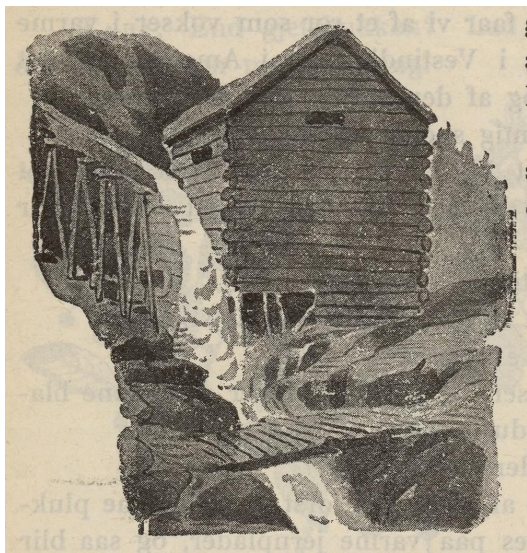
Kari: Hvorledes gaar det til?

Sven: Hvorledes det gaar til?

Kari: Ja, sig mig det!

Sven: Det blir fløde af melken.

Kari: Jeg skjøjnte det nok. Det staar vel ikke i bogen din, det der? Han kan 218
ikke svare paa det han ser hver eneste dag. Han ved, hvorledes solen og maanen
ser ud; men han ved ikke, at det fede i melken stiger op, fordi det er lettere. Og
det er det som blir fløde.

Sven: Det er meget rigtigt det, for resten, at det fede stiger op. Det fede er
altid øverst.

Kari: Det var nu smøret. Hvorledes faar du brød?

Sven: Af mel.

Kari: Hvorledes faar du mel?

Sven: Af korn.

Kari: Hvorledes faar du mel af korn?

Sven: Jeg maler det paa kvernen.

Kari: Hvorledes blir det malet?

Sven: Du er altfor nærgaaende. Skal jeg kunne male ogsaa?

Kari: En kan merke, at du reiste hjemmefra da du var 7 aar gammel. Ved du ikke, at kornet blir malet mellem to runde stener, og at den øverste gaar rundt og den nederste ligger still? Og hvorfor gaar kvernstenen rundt?

Sven: Fordi —

Kari: Aa, du ved det ikke. Fordi kvernhjulet gaar rundt. Elven drager kvernhjulet, kvernhjulet drager stenen. Tror du, at alt det som kommer frem mellem møllestenene er mel?

Sven: Hvad skulde det ellers være?

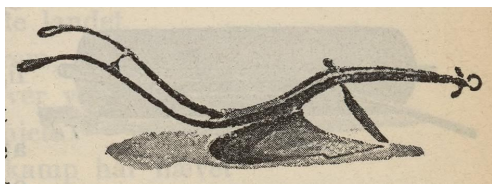
Kari: Baade klid og mel.

Sven: Hvad er klid for noget?

Kari: Det er det ytterste af kornet, og melet er det som ligger indi. Naar kornet er knust af kvernstenen, saa maa mølleren sigte det. Saa gaar det fine melet igjennem saaldet; men klidet er ligesom smaa skaller; det blir liggende igjen. Klidet giver vi til hestene; men vi kan ogsaa bage et tyndt, grovt, haardt brød af det. Det kaldes klidbrød.

Sven: Dette synes jeg er vanskeligt, Kari!

Kari: Ja, det er svært vanskeligt. Det er ti hele minutter til kvernen. Undres paa, om du synes det er vanskeligt at pløie ogsaa. Hvorfor pløier vi, Sven?

Sven: For at kornet skal vokse.

Kari: Kan det ikke vokse uden at vi pløier, da?

Sven: Nei.

Kari: Hvorfor ikke?

Sven: Nei, det kan ikke.

Kari: Du ved det jo slet ikke. Det kan ikke vokse i den haarde jorden som ikke er pløiet. De fine røddeerne kan ikke faa fæste i slig haard jord. Og saa maa sæden have luft. Nu ved du det. Og hvorfor harver vi? Fordi ploegen bare river op store klumper og skjærer dybe furer, og sæden er ikke tjent med bare klumper og furer. Det maa være jevnt og smaat alt sammen, for at kornet kan vokse og brede sig over hele ageren. Men er det nok, at vi pløier og harver jorden?

Sven: Nei; vi maa rulle den ogsaa.

Kari: Hvorfor det?

Sven: Ikke spør saa svært, Kari. Kan du ikke sige det ligesaa godt straks da?

Kari: Rullen trykker kornet ned i jorden. Hvis kornet fik lov til at ligge øverst oppe i jordskorpen, saa vilde det tørke bort i luften, eller ogsaa vilde fuglene komme og tage det.

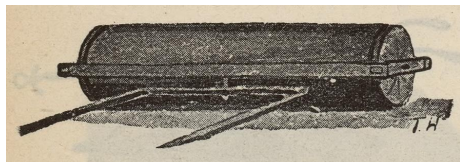
Sven: Du er ikke saa dum, du Kari!

KARI: Jeg tænker hver kan være god for sig, jeg.

220

SVEN: Fortæl mer.

KARI: Aa, resten ved du vel. Naar kornet saa er vokset op og høsten kommer, saa skjærer vi og tørker det og tresker det paa laaven.

SVEN: Hvad er det egentlig at treske, KARI?

KARI: At treske, det er at banke korn-aksene, saa halm og agner skiller sig fra kornet.

SVEN: Nu skulde det være godt at faa et stykke smørbrød.

KARI: Du fortjente ikke at faa smørbrød, du som ikke ved hvordan brødet blir til engang.

SVEN: Saa fortjente ikke du at faa kaffe heller.

KARI: Nei, det er sandt.

SVEN: Vi faar være overbærende med hverandre, som læreren siger.

KARI: Ja, vi faar det. — Og dermed skjænkte hun to store spilkummer med kaffe og smurte to digre skiver kagebrød, og saa aad og drak KARI og SVEN. De syntes de kunde være lige gode, og var venner og vel forligte begge to.

¹ Se stykket «Europa-kartet».

Aarvaakne: lysvaakne.
Klid: kornskal, «saaer».

217. Ja, vi elsker dette landet.

220

Af Bjørnstjerne Bjørnson

Ja, vi elsker dette landet,
som det stiger frem,
furet, veirbidt, over vandet,
med de tusend hjem.
Elsker, elsker det og tænker
paa vor far og mor,
og den saga-nat som sænker
drømme paa vor jord.

Norske mand i hus og hytte,
tak din store Gud!
Landet vilde han beskytte,
skjønt det mørkt saa ud.
Alt hvad fædrene har kjæmpet, 221
mødrene har grætt,
har den Herre stillet lampet,
saa vi vandt vor ret.

Ja, vi elsker dette landet,
som det stiger frem,
furet, veirbidt, over vandet,
med de tusend hjem.
Og som fædres kamp har hævet
det af nød til seir,
ogsaa vi, naar det blir krævet,
for dets fred slaar leir.

TULLA I BØRNENES FLAGTOG.

218. Hvorledes Tulla kom med i flagtoget.

Far sidder og skriver til mor. Mor er reist til et fremmed land, langt langt borte.

Han skriver, at smaapigerne er søde, og at det gaar godt med den nye HENRIETTE. Den nye HENRIETTE er barnepigen; men kokkepigen heder ogsaa HENRIETTE, og hende kalder børnene den gamle, endda de begge to netop er syv og tyve aar.

Men far maa lægge pennen fra sig. Det er en som kommer springende og brølende gennem dagligstuen. Det er Tulla. Hun river døren op, taarerne hagler ned af kinderne, og hun kaster hovedet med de lange lyse lokkerne frem og tilbage. Hun gjør det, Tulla, naar hun er rigtig overgivet og utrøstelig.

Far tager hende paa armen. «Hvad er det?»

I det samme staar den nye HENRIETTE i døren. «Hvad er det, HENRIETTE?» siger far. «Tulla sad og sølte med en fjær, og saa sa jeg, hun skulde ikke, og saa gjorde hun det netop da, og saa fik hun over handebassene.»

Tulla kunde ikke faa et ord frem. Hun bare hiksted og hulked og risted paa hovedet, saa taarerne fløi til høire og til venstre. Endelig kom hun sig saa pas, at hun kunde sige: «Den nye HENRIETTE slog mig, og den gamle HENRIETTE brændte fjæren — som jeg har faat af mama.» Det var derfor hun gret saa forfærdelig. Hun længted. Naar mama er borte, og den nye HENRIETTE slaar, og den gamle HENRIETTE brænder, saa er det ikke greit for en liden Tulla.

222

Tulla fik lov at sidde ved siden af papa, mens han skrev. Hun sad der blikkende stille, og smilte og saa paa ham med de vaade øinene, mens han skrev til mama. Dette var endda bedre end at gaa til bedstemor. Lillesøster maatte gaa alene,

Lillesøster havde fundet en blaaveis som netop var saa stor som neglen paa hendes lillefinger. Den skulde bedstemor faa. Lillesøster løfted den høit i veiret. Den var vist tung. For lillesøster, som gik med den nye HENRIETTE i den andre haanden, skifted haand hvert øieblik. Men hun var jo ikke mer end fire aar, og det var midt i vaarbløten.

Far kunde se alt dette fra vinduet.

Saa vendte han sig og skrev til mor om de to smaapigerne deres. Og Tulla sad altid lige stille og saa paa, — lige til han var næsten færdig med brevet. Men saa syntes hun at hun var saa glad i ham, at hun endelig maatte klappe ham lidt paa den høire armen, og saa kom det en stor blækflek paa brevet til mama.

«Men Tulla, du er da en liden gris,» ropte papa, «synes du vi kan sende dette brevet?» Da kom taarerne op igjen, taarerne, som Tulla havde gjemt nede i en brønd, dybt, dybt nede i halsen. Med én gang havde de fylt de store øinene; endnu smilte hun lidt flau — det gjorde hun altid naar hun fik skjend —; men det bævvred om munden og trak op til et stort bygeveir. Da var det at papa skjønnte han havde været for hastig; da var det han tog hende i sine armer; da var det han syntes han maatte hviske hende noget rigtig trøstefuldt i øret, og da var det han kom til at sige: «Tulla skal være med i barnetoget syttende mai.»

Handebassene, kjælenavn paa barnehænder.

219. Den sekstende mai.

222

Det var rigtig et surt veir den sekstende mai. Først i maaneden havde det været varmt; men saa var nordenvinden kommen fra kolde steder, hvor det var sne og is, og havde sagt til træerne, som holdt paa at springe ud: «I faar vente.» Og de ventet, og vidste ikke hvad de skulde gjøre; og de smaa blaaveis stod og hutred paa marken, og saa ud som de var blit blaa af frost. Men den store himmelen tyknede mere og mere til udover kvelden, og blev mørk og tung, ligesom et menneske som ikke kan faa graate. Smaapigerne paa løkken hvor Tulla bodde sprang og legte sidsten, alt hvad de orked. Benene holdt de altid varme; men de smaa armene var røde og rue langt opover. Børnene havde jo kastet vinterkaaberne, og vilde ikke have dem paa igjen for aldrig det. Bare Tulla maatte gaa med sin; hun havde havt slig en lei krillehoste hele vinteren. Den var lidt underlig, den kaaben; den hedte bukse-frakken; den var gjort af et par gamle bukser.

223

Hvordan skulde det vel gaa med barnetoget i morgen? Kunde det blive noget af? Det havde de snakket om hele eftermiddagen, børnene paa løkken. Kunde det blive barnetog? Hvis det nu blev nordenvind? Hvis det blev storm? Saa var det sandelig ikke greit at holde paa den lille fanestangen, naar vinden slét i flagdugen den ene veien, og børnene skulde den anden. En stor smaapige sa, at de godt kunde gaa gjennom slige gader, at de havde vinden med hele tiden; eller ogsaa kunde de baute. Men Tulla sa bare til alting: «Jeg skal være med.»

Men rigtig tryg var hun ikke, da hun kom op om kvelden og skulde i seng. Hun trak selv bukse-frakken af og hængte den ud i gangen, og da hun kom ind, sa hun til mama — for mama var kommen hjem nu: «Tror du det kunde gaa an at snakke til Vorherre om det?» — «Om hvad, Tulla min?» — «Aa, det var bare noget.» — «Snak du!» Men da Tulla havde faat kjolen af, saa snede det.

Mama gik ud efter vandmuggen; døren stod paa gløtt efter hende. Og da hun kom ind igjen, blev hun staaende i den halvaabne døren. Tulla var gaat bort til vinduet og stod og saa ind i den faldende sne. Saa folded hun de smaa kolde hænderne og sa: «Kunde du ikke være saa inderlig snild, kjære Vorherre, at lade det blive godt veir i morgen. For det er jo den syttende, ved du, og jeg skal være med i toget, skal jeg sige dig. Og kunde du ikke have den der sneen oppe i himmelen²²⁴ hos dig bare i morgen? For mama er saa ræd for hosten. Men smaapigerne paa løkken siger, at forrige aar var det mange som hosted i barnetoget. Men kunde det blive godt veir, saa var du saa inderlig snild. For du ved jeg har faat en ny vaarjakke, og den vilde jeg saa gruelig gjerne have paa. For den gamle vinterkaaben er saa styg, ser du, og nu ved børnene paa løkken, at det er bukser, og det er saa leit, hvis de skulde sige det til alle dem som er i toget. Tænk, Matilde Ødegaard, som er saa uskikkelig, hun blev uvenner med mig i dag, bare fordi jeg ikke vilde give hende alle sukkerkulerne mine, og tænk, saa trak hun mig i bukse-frakken, og saa sa hun: «Du kommer vist til at gaa i guttetoget, du! Men du maa ikke sige det til mama, for saa blir mama lei for det i morgen. Men hvis du vilde lade det blive solskin i nat, saa skulde det blive saa gruelig moro i morgen.»

Krillehoste: kildrende hoste, «kitlehoste»

220. Om morgenen.

224

Tidlig om morgenen syttende mai vaagnet far af varmen. Han tænkte paa Tulla og sprang hen til vinduet. Himmelen var blaa. Han aabned vinduet: det var sommer.

Inde i barneværelset laa Tulla lysvaaken, med armene under nakken, og saa bort paa vaarjakken. Da far kom ind, rakte hun hænderne imod ham, slog armene om nakken paa ham og trak ham ned i sengen. «Jeg sa det til Gud,» hvisket hun.

Men Else, lillesøster, laa med ansigtet midt i solen og sov. Hun har et langt, lokket, rødbrunt haar, Else. Naar børnene paa løkken er uvenner med hende, kalder de hende «Rød-Else», men naar de har faat sukkerkuler, siger de «Guld-Else». Ja, nu laa hun rigtignok og baded sig i guld, der hun laa i solen. Og over hovedgjerdet hang det norske flagget hendes: det fik et streif af solen det ogsaa.

En liden stund efter, da far sad ved skrivebordet inde paa kontoret, kom begge smaapigerne ind i de nye kjolerne: Else i blaat og Tulla i rødt. Tulla stod og grundet paa noget; hun er nu altid saa svær til at grunde, Tulla. Endelig sa hun: «Hvis her nu var en hvid smaapige, saa var vi et flag.» Siden rusled hun hen til

225

papas boghylde og tog ud den store bogen med guld paa bladene, som hun kalder «Elske-bogen», fordi der staar en sang i den, som det mindste barn kjender: «Ja, vi elsker dette landet». Tulla gav sig ikke, før papa fandt frem stedet hvor den stod. Og saa gav de sig til at se i bogen, baade hun og Else, endda de ikke skjønte saa meget som en bogstav, og papa maatte være med.

Og saa sang de.

Alle tre sang de hver sin tone, og ingen af dem var den rette. Else er ikke rigtig stø i ordene heller. Hun synger altid:

Ja, vi elsker dette landet,
som det stiger frem,
furbidt, veirbidt, over vandet.

Men midt i tredje verset stansed Tulla og saa ud paa træerne.

De var kommet langt, langt frem paa en eneste nat; nu var alle træerne blit visse paa at det var vaar; de havde bestemt sig; grønne og saftige stod de nye lyse blad i morgenduggen. Sneen i gaar-kveld maatte nok have gjort sit, den ogsaa; det var ikke solen alene. Svalerne fór i lynsnare ringer om huset, spurven satte sig paa vinduskarmen udenfor og hakked paa ruden til kanarifuglen, og en trost sad oppe paa flagstangen og sang, saa det dirred i luften.

Far syntes at de skulde gaa ud lidt sammen. Det var saa vakkert. Og saa gjorde de tre et lidet prøvetog bort til haugen paa den anden side af løkken.

Det pleier at blaase der; men i dag er det stilt. Det var slemt at krabbe der i vinter; men nu er det lagt bred vei, og snart skal det blive park der, ligesom paa Sankthanshaugen.

Det vesle flagtoget gik først rundt hele det veistykket som var færdigt, og saa krøb de over knausene op paa toppen. Alle kirkeklokker ringte, og fra Uranienborg-taarnet kom der en salme hen imod dem.

«Jeg ved, hvad det er, papa,» sa Tulla; «det er musik.»

Rolfen: Læsebog for folkeskolen. I. Skriftsprog.

«Saa ved jeg det ogsaa, søster,» sa Else vigtig; «det er pinoforte¹.»

226

«Nei du, det er det slet ikke,» sa Tulla; «det er noget som kaldes hornmusik, du; det er det rigtig. For mama sa det skulde være hornmusik klokken 7 fra alle kirkerne.

«Jeg ved godt, hvad horn er,» sa Else; «det er noget som kjørne har paa hovedet.»

«Hør nu paa salmen,» siger far.

«Hvad er det for en salme?» siger Tulla.

«Lover den herre, den mægtige konge med ære».

«Siger hornene det?» spør Else.

«Ja, det siger hornene.

Saa sidder de et lidet øieblik og hører paa; men snart krabber de to smaa ned af knausen igjen, og nede i de grønne sprækker mellem stenene plukker de vaarblomsterne som gror der.

Fra kirketaarnet siger hornene: «*Love den herre, den mægtige konge med ære*». Men nedenunder sig hører far at Else gaar og mumler:

«Furbidt, veirbidt, over vandet,
med de tusend hjem.»

Streif (om lys): glimt, gløtt; streife: snerte.

221. Børnenes flagtog.

226

Det er langt fra den løkken hvor Tulla bor og til Tullinløkken, hvor de mange tusend børn skal samles. Derfor har far sagt vogn til, og klokken halv 10 farer de saa nedover til byen alle sammen; den gamle Henriette sidder paa bukken, den nye Henriette inde i med far og mor og smaapigerne.

Med én gang spør Tulla den nye Henriette: «Hvorfor er det syttende mai?» Den nye Henriette blir ganske rød. Men Else er ikke saa nøie med det. Hun svinger stangen og skriger: «Hurra for sytti mai!» I det samme naar de en stor skole som marsjerer afsted til toget. De bagerste gutter vender sig mod vognen og ser Else med flagget og roper «Hurra!» De nærmeste rader roper med, og alt mens vognen ruller forbi, ruller hurraerne fremover. Else og Tulla har reist sig op i vognen; mama og papa holder dem om livet. De svinger med flaggene; alle de hundreder af gutter svinger igjen: «Hurra-a-a-a-a! hurra-a-a-a-a!»

227

Tulla er blit blussende varm i kinderne, og øinene skinner. Da vognen er kommen forbi, sætter hun sig og spør: «Blir det slig hele tiden?» Men nu har de svinget om hjørnet ved Grottebakken. Nu har de Tullinløkken nedenfor sig. For et par maaneder siden var der is, og gutterne gik paa skøiter der; men nu ligner den store brede pladsen en sjø som flagger; tæt, tæt, tæt ind til hverandre er der flag i tusendvis. Og nye skoler kommer til fra alle gaderne hvert øieblik; det er ligesom nye elver af flag.

Nu stanser vognen, og alle sammen stiger ud. Else og mama og den nye Henriette skal ligesom være et flagtog for sig selv; men far baner sig vei med Tulla. Han har tigget plads for hende ved en pigeskole, endda hun bare er fem aar. Han faar puttet hende ind mellem de aller mindste. Saa begynder musikken.

Der er mange mange musik-kor; men alle spiller de den samme sang. Børnene gaar to og to, haand i haand, og løfter flagget med den haand som er fri. De smaa fødder træder fast i marken og gaar godt i takten:

«Ja, vi elsker dette landet.»

Paa begge sider er det tykt af folk. «Hvad heder alle de som staar her?» sa Tulla. «Det er papaer og mamaer, du.» — «Men hvorfor har de taarer i øinene?» — «Fordi de er glade.» — «Det var rart.»

Men far syntes ikke det var saa underligt endda. Af og til maatte han slippe Tullas haand for at stryge noget væk af øiekrogen. For tredive aar siden var han selv et barn, og stod under skolefanen hjemme paa torvet i sin fødeby og ventede paa at musikken skulde begynde. Saa kom blinket af kanonerne oppe paa skansen og den hvide røg, og skuddene drønte mellem fjeldene, og musikken spilled: «Sønner af Norge, det ældgamle rige,» og hans hjerte banked; han husked det endnu efter tredive aar, hvor hjertet banked. Og toget kom i marsj, og hans far sad oppe i sit vindu og nikked til ham. Og nu gik han selv ved siden af barnetoget med haanden i Tullas. Ikke saa længe ad gangen for resten. For det gik Tulla med flagstangen som det gik Else den gang hun skulde til bedstemor med de smaa blaaveisene. Hvert øieblik maatte hun skifte haand. Men de smaa femaars pusselankene var sterke — endnu da; de holdt godt følge.

228

Da toget kom forbi Grottebakken, ropte alle hurra.

«Hvorfor gjør de det?» hvisked Tulla.

«Fordi det bodde en mand her en gang som hedde Henrik Wergeland. Han var saa glad i syttende mai.»

Siden kom de ind i Slotsparken. Og tusender af grønne blad hvelved sig over tusender af smaa barnehoveder.

Ved slottet ropte børnene igjen hurra. Det var for kongen, sa papa. «Er det kongen som staar i vinduet?» — «Kongen er ikke hjemme.» — «Er han ude og ser paa smaapigerne sine?» — «Han har ingen smaapiger, du.» — «Hvor er han da?» — «Han er i Stokholm.» — «Er det en gade?» — «Nei, det er en by.» — «Har de syttende mai i den byen?» — «Nei, det har de nok ikke.» Tulla gik og saa ind i vinduerne hele den lange vei forbi det store slottet. Da hun var kommen til det borteste hjørnet og ned over Slotsbakken, sukked hun: «Stakkar!» — «Hvem siger du stakkar til, Tulla?» — «Til kongen. Han har jo ingen syttende mai i Stokholm.»

Nu slog hele toget ring om Karl-Johans-støtten. «Det er kongens bedstefar,» sa papa; «han er død.» — «Skal morfar ogsaa staa paa gaden?» sa Tulla.

Far holdt op med Norges-historien. Det var nok for tidlig endnu. Men nedover Slotsbakken begyndte den lille at bli ustø i benene. Det er jo altid i underbakken det røiner mest paa. Og nu var det begyndt at blaase ogsaa, og vinden gik opover. Flaggene slog mod stængerne, og den modbøren kunde ikke Tulla klare. Hendes stang hang ned og sopte bakken næsten. Hvert øieblik vilde hun falde fremover; men papa holdt godt fast.

Paa den flade gaden blev hun støere igjen; hun løfted flagget høit med den trætte armen og vilde ikke en-gang holde papa i haanden. Her var det ogsaa svært mange folk som saa paa. Saaledes gik det til, at far kom til at blive staaende et øieblik og tale med en herre oppe paa Karl Johans gade. Da han vendte sig igjen og vilde tage Tullas haand, var smaapigerne langt, langt væk; de fór i storm-skridt ned over gaden; de var kommet agterud. Og nu var det en mængde voksne, en hel folkemasse, som fulgte barne-toget. Far baned sig vei fra rad til rad; men ingen havde set Tulla. Far blev ræd. Men da hørte han et skrig, et skjærende barneskrig, rigtig et illskrig, slig som bare Tulla kunde skrige, naar hun en sjelden gang var rigtig uskikkelig. Aa, hvor det gjorde godt! Høit oppe paa armen til en konstabel sad Tulla; hun kasted med hovedet, hun sprelled med benene, hun sparked paa de blanke uniformsknapperne og paa konstabelens hvide hansker. «Jeg vil ikke paa raadstuen, jeg vil ikke paa raadstuen!» skreg hun. Konstabelen rakte hende over til faren. «Det er da bedre det, end at blive trampet fordærvet paa Karl Johans gade,» sa han.

Tulla hiksted og klapped med de smaa støvete hænderne paa papas kinder. Ned paa gaden vilde hun ikke for nogen pris mere. Men i toget vilde hun være med. Og det var hun ogsaa — paa papas arm. Men angsten havde taget paa hende. Da toget slutted og gjorde et uhyre nøste omkring den manden som skulde holde talen, da sad Tulla midt inde i nøstet, det er sandt; og hun sad høit, saa hun kunde sees. Hun sad paa papas aksler. Men da den fremmede manden talte, luted hendes kind mere og mere ind til papas. Da han var færdig, ropte alle børnene og alle de voksne hurra for dagen. Men de vækked ikke Tulla. Hun sov altfor godt.

¹ Else mener pianoforte. — Tullinløkken, en aaben plads i Kristiania, tæt ved universitetet.

*) Pusselanker, kjælenavn paa barnefødderne.

222. Nordmands-sang.

229

Af O. Vig

Blandt alle lande i øst og vest
 er fædrelandet mit hjerte næst.
 Det gamle Norge
 med klippeborge
 mig huger bedst.

Fra Vesterhavet til Kjølens rand,
 Fra Nordishavet til Kristiansand,
 der har jeg hjemme
 og kan istemme:
 mit fædreland!

230

Dog mest jeg elsker det folkefærd
 som har sit hjem mellem fjeld og skjær,
 hvor unge hædre
 de gamle fædre
 som bygde her.

223. Udganger-faaret.

230

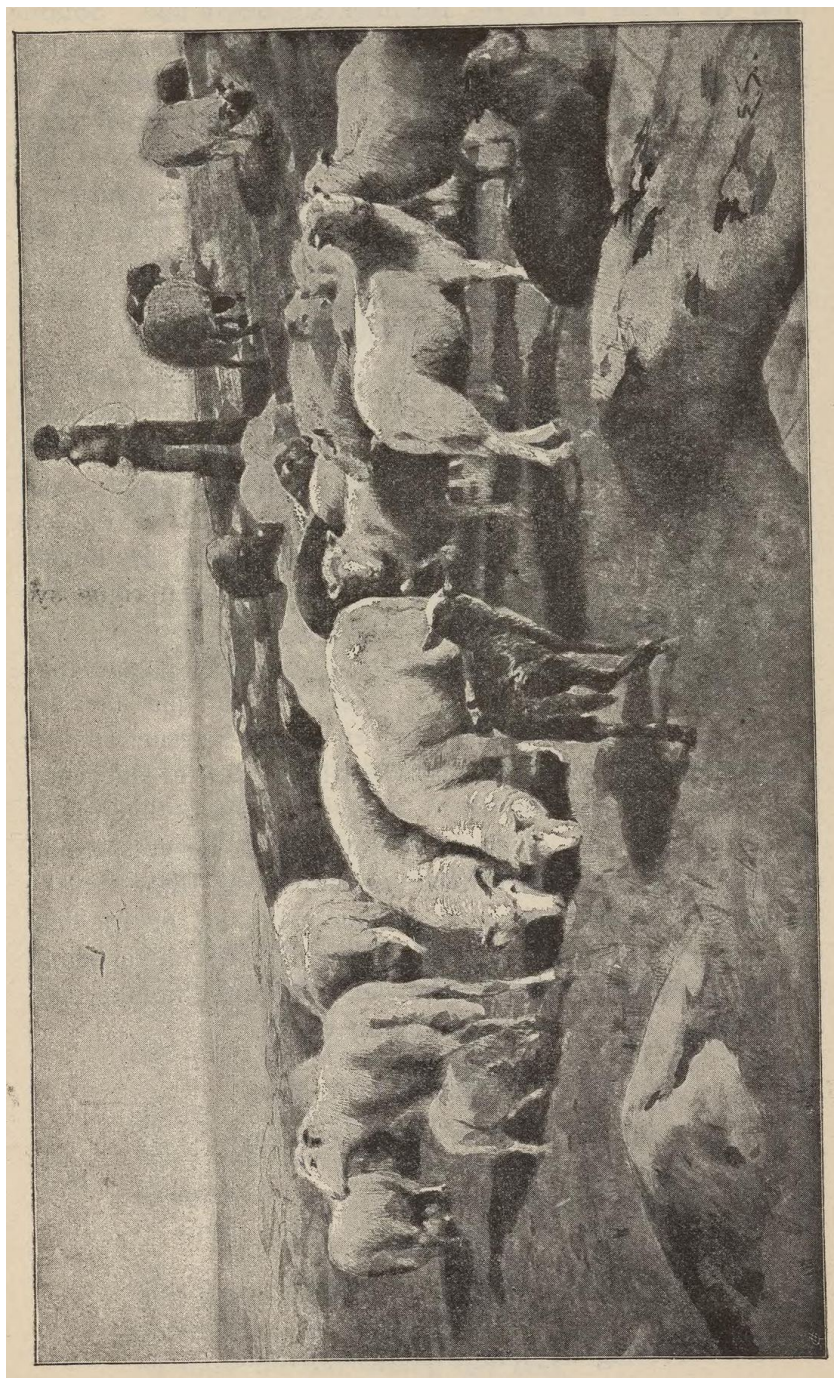
Om vinteren staar kjørne inde paa baasen og tygger sit høi. Om vaaren slippes de paa beite og blir tykke og fede af det gode græsset.

Faaret er nøisommere; det hjælper sig med mindre. Ja borte paa Vestlandet, lige fra Stavanger og nordefter til øerne udenfor Trondhjemsfjorden, er det mange hundreder af faar som aldrig kommer i hus. De gaar ude baade sommer og vinter. De kaldes udganger-faar. Hvad lever de da af, disse sauene? De maatte jo sulte ihjel, skulde en tro. De lever af det som hverken hesten eller koen kunde nøie sig med. De lever af græsstubbene paa marken, af lyngen paa tuen og af tangen i fjæren. Der borte ved havkanten holder stubbene sig grønne langt ud i november; og selv naar det visner, æder sauene det. Lyngen er herremandskost. Og er der tang, saa greier udganger-faaret sig, hvad slags veir det er.

Det falder ikke meget sne der ude ved havet; men det kan jo hænde; og det er ikke saa farligt, naar det bare ikke træffer ind med stilt veir. I stilt veir ligger sneen helt ned i fjæren, og da er der jo ikke madbeten at faa for det stakkars faar

hverken paa land eller strand. Da er bonden nødt til at tage sauene ind eller kjøre nogen høidotter ud til dem. Men er det sjøgang, faar sneen ikke holde sig nede i fjæren; sjøen skyller den væk. Da kan udganger-faarene godt berge sig nogen dage. Da har de tang og sne, mad og drikke. Det er sagtens mager kost; men de 232 sulter ikke. — De liker sig bedst ude. Somme steder kommer de i hus om natten; men om dagen vil de ikke være inde. Mange af dem er ligesom halvvilde, og vil hverken æde eller drikke, naar de kommer ind. Frost ænser de ikke. De har sin gode varme feld. Men regn er de ikke glade i. Og udover høsten faar de sig mangel vaad trøie. Da har de det ikke bedre end vi mennesker, naar vi blir vaade ind til skindet. Da hutrer de og fryser og bærer sig ilde og liker sig ikke. Da søger de ind under stenhellerne og fjeldhamrene og gjærderne, for at finde ly.

231

Faar paa Jæderen.

Udganger-faaret føder sit lam ude paa marken. Mangen gang kommer det til verden paa den bare sne, ligesom renkalven, og det kan klare sig lige fuldt. Men der er det som er værre end sneen. Det er ørnen, som kommer ned fra skyen og henter det; og det er de leie kraakerne, som er rigtig sultne nu i vaarknipen. De hugger efter øinene paa det nyfødte lam, og er moren rigtig syg og daarlig, saa hugger de efter hende ogsaa.

Af de gamle norske faar har vi nu næsten ingen igjen. De findes bare et par steder. Men vi har faat faar fra Skotland. Det er to slags. Det er sjeviot-faarene, som er glatte i ulden og har meget kød; og saa er det sauer med sorte ansigter og sorte ben; «svartfjæs» kaldes de. Ulden er grov og duger ikke stort. Men de er saa nøisomme, at de kan trives hvor det skal være. Disse skotske faarene har blandet sig med de gamle norske, og fra dem kommer de fleste faar som nu findes i Norge. Paa Island og paa Færøerne findes endnu det egte gamle norske faar, og det gaar ude baade sommer og vinter.

224. Lommen vender hjem.

232

Efter Rafael Hertzberg ved udg

Lommen ror paa dybblaa bølge,
barn og mage er i følge;
ror igjennem alle sunder,
over viker, over grunder,
svømmer over blanke fjorden,
svømmer imod fosterjorden,
ror sig frem mod Norges strande;
der, ja der vil lommen lande.
Ene aaren staar mod østen,
andre aaren staar mod vesten,
stavnen staar mod Norges strande.

233

225. Jeg synger for min lille ven.

Efter Rafael Hertzberg ved udg

Jeg synger for min lille ven,
og synger siden om igjen;
for sølv og guld jeg synger ei,
jeg synger bare, barn, for dig.

Jeg synger bare denne sang,
som jeg har hørt saa mangen gang,
da jeg var liden, jeg som du,
og hjælpeløs, som du er nu.

Jeg hørte den af moders mund
ved nattetid, i midnatsstund;
og hjemme hos min gode far
ved denne sang jeg sovnet har.

«Kom hid, kom hid, kom hid, Jon Blund,
kom hid til gaarden vor en stund!
Kom hid og ud i slæden bær
min vesle gut saa fin og skjær.

Saa maa du kjøre varlig da!
Kjør did hvor drømmen kommer fra,
hvor berget er af bare guld
og sprækken er af perler fuld.

Er det Jon Blund som kommer der?
Hys! hys! han alt i gangen er,
og spør saa vart, om gutten min
er endda ikke sovnet ind.

Stig frem, stig frem til vuggen du,
 og bøi dig over barnet nu,
 og naar du har i fang det faat,
 saa lad det sove sødt og godt.
 Ja lad det sove som en blomst
 og blunde blidt som blad paa træ —
 og slaa sit øie op og se
 i morgen solens atterkomst.

234

226. Gode granner.

234

Af statsagronom Stenersen

Klokken 11 om kvelden kom jeg til sæteren. Det var stilt der oppe, og svalerne, som havde rede oppe under tagrøstet, var gaat til ro for længe siden. Nei, ikke alle. Det var et par som blev ved at kvidre og flyve omkring den samme flekken inde ved fjøsvæggen. Hvad kunde det være for? Jeg gik der bort. Aa, redet deres var faldt ned, og der laa tre svale-unger paa marken. Det var liv i dem alle tre; men skulde de ligge ude om natten paa den kolde duggvaade jorden, saa vilde de ikke staa det over; det var rimeligt, at forældrene var rædde. Jeg prøvde paa at hjælpe. Jeg laged et rede af mygt stry og la ungerne i det. Men det dugde vist ikke. Svalefar og svalemor var henne og saa rigtig nøie efter, men blev ved at flyve og pibe. Det dugde ikke. Saa laged jeg en liden æske af sagflis og spikred den op under tagrøstet; inde i æsken la jeg da stry og svaleungerne. Svalefar og svalemor fandt at dette var bedre, men ikke godt nok endnu; de fløi ind i æsken og var der en lang stund. Jeg kunde jo ikke se, hvad de gjorde der inde; de redte vel sengen bedre op, tænker jeg, end jeg kunde gjøre. Men ungerne nøide sig ikke med seng; de vilde have aftensmad. Og saa fløi svalefar og svalemor rundt omkring i alle rederne og stak hovedet ind og ropte kvide-vit. Og i samme stunden kom alle svalerne frem, og til langt ud paa natten fløi de omkring efter mad til de smaa sultne ungerne. De var vist dødsens trætte, disse svalerne, efter dagens stræv, og vilde visselig aller helst have sovet i sine lune reder. Men de gjorde ikke som saa mange mennesker gjør, naar en skal have hjælp hos dem: de satte ikke op sure miner, de trak ikke paa akslerne eller klødde sig bag ørene. Nei, de kom flyvende med hjælpen i samme stund; de var gode granner; rigtig gode granner var de.

227. Spurven.

Aa, om jeg kunde synge
som trost og nattergal
og som en lerce gyng
i luftens høie sal:

Mit land, jeg sang din ære,
jeg sang din ære ud!
Og dine bønner bæ
jeg vilde op til Gud.

Kanske at da han vendte
mod os sit aasyns trøst
og sommer til os sendte
med en velsignet høst.

Men ak, jeg kan ei synge
som trost og nattergal
og ei som lerce gyng
i luftens høie sal.

Aa nei, jeg kvidrer bare
om vinteren saa smaat,
naar skogens sangerskare
mod sol og syd er gaat.

Og naar igjen de kommer,
og himmelen blir blaa,
og der er sang og sommer, —
jeg bare hører paa.

PAPA FORTÆLLER TULLA HVAD SYTTENDE MAI ER FOR NOGET.

228. I den store stolen.

235

Nu er Tulla ni aar. Det er længe siden far fik holde hende i haanden syttende mai. Nu gaar hun alene med de store smaa pigerne. Men hver kveld kryber hun op i den brede gamle stolen og sætter sig paa fanget hos sin far og beder om historier. Det er hun ikke for stor til. Og det gjorde hun ogsaa nu sidst sekstende mai 1892. «Fortæl mig noget, papa.» — «Nei, i kveld skal du fortælle mig noget,» sa far. «Nu er du ni aar. Nu er det paa tide at du fortæller mig, hvorfor vi holder syttende mai.» — «Det ved jeg godt,» sa Tulla vigtig. «Ved du det godt? Ja, naar du svarer slig, saa kommer jeg vist til at fortælle dig en bitte liden historie først. Det var en gang en liden gut som skrød for sin far, og sa at han var saa flink i bibelhistorie. «Fortæl mig om Adam da,» sa faren. «Vi er ikke kommet saa langt,» sa gutten.»

Tulla blev rød. «Ja, men jeg ved det godt,» sa hun; «den syttende mai fik vi grundloven.» — «Hvad er det for noget da?» — «Det ved jeg ikke,» sa Tulla. «Der kan du se.» «Sig det du da, papa!» — «Grundloven er en lov som siger at Norge skal være frit. Ved du, hvorfor vi holder af Norge?» Tulla tænkte sig om en stund. «Det er saa pent,» sa hun. «Det er andre land som er ligesaa pene,» sa far; «men nu vil jeg slet ikke snakke om grundloven; for det er saa vanskeligt; og ikke om Norge heller; for det er saa stort. Jeg vil først snakke lidt om denne stolen som vi sidder i. I dag har her været en mand oppe som vilde købe den. Tror du jeg solte den?» — «Nei.» — «Hvorfor ikke?» — «Nei, for saa kunde du ikke hvile middag.» — «Jeg kunde godt hvile middag i en anden stol; men jeg solte den ikke, fordi min far og farfar og min oldefar har hvilt sig i den stolen. Jeg mindes godt, naar far sad der. Han var ofte træt, og han var træt for min skyld. Jeg skulde lære meget, og det kostede penger, og dem maatte far fortjene.»

236

— «Fortæl lidt om din far.» — «Det er netop det jeg vil.» — «For det er saa morsomt,» sa Tulla. «Ja, men dette, som jeg nu vil fortælle, er sørgeligt, Tulla!» — «Ja, men det er det aller morsomste, papa!»

Og saa fortalte far:

«Jeg var tyve aar gammel. Min far holdt mig paa den store skolen hvor de voksne folk gaar, de som kaldes studenter, og som skal blive prester og læger og lærere og sagførere og dommere. Den skolen kaldes universitetet, ved du nok.

En dag midt paa vinteren kom det et telegram hjemmefra. Det var fra min bror. Der stod: «Far er syg. Han vil se dig. Kom!»

En time efter sad jeg i en slæde og var paa veien hjem til Bergen. Det var saa snelyst og stilt opigjennem Valdres. Jeg syntes alting sa at far skulde leve. Men lige opunder Filefjeld ligger et vand som kaldes Vangsmjøsen. Der kom stormen imod mig fra fjeldet. Sneen laa alentyk paa isen, vinden pisket mig i ansigtet. Det gik fod for fod. Da var det som det sang i ørene paa mig hele tiden: Vend om, vend om; det nytter ikke. Men jeg vendte ikke om. Jeg kom mig over fjeldet paa en arbeids-slæde, og paa den anden side nede i dalen var det ingen sne. Der var haalkeføre. Karjolen skrangled ned over bakkerne i den mørke natten. Nedenunder var elven færdig til at tage imod os, om det skulde bære udover. Og skydsgutten trøstede mig bare med de ord: «Her var det posten blev røvet ifjor.» Men det var ikke postrøveren jeg var ræd for. Jeg var ikke bange for at nogen skulde komme og tage mig. Jeg tænkte paa ham som laa syg hjemme. Jeg var ræd at døden skulde komme og tage min far. Kanske uden at jeg fik se ham! Jeg maatte naa dampbaaden nede ved Lærdalsøren. Bare den ikke gik fra mig! Jeg slog paa hesten; jeg lod staa til udefter bakkerne. Jeg var ung, jeg var uvøren; jeg var angst for min fars liv. Jeg naadde dampbaaden netop som den skulde gaa fra bryggen. Men inde i kahytten laa det et brev fra min bror. Der stod: «Nu maa vi brødre holde sammen; vi har ingen far mere.» Jeg sprang ind i mit soverum. Jeg kastede mig paa køien i den store ulveskindspelsen. Aa, hvor det gjorde ondt. Det var som om det blødde og blødde inde i hjertet mit. For jeg elskede min far.

Og nu ved du, hvorfor jeg holder af Norge. Det er min fars land, mine fædres land. Og hvis nogen kom og tog det fra mig, hvis jeg mistede det, hvis det døde for mig, saa vilde det gjøre mig saa bitterlig ondt; saa vilde hjertet mit verke, som det verked den morgenstunden paa Lærdalsøren, da jeg fik min brors brev.»

229. Bukse-frakken.

237

Saa var det syttende mai igjen. Far og mor og Tulla sad ved kaffebordet om morgenen. Da sa far: «Er det sandt, Tulla, at du skal faa ny bukse-frak?» Tulla blev blussende rød. «Er det sandt, mama?» Men mama sa, at papa bare gjønte. «Er det saa leit?» sa far. «Leit? det er jo ligesom en ikke havde sine egne klær paa. Jeg kunde ligesaa gjerne gaa i slaveklær!» — «Fy!» sa mor. «Og i toget kunde jeg jo aldrig komme, papa! Jeg maatte jo gaa aller bagerst, saa ingen kunde se mig.» — «Men da du var liden, var du noksaa fornøid i bukse-frakken en stund.» — «Jeg var saa liden,» sa Tulla; «jeg skjønte det ikke.» — «Undres paa, om du nu er saa stor at du skjønner hvad jeg nu vil sige dig,» sa far. «Skal jeg have bukse-frak eller ikke?» sa Tulla. «Nei, du skal ikke. Men hør nu paa mig en liden stund. Ved du hvad et folk er, Tulla?» — «Det er alle de mennesker som bor i et land.» — «Lad os heller sige, at det er mennesker som er i slegt med hverandre. Nordmændene er et folk, svenskerne er et folk, og de danske er et folk. Det er mange folk i verden, ligesom det er mange hus i byen. Naar et folk kan gjøre hvad de vil med sine penger og sine soldater og ikke har nødigg at spørge et andet folk om lov, saa er det frit. Men dersom det ikke faar lov at bygge veier eller krigsskib eller havner eller fyrtaarn eller høiskoler, eller hvad det nu kan være, uden at spørge et andet folk om lov, saa er det ufrit. Da har det ikke sit eget flag, og soldaterne har ikke andre uniformer end slige som det fremmede folk siger de skal have. Et folk kan blive vant til dette, saa det ikke tænker sig om, og kjende sig saa lidet og uanset, at det ikke skammer sig. Men har det først begyndt at vokse lidt og tænke lidt, saa skammer det sig, akkurat som du skammed dig over bukse-frakken, Tulla. Det har jo ikke sine egne klær; det er jo ikke sig selv. Nordmændene havde været ufrie i fire hundred aar; de havde været under Danmark; de havde været i danske bukse-frakker, om du vil. Saa kom det i 1814 brev og bud her op, at kong FREDRIK den 6te, Norges og Danmarks konge, havde givet Norge til Sverige. Vi skulde faa en ny bukse-frak, en svensk. Da var det at nordmændene skammed sig. Da sa de, at de vilde ingen ny bukse-frak have. Da det budet kom her op, at nu havde den danske konge givet Norge bort, ligesom et stykke jord, en skog, et hus, da skjønte de, at Norge var mer end jord og skog og hus, og at de holdt af det. Da kjendte de paa sig, at de i grunden var brødre alle sammen. Da sa den ene bror til den anden, som min bror sa til mig: «Nu maa vi holde sammen.» Og de holdt sammen. Og de bedste nordmænd mødtes paa Eidsvold og gav os grundloven. Grundloven, det vil sige den første lov, den viktigste lov; den lov som alle andre lover maa være bygget paa. Og i grundloven staar, at Norge er et frit og selvstændigt rige. Det var farligt at sige

238

det, og de vidste at det maatte komme krig bagefter. Men de vilde heller slaas, 239
 heller miste livet end miste landet. Og saa fik vi bukse-frakken af. Vi fik vore
 egne klær: vi blev frie. Det var det de gjorde den syttende mai, og derfor skal vi
 takke dem baade den syttende og den attende mai og hver eneste dag i aaret. Det
 var kjækt gjort. Det var godt gjort. De trodde paa solen, da det saa sortest ud,
 akkurat som du for fire aar siden, da du gik bort til vinduet og saa ud i snehygen
 og sa: «Lad det blive sol i nat, saa jeg kan faa den stygge bukse-frakken af.»

Og nu kan du rigtig forstaa, hvorfor jeg ikke vil sælge den store stolen her
 inde. I den stolen sad din oldefar og hvilte sig, da han kom hjem fra Eidsvold i
 1814. For han var med. I den stolen sad din oldemors far og tænkte paa de
 prækener han skulde holde i kirkerne. Han var biskop¹. Han præked første
 pinsedag 1814, og han sa: «Heller dø end leve under fremmed tag.» Og han sa
 ogsaa hvor glad han var over det som de nu havde gjort, mændene paa Eidsvold.
 «Gud har givet vore mænd lykke paa deres reise,» sa han. «Det er sked som vi
 helst vilde.» Han talte om den konge som nordmændene nu selv havde valgt sig.
 Han sa: «Nu beder jeg hver sjæl i den hele menighed bede med mig: Naadens og
 bønnens aand, opløft vor bøn paa dine sterke vinger til kongernes konges trone,
 naar vi med ett hjerte, i én aand alle beder: Længe leve Norges konge. Herre! lad
 alting vel lykkes!»

Gjøre: spøge, gjøre nar af en.

230. Fædrelands-salme.

239

Efter J. L. Runeberg ved udg

Du Herre, som er sterk og stor,
 du verge vore fædres jord!
 Vær du vort skjold i fred og strid,
 i sorgens og i glædens tid.

Her ser vi hvad os huger bedst,
 her har vi hvad vi elsker mest,
 det land ei findes, fjernt og nær,
 som er for os hvad dette er.

Her var jo vore fædres bo
og deres arbeid, kamp og tro;
her fik vi huset efter dem,
med samme liv og lod og hjem.

Og vore børn! Her skal de gaa
paa vore veie frem og faa
hvad vi har havt, hvad vi har set,
og be til Gud, som vi har bedt.

Ja skjerm, o Gud, vort kjære land
fra fjeld til fjeld, fra strand til strand
sænk over det din milde vagt,
lig morgendugg paa engen lagt.

Du verne og velsigne hver
som er det tro og har det kjær;
men den som øde vil dets fred,
ham slaa du i din vælde ned.

Lad det faa bli og være dit,
og være trygt og være frit
og rigt paa raad og kjærlighed,
og lad din aand faa være med.

Du løfted det af mørke op
som blomsten af en lukket knop
til sidste stund, du Herre Gud,
lad det i lys faa vokse ud.

Men lyset er dit eget ord,
en sol for himmel og for jord;
lad den i al sin glans faa slaa
og aldrig mere fra os gaa.

¹ Johan Nordahl Brun.